

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Bölümü

TANZİMAT REFORMLARI VE İTALYANLAR (1838-1876)

Consuelo Emilj MALARA

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

TANZİMAT REFORMLARI VE İTALYANLAR (1838-1876)

Consuelo Emilj MALARA

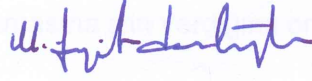
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

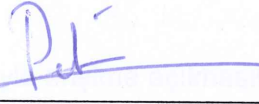
Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

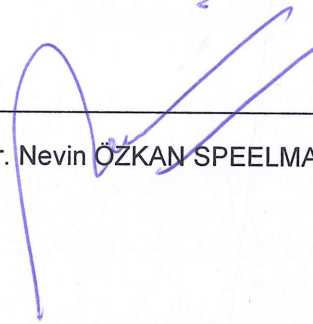
Consuelo Emilij Malara tarafından hazırlanan "Tanzimat Reformları ve İtalyanlar(1838-1876)" başlıklı bu çalışma, 29/05/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tez olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Veli SEYİTDANLIOĞLU
(Başkan,Danışman)

Doç. Dr. Pelin ŞAHİN TEKİNALP

Prof. Dr. Nevin ÖZKAN SPEELMAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

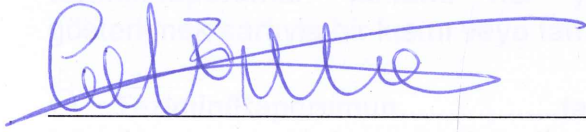
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

29/05/2018

Consuelo Emilj MALARA

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

☐ **Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etseniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

☒ **Tezimin/Raporumun 2020 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

☐ **Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**

☐ **Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi**

29/05/2018

Consuelo Emilj MALARA

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Prof. Dr. Mehmet Veli SEYİTDANLIOĞLU** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Consuelo Emilj MALARA

ÖZET

MALARA, Consuelo Emilj. *Tanzimat reformları ve İtalyanlar(1838-1876)*. Yüksek Lisans Tez, Ankara, 2018

1600'de başlayan iç krizden sonra ve Sultan III. Selim tarafından yapılan ilk reform programı sonrasında, 1700'lü yılların sonları ile 1800'lü yılların başları arasındaki, Osmanlı İmparatorluğu'nun iç düzen bir değişiklik ihtiyacını hissetmeye başladı. Osmanlı İmparatorluğu siyasal, ekonomi, askerliğe ve diplomasi'nin konusu üzerinde diğer büyük Avrupalı Ükelere rekabet edebilen için bir reform programı yaptı. Böylece, ekonomisi geliştirmeye başladı. Sultan III. Selim saltanatını sırasında (1789-1808) İmparatorluğu modernize etmek istedi ve ilk askerinin reform yaptı, ancak bunu iyi sonuç vermedi. Halefi saltanatında Sultan II. Mahmud (1808-1839) dönemindeki eğitim sistemi yeniden düzenlendi ve yeni okullar oluşturuldu. Sultan II. Mahmud, İmparatorluğun öne sürdüğü büyük askeri değişikliklerden birinin işleyen kişidir: eski Yeniçerilerin birliğini yok etti ve yeni bir askeri sistem inşa etti. Dahası, Sultanı Avrupa ürünlerinin tanıtımını ve yeni ticari anlaşmaların oluşturulmasını destekledi; Ayrıca Sultan, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Avrupalı diplomatların varlığını teşvik etti.

Avrupa'daki Osmanlılar diplomatik ve ticari rollerini arttırmakla ilgilendiler. Bu sebeplerden dolayı Osmanlı İmparatorluğu, yeni ekonomik anlaşmalar imzaladı ve Türk topraklarında Fransa ve İngiltere gibi diğer Ükeleri konsolosluklar inşa etmek taahhüt etmeye başladı. Osmanlılar, İtalyan devletleri ile birlikte yeni ticaret anlaşmaları, özellikle denizcilik anlaşmaları uğraşmakla ilgilendiler. Osmanlı İmparatorluğu'nda İtalyan büyükelçilerini ve tüccarların varlığı, iki ülke arasındaki ilişkileri kolaylaştırdı ve daha fazla İtalyanlar iş ve ticaret yapmak için İstanbul'a taşındı ve Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşamaya başladılar. Yakın politik ve ekonomik bağlar, İtalyan kültürünün de İstanbul'a ulaştığı anlamına geldi. Dahası, yabancıların varlığı sebebi ile Osmanlı İmparatorluğu'na, özellikle İstanbul'a, Avrupalı üslubunu getirdiler ve tüm dünya 'da İstanbul'un mahallesiler ünlü oldular.

Sultan II. Mahmud'un ölümünden sonra, II. Mahmud'un oğlu, Abdülmecid (1823-1861) 1839 yılında tahta çıktı ve aynı yıl Gülhane Hatt-ı Şerif-i Fermanı'nı ya da Tanzimat Fermanı ilân etti böylece reform bir dönem başladı. Gülhane Hatt-ı Şerif-i Fermanı, Büyük Vezir Koca Mustafa Reşit Paşa tarafından halka okundu.

Kararnamenin amacı, imparatorluğun hem askeri hem de toplumsal bir aşamada modernize edilmesine yardımcı olmaktır. Böylece, Osmanlı İmparatorluğu Fransa ve İngiltere gibi Avrupa'nın Büyük Güçleri ile rekabet edebilmektir. Ayrıca, Saltanatı bu reformlar tüm Osmanlıların topraklarına geçerliği umuldu. Böylece, özellikle Avrupa'nın Osmanlı toprağı yeniden bir güçlü Osmanlıların eline kontrollü alabildi. Yeniden Kararnamenin amacı vergi tarımının kaldırılması, askerlik reformu, ve dini veya etniğı gruptan bağımsız olarak tüm Osmanlı vatandaşlarına hakların garanti edildi. Osmanlı İmparatorluğu için Tanzimat Fermanı en önemli değışim noktasını temsil etmektedir. Nitekim bunu demokratikleştirme projesine ilk açıklığını oldu.

1856 tarihinde, Kırım Savaşı'ndan sonra, Sultan Abdülmecid yeni bir fermanı İslâhat Hatt-ı Hümayûnu adlı İmparatorluğun tüm vatandaşlarına verdi. Bu kararname ile Sultan Abdülmecid herkes vatandaşlarına eğitim, hükümet atama ve adalet yönetimi konusunda eşitlik sözü verdi. Dahası, Sultan “İl Meclisleri” ve “Komün Konseyleri” oluşturmaya söz verdi. İslâhat Hatt-ı Hümayûnu, İmparatorluğun yapısının modernleştirilmesi süreçlerindeki çok önemli nokta kabul edildi. Bundan sonra, modernleşmelerin ve İmparatorluğun ayakta kalmasının yolu uzun ve zordu ve sadece 1876'da ilk Osmanlı Anayasası ilan edildi.

Reformların projesi sırasında Avrupalılar Padişah tarafından çeşitli görevlerle atandılar ve bunlar Avrupa'dan yeni ürünler ve yenilikler getirmeye katkıda bulunmuştur. Bunlar arasında İtalyanları Osmanlı mimarisinde İtalyan mimari üslubu yaymaya katkıda bulunmuştur. Dahası, İtalyanlar Osmanlı müzik sahnesine Avrupa şarkılarını ve müzikal motiflerini tanıttılar, ayrıca Osmanlı tiyatrosuna Operayı getirdiler ve İtalyan askerleri de Osmanlı piyadeleri içinde yer aldılar.

1848'deki ayaklanmalardan başlayarak, İtalyan devletleri Borbon'u, Avusturya'nın egemenliğini ve yöneten mutlakça monarşi rejimleri karşı ayaklandılar. Onlar isyan ettiler ve Roma İmparatorluğu'ndan sonra ilk kez olarak 1860-1861 tarihinde İtalya birleşik bir devlet haline geldi. Bu mücadeleler ve politik değışimler dönemi, “Risorgimento” adlı ile tarihçiler tarafından belirlendi. Risorgimento sırasında Avusturya hükümeti tarafından birçok İtalyan savaşçı ve politikacı, sürgüne gönderildi ve onlar arasındaki birçoğı İstanbul'da yaşamak için güvenli ve rahat bir yer buldular.

Bu İtalyan askerler, politikacılar ve işçiler yabancı egemenliğe karşı savaşıyor ve İstanbul'daki yaşarken İstanbul'da Avrupalı yaşayan arasındaki Risorgimento fikirlerinin yayılması ve birleşik ve özgür İtalya'nın fikirleri yayılmasına katkıda bulundu. İstanbul'da İtalyan ve Avrupalı yaşayan İtalyan birleşme meselesiyle de ilgilenmeye başladılar, bu yüzden bazıları, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı duyulan talihsizlik mücadelesine aktif olarak katkıda bulunmaya karar verdiler.

Çalışımında 1838'den 1876'ya kadar olan İtalyan Devletler ve Osmanlı İmparatorluğu ile arasındaki diplomatik ve kültürel ilişkileri üzerinde bin incelenmesini vermeyi çalıştım ve İstanbul'daki İtalyan sanatçıların gerçekleştirdiği eserlerin analizini yapmaya çalıştım. Dahası, çalışmamı ile İtalyan sanatçıların Osmanlı dünyasını nasıl temsil ettiğini ve İstanbul'daki İtalyan kültürünün ve üslubunun nasıl kabul edildiğini ve İmparatorluğun modernleşmesinde İtalyan sanatsal katkısını nasıl sergilediklerini göstermeye çalıştım.

Anahtar Sözcükler

İtalya, Osmanlı İmparatorluğu, Tanzimat, Risorgimento, İtalya'nın Birleşmesi

ABSTRACT

MALARA, Consuelo Emilj. *Relation between Italy and Ottoman Empire during Tanzimat period*, Master's Thesis, Ankara, 2018

After the internal crisis that started in 1600 and the first reforms under the Sultan Ahmed III, between the end of the 1700s and the beginning of the 1800s, the Ottoman Empire began to feel the need of a change in its internal structure and the one of a reform program to improve its economy and make itself competitive in political, economic, military and diplomatic terms with the great European powers. During his reign, Sultan Selim III (1789-1808) wanted to modernize the Empire and made the first military reforms, but these did not give good results. In his successor's reign, Sultan Mahmud II (1808-1839), the education system was reformed and new schools were created. Sultan Mahmud II was the author of one of the major military changes that the Empire experienced: he destroyed the old body of the Janissaries and built a new military system. Moreover, the Sultan promoted the introduction of European products and the creation of new commercial treaties; also, the Sultan encouraged the presence in the Ottoman Empire of European diplomats.

The Ottomans were interested in increasing their diplomatic and commercial role in Europe. For this reason, The Ottoman Empire started to commit itself to sign new economic treaties and make states like France and England create consulates in Turkish lands. The Ottomans were interested in stipulating new commercial treaties, especially maritime, with the Italian states. The presence of Italian ambassadors and traders in the Ottoman Empire facilitated relations between the two countries and more and more Italians moved to Istanbul for business reasons and began to live in the Ottoman Empire. Close political and economic ties mean that Italian culture too reached Istanbul. Moreover, the presence of foreigners obviously led to an openness to the European lifestyle, especially in the city of Istanbul, which was enlarged and which fashionable neighborhoods became famous all over the world.

After the death of Sultan Mahmud II, Abdülmecid (1823-1861), son of the Sultan Mahmud II, in the 1839 ascended the throne and at the same years he proclaimed the Gülhane Hatt-ı Şerif-i Fermanı (Supreme Edict of the Rose house) or Tanzimat Fermanı (Imperial Edict of Reorganization), that launched the Tanzimat period of reforms and reorganization in the Ottoman Empire.

Gülhane Hatt-ı Şerif-i Fermanı by Grand Vizier Koca Mustafa Reşit Pasha was read in public. The goal of the decree was to help in modernizing the empire both at a military and social stage, so that it could compete with the Great Powers of Europe like France and England. It also was hoped that the reforms would win over the disaffected parts of the empire, especially in the Ottoman controlled parts of Europe. It promised reforms such as the abolition of tax farming, reform of conscription, and guarantee of rights to all Ottoman citizens regardless of religion or ethnic group. The Tanzimat Fermanı represents the most important point of change for the Empire infact rapresented the first openness towards democratization.

In 1856, after the Crimean War, the Sultan Abdülmecid gave to all the citizens of the Empire a new edict: the Islâhat Hatt-ı Hümayûnu. With this decree the Sultan promised equality in education, government appointments, and administration of justice to all regardless of creed. Moreover, the Sultan promised to be held responsible for the constitution of the "Provincial Councils" and "Communal Councils" and the fairness of this process and the results. The Islâhat Hatt-ı Hümayûnu can be considered a very important point during the proces of modernizations of the structure of the Empire. After that, the way for the modernizations and the survive of the Empire was long and hard and only in the 1876 was promulgated the first Ottoman Constitutions.

During the project of the reforms Europeans were appointed by Padishah with various duties and and these contributed to bring new products and innovations from Europe. Among them, the Italians contributed to spread the Italian architectural styles amongst Ottoman architecture. Moreover, Italian personalities introduced European songs and musical motifs into the Ottoman musical scene, also the Opera in the Ottoman theaters and the Italian soldiers were spokesperson for novelties even within in the Ottoman infantry.

Starting with the uprisings of 1848, the Italian states arose against the Bourbon, the Austrian sovereignty and the absolutist monarchical regimes that ruled. They rebelled and for the first time after the Roman Empire Italy in the 1860-1861 turned to be a unified state. This period of struggles and political changes was defined by historians with the term “Risorgimento”. During the Risorgimento many Italian combatants and politicians were exiled, especially by Austrian government and many of them found in Istanbul a safe and convenient place to live. These soldiers, politicians and workers who fought against the

foreign domination for the ideal of a united and free Italy who lived in İstanbul, contributed to the dissemination of the Risorgimento ideas and the spread of sense of unity between the other Italians and Europeans which were already living in İstanbul. These ones started also to feel interested in the Italian reunification issue, so that some of them even decided to actively contribute in the Italian struggle for independence against the Austro-Hungarian Empire.

In my analysis, I tried to give an examination of the diplomatic and cultural relations between the Italian state and the Ottoman Empire from the 1838 to 1876 and to give an analysis of the works realized by the main Italian artists in İstanbul. Moreover, I tried, with my work, to understand how the Italian artists represented the Ottoman world, to demonstrate how the Italian culture and style was acknowledged in İstanbul and to exemplify the Italian artistic contribution in the modernization of the Empire.

Keywords

Italy, Ottoman Empire, Tanzimat, Risorgimento, Unity of Italy

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
BİLDİRİM	II
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	III
ETİK BEYAN	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VIII
İÇİNDEKİLER	XI
ŞEKİLER DİZİNİ	XII
GİRİŞ	1
Konunun Önemi ve Sınırları	1
Osmanlı-İtalya İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri	4
1. BÖLÜM: 1838-1876 RİSORGIMENTO DÖNEMİNDE İTALYANLAR VE OSMANLI İMPARATORLUĞU İLE İLİŞKİLER	30
1.1. 1838'den önce: II. Mahmud ve İtalyanlara Genel Bir Bakış	30
1.2. Tanzimat Döneminde Osmanlı Devleti ve İtalyanla	47
1.2.1. Kırım Savaşı ve Piemonte Sardunya Krallığı'nın Rolü	84
2. BÖLÜM: OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA TANZİMAT REFORMLARI VE İTALYANLARIN ROLÜ: BİR SANAT KÖPRÜSÜNÜN OLUŞMASI	95
2.1. Mimarlık	96
2.2. Resim	118
2.3. Müzik	147
SONUÇ	159
KAYNAKÇA	161
EK.1. ORJİNALLİK RAPORU	183
Ek.2. ETİK KURUL İZİN MUAFİYET FORMU	184

ŞEKİLLER DİZİNİ

- Şekil 1. 1090 tarihinde Akdeniz'deki ticaret yollarının haritası
- Şekil 2. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1453-1683 yılları arasında haritası
- Şekil 3. Rönesans döneminde İtalyan devletleri'nin (1350-1600 yıllar arasında) harita
- Şekil 4. Matteo De Pasti (?) "II. Mehmed madalyonu", 1450-1460(?)
- Şekil 5. Costanzo da Ferrara "Fatih Madalyonu", 1481
- Şekil 6. Costanzo da Ferrara "II. Mehmed" Fatih Albümü'nde 1480
- Şekil 7. Gentile Bellini "Fatih Sultan Mehmed" portresi, 1479 (tablo)
- Şekil 8. Gentile Bellini "Fatih Sultan Mehmed" madalyonu", 1480
- Şekil 9. Leonardo da Vinci'nin "İstanbul Haliç Köprüsü Projesi", 1502
- Şekil 10. Pasarofça Antlaşması sonrası Osmanlı İmparatorluğu'nun haritası
- Şekil 11. Viyana Kongresi'den sonra (1815) Avrupa'nın ve Osmanlı İmparatorluğu'nun haritası
- Şekil 12. Antonio Baratta "Nişan-ı İftihar" çizimi, 1840
- Şekil 13. Luigi Gobbi "II. Mahmud'un minyatür portresi", 1829 (tablo)
- Şekil 14. "Artigiana" Düşkünler Evi ve İhtiyarlara Mahsus Cemiyeti Hayriye Derneği'in binasındaki hatıra plaketi.
- Şekil 15. Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso'nun büyük salonu, güney tarafı (binanın birinci katında) fotoğrafı
- Şekil 16. Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso'nun büyük salonu, kuzey tarafı (binanın birinci katında) fotoğrafı
- Şekil 17. "Corpo di Spedizione Sardo in Crimea 1855-1865: posizioni sarde viste dai campi Russi-Kırım'da Sardunya Sefer Komutanlığı 1855-1865: Rus kamplarından görülen Sardunya durumlar", litografi kopyası, 1884
- Şekil 18. Piemonteli Kırım savaşı'nın madalya, 1856
- Şekil 19. Piemonteli askerler için Abdülmecid'in yaptırdığı madalya, 1855-1856
- Şekil 20. "Rusya Elçiliği'nin cephe fotoğrafı
- Şekil 21. Darülfünun Üniversitesi binası, eski fotoğraf
- Şekil 22. Gaspare Fossati Albümün litografi Ayasofya'nın restorasyonu'nun kapağı, 1852
- Şekil 23. "Pertevniyal Valide Sultan Camii'nin cephe fotoğrafı
- Şekil 24. Pierre/Pietro Montani "Sultan Abdülmecid'in Cenaze Alay'ı", 1861
- Şekil 25. "Assumpta Est Maria Kilisesi-Meryem Ana Katolik kilisesi" nin cephe

fotografı

Şekil 26. “Beyoğlu Belediye Binası”nın cephe fotoğrafı

Şekil 27. “Ali Paşa Mescidi”nin cephe fotoğrafı

Şekil 28. “Ali Paşa Mescidi’nin eski kartpostal”

Şekil 29. Giovanni Battista Barborini “Uluslararası Paris Sergisi Osmanlı Pavyonu çizgi”,1867

Şekil 30. “İran İslam Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu”nun cephe fotoğrafı

Şekil 31. “İngiltere Konsolosluğu”nun cephe fotoğrafı

Şekil 32. “Defterdar Yokuşu’ndaki İtalyan Hastanesi”nin cephe fotoğrafı

Şekil 33. “Palazzo Corpi”nin cephe fotoğrafı

Şekil 34. “Santa Maria Draperis Kilisesi”nin cephe fotoğrafı

Şekil 35. “Santa Maria Draperis Kilisesi” İstiklal Caddesi’ndeki giriş kapısından merdivenlerle aşağı inildiğinde girişine varılan kilise

Şekil 36. “Büyük Londra Oteli”nin cephe fotoğrafı

Şekil 37. “Büyük Londra Oteli”nin detay, İkinci kat balkonunda “karyatid”,
Fotografı

Şekil 38. Raffaele Carelli “Cami Avlusu”,1839 (tablo)

Şekil 39. Raffaele Carelli “İstanbul’un Denizden Görünümü”,1839 (tablo)

Şekil 40. Pietro Lucchini, “Sultan”,1860 (tablo)

Şekil 41. Pietro Lucchini, “Dame Phanariote de Constantinople” (?) (tablo)

Şekil 42. Luigi Acquarone “Kağıthane’de Cirit” (Antoine Ignace Melling’ten),
1891 (tablo)

Şekil 43. Luigi Acquarone “The Japanese Cruiser Kongo in Istanbul 1891” (tablo)

Şekil 44. Giovanni Renica “İstanbul, The Kilic Ali Pasha Mosque”, 1844 (tablo)

Şekil 45. Giovanni Renica “Tophane and View of Istanbul by Night”(?) (tablo)

Şekil 46. Ippolito Caffi, “Costantinopoli: l’Ippodromo/ Kostantiniyye:Hipodrom”,
1843 (tablo)

Şekil 47. Ippolito Caffi, “Costantinopoli: veduta dalle acque dolci
d’Europa/Kostantiniyye: Avrupa’nın temiz sularından manzaralar”,1843
(tablo)

Şekil 48. Carlo Bossoli “Üsküdar’dan bakarken İstanbul’u manzara”, 1854 (tablo)

Şekil 49. Carlo Bossoli “Saray İçi”,1845 (tablo)

Şekil 50. Luigi Rubio, “Abdülmecid Han portresi’nin 25 yaşında”, 1847 (tablo)

Şekil 51. Luigi Rubio “Apelle e Pancaspe”, 1820-1830 (tablo)

Şekil 52. Luigi Querena “Dolmabahçe Sarayı”, 1875 (tablo)

Şekil 53. Alberto Pasini “İstanbul’da pazar”, 1868 (tablo)

Şekil 54. Alberto Pasini “Türk Pazarı”, 1884 (tablo)

Şekil 55. P. Bellò, “Sulla via di İstanbul/ İstanbul Yolunda” (?) (tablo)

Şekil 56. P. Bellò, “Boğazda Piknik”, 1905 (tablo)

Şekil 57. Achille Formis Befani “Oriental Scene-Oryantal Sahne”, 1870 (tablo)

Şekil 58. Achille Formis Befani “Sahara Çölü'nde Vaha”, 1871 (tablo)

Şekil 59. Cesare Biseo “Harem’in Gözdeleri Gezintide” (?) (tablo)

Şekil 60. Cesare Biseo “Bir Caminin Denizden Görünümü”, 1882, (çizgi,

Edmondo de Amisi’nin eseri yayınlandı)

Şekil 61. Hermann Solomon Corrodi “Galata Köprüsü ve Yeni Cami”, 1875

(tablo)

Şekil 62. Hermann Solomon Corrodi “The Golden Horn, Costantinople” (?) (tablo)

Şekil 63. Enrico Junck “Doğudan dokuz şekil” (De Agostini Yayınevi

koleksiyonu tarafından)

Şekil 64. Enrico Junck “Avlu’nun kırsal bölgedeki bir revak”, 1850-1878 (tablo)

GİRİŞ

Konunun Önemi ve Sınırları

Bilindiği üzere denizci bir toplum olan İtalyanlar, en eski dönemlerden itibaren, hemen hemen dünyanın her coğrafyasında ve kuşkusuz Osmanlı Türkiye'si'nde diplomatik, ticari ve sanatsal amaçlarda bulunmuşlardır. Biz bu araştırmada tarihi çok eskilere kadar giden Türk-İtalyan ilişkilerinin (Turan, 1990), ondokuzuncu yüzyılda Tanzimat Dönemi'ne karşılık gelen yıllarını ele alacağız. Ondokuzuncu yüzyıl bir yandan İtalya'da İtalya birliğinin kurulması (23 Mart 1848'den 1860'a kadar, Risorgimento dönemi)¹ gibi son derece önemli bir tarihsel olaya tanıklık ederken, diğer yönden Osmanlı Devleti 3 Kasım 1839 Tanzimat Fermanı ile reform sürecine girmiş bulunuyordu. Avrupa'da Fransız Devrimi ile anayasal sistem ve rejimler doğarken Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Rus İmparatorluğu, İngiliz Sömürge İmparatorluğu gibi geleneksel devletler, 1815 Viyana Kongresi ile yeni bir "Avrupa Uyumu" düzeni kurmuş bulunuyorlardı. İtalya'nın birliğini kurmak iddiasındaki Piemonte Krallığı, bu yeni Avrupa düzeninde, bir yandan bu büyük Avrupa güçlerini yanına almaya çalışırken, bir yandan da Avrupa dengeleri içerisinde Osmanlı İmparatorluğu ve onun desteğini de arkasında hissetmek istiyordu.

Osmanlı İmparatorluğu ise III. Selim (1789-1866) ve II. Mahmud (1808-1839) ile başladığı, Tanzimat reformlarıyla sürdürdüğü yenileşme çabalarında Avrupalı devlet ve uzmanları yanında görmek istemekteydi. İşte, her iki devlet için de tarihsel bir dönemece denk gelen Risorgimento-Tanzimat çakışması, her iki devleti birbirlerine yakınlaştırdığı gibi, diplomatik, sanatsal ve kültürel açılardan geniş bir işbirliğine de yol açmış bulunmaktaydı.

Bu çalışmanın esas amacı, Türkiye'de Tanzimat Dönemindeki reformlar boyunca İtalyanların kültür ve sanat açısından katkılarını ele almaktır, özellikle, bu projesinde Piemonte Sardunya Krallığı'nın rolü ve Osmanlılar ile ilişkilerini açıklamaktır. Aynı dönemde (1838-1876), İtalya Krallığı'nın kurulması sürecindeki İtalyanlar, Piemonte krallığı sürecini başında ve İstanbul'daki

¹ Bir siyasi-ideolojik hareket olan Risorgimento, on sekizinci yüzyıl ile on dokuzuncu yüzyıl arasında İtalya'nın siyasi özgürlüğü, bağımsızlığı ve birliğini sağlamayı amaçlayan bir biçimde geliştirildi. Birçok tarihçi Viyana Kongresi ile Risorgimento'yu başlatmaktadır.

Levanten topluluğunda² yaşayan İtalyanlar arasındaki ilişkiler anlatılmaktadır. Tanzimat'ta ve İtalya Krallığının kurulmasında kimin nasıl rol aldığı anlatılmaktadır. Bu bakımdan tezin temel amacı İtalyanlar³ ve Türkler arasındaki kültürel ilişkileri araştırmaktır.

Çalışma iki bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümünde 1838-1876 yılları arasında İtalyanlar ve Osmanlı İmparatorluğu diplomasisini, özellikle, Piemonte Sardunya Krallığı⁴ ile ele alacağım. Bu bölüm iki alt bölümden

² Levanten sözcüğünün anlamı Osmanlı İmparatorluğu döneminde genelde İstanbul'da ve İzmir'de Batı Avrupa kökenlilere denirdi. Böylece Doğu (Levant) da yaşayan Avrupalı anlamında kullanılmaktadır. Çalışmamız özellikle İstanbul'un Levanten topluluğu ile ve daha çok İstanbul'da yaşayan İtalyanlar üzerine yoğunlaşmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Pannuti A.,(2007). Levantinità e mitologia.[Levantineity and mythology] in De Gasperi A., Ferrazza R (Ed.) *Italiani di İstanbul: Figure, comunità e istituzioni dalle Riforme alla Repubblica 1839-1923* (s.65-85). Torino: Edizioni Fondazione Giovanni Agnelli; Ortaylı, İ., (1994). Levantenler. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Cilt.5*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın Ortak Yayınıdır.

³ Çalışmam "Tanzimat reformları ve İtalyanlar" adını verdim çünkü İtalya sadece 1860-1861 döneminde Ulusal birliğini ve İtalya Krallığını kurmuştur. Ancak, 1870 tarihinde, Roma'nın işgali ile Milli Birliğini tamamladı. 1860'a kadar olan dönemde İtalya kendi içerisinde küçük ve farklı devletlerden oluşuyordu. Bu devletler zamanla çeşitli hakimiyetler altına girmişlerdi. Bu devletler İtalya tarihinde Ortacağ'dan beri oldukça önemli rol oynamışlardır. Bunlar: Piemonte Sardunya Krallığı, Venedik Cumhuriyeti, Cenova Cumhuriyeti, Roma'da Kilise Devleti, Sicilya ve Napoli Krallığı idi.

Piemonte Sardunya Krallığı: Savoyaa'da başlayarak, Torino, Nis, Piemonte'ye kadar olan kısmı kapsamaktadır. 1718 Savoyaa Krallığı, Sardunya adasını da topraklarına eklemiştir, daha sonra Piemonte-Sardunya Krallığı adını almıştır. 1814'te Viyana Kongresi ile Cenova topraklarını da kendi topraklarına kattı.

Venedik Cumhuriyeti: VII. yüzyılda kurulmuştur. Başlangıçta Venedik şehri ve Venedik adalarından oluşurdu. IX. ve XI. Yüzyıllar arasındaki Adriyatik kıyısındaki yeni toprakları fethetti ve Ege Denizi'ndeki birçok adayı aldı. 1718 Pasarofça Antlaşmasıyla Ege'deki topraklarını kaybetmiştir. 1797'de Campoformio Barışı ile bağımsızlığını yitirerek, Avusturya topraklarına döndü. Daha sonra Avusturya Venedik'i Lombardia toprakları ile birleştirdi ve 1815'te Lombardia-Veneto Krallığı adıyla kuruldu ve Avusturya tarafından yönetildi.

Cenova Cumhuriyeti: XI. yüzyılda kurulmuştur. Cenova şehri ve Liguria topraklarından oluşmaktadır. 1797'de Napolyon Cenova Cumhuriyetini kaldırarak, Liguria Cumhuriyetini kuracaktı. 1814'te Viyana Kongresi ile bu topraklar Piemonte- Sardunya Krallığı'na eklendi.

Roma'da Kilise Devleti: VIII. yüzyılda civarında kurulmuştur. 1870'de birleşik İtalya'ya dahil edildi.

Sicilya ve Napoli Krallığı: İki devlet kuruluşlarından itibaren birçok hanedan tarafından yönetildi. 1816'da Napoli ve Sicilya'nın birleşmesiyle İki Sicilya Krallığı doğdu. İki Sicilya Krallığı Bourbon hânenedanı tarafından yönetildi.

Parma Dukalığı, Modena Dukalığı, Büyük Toscana Dukalığı da diğer önemli küçük devletlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz:

Meriggi, M. (2011). Unificazione: Dagli Antichi Stati all'Italia Unita. [Unification. From the Ancient States to United Italy]. *Enciclopedia Treccani:la cultura italiana*.

http://www.treccani.it/enciclopedia/dagli-antichi-stati-all-italia-unita_%28L%27Unificazione%29/

Salvadori, M.L. (2005). Italia, Storia di. *Enciclopedia dei ragazzi (2005)*. Enciclopedia Treccani:la cultura italiana

http://www.treccani.it/enciclopedia/storia-di-italia_%28Enciclopedia-dei-ragazzi%29/

Sabatucci G., Vidotto V.(2010). *Storia Contemporanea:l'Ottocento* [Contemporary History: The Nineteenth Century](3.bs.). Bari: Manuali di base Editori Laterza

⁴Piemonte Sardunya Krallığı adlı Savoya hanedanına, 1718'den beri, ait tüm bölgeler demektir. Bu adı İtalya'nın Birleşmesine kadar devam etmiştir (1861). Savoya'nın topraklarını tanımlamak için aşağıdaki isimler kullanılabilir: Savoya Krallığı; Piemonte-Sardunya Krallığı; Sardunya Krallığı; Piemonte Krallığı; Sardunya Devleti; Piemonte Devleti.

oluşmaktadır. A) alt bölümünde; II. Mahmud ve İtalyanlar arasındaki ilişkilerden bahsedilmektedir. B) alt bölümünden Tanzimat döneminde (1839-1876) Osmanlı Devleti ve İtalyanlar arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır. B) alt bölümü içindeki b.1) paragrafında özellikle Kırım savaşında Piemonte Krallığı'nın rolü ve Piemonte ordusunun Kırım Savaşı sırasında gösterdiği katkı açıklanmaktadır. İkinci bölümde özellikle İtalyanlar ve Türkler arasındaki kültürel ve sanatsal ilişkiler konusu izlenmektedir.

Bilindiği üzere İstanbul'un fethinden (1453) sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'a davet ettiği İtalyan sanatçı üstadların ortayan koyduğu eserler günümüzde hâlâ müze koleksiyonlarının en değerli parçaları arasındadır. Bu araştırmada ise, Tanzimat Döneminde ve sonrasında İtalyan sanatçı uzmanların oynadıkları rol üzerinde İtalyanca ve Türkçe kaynaklardan elde edilen bilgiler değerlendirilecektir. İkinci bölüm üç alt bölümünden oluşmaktadır. A) Mimarlık; B) Resim; C) Müzik; Bu üç alanda, Tanzimat dönemi süresince, İtalyan sanatçıların oynadığı rol analiz edilecektir.

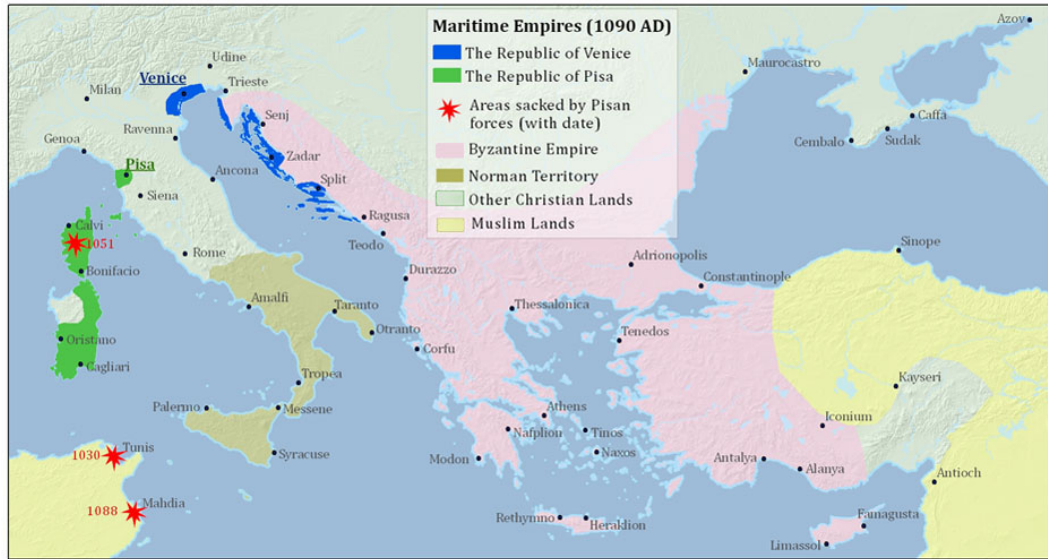
Araştırmada bulunan temel kaynak, daha önce Türkçe araştırmalarda kullanılmamış bulunan, Roma'daki "Archivio Diplomatico Storico del Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale (MAECI) Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı Tarihsel Diplomatik Arşivleri" 'ndeki diplomatik yazışmalardır. Burada 1820'den 1860'e kadar İstanbul'da Sardunya Krallığı, ve Diplomasi Eleştirisi tarafından üretilen diplomatik belgeleri içeren iki toplama "Moscati I.", "Moscati VI." ve "Diplomatik ve konsolosluk temsilcilikleri" derlemesine 21. dosyaya, arşivden erişim iznine sahip oldum. Moscati I. Sardunya Krallığı'nın Dışişleri Sekreteryası tarafından üretilen dökümanların toplanmış halidir. Moscati I.'deki n.120, n.142, n.248, n.254 numaralı dosyaları ele aldım ve inceledim. Moscati VI.'de 1861-1887 yılları arasındaki İtalya Krallığı Dışişleri Bakanlığı tarafından üretilen belgeler toplanır. Moscati VI.'deki n.21, n.388, n.392, n.787, n.811, n.812, n.875, n.813 ve n.814 dosyalarını ele aldım. Bütün dosyalarda, çoğunlukla İtalyanca ve Fransızca kullanılmış, başta İstanbul'dan Torino'ya ve Torino'dan İstanbul'a gelen mektuplar bulunur; ticari düzenlemeleri içeren dosyalar; İstanbul'da çalışan İtalyan elçilere verilen Torino Hükümeti sertifikaları ve raporları; hukuki konularda çeşitli mektuplar; İstanbul'daki büyükelçiler tarafından yazılmış ve Sardunya Kralı'na yazılan Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik durumu üzerine bilgilendirici mektuplar vardır. Ancak farklı konular hakkında da mektuplar, telgraflar, İstanbul'da çeşitli İtalyan

elçileri ile ilgili belgeler, İstanbul'da ikamet eden İtalyan vatandaşlarıyla ilgili belgeler buldum. Çalışmam için Napoli şehrinin tarihi arşivinin “Archivio Storico di Napoli” adlı çevrimiçi belgelerinin istişare edilmesi çok yararlı oldu. Ne yazık ki, birleşme öncesinde var olan herhangi bir İtalyan devletine atıfta bulunan malzemeyi bulmak mümkün değildir. Ancak içerdiği bilgiler Tanzimat yılları boyunca İtalyanlar ile ilişkilerin rolünün ve statüsünün açıklığa kavuşturulması için yararlıydı. Roma “Biblioteca di storia moderna e contemporanea”, Torino’daki “Biblioteca Norberto Bobbio-Università degli Studi di Torino”, Ankara’daki “Türk Tarihi Kurumu Kütüphanesi” ve “Milli Kütüphane” ye gittim ve bulunan kaynak ve belgeleri inceledim. Kaynakça kısmında bulunan kitapların çoğunu kütüphanede buldum.

Osmanlı-İtalya İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri

Hiç kuşkusuz, İtalyanlar ve Türkler arasındaki ilişkiler IX. yüzyıldan beri vardır ve ticaret aracılığıyla başlamıştır.

«1015’ten başlayarak Anadolu’ya gelen ve burayı yurt edinen Türklerin Bizans tebaası olan değişik etnik gruplara ve dinlere bağlı yerli halk dışında karşılaştıkları Avrupalıların başında İtalyanlar geliyordu. Çünkü Ortaçağ’ın parçalanmış İtalya’sında gemiciliği ve ticareti esas uğraş olarak seçen küçük şehir devletleri, Bizans İmparatorluğu ile olan ilişkilerinin akışı içinde sağladıkları haklar ve ayrıcalıklardan olabildiğince yararlanarak İstanbul’da ve Anadolu kıyılarındaki belli başlı liman kentleri ile ticaret yolları üzerindeki şehirlerde yerleşmişler, kimi yerlerde de özerk koloniler oluşturmayı başarmışlardı» (Turan Ş., 1990, s.9)

Şekil 1. 1090 tarihinde Akdeniz'deki ticaret yollarının haritası

XI. yüzyılda İtalyan tüccarlar Doğu'dan Avrupa'ya baharat, halı, kıymetli kumaşlar, parfüm ve değerli eşyalar getirmişlerdir. Bu dönemde Türkler ve Bizanslar; İtalyan Deniz Cumhuriyetleri ile önemli ticari antlaşmalar imzalamıştır. Ceneviz ve Venedik Akdeniz'de önemli rol oynamışlardır. Özellikle Türkler ile zengin bir ticari ilişki kurmuşlar ve zamanla bu ilişkiler daha da güçlü olmuştur. Bizans İmparatorluğu'ndan itibaren İtalyanlar Türkiye topraklarına yerleşmeye başladılar. İlk olarak Cenevizliler Anadolu topraklarında koloniler kurdular ki bunlardan biri Galata mahallesindeydi (Pistarino, 1990, s.286). Galata'daki ilk Ceneviz topluğu 1267'de kurulmuştur. Ancak Galata mahallesine ilk kez 1296'da Venedikler tarafından yerleşildi. Cenevizler ise Pera semtine gitmek zorunda kaldılar. 1303 yılında Bizans İmparatoru II. Palaiologos Andronikos (1258-1332) Cenevizliler'e Pera mahallesini verdi. 1303'ten itibaren Pera mahallesine Cenevizler yerleştiler (Pistarino, 1990, s.290).

XIV. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan sonra (yaklaşık 1300) Osmanlılar İtalyanlar ile ticaret antlaşması amacıyla yeni ve daha iyi ilişkiler (özellikle Deniz Cumhuriyetleri ile) kurmaya çalışmışlar ve antlaşmalar imzalamışlardır.

«1352 yılı öncesinde, İtalyan cumhuriyetlerinden Cenevizlilerle, onlara ticari alanda imtiyaz sağlayan bir antlaşma yapılmıştı. Avrupa tekstil sanayisinin ihtiyacı olan Manisa civarındaki şap tekelinin Cenevizlilere verilmesini de içeren bu antlaşma, I. Murad döneminde 1378 yılında yenilendiği gibi, yine

aynı hükümdar zamanında 1385’de, ikinci bir antlaşmayla İstanbul’a gidecek Türklere Pera’ya giriş, konaklama ve ticaret izni veriyor; karşılığında ise Cenevizli tüccarlara Osmanlı topraklarında ikamet ve rahatça ticaret yapma serbestiliği sağlanıyordu» (Sönmez, 2006, s.25)

1362 yılında I. Murad (1326-1389) tahta çıktı (Sakaoğlu, 2015, s.44-55) ve dönemi boyunca yeni fetihler gerçekleştirdi. Böylece, I. Murad Türkiye’de yaşayan Avrupalılar ile karşı karşıya geldi. Dolayısıyla 1387 yılında Cenevizliler ile bir antlaşma yaptı (Turan Ş., 1990, s.198). Birkaç yıl önce 1385 tarihinde yine Cenevizliler ile yapılan bir anlaşmaya göre İstanbul’a giden İtalyanlara Pera’ya giriş, konaklama ve ticaret izni verilmişti; böylece Cenevizli tüccarlara Osmanlı topraklarında ikamet ve rahatça ticaret yapma serbestliği sağlanıyordu (Turan Ş., 1990, s.198). Ayrıca I. Murad Venedikler ile iyi ilişkiler kurmaya ve sürdürmeye çalışmıştır. 1381 tarihinde Venedikliler ile ilk ticari antlaşma imzalanmıştır. Nitekim, 1381 tarihinden itibaren Anadolu ve Rumeli’deki Osmanlı topraklarında yetişen ürünlerin bir bölümünün satın alınması ve ülke dışına taşınması imtiyazı Venediklilere verilmiştir (Sönmez, 2006, s.25)

Yıldırım Bayezid döneminde (1389-1402) (Sakaoğlu, 2015, s.56-68) İtalyanların, özellikle Venedikliler ile iyi ticaret ilişkileri devam etti. Yıldırım Bayezid, Venedik elçisi Francesco Querini’ye mektuplar gönderdi ve Venedikli tüccarlara önemli yetkiler verdi (Turan Ş., 1990, s.150). Ayrıca Süleyman Çelebi’nin (1403), Musa Çelebi’nin (1411), Çelebi Mehmed’in (1419), ve II. Murad’ın (1430), Venediklilerle yaptığı ticari antlaşmalar bu mektuplara dayanarak hazırlanmıştır ve bazılarında Latince yazılı ahidnameler mevcuttur (Sönmez, 2006, s.25)

Osmanlılar Milano, Pisa, Floransa ve Napoli gibi başka önemli İtalyan şehirleri ile de ilişkiler kurmuştur ve İtalyanlar ile bu ilişkiler I. Mehmed ve II. Murad dönemlerinde de devam etmiştir.

Osmanlılar Varna Savaşı ile (1444-1446) (Emecen, 2012), Haçlılar ve Venediklilere karşı Mora ve Sırbistan Despotluğu’nun kurulmasını kabul etmişlerdir (İnalçık, 2017, s.27). Savaştan sonra Osmanlılar Venedikler ile yeni ticari ilişkiler kurmuşlardır.

«Türk ticaret gemilerinin Venedik’e ait yerlerde dostça karşılanacakları, buna karşın silahlı kadirgaların ve fustaların Gelibolu’dan ya da başka yerlerden Çanakkale Boğazı dışına çıkışlarında eski uygulamanın sürdürülmesi hakkındaki hükümlerde de bir değişiklik yapılmamıştı. Naksos (Nakşa) Dukası’nın ve kardeşlerinin Venedik’e bağlı kalaraktan antlaşma kapsamına alınmalarını belirten eski hüküm de saklı tutulmuştu. Dahası, tüccarların ister kendi adlarına, isterse aracı (messedati) olarak karşı devlete ait yerlerde istedikleri şeyleri serbestçe alabilecekleri ve satabilecekleri şeklinde bir açıklığa kavuşturulmuştu. Ayrıca tüccarların, kendi vatandaşları da olsa bir başkasının işlediği suçtan ötürü sorumlu tutulmayacakları da kabul edilmişti.» (Turan, Ş., 1990, s.310-311).

1453 tarihinde Fatih Sultan Mehmed⁵ (1451-1481), Bizans İmparatorluğu’nun başkenti, Kostantiniye’yi fethetti (Sakaoğlu, 2015, s.99). Şehir, “İstanbul” yeni ismi ile Osmanlı İmparatorluğu’nun başkenti oldu; Osmanlı İmparatorluğu iktidarının ve ticaretin merkezi olmuştur. İstanbul’da ikamet eden farklı etnik ve dini gruplar vardı. Fatih Sultan Mehmed bu gruplara ibadet özgürlüğü vererek karşılığında haraç alıyordu. Galata Ceneviz kolonisi ile iyi ilişkiler sürdürdü; fakat Cenevizliler padişaha haraç ödemek zorundaydılar (Pistarino, 1990, 311). II. Mehmed 18 Nisan 1454 Venedikliler ile bir anlaşma imzaladı. Buna göre Venedikli bir “Bailo”⁶ veya Türkçe’de “Balyos” yanı

⁵Fatih Sultan (II.) Mehmed hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Shaw, S.J.(1976). *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey: Empire of the Gazis: The rise and decline of the Ottoman Empire (1280–1808)*, Vol.I, Cambridge: Cambridge University Press; Babinger, F.(1992). *Mehmed the Conqueror and his time*. New Jersey

⁶XII yüzyıldan beri “Bailo-Balyos”: Venedik kolonilerinde bir Venedik adamı elçi görevi ile olarak çalışan bulunmaktadır. Balyos, çeşitli doğu mahkemelerinde ikamet eden büyükelçiler ile ticaret topluluklarının sulh hakimlerinin işlevini birleştiren valilerdi. Balyos, Büyük Konseyi tarafından seçildi. Bölgedeki bütün Venedikli vatandaşların üzerinde otoritesi vardı. Balyos görevini yapmak için iki Konsey tarafından yardım aldı. Bunlar “Büyük Konseyi” ve “12 kişiliğinin Konseyi” idi. “12 kişiliğinin Konseyi” şehirde ikamet eden 12 soyluydu ve özellikle ticarî uyuşmazlıklar konusunda kararlar alırdı. “Büyük Konseyi” diğer soruların çözelmeyi üzerinden ilgilendi. “Büyük Konseyi” bir Dragoman (tercüman), (genellikle yahudi) bir doktor, bir rahip, noter, iki tartım ürünleri, gümrük memurları, müzayede ve diğer görevlilerinden oluştu. Dragomanlılar genellikle İstria’ya kaydolarak Slav diline hakim olmuşlar ve daha çok Türkçe ve Arapça öğrenmeye de meyillilerdi. 1575 yılında Balyos, Osmanlılar tarafından Venedik Cumhuriyeti’nin büyükelçisi olarak resmen tanınmıştı. O zamana kadar sadece Konstantiniye’deki Venedik topluluğunun başı olarak düşünülmüştü. İstanbul’da Balyos’un ofisi 1797’de Cumhuriyetin çöküşüne kadar hayatta kaldı.

Balyos hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Sakaoğlu, N.(1994). *Balyos. Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Cilt.5*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı’nın Ortak Yayını

İstanbul'da ikamet eden bir elçi olacaktı. Balyos'un amacı İmparatorluk topraklarındaki Venediklileri korumak idi. (Faroqui, 1986, 345-346)

İstanbul'un fethinden sonra İtalya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ilişkileri daha karmaşık bir hale geldi: Rönesans'ta İtalyanlar yeni bir diplomasi sistemi yarattılar (Turan N.S., 2014, s.70) ve İstanbul'a diplomatlar, tüccarlar, gezginler, sanatçılar göndermeye başladılar. Böylece İtalyan kültürünü İstanbul'a getirmiş ve iki ülke arasında bir kültür köprüsü kurmuş oldular.

«İtalya'da şehir devletleri bu sayede çevredeki benzer siyasi aktörler tarafından da örnek alınan diplomatik ritueller, davranış kalıpları ve mesleki beceriler edindiler. Rönesans İtalyasının diplomaside en belirgin özelliği önceki dönemin *ad hoc* niteliğine karşın sürekli temsil anlayışına geçebilmesiydi.» (Turan N.S., 2014, s.70).

Şekil 2. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1453-1683 yılları arasında haritası

Şekil 3. Rönesans döneminde İtalyan devletleri'nin (1350-1600 yıllar arasında) harita

II. Mehmed 1463'te Venedikliler ile savaştı ve iki ülke arasında uzun bir savaş başladı ve 1479 yılında bir barış imzalandı. Venedik Cumhuriyeti Eğriboz Adası'nı kaybetti ve bu ada Osmanlı İmparatorluğu'na geçti. Venedikler ve Osmanlılar arasındaki diğer savaş 1499'da patladı ve bu savaş ile Venedikliler İnebahti, Modon Koron, Navarin ve Aya Mavra'yı kaybettiler. Bu topraklar Osmanlıların eline geçtiler (Bertelé, 2012, s.57). Aynı dönem II. Mehmed, Floransa ile de iyi ticari ilişkiler kurdu. Nitekim, 1454 yıl itibaren Floransalı gemiler kalas taşılan İstanbul'un limana ulaştılar ve birkaç Floransalı tüccar Galata'nın sempte oturmaya başladılar. (Goffman, 2013, s.176)

II. Mehmed yetenekli, mükemmel istihbarat ve otoriter bir yöneticiydi; sanat ve edebiyatı severdi ve İtalyan sanatı ile ilgilenen ilk Osmanlı Sultanıydı. (Renda, Erol, 1989, s.24). Fatih'in çocukluğundan beri portre ve madalyonlarla çok ilgilendi ve diğer İtalyası'nın şehirler Venedik, Napoli, Rimini ve Floransa'dan gibi Topkapı Sarayı'na İtalyan ustadlar ve ressamı davet etmeye başlamışlar ve Sultan için değerli eserler yaptılar. Zamanla Osmanlı İmparatorluğu'nda İtalyan sanatçılar önemli bir rol oynamaya başlamışlardır: Bu sanatçılar İtalya ile Osmanlı arasındaki kültür ateşeleriydi ve iki devlet arasında

iyi ilişkiler kurulması konusunda çaba sarf ediyorlardı. İtalyan sanatçılar gerek savaş gerek barış zamanlarında Osmanlı İmparatorluğu'na gönderildiler. İki ülke arasındaki kültürel ilişkileri başlatmışlar ve bunlar şimdiye kadar devam etmiştir. Sultan bir portre yapmak için Osmanlı İmparatorluğu'na ulaşan ilk ressam Andrea Matteo De Pasti⁷ olmuştur ama İstanbul'a gelmemiştir. Viyana Kunsthistorisches Museum'da bulunan II. Mehmed madalyonu Matteo De Pasti'nin yaptığı düşünülür (Ayvazoğlu, 1999, s.17; Sönmez, 2006, s.79-82).

Şekil 4. Matteo De Pasti (?) “II. Mehmed” madalyonu, 1450-1460? tunç, 6 cm, Kunsthistorisches Museum, Viyana.

Osmanlı İmparatorluğu'na gelen bir diğer ressam ise Costanzo da Ferrara'dır (1420-1472)⁸. Costanzo da 1481 yılında Fatih'in madalyonunu yaptı ve daha sonra aynı resimden Fatih'in portresini yaptı.

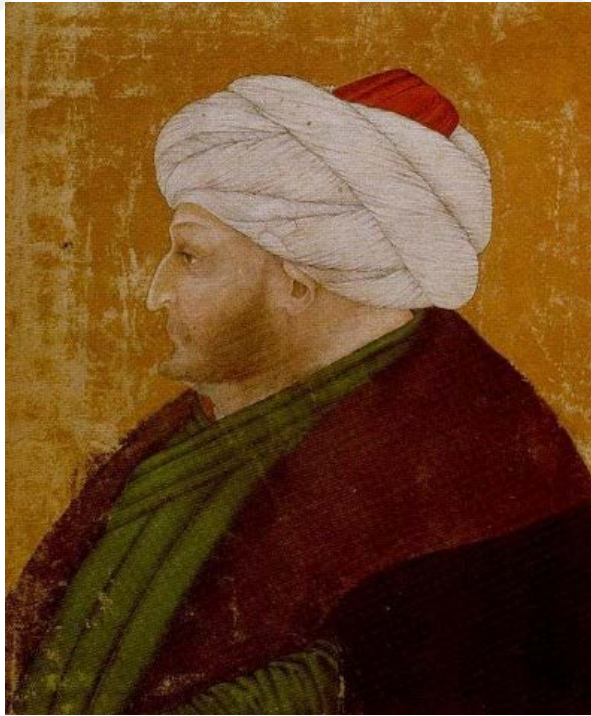
⁷Matteo de' Pasti (Verona ?- Rimini 1468) ressam ve madalya yapıcısı. Matteo de' Pasti'nin hayat ve eserleri hakkında az belgeler var. Ancak, Matteo çok zengin bir aileden geldi. 1444-1446 yıllar arasındaki Ferrara'da çalıştığını biliyoruz ve 1449 Rimini'ye gidip bir süre orada kaldı. Rimini'de Sigismondo Malatesta (de Malatestis) için çalıştı. 1460 Matteo Malatesta tarafından II. Mehmed bir portre yapmak görevi ile İstanbul'a gönderildi. Matteo de Pasti Kandiye Adası'nda Venedikliler tarafından yakalandı ve Venedik'e getirildi. Böylece İstanbul'a ulaşamayabildi. Kısa bir süre sonra Venedikliler tarafından serbest bırakıldı ve Rimini'ye döndü. 1468 tarihinde büyük olasılıkla öldü (Campigli, 2014).

⁸Costanzo da Ferrara ya da Costanzo da Moysis (1450 Venedik – 1524'te öncesi Napoli) ressam ve madalya yapıcısı. Costanzo da Ferrara, 1470'de Napoli'ye geldi. 1478'de Ferdinando tarafından İstanbul'a II. Mehmed'in mahkemesinde çalışmaya gönderildi. 1481'de Napoli'ye döndü (Norris, 1984). Costanzo da Ferrara ve İstanbul'da sultan için yaratılan eserler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Andaloro, M. (1980). Costanzo da Ferrara. Gli anni a Costantinopoli alla corte di Maometto II. G.C. Argan (Ed.). *Storia dell'Arte* 30/40 (s.185-121).

Şekil 5. Costanzo da Ferrara “Fatih Madalyonu”, 1481, tunç, 12,34 cm; Samuel H. Kress Collection, National Gallery of Art, Washington

Madalyonun ön yüzünde SVLTANUS MOHAMETH OTHOMANUS TVRCORUM İMPERATOR (Sultan Mehmet Osmanlı Türklerinin İmparatoru); arka yüzünün kenarında HIC BELLİ FVL MEN POPVLOS PROSTRAVİT ET VRBES (Savaş fırtınası, insanların ve ülkelerin fatihi). Ayrıca, arka yüzünün kenarında iyi bakarken kenarında'nın alt ortadaki CONST/ANTIVS F.[ecit] (Constanzo tarafından yapıldı) yazılı buluruz (Raby, 1987, s.177).

Şekil 6. Costanzo da Ferrara “II. Mehmed”, 1480, 26 x 22 cm, Fatih Albümü’nde, İstanbul İstanbul, Topkapı Sarayı Müzes

II. Mehmed Fatih'in davet ettiği bir diğer ünlü İtalyan ressam ise Gentile Bellini'dir⁹. O Bellini ailesindendir ve ünlü Giovanni Bellini'nin ressam kardeşidir (Schmitt, 1970). Gentile Bellini 1479'da İstanbul'a geldi ve II. Mehmed Fatih'in ünlü tablosunu (Hare, 1934, s.249) ve tunç bir madalyonu yaptı.

Şekil 7. Gentile Bellini “Fatih Sultan Mehmed” portresi, 1479, tuval üzerine yağlıboya,” Londra’da, The National Gallery’de

Şekil 8. Gentile Bellini “Fatih Sultan Mehmed” madalyonu, 1480, tunç, 9,38 cm, Samuel H. Kress Collection, National Gallery of Art, Washington

⁹Gentile Bellini (Venedik 1429-1507). Venedik Cumhuriyeti (1479) tarafından, iyi bir portre isteyen II. Muhammed'in yakınında bulunan Konstantinopolis'e gönderildi (Schmitt, 1970).

Gentile Bellini madalyonun ön yüzünde: SVLTANI F[atih] MOHAMETI IMPERATORIS MAGNI (Sultan Fatih Mehmed Büyük İmparator), arka yüzünün kenarında GENTILIS BELLINVS VENETVS EQVES AVRATUS COMES Q[ue] PALATINVS F[ecit], (Venedikli şövalye ve kont Palatinus Gentile Bellini tarafından yapıldı) (Armand, 1887, s.18) yazılıdır.

Osmanlılar, Fatih Sultan Mehmed zamanında İtalya'ya seferler düzenledi ve 11 Ağustos 1480 tarihinde Otranto'ya çıktılar (İnalçık, 2016a, s.34). 1481'de, Otranto'nun kuşatılması sırasında Fatih Sultan Mehmet öldü ve II. Bayezid tahta çıktı (Sakaoğlu, 2015, s.114-128). İtalya topraklarını savundu ve Osmanlı Ordusu İtalya'dan Anadolu'ya geri döndü. 1482'de Osmanlı Devleti Venedikliler ile yeni bir antlaşma imzaladı (Sakaoğlu, 2015, s.116). İtalyanlar ile barış dönemi kısa sürdü:

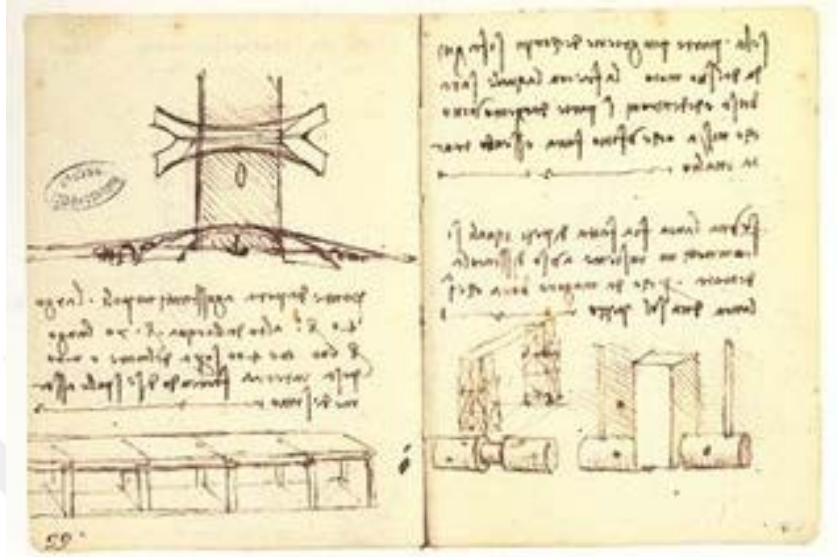
«1498'de Venedik'in Fransa ile anlaşması karşısında İstanbul'daki Venedikliler tutuklanarak mallarına el konuldu. Ertesi yıl da Venedik'e savaş açıldı. II. Bayezid, ilkbaharda sefere çıkarak Mora'ya inerken Osmanlı Donanması da Sapienza Adası açıklarında Venedik donanmasını bozguna uğrattı. Karadan ve denizden kuşatılan İnebahtı Kalesi Fethedildi. Bunu Modon, Koron ve Navarin kalelerinin alınması izledi. » (Sakaoğlu, 2015, s.121)

Birkaç yıl sonra Osmanlı İmparatorluğu Venedikliler ile tekrar savaşıma başladı. 26 Ağustos 1499'da Osmanlı donanması İnebahtı'da Venediklileri yenilgiye uğrattı ve 1502'de bir barış imzaladılar (Sönmez, 2006, s.26).

II. Bayezid Dönemi'nde (1481-1512) Osmanlı İmparatorluğu ve başkenti İstanbul bir kültür merkezi olma özelliğini sürdürdü. II. Bayezid, İstanbul'un iki kıyısı arasındaki bağlantıları daha iyi bir hâle getirmek için, Altın Boynuz'un iki kıyısını birbirine bağlayan bir köprü inşa ettirmek istiyordu.

1502'de padişahın büyükelçileri, Haliç'e yapılmak istenen köprü'nün inşaatı için, İtalyan mühendisler bulmaya Roma'ya gittiler. Leonardo da Vinci de (1452-1519), padişah'tan uygun bir köprü tasarlama görevini aldı. İtalyan sanatçı Osmanlı Sultanı için İstanbul'u (şehrin tarihi yarımadası) ve Galata'yı birbirine bağlayan bir proje yaptı. Bu çizimi, 1502-1503 ile arasında tarihlenebilen Haliç'in üzerinden geçecek tek kemerli bir köprü tasarımı gösterir. Bu tek bir açıklığı olan 350 metrelik bir köprü; 23 metre genişliğinde ve deniz seviyesinden 40 metre yükseklikte olmalıydı (Sönmez, 2006, s.104). Leonardo, köprü için bir proje

tasarladı. Gerçekleşmiş olsaydı o zamanlardaki en uzun köprü olacaktı. Bu köprü Leonardo da Vinci'nin projesine göre yapılmamıştır. Proje, büyük olasılıkla inşaatının zorluğu ve gerçekleşmesi için gereken aşırı maliyet nedeniyle yapılamadı.¹⁰

Şekil 9. Leonardo da Vinci'nin "İstanbul Haliç Köprüsü Projesi", 1502, Biblioteque Institut de France, Paris

II. Bayezid'in ölümünden sonra Yavuz Sultan Selim (1512-1520) (Sakaoğlu, 2015, s.129-141) tahta çıktı. Padişah hemen ticari çıkarları arttırmakla ilgilendi. Böylece 1513'te Venedikler ile yeni bir ticaret anlaşması daha imzalandı. Yavuz Sultan Selim İtalyan sanatı ile pek ilgileniyor gibi görünmemiştir. Nitekim Saltanatı süresince İtalyan üstadlar Osmanlı İmparatorluğu'na gelmemişlerdir ve hiç bir proje yapmamışlardır. Ayrıca I. Mahmud Dönemine (1730-1754) kadar hiçbir İtalyan üstad ve sanatçı Osmanlı için bir eser vermemiştir. XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti Modernleşme projesi için Batı ülkelerinden yenilikler getirmiştir. Böylece Batı'nın, özellikle de İtalya'nın kültür ve sanat alanlarıyla Osmanlı İmparatorluğu tekrar ilgilenmeye başlamıştır.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde İtalyanlar ile ilişkiler devam etti ve 1537-1540 yılları arasında da Venediklilerle barışcıl ilişkiler sürdürüldü (Pedani, 2011, s.119). Ancak, 1537'de savaş olur ve savaş 28 Eylül 1539'da Barbaros

¹⁰Leonardo da Vinci'nin köprü projesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Evren B.(2008). Leonardo da Vinci'nin köprü projesi. Evren.B (Ed.). *İstanbul'daki İtalyan İzi*. İstanbul: Lea Kurumsal Yayıncılık Hizmetleri (s.28-30).

Hayrettin Paşa yönetimindeki Osmanlı donanmasının Andrea Doria yönetimindeki Hristiyan müttefik donanmasını Preveze’de büyük bir yenilgiye uğratmasıyla sonuçlanmıştır (Sönmez, 2006, s.27). 1540 tarihinde bir barış antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmayla Osmanlılar, yeni yerler kazanmanın ve büyük tazminatlar elde etmelerinin yanısıra Venedik Cumhuriyet’ni Hristiyan Avrupa birliğinden ayırmak gibi bir siyasi başarı da kazanmışlardı (Sönmez, 2006, s.27). Bu yıllarda iki ülke arasındaki diplomasi ve ticaret ilişkileri giderek güçlendi. Böylece Osmanlılar İtalyan kültürü ile yakınlaşarak İtalyan kültürüne ilgi duydular. Rönesans’ın yenilikleri ve fikirleri Osmanlı’ya da geçmiştir ve İtalyanlar Osmanlı kültürü ve Osmanlı geleneksel eşyalarını tanımaya ve takdir etmeye başlamışlardır.

Kanuni Sultan Süleyman’ın son yıllarında İtalya ile ilişkiler yolunda gidiyordu. Süleyman’ın dönemi süresince denizlerde büyük bir güç olan Osmanlılar Akdeniz adalarının önemli bir kısmını almışlardı. Cenevizlilerin elinde olan Sakız adası ise alınmamış, bir miktar vergi ile yapılan ticari antlaşmayla kontrol altında tutulmuştu. Sakız adasının Ege deniz için önemli bir rolü vardı. Adeta ticari bir depo vazifesi görüyordu. Kapitülasyon antlaşması olmayan devletler de mallarını Sakız’a getiriyor ve buradan Venedik, Ceneviz, Dubrovnik, tüccarları vasıtasıyla Osmanlı limanlarına taşıyorlardı (Örenç, 2009, s.6).

II. Sultan Selim’in iktidar yıllarında, (1556-1574) (Sakaoğlu, 2015, s.164-177) 1570-1571 yılları arasında Kıbrıs Adası fethedildi (İnalcık, 2017a, s.46). Savaşın sonra 1572 tarihinde Venedikliler Kıbrıs’tan geri çekildiler (Sönmez, 2006, s.27) ve 1573’te bir barış antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile Venedik karşısında Osmanlılar avantaj elde etmişlerdir (Turan N.S., 2014, s.212). 1572’den, 1645 yılındaki Girit savaşına kadar, Venedik ve diğer İtalyan şehirleriyle de ilişkiler dostça sürdürüldü.

1600’da Osmanlı İmparatorluğu’nda bir iç kriz başladı ve Osmanlı İmparatorluğu Avrupa’daki siyasi, ticari ve kültürel rolünü kaybetmeye başladı. Nitekim 17. yüzyılda Sultan gerek sarayda gerekse İmparatorlukta otoritesini kaybetti. Enflasyon, ekonomik sorunlar, savaşta yaşanan çeşitli yenilgiler nedeniyle büyük sorunlar yaşandı. Genel olarak Osmanlı İmparatorluğu reformlar ile bu durumdan kurtulmaya çalıştı. Reformlar sayesinde Sultan devlet maliyesini düzene sokmaya, verimli bir yönetim yaratmaya ve aynı zamanda

otoritesini güçlendirmeye çalışacaktır. Reform programı ve modernleşme projesi “Lâle Devri” dönemi ile başlayacaktır¹¹.

1645’te Osmanlıların Venedik’e karşı savaş ilânı, onlara Girit’in fethi için fırsat verdi ve 1669’da Osmanlı İmparatorluğu Kandiye Kalesi’ni ele geçirdi (Sönmez, 2006, s.28). Aynı yıl Venedikler ile bir barış antlaşması imzalandı. 1600 ortasından itibaren Osmanlılar, Avrupalılar karşısında çok ve önemli savaşlar yapmışlardır. Ancak Karlofça Antlaşması’ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu yönetim sistemi reform ihtiyacı göstermeye başladı. Ünlü Türk tarihçi ve yazar Namık Sinan Turan’a göre:

«1697’ye kadar geçen on beş yıl içinde on beş büyük meydan savaşı yaşanmıştır. Osmanlılar bu savaşlarından yalnızca ikisini kazandılar, bir tanesinin sonucu belirsizdi ve kalanların tümünde galip taraf müttefiklerdi. Osmanlılar en büyük hezimetlerini 1687’de Nagyharsáby Meydan Muharebesi’nde [...]1691’de Salankamen’de ve 1697’de Zenta’da aldılar. 1684’te kurulmuş olan *Liga Sacra* (Kutsal Liga) her üç savaşta da galip geldi. Müttefikler 1685’te Uyvar’ı, 1686’da Budin’i, 1690’da Kanije’yi ve 1692’de Varad’ı geri aldılar.» (Turan, N.S., 2015, s.246-247).

Osmanlıların 1697 tarihinde Zenta’daki yenilgisi ile padişahın ve tüm ordunun morali bozulmuştu. Böylece 1699’da Osmanlı İmparatorluğu Karlofça Antlaşmasını (Özcan, 2001) imzalamak zorunda kaldı. Karlofça Antlaşması’ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu kendini derin bir iç krizde buldu. Öyle ki Osmanlı ekonomik, askeri, bürokrasi gibi tüm alanlarda sistem yenileme gereği duydu. Bu yüzden Osmanlı 1699’dan itibaren silahlı kuvvetlerinde modernleşmeye gitme amacıyla Avrupa’dan yeni teknolojik ürünler getirmeye başladı. Teknolojik aletlerin yanı sıra, gerekli olan şeylere ek olarak; orduda eğitim; disiplin ve savaş yöntemlerini de gösterebiliriz.

Birkaç yıl sonra 1714’te yeniden Osmanlı İmparatorluğu Venedikler ile karşı karşıya geldi ve savaş başladı (Sönmez, 2006, s.29). 1716 tarihinde Osmanlılara karşı Venedikler ile Avusturya da savaşa katıldı ve 1718’de

¹¹Lâle Devri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Altınay, A.R.(1973). *Lâle Devri*. Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı; Sajdi D.(2014). *Osmanlı Lâleleri, Osmanlı Kahvehaneleri On Sekizinci Yüzyılda Hayat Tarzı ve Boş Vakit Eğlenceleri*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları

Pasarofça Antlaşması imzalandı (Özcan, 2007). Osmanlılar için Pasarofça Antlaşması zor bir karar olmuştur. Nitekim Pasarofça Antlaşması ile Kuzey Sırbistan, Belgrad Banat ve Eflak bölgelerinin batı bölgeleri Avusturya'ya bırakılacaktı. Mora Yarımadası Osmanlı Devletinde kalırken, Dalmaçya ve Arnavutluk kıyıları Venedik'e bırakılacaktı (Berkes, 1973, s.39). Bu dönemde Venedik de giderek İtalya'daki ticari ve siyasal rolünü kaybetmeye başladı. Venedik, Osmanlılara karşı bundan sonra bir savaşa girmemiştir.

«Pasarofça Antlaşması, Osmanlı-Venedik ilişkilerinde siyasal ve askeri güce başvuruların son bulduğu bir tarihtir. Bu tarihten sonra Venedik, İtalya yarımadasında ortaya çıkan yeni siyasal gelişmeler nedeniyle etkinliğini yitirdiği ve Akdeniz'de Osmanlılara rakip bir güç olmaktan çıktığı için, artık iki devlet arasında savaşa yönelik çatışma olmamıştır.» (Sönmez, 2006, s.29)

Şekil 10. Pasarofça Antlaşması sonrası Osmanlı İmparatorluğu'nun haritası

Pasarofça Antlaşması'dan sonra Osmanlı İmparatorluğu için bir barış dönemi sağlandı. Bu dönem, 1718'den 1730'a kadar sürdü ve "Lâle Devri" olarak tanımlandı (Berkes,1973,s.39). Sultan III. Ahmet (1703-1730) (Sakaoğlu, 2015, s.351-366) Avrupa ilişkilerine yoğunlaşmıştı ve ilk çağdaşlaşma fikirlerini burada bulmak mümkündür. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nu reforma yönelten ilk girişimler oluştu. İlk girişim, reformist ve devlet adamı Nevşehirli Damad İbrahim Paşa (1662-1730)'dan geldi. İbrahim Paşa, III. Ahmed'in Veziri, 1718-1730 yılları

arasında İmparatorluğun bir değişim dönemine ihtiyaç duyduğunu belirtti. İbrahim Paşa ve Sultan III. Ahmet ile birlikte'nin asıl amacı, barışı sağlamak, değerler ve üslup üzerine çalışmak ve Batılı askeri sistem stratejisini benimsemektir (İnalcık, 2017b, s.185). Böylece, Sultan III. Ahmed 1720 yılında Paris'e Yirmisekiz Mehmet Çelebi'yi gönderdi (?-1732). Yirmisekiz Mehmet Çelebi, sosyo-politik koşullarını derinlemesine incelemek için on ay boyunca Paris'te kaldı ve Fransa ve Osmanlı İmparatorluğu'na uygulanabilir yenilikler hakkında bir rapor ile anılarını yazdı. İstanbul'a döndükten sonra gözlemlerini Sultan'a sundu. Gözlemleri, Fransız ordusunun teknik yönlerini ve disiplin anlayışlarını açıkça belirtiyordu. Osmanlı ordusunda da böylece radikal bir değişim yapıldı (Berkes, 1973, s.41; İnalcık, 2017b, s.189). Lâle Devri ve özellikle 18. yüzyılın başlarından beri Osmanlı İmparatorluğu Avrupa ülkelerinden yeni teknikler getiriyordu ve bunları getiren yabancı gruplar Huguenot ve Fransızlar gibi Osmanlı İmparatorluğu için çalışmıştı. Bu dönemde önemli yenilikler orduya tanıtıldı. İlk askeri reform De Rocherort adında bir Huguenot subayı tarafından yapılmıştır. Onun projesi doğrultusunda, Osmanlı Ordusunda yabancılardan bir mühendis-subaylar birliği kurulmuştur (Lewis, 2015, s.65). De Rochefort projesinde ayrıca Osmanlı ekonomisini iyileştirme ve modernleştirme için de birkaç öneride bulunmuştur. Ona göre Silâhlı Kuvvetler'in modernizasyonu için güçlü bir ekonomik yapı gerekmektedir. Yazar Niyazi Berkes bu konuda temel bir açıklama verir:

«[...]De Rochefort'un açıklamasına göre, Osmanlı Devleti'nin çekmekte olduğu malî sıkıntının başlıca sebebi, Avrupa ile ticaretinin yarattığı dengesizlikti. Avrupalılar, Osmanlı ülkelerinin yetiştirdiği hammaddeleri ucuza alarak kendi ülkelerine götürüyorlar; kendi sanayilerinde bunları yapılmış maddeler haline getirip daha pahalıyla satmakla, hem Osmanlı ülkelerinin doğal zenginliklerini alıyorlar, hem de halkın servetinin Avrupa'ya akmasına sebep oluyorlardı. Türkiye'de değerli metal kıtlığının, sikke (basılmış para) enflasyonun ve malî bunalımın başlıca nedeni bu idi. Huguenotların getireceği teknik bilgilerle yerli hammaddeleri kullanacak yeni bir sanayi kurulabilirdi ve bu, ülkenin ekonomik kalkınmasını sağlayacak biricik çare idi». (Berkes, 1973, s.45)

Osmanlı İmparatorluğu'nun modernizasyon sürecinde matbaa da önemli bir rol oynamıştır. 1726 yılında İbrahim Müteferrika (1674-1745) tarafından ilk matbaa kurulmaya başlanmış ve 1729'da Türk dilinde ilk kitap çıkarılmıştır (Sertoğlu, 2011a, s.2445). Müteferrika, coğrafya kitapları da bastırmıştır; bu kitaplar silahlı kuvvetlerine savaş esnasında yardımcı olabilecek önemli bilgiler içeriyordu.

Bu dönemde Avrupa ülkeleri ile uluslararası ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. Bu aşamada Nişancı (Tevki'i) Mehmet Paşa ve Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa gibi önemli kişiler anahtar pozisyondaydılar ve çalışmaları ile bu döneme önemli katkılarda bulundular.

Lâle Devri'nde Pasarofça Antlaşması sonrasında Osmanlı İmparatorluğu Venedik ile diplomatik ilişkiler iki ülke arasındaki barış sağlamak ve iyi bir ticaret ilişkiler yapmak amacı ile devam etti. Nitekim, Pasarofça Antlaşması'dan sonra Venedikli elçiler İstanbul'da bu dönemde de bulundular. Bu dönemde Venedikli elçi görevi ile Giovanni Emo ve kardeşini Angelo vardılar (Shay, 2009, s.55-112). İki elçi İstanbul'da Osmanlı İmparatorluğu ve Venedik ile arasındaki iyi ve avantajlı denizcilik ticaret korumak için çabaladılar (Shay, 2009, s.82-91). Bu dönemde Osmanlı Devleti diğer İtalyan şehirleri de ile ticaret, siyasal ve diplomatik ilişkileri vardı. Sultan I.Mahmud (1730-1754) (Sakaoğlu, 2015, s.367-386) döneminde Osmanlı İmparatorluğu Napoli Krallığı ile diplomatik ve ticari ilişkiler kurmaya ilgi gösterdi. 1739 tarihinde iki devlet arasındaki ilk ilişkiler başladı ve 1740'da bir ticaret antlaşması imzaladılar (Turan Ş., 1967). Napoli krallığı için bu antlaşma çok önemli ve avantajlı kabul edildi, çünkü Doğu'dan Napoli'ye yeni tüccarlar getirmek için tasarlandı. Fakat Güney İtalya Doğu ile ticaret yollarında kendini etkili ve kârlı bir şekle getirmeyi asla başaramadı. (Barra, 2006, s.54). Bu antlaşma Napoli Krallığı tarafından İstanbul'da elçi Giuseppe Finocchietti tarafından imzalandı; 20 yıl boyunca geçerliydi. (Mafrici, 2002, s.152). Osmanlı Sarayı'nda 1874'ten 1820'ye kadar Napoli Krallığı'nın elçileri çok övgü aldılar. Ayrıca hiçbir ekonomik sonuç olmamasına rağmen Osmanlı İmparatorluğu ile Napoli arasındaki siyasi ilişkiler daha da iyileşti¹². 1747'te İstanbul'da Napoli Krallığı'nın Büyükelçiliği ile görevli

¹²1816'da Napoli ve Sicilya'nın birleşmesiyle İki Sicilya Krallığı doğdu. İki Sicilya Krallığı Bourbon hânenedanı tarafından yönetildi.

Guglielmo Maurizio Ludolf (1710-1793)¹³ vardı. İstanbul'da Guglielmo Maurizio Ludolf 1747'den 1789'a kadar çalıştı ve sonrasında oğlu Guglielmo Costantino Ludolf (1759-1839) 1789'da İstanbul'a büyükelçi olarak atandı (Pezzi, Spagnoletti, 2009, s.82). Guglielmo Costantino Ludolf, Napoli Krallığı ve Osmanlı İmparatorluğu arasında iyi ilişkiler kurmaya çalıştı ve İstanbul'da çok genç olmasına rağmen çok yetenekli bir elçi olarak kabul edildi. İstanbul'da 1821'e kadar çalıştı, sonrasında Napoli'ye döndü (Meriggi, 2006). 1822'den itibaren Osmanlı İmparatorluğu ve İki Sicilya Krallığı arasındaki diplomatik ve siyasal ilişkiler devam etti, fakat ilişkiler süreklilik gösterdi. Nitekim Guglielmo Costantino Ludolf İstanbul'dan ayrıldıktan sonra 1830'a kadar İstanbul'da büyükelçi görevli ile Napoliler Giuseppe Romano ve Giovanbattista Navoni atandı. (A.S.N. 00380.00001,n.4594). Bunlar Guglielmo Costantino Ludolf gibi iki devlet arasındaki deniz ticaretini kolaylaştırmak için çalıştılar.

18.yüzyılın ortalarından sonra Osmanlı İmparatorluğu İran, Avusturya ve Rusya ile tekrar savaşmak zorunda kaldı. Sultan III. Mustafa (1757-1774) (Sakaoğlu, 2015, s.398) 1774'te Ruslar ile Küçük Kaynarca Antlaşmasını imzaladı (Akşin ve diğer, 2002, s.70). Bu antlaşma, Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda imzaladığı en ağır antlaşmadır. Nitekim bu antlaşma yüzünden Balkanlar ve Boğazlar Rus tehdidine açık hale gelmiştir; Ortodoksları himaye hakkını elde eden Rusya, bu nedenle Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışma fırsatı bulmuştur ve ilk defa halkı Müslüman bir ülke olan Kırım da Osmanlı Devleti'nden ayrılmıştır. Nitekim:

«1774'te tahta çıkıp Küçük Kaynarca antlaşmasını kabullenmek zorunda kalan padişah I.Abdülhamid, çaresiz ve bezginlikle geçen saltanatının sonunda 1787'de yeni bir Osmanlı-Rus çatışması sırasında ölünce, III. Selim Osmanlı padişahı oldu (1789)». (Akşin ve diğerli, 2002, s.71)

III. Selim (1761-1808) (Sakaoğlu, 2015, s.429-447; Karal, 2007a, s.13-76), ile Osmanlı İmparatorluğu için yeni bir dönem başladı ve ilk köklü

¹³Guglielmo Maurizio Ludolf hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Mafrici,M (2002). Diplomazia e commerci tra il Regno di Napoli e la Sublime Porta: Guglielmo Maurizio Ludolf (1747-1789). *Rapporti diplomatici e scambi commerciali nel Mediterraneo Moderno. Atti del convegno internazionale di studi (Fasciano 23-24 ottobre 2002)*. Soveria Mannelli: Rubettino Editore.

reform sürecine girildi. 1789 tarihinde Sultan III. Selim tahta çıktı ve tahta çıktıktan sonra Osmanlı ordusunu modernleştirmek için yeni bir program ortaya koydu. Onun temel amacı, Yeniçeri ordusunu modernize etmektir. Uyguladığı reform programını ana hatlarıyla şöyle sıralamak mümkündür:

- 1) Mecvut askerî ocakların disiplin altına alınması
- 2) Avrupa sisteminde yeni bir ordusu kurulması
- 3) Harp sanayii kurumlarının yeniden düzene konulması

Niyazi Berkes'in "*Türkiye'de Çağdaşlaşma*"(1973) adlı eserinde III. Selim'in programı hakkında daha başka bilgiler de vardır:

« [...]

- 1) Nizam-ı Cedit ordusunun kurulması
- 2) Kapıkulu ve Timarlı ordu teşkilâtının ıslahı
- 3) Yeni ordu için gerekli kaynakların sağlanması
- 4) Askerî sanayi, eğitim ile askerlik fenni üzerine yazılmış eserlerin hazırlanması ya da çevrilmesi» (Berkes, 1973, s.81-82).

Sultan III. Selim'in Nizam-ı Cedit reformları çerçevesinde yeni ordunun kurulması çalışmalarında Avrupalı, özellikle de Fransız askeri uzmanlardan yararlanıldı. 1792-1793 yıllarında kurulan Nizam-ı Cedit ordusuna Yeniçeri Ocağı'ndan da direniş ve muhalefet başlamıştı. Askeri reformların bir devamı olarak 1793'te Mühendishane-i Berr-i Hümayûn kurulurken (Sakaoğlu, 2015, s.438), okulun ders programında geniş ölçüde aritmetik ve geometriye yer verildi. Ders vermeleri üzere Fransa'dan hocalar getirildi (Sertoğlu, 2011a, s.2759; Erikson, Mesut, 2014, s.221-238).

III. Selim'in Osmanlı'da tahta çıktığı yıl Avrupa'da Fransız Devrimi gündemdeydi. Fransız düşünürleri Voltaire, Condillac, Montesquieu ve Rousseau'nun "Social Contract"ını (Toplumsal Sözleşme), bütün kıtaya yaymışlardır. Bu durumdan etkilenen ülkelerden birisi de İtalya'ydı. İhtilâl sürecinde önemli bir rol alan Napolyon Bonaparte 1796-1797'de Avusturya'ya savaş açarken 14 Mayıs 1797'de Milano'ya girdi. Napolyon hemen İtalya halkına "hürriyet" getirdiğini ilân ederek Avusturya'ya karşı ayaklanmalarını söyledi (Armaoğlu, 2003, s.54). Ayrıca, Kuzey İtalya'da kontrolü ele alırken

Avusturya ile 1797'de imzaladığı Campo Formio Antlaşması ile İtalya'da önemli değişikliklere neden oldu. Nitekim Napolyon Kuzey İtalya'da 1796'da Emilia-Romagna topraklarında Cispadana Cumhuriyet'ini kurdu (Sabatucci, Vidotto, 2010, s.43). 1797'de Campo Formio Antlaşma ile Venedik Cumhuriyeti toprakları Avusturya'ya geçerken, Kuzey İtalya'daki cumhuriyetler bağımsız oldular: Lombardia'da Cisalpine, Cenova'da Liguria, Roma'da Roma Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını elde eden yeni İtalyan cumhuriyetleri oldular (Armaoğlu, 2003, s.54-55). 1799'da Napoli'de Partenopea Cumhuriyeti kuruldu. Napolyon bütün bu cumhuriyetlere Anayasalar verdi. Bunlar model olarak 1795 Fransız Anayasası'nı örnek aldılar. Napolyon hükümetlerinin varlığı İtalya'da önemli değişiklikler meydana yarattı: evlilik statüsünü getirdi ve bu Anayasalar'a göre feodal haktan ekberiyet ve Fideicommissum gibi (muayyen mal vasiyeti) feragat etti. (Sabatucci, Vidotto, 2010, s.43-44).

Bu dönemden itibaren İtalya'da ilk defa burjuva sınıfında İtalyan ve Avrupa politikaları, İtalyan ekonomik sorunları ve İtalya'nın tek bayrak altında toplanması fikri konularında derin tartışmalar geliştirildi.

1789'de Napolyon'un kontrolüne geçen bu İtalyan cumhuriyetleri 1814 Viyana Kongresi'ne kadar olan dönemde Osmanlı Devleti ile de diplomatik ve ticari ilişkilerde bulundu. 1802'de Osmanlı İmparatorluğu'na Napolyon İmparatorluğu'nun ilk diplomatik misyonu gerçekleşti. Bu diplomatik misyon ile General Horace Sebastiani¹⁴ görevlendirildi. Amacı, muhtemelen, Osmanlı İmparatorluğu ile dostça ve ticari ilişkiler kurmaktır. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nda, 29 Haziran 1802'den itibaren Frenk-Levanten ve İtalyan tüccarlar ticaret yapabilecekler ve ikamet edebileceklerdi. Aynı yıl Frenk-Levanten ve İtalyan tüccarlara Karadeniz'de özgürce yelken açma izni de verildi (Giannetto, 1981, s.361, 362).

9 Ağustos 1806'daki ikinci diplomatik misyonu ile general Horace Sebastiani İstanbul'a geldi. Horace Sebastiani bu görev için Osmanlı İmparatorluğu'na İtalya Krallığı ve Fransa'nın elçisi olarak atanmıştı. Horace Sebastiani İstanbul'da Fransız Konsolosluğundan ayrı bir İtalyan varlığı yaratmak için çalıştı ve sayesinde İstanbul'da ilk İtalyan Büyükelçiliği kuruldu (Giannetto,

¹⁴Horace Sebastiani (1872-1851) 1789'da Fransız ordusuna girdi. 1802 Napolyon onu ticari amaçlarla Mısır'a ve Suriye'ye gönderdi, ancak gerçekte amaç, bu ülkelerin siyasi durumunu incelemektir. 1806'da İstanbul'da büyükelçi olarak bulundu. 1819'dan itibaren Korsika adasının siyaseti ile ilgilendi. 1833-1834 yılları arasında Fransa Hükümeti'nde bakanı olarak çalıştı. Bundan sonra 1834'te Napoli'de büyükelçi olarak bulundu. Sonrasında, 1835'ten 1840'a itibaren kadar Londra'da büyükelçi olarak görev yaptı. (Candeloro, 1936)

1981, s.359-360). İtalyan Büyükelçiliği'nin ilk başbakan ve sekreter görevli ile İtalyan Antonio Franchini¹⁵ atandı ve 1807'de Horace Sebastiani tarafından eski bir diplomat Ragusa (Dubrovnik) gelen Matteo Stipovich adlı tercüman görevli ile İtalya Krallığı'nın Büyükelçi'nde atandı. (Giannetto, 1981, s.362). 1808 tarihinde İtalya Krallığı'nın konsolos görevi için Horace Sebastiani tarafından diplomat ve Ragusa Cumhuriyeti'nin elçi Federico Maria Chirico¹⁶ seçildi. (Giannetto, 1981, s.366). Horace Sebastiani Napolyon tarafından Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İtalyan vatandaşların çıkarlarını korumak için emir aldı. Daha sonra Napolyon, Osmanlı İmparatorluğu'nda ikamet eden tüm İtalyan vatandaşların nüfus sayımının yapılmasını emretti. Ayrıca, Horace Sebastiani eski Venedik Balyosu Sarayı'nı da restore ederek iyi bir konuma getirdi (Giannetto, 1981, s.400-401).

1806'da III. Selim Fransa'ya Osmanlı elçiliği görevi ile Abdurrahim Muhib Efendi'yi gönderdi (Giannetto, 1981, s.374). Abdurrahim Muhib Efendi'ye bu görev, İtalya Krallığı ve Napolyon ile iyi ilişkiler kurup, iki ülke arasındaki dostluk düzeyini artırmak için verilmişti. Özellikle İtalya Krallığı ile olan ekonomik ilişkiler bakımından Abdurrahim Muhib Efendi Ancona limanındaki Türk vatandaşlarının çıkarlarını korumakla görevlendirildi (Giannetto, 1981, s.402).

1814 tarihinde Avrupa devletleri Napolyon savaşları yüzünden Viyana Kongresi'nde topladı (Armaoğlu, 2003, s.74). Kongreyi dört büyük devlet, Rusya, Prusya Krallığı, Avusturya İmparatorluğu ve İngiltere yönetti. Avrupa'nın yeni siyasi durumu hakkında önemli kararlar aldılar. Fakat Osmanlı İmparatorluğu Viyana Kongresi'ne katılmamıştır. Kongrede Fransız İhtilali'nin Avrupa'ya yaydığı insanî ve vatandaşlık haklarından hiçbirisi, yani hürriyet, milliyet ve eşitlik

¹⁵Antonio Franchini hakkında çok az bilgiler var. Ancak Venedik büyükelçi Federigo Foscari (Onu 1792-1796 İstanbul'da Venedik büyükelçi görevli ile çalıştı)'nın yazılı Antonio Franchini tercüman adı ile geçerli. Ayrıca Federico Foscari'nin yazılında Antonio Franchini'nin çevirmeninin iyi becerilerine hakkında bir cümle buluruz. (Cosmai F., Sorteni S., 1996, s.258-259)

¹⁶Federico Maria Chirico (1764-1837) Piemonte Sardunya büyükelçisi idi ve zengin bir aileden geliyordu. Federico Maria Chirico'nun kardeşi Luca Chirico Rusya'da büyükelçi olarak çalışmıştı. Federico Maria Chirico İstanbul'da çalışmadan önce, Ragusa'da (bugün Dubrovnik) elçi olarak çalışmıştı ve İngiliz elçisinin kordiplomatik üyesi idi. Viyana Kongresi'den sonra Piemonte-Sardunya Krallığı için çalışmaya başladı ve İstanbul'a gönderildi. Osmanlı başkentinin Pera semtinde yaz döneminde ise Büyükdere bölgesinde ekamet etti. Federico Maria Chirico Savoyaa Krallığı için 1833'e kadar çalıştı. İstanbul'da Sardunya büyükelçiliğinde Federico Maria Chirico'nun oğulları çalıştı ve Pera'da Chirico ailesi önemli ve zengin bir aile kabul edildi. Federico Maria Chirico, ünlü italyan ressam Giorgio De Chirico (?-1978)'nin torunuydu (Velissiotis, 2013, s.92).

prensipieri göz önünde tutulmamış, sırf siyasi emel ve istekler üzerine kararlar verilmiştir.

Viyana Kongresi kararlarına göre: Belçika ve Hollanda birleştirilecek ve Nederland devleti kurulacaktı; Germen Konfederasyonu kuruldu; İsveç ve Norveç Krallıkları birleştirilecek ve İsveç-Norveç Krallığı kurulacaktı. İsviçre, 22 kantondan meydana gelen bağımsız ve tarafsız bir devlet haline getirildi. Avusturya Doğu Galiçya'yı, Lombardia ve Venedik'i alıyordu. Napolyon'un hükümetlerine son verdiği hükümdarlar ve krallar tekrar memleketlerine ve tahtlarına sahip olacaktı. Fransa ihtilalden önceki sınırlarına çekildi. Büyük Varşova Dukalığı ile Finlandiya Rusya'ya verildi. İtalya'da yeni bir yönetim biçimi benimsendi. İtalya'da 1815'te alınan kararlardan sonra yeni bir siyaset şekli kuruldu.

«Sardunya Krallığına, Nice, Savoyaa ve Cenova topraklarının katılması ile, Fransa'nın güneyinde kuvvetli bir devlet meydana getirilmiş oluyordu. Keza, Modena ve Toscana Dükalıklarının başına Avusturya prensleri getirildi. Napolyon'un ikinci karısı ve Avusturya İmparatoru'nun kızı Marie-Luis'ye de Parma Dükalığı verildi ki, bu suretle Avusturya'nın İtalya üzerindeki etkinliği daha da artmış oluyordu. Orta İtalya'da Papalık Devleti'nin varlığı kabul edildi. Güney İtalya'da da iki Sicilia Krallığı'nın başına tekrar İspanyol Bourbonları getirildi.» (Armaoğlu,2003,s.78).

1815'te Lombardia ve Venedik toprakları Avusturya yönetimi altında Lombardo-Veneto krallığını oluşturdu (Banti,2004, s.38)

Şekil 11. Viyana Kongresi’den sonra (1815) Avrupa’nın ve Osmanlı İmparatorluğu’nun haritası

Viyana Kongresi’nden sonra hem İtalya’da hem Avrupa’da egemenlikler, anayasal özgürlükler ve Napolyon reformları kaldırıldı ve aristokrasi eski ayrıcalıklarına sahip olarak geri döndü. I.Vittorio Emanuele Sardunya Krallığı’nda tahta geri döndü ve Napolyon yasasını kaldırarak eski yasaları yürürlüğe koydu (Sabatucci, Vidotto, 2010, s.108).

«Bütün İtalya’da hürriyet ve milli birlik fikri uyanmış bulunuyordu. Yeni hükûmetler ise ne bu uyanan cereyanla mücadele edecek kudrette, ne de İtalyan milletinin meşru emellerine normal bir yol verecek kabiliyetliydi. Ayrıca Avusturya idaresine geçen Venesya-Lombardia bölgesini Almanlaştırarak Avusturya’nın tamamen bir eyâleti haline koymak isteyen Meternih senatoyu, idare meclislerini, millî orduyu ilga etmiş ve İtalyan askerlerini Avusturya birliklerine dağıtmıştı. Üstelik basın hürriyetine son verdi. Olağanüstü yetkili mahkemeler kurdu. Devlet memuriyetlerinden İtalyanları uzaklaştırıp yerine Avusturyalıları tâyin etti. Avusturya kanunlarını tatbika başladı. Halkı ağır bir tazyık ve tedhiş havasile idareye koyuldu. En küçük hoşnutsuzluk alâmeti, en âdi bir şikayet pek ağır şekilde cezalandırılıyordu. İtalya’daki Meternih’i taklit ettiler.» (Sertoğlu, 2011a, s.2854).

Lombardo-Veneto topraklarındaki Avusturya siyasetinin reformları ve özgürlük karşıtı oluşu Kuzey İtalya'yı çoktan ayaklandırmıştı. Avusturya burada eski soyluların değerlerini ve eski haklarını geri kazanmasını amaçlayan bir anti-liberal politika izledi. Bu dönemde İtalya'da liberal aristokraziyle en hassas entelektüeller arasında siyaset ve ekonomi konulu sıcak tartışmalar başladı. Bu tartışmalar çoğunlukla özgürlüksüz yönetimlere karşı yapılmıştır. Ancak bütün İtalyan devletlerinde entelektüellerden oluşan gizli topluluklar oluşmuştu. En önemlisi Carboneria Carbonari (Kömürcüler) idi (Carboneria, *Enciclopedia Treccani*, 2010). Bu gizli örgütler muhtemelen masonlardan oluşmuş olup Güney İtalya'da doğmuş ve gelişmiştir (Banti, 2004, s.41). Carboneria, ilk defa 1807-1812 yılları arasında karşımıza çıkar. Bu gizli örgüt Güney İtalya'da, Napoli'de ortaya çıkmıştır ve buradan diğer İtalyan devletlerine ve Avrupa ülkelerine geçmiştir. Örneğin Fransa'da ve İspanya'da birçok "kömürcü topluluğu" bulunmuştur. Carboneria'nın temel amacı tek bir İtalyan siyasi varlığının kurulması ve İtalyan devletine bir anayasa getirilmesiydi. Kuşkusuz Carboneria ve diğer ilgili kuruluşlar çeşitli hükümetler tarafından baştan beri engelleniyordu. Carboneria, 1835'ye kadar çalıştı çünkü bu tarihten sonra İtalya'da Giuseppe Mazzini tarafından kurulan "Giovine Italia" en önemli ve ünlü siyasi kuruluş oldu (Carboneria, *Enciclopedia Treccani*, 2010).

Giuseppe Mazzini (1805-1872)¹⁷, en aktif ve en etkili İtalyan komplocularından biriydi. Fransa, İsviçre ve İngiltere sürgünlerinde İtalya ve tüm ezilen ulusların lehine milliyetçilik ilkesini savundu. Cumhuriyetçi görüşleri doğrultusunda "Giovine Italia"(1831) ve sonrasında "Giovine Europa"(1834)'yı

¹⁷Giuseppe Mazzini (Cenova 1805 - Pisa 1872), İtalyan siyaset adamı. Cumhuriyeti ve demokratik fikirleri destekledi. Carboneria'nın üyesiydi (1827-1830) ve politik fikirlerinden dolayı Fransa'ya ve İsviçre'ye sürgüne gönderildi. Zamanla, Carboneria ideolojisinden ayrıldı ve 1830'da "Giovine Italia/Genç İtalya" projesini hazırladı. Mazzini, "Giovine Italia"'nın programına göre İtalya'nın ulusal birliğe olan ihtiyacını ve Cumhuriyete ihtiyacını ve tüm İtalyan vatandaşlar için eşitlik ve özgürlüğü destekledi. Giuseppe Mazzini 1848'de, devrimci ayaklanmalar sırasında Roma Cumhuriyeti'nin başına geçti. Yeniden sürgüne gönderildi ve 1857'den sonra Lugano ve Londra arasında yaşamak zorunda kaldı. Mazzini, 1870'te Roma'yı serbest bırakmak için bir sefer düzenledi. İtalyan Risorgimento'sunun baş kahramanları arasında yer aldı. İtalyan milletinin ve üniter bilincin doğmasına çok önemli katkı verdi (Monsagrati, 2008). Giuseppe Mazzini "Dei Doveri dell'uomo"; "Pensieri sulla democrazia in Europa"; "Cosmopolitismo e nazione. Scritti sulla democrazia, l'autodeterminazione dei popoli"; "Saggi sul romanzo e altri saggi letterari"; "La musica considerata filosoficamente. Echi del Risorgimento e del «bello ideale»"; "Dal Concilio a Dio e altri scritti religiosi"; "Repubblica"; "Dell'unità italiana e altri scritti"; "Lettere slave e altri scritti"; "La pittura moderna in Italia" adlı eserler yazdı.

Giuseppe Mazzini hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Benvenuto B., Colombo A (Ed.)(2011). Giuseppe Mazzini. Dal Risorgimento all'Europa. Milano: Mursia Editore.

kurdu, ayaklanmaya yönelik projelere ilham verdi, politik gazetelere yöneldi. Günümüz İtalyası'nın kurucularından biri olarak kabul edilir (Sullam, 2012).

“Giovine Italia” Temmuz 1831’de Marsilya’da kuruldu (Menghini,1933). “Giovine Italia” Carboneria’nın fikirleri ile bağlantı idi; nitekim organizasyona ilham veren ilkeler, özgürlük - eşitlik ve insanlık idealleri idi ve siyasi hedefleri olarak ulusal birliği ve cumhuriyeti gösteriyorlardı (Sabatucci, Vidotto, 2010, s.131). Fakat “Giovine Italia” Carboneria’dan iki noktada farklıdır. Carboneria; İtalya’nın Piemonte-Sardunya Krallığı altında yönetilmesi istiyordu ve dolayısıyla yeni bir anayasal rejim istemiyordu. “Giovine Italia”; Birleşik İtalya Cumhuriyeti’nin kurulmasını istemiştir. “Giovine Italia” üç renkli bayrağı (şimdiki İtalyan ulusunun bayrağının renkleri olan yeşil, beyaz, kırmızıyı) sembol olarak benimser. Mazzini, bu ideallerin ortaya dökülmesi gerektiğini ve ayaklanmaya birleşmiş bir İtalya kurmak için bütün İtalyan halklarının katılması gerektiğini söyledi. Fakat İtalya birliğini ancak 1871’de tamamladı.

1818’de, Milano’daki küçük bir entellektüel topluluk “Il Conciliatore” adlı bir gazete çıkardı (Gallavresi, 1931). Bu gazete Luigi Porro Lambertenghi ve kont Federico Confalonieri tarafından kuruldu. Bu gazetede yazan bütün kurucular ve yazarlar Carboneria çevresiyle bağlantıdaydılar. “Il Conciliatore” Avusturya’nın yabancı egemenliğine karşı İtalyan vatanseverlik duygularının yeniden canlandırılmasını amaçlıyordu. Fakat 1819’de, yani sadece bir sene sonra, Avusturya yönetimi tarafından kapatıldı ve kurucuları Avusturya polisi tarafından rapor edilerek tutuklandı (Gallavresi, 1931). Bütün İtalya’da Carbonari ve onun fikirleri engellendi ve sert bir özgürlüksüz politikası tatbik edildi.

1820’de Avrupa’da ve İtalya’da ilk ihtilâl meydana geldi. Avrupa’da ilk ihtilâl İspanya’da 1 Ocak 1820 tarihinde ortaya çıktı ve kısa süre sonra Portekiz’de ve Güney İtalya’da da hareketler meydana geldi (Sabatucci,Vidotto, 2010, s.112). 1821’de Yunanistan’da da devrimci hareketler patlayacaktı. Yunanistan 1827’de Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrılarak bağımsızlığını sağlayacaktı.

İtalya’da ilk isyan eden şehir Napoli idi. Orada Carboneria çok yaygın ve güçlü idi. Halk yeni bir anayasa ile herkes için eşit yasalar ve daha fazla özgürlük istiyordu. 1821’de Napoli Kralı ayaklanmaya son vermek için Avusturya’dan müdahale etmesini istedi. Aynı sene Piemonte’de I.Vittorio Emanuele’ye karşı ayaklanmalar çıktı. Carboneria ve devrimciler Savoyaa Kralından yeni bir anayasa istediler. Piemonte’de ve özellikle Lombardia topraklarında yeniden gizli örgütler

yayılmaya başladı. Bunlar “Federazione Italiana” olarak anıldı ve Carboneria ile bağlantılıydı. “Federazione Italiana”, Lombardia-Veneto'daki Avusturyalıları ihraç etmeyi ve Kuzey İtalya'da bağımsız bir devletin kurulmasını amaçlıyordu (Sabatucci, Vidotto, 2010, s.113). Sertoğlu bu konuya “*Mufasssal Osmanlı Tarihi:resimli-haritalı, V. Cilt*” (2011) adlı eserinde değinir:

«Avusturya ordusu Napoli üzerine yürüyünce Piemonte’de bir ayaklanma baş göstermişti. Halk ve asker, Torino kalesini zaptedip kralı istifa etmek zorunda bıraktılar. Kral, Modena’da bulunan kardeşine ihtilâlin bastırılmasını emretti. Hürriyetçiler tarafından sevilen ve tutulan Şarl Alber, bu davâda onları yalnız bıraktı. Aynı zamanda bir Avusturya ordusu 18 Nisan 1821 günü Torino’yu zaptederek eski idareyi geri kurdu. Bu sırada Milano’da baş gösteren bir ayaklanma hemen bastırıldı. Böylece Avusturya nüfusu İtalya’ya kuvvetle yerleşti.» (Sertoğlu, 2011a, s.2855).

İtalya ve İspanya’da da, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, yapılan isyanlar sonuca ulaşmadı. Devrimden sonra I.Vittorio Emanuele tahta indi ve 19 Nisan 1821’de Carlo Felice (1765-1831) tahta çıktı (Lemmi, 1931, s.171). Carlo Felice tahta çıktıktan sonra İtalya Osmanlı ilişkilerini konusunu eline aldı ve Bâb-ı Âli ile birlikte hareket ederek zamanla ilişkileri daha önemli ve güçlü kıldılar.

1815-1820 döneminde ve sonrasında İtalya devletleri Osmanlı İmparatorluğu ile yeni ticari ve siyasi ilişkiler kurmuşlardır. 1816 tarihinde I.Vittorio Emanuele Orta Doğu'daki ticari çıkarlarını korumaya çalışmıştır. Nitekim 17 Nisan 1816’da Piemonte-Sardunya Krallığı Tunus Beyi ile dostluk kurdu ve bir ticaret anlaşması imzalandı. Antlaşma İngiliz Amiral Edoardo Exmout tarafından imzalanmış ve sonuçlandırılmıştır (De Leone, 1967, s.24). Tunus Beyi ile yapılan antlaşmadan sonra 22 Şubat 1832’de bir ticaret antlaşması daha yapıldı. 1832 tarihindeki antlaşma 1817’de öngörülen ilk antlaşmanın tamamlayıcısı nitelikteydi (Verrua, 2002, s.52).

1815 yılından sonra Sardunya Devleti ile bu ikili ilişkiler gerçekleşir. Bu tarihten sonra İtalyan elçiler İstanbul’da daha önemli bir rol oynamaya başlamışlardır. Ayrıca, İtalya’da girişilen 1821 ihtilâlleri sonrasında daha çok İtalyan ihtilalci siyasi mülteci olarak Osmanlı topraklarına geldiler. İstanbul’da yaşamakta olan Levanten topluluğa katıldılar. Gittikçe sayıları artan bu topluluk İstanbul’da

Beyoğlu, Galata, Pangaltı, Tarabya gibi semtlerde yaşıyordu. Bu İtalyan toplulukta yazarlar, şairler, müzisyenler, eczacılar, doktorlar, devrimciler, politikacılar, askerler de vardı. Kuşkusuz İstanbul bu yeni sakinleriyle daha büyük ve daha canlı bir kültür merkezi haline gelmişti. Daha sonra, II. Mahmud ve Tanzimat reformlarında da bu İtalyan göçmenlerin etkisinin olduğu görülmektedir.

İstanbul'da III. Selim reformlarını muhalefet nedeniyle tamamlayamamıştı. Rusya ile süren savaşlar ve ekonomik kriz halkın hoşnutsuzluğuna ve ayaklanmalara yol açtı. 1806 yılında meydana gelen Edirne Vakası, İstanbul'da Yeniçerilerin ihtilâli, III. Selim'in tahttan indirilmesi ile Nizam-I Cedit Ordu'nun dağıtılması ve reformların sona endirilmesiyle sonuçlanmıştı. 1808'de II. Mahmud tahta çıktı ve onunla birlikte yeni bir dönem başladı.

1. BÖLÜM

1838-1876 RİSORGİMENTO DÖNEMİNDE: İTALYANLAR VE OSMANLI İMPARATORLUĞU İLE İLİŞKİLER

1.1 1838'den önce: II. Mahmud ve İtalyanlara genel bir bakış

II. Mahmud (1808-1839) 30. Osmanlı padişahı ve 109. İslam halifesidir. Osman Gazi ve Sultan İbrahim'den sonra Osmanlı hanedanının üçüncü ve son soy atasıdır. Osmanlı Devleti'nin genel yapısında Modernleşme çığırını açmış, kurumlardan kıyafete ve müziğe kadar birçok alanda köklü yenilikler gerçekleştirmiştir (Sakaoğlu, 2015, s.462). Ölümünden dört ay sonra ilan edilen Tanzimat Fermanı'na giden yolun hazırlayıcısı olmuştur. II Mahmud Türkiye'nin çağdaşlaşması için çok önemli bir figür olmuştur. Onun reformları din, bürokrasi, ordu ve eğitim üzerine olmuştur (Sakaoğlu, 2015, s.462-484; Sertoğlu, 2011a, s.2831-2948; Öztuna, 1989; Karal, 2007a, s.142-166).

«[...]Mahmud'un reformculuk dönemi, aynı zamanda yeni bir rejim arama deneylerinde, gelenek doğrultusuna en çok uyan modern mutlakiyetçi monarşi şekline yönelik dönemidir. a) hükümdarın mutlak yetki hakkı devam ediyor b) yönetilenler “reâya” olmaktan çıkıp, “tebaa” ve “halk” oluyor c) kapıkulluğu kalkıyor, onun yerine sınıf, ırk, din, farkları gözetilmeden devşirilen bir sivil bürokrasi geliyor, d) kapıkulu ordusu yerine farklı şekilde toplanacak bir militer örgüt kurulmasına doğru gidiliyor, e) sivil bürokrasi ve ordunun başında bulunanlar arasından seçilen kişilerden en üst yetkili, kanun yapma görevi olan süreli “Meclis¹⁸”ler kuruluyor.» (Berkes, 1973, s. 81-82).

II. Mahmud ile Osmanlı İmparatorluğu'nda yeni bir reformlar dönemine gidilirken Batılılaşma hızlandı. Osmanlı ordusunun savaşlardaki yetersizliği özellikle Yeniçeri Ordusu'nda ortaya çıkıyordu. Yeniçeriler onyedinci yüzyıldan bu yana elit bir askeri birim olmaktan ibaretti. 1815-1830 Mora İsyanı, yeniçerilerin disiplinsizliklerini açıkça ortaya koymuş bulunuyordu. II. Mahmud

¹⁸Meclis-i Vala hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Seyitdanlıoğlu, M. (1999). *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vala (1838-1868)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.19-22.

tahta çıktıktan sonra, 1826'da Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmaya kadar bir yandan yönetici, asker ve ulema asker arasında taraftarlarını artırırken, diğer yandan Balkan ve Anadolu vilâyetlerinde güçlenerek başına buyruk davranmakta olan âyân ve mütegalibe ile mücadele etti. Böylelikle feodal beylerden kurtularak merkezi otoriteyi yeni baştan kurmaya çalıştı (Özkaya, 1994; Nagata, 1997).

Öte yandan 1806-1808 yıllarında III. Selim'in tahttan indirilip önce IV. Mustafa, ardından II. Mahmud'un tahta çıkmasıyla sonuçlanan gelişmeler olmuştu. II. Mahmud'u tahta çıkaran Alemdar Mustafa Paşa, hükümdara Sened-i İttifak'ı imzalatmış ve böylece II. Mahmud iktidarının ilk yılında yetkilerini ve gücünü sınırlandıran bu belgeye imza atmak zorunda kalmıştı. Sened-i İttifak, Osmanlı tarihinde hükümdarın yetkilerini sınırlandıran ilk belge olma niteliğini taşımaktaydı ve belge II. Mahmud tarafından benimsenmemişti ve dolayısıyla da uygulanmamıştır.

II. Mahmud dönemi son derece önemli iç ve dış siyasal olayların cereyan ettiği bir dönem olmuştur. Yunan İsyanları (1814-1830), Cezayir'in Fransızlar tarafından işgali (1830) ve Mısır Sorunu bunlardan bazılarıydı. II. Mahmud 1812'de Rus İmparatorluğu'yla Bükreş Antlaşması'nı (Sertoğlu, 2011a, s.2847) imzaladı. Bu barışa göre Prut ve Tuna nehrinin sol sahilleri iki ülkenin sınırı olarak kabul edilecek; Ruslar, Eflak ve Boğdan'ı geri verecekler; hem Osmanlı hem de Rus gemileri Tuna nehrinde serbestçe dolaşabilecek; Osmanlı Devleti iki sene Eflak-Boğdan halkından vergi almayacak; Anadolu tarafındaki sınırlar eskisi gibi kalacak ve Rusya işgal ettiği yerleri boşaltıp Osmanlı Devleti'ne geri verecek; Rusya'ya bırakılan toprakların Müslüman halkı ile Osmanlı topraklarında kalan Hristiyanlar dilerlerse kendi halklarının yanına göç edebileceklerdi. Rusya'nın Rumeli'deki Osmanlı toprakları üzerindeki nüfusu artmıştı. Ayrıca, Osmanlının dış siyasetinde Avrupa devletlerinin etkisi daha çok görülmeye başlandı. Sırlara bazı haklar tanınacaktı. Fakat Yunanistan ve Sırbistan içinde ayaklanmalar oldu ve Yunanistan bağımsızlığını kazandı.

II. Mahmud Dönemi'nin konumuz açısından bir başka önemi daha bulunmaktadır ki bu da Osmanlı İmparatorluğu ile Piemonte-Sardunya Krallığı arasındaki ilk diplomatik ilişkilerin resmi olarak 1815-1816 yıllarında başlamış bulunmasıdır. Bu tarihlerde Piemonte-Sardunya Krallığı'nın ilk diplomatik temsilcisi İstanbul'a gönderilmiştir. Piemonte Dışişleri Bakanı Alessandro Vallesa di Montalto tarafından bu görev için Federico Maria Chirico uygun görülmüştü (Sandri-Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.298). Federico Maria Chirico daha

önce Piemonte'nin Viyana Büyükelçisi olarak görev yapmıştı. İstanbul'a Osmanlı Devleti ile bir ticaret antlaşması yapmak amacıyla atanmıştı. Sandri-Giachino ve Mola di Nomaglio'nun araştırmalarına göre o tarihlerde Piemonte Krallığı Osmanlı Devleti ile olan diplomatik ilişkileri arttırmak için Cenova'da bulunan Türk Konsolosları kullanmıştı (Sandri-Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.298). Bu dönem Cenova'da Osmanlı Başkonsolosu olarak Nicola Petrocochino isimli bir İtalyan görev yapmaktaydı. 1815'te Nicola Petrocochino, Dışişleri Bakanı Alessandro Vallesà di Montalto'dan kral tarafından kabul edilmeyi talep etti. Bu kabulde Petrocochino Osmanlı Devleti Konsolosu'nun da Fransa, İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerine konsoloslarına tanınan haklardan Piemonte Krallığında yararlanması gerektiğini Kral'a ilettili. 1817'den itibaren talebi kabul görülüp yürürlüğe konularak, Osmanlı Konsolosları da, Piemonte Krallığı'nda diğer Avrupa devletleri ile birlikte eşit haklar elde etti (Sandri-Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.298).

Bâb-ı Âlî 1817 tarihinde Nicola Petrocochino'yu görevden alarak yerine Angelo Caiazzî'yi başkonsolos olarak atadı (Sandri-Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.298). Angelo Caiazzî, Savoya krallığı ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ticari antlaşmalar için müzakereler ayarlamaya çalışmış ve bu dönemde önemli rol oynamıştır. 1824 yılında Sardunya kralı Carlo Felice tarafından Angelo Caiazzî'ye hediye olarak değerli bir yüzük hediye edildi (Sandri-Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.300).

25 Ekim 1823 tarihinde Piemonte-Sardunya krallığı ve Osmanlı İmparatorluğu bir dostluk, ticaret ve gemicilik antlaşması imzaladı (De Leone, 1967, s.25; Noradounghian Gabriel Effendi, 1900, s.99-102). Bu antlaşmaya Savoya Krallığı adına Lord Stratford (1786-1880), ve İstanbul konsolosu Federico Maria Chirico imza atmıştı¹⁹. Osmanlı İmparatorluğu adına ise Mehmet Arif Bey Efendi, Mehmed Sadik Reis Efendi, Mehmed Seidà Efendi imzalamışlardır

¹⁹ «Son Excellence l'Ambassadeur extraordinaire et plénipotentiaire de la Cour d'Angleterre, qui est l'Amie la plus affectionnée et la plus particulière de la Sublime Porte, le très distingué Lord Stratford, notre Ami. Résidant à Constantinople, ayant fait instance en qualité de médiateur au nom de Sa Majesté le Roi de Sardaigne, pour lier, pour la première fois amitié entre elles, veuillez bien accorder aux bâtiments marchands Sardes la permission de faire le commerce de la mer Noire: et vu que la permission se rend par l'embouchure de la Mer Noire dans le ports de la Russie, dont jouissaient quelques Puissances d'après les Traités, ayant été accordée aux bâtiments marchands de quelques autres Puissances amies, produit des résultats avantageux pour les deux Parties, il a plu à la Sublime Porte d'accorder aux bâtiments marchands Sardes la permission de naviguer dans la mer Noire, et cela à commercer du jour que, par la grâce du Très-Haut, l'échange des ratifications aura lieu» [...] Note de la Sublime Porte accordant au pavillon Sarde la navigation dans la mer Noire» (Noradounghian Gabriel Effendi, 1900, s.102-103)

(Solaro della Margherita, 1836, v.4, s.538-545). Bu antlaşma kendi içinde 15 bölümden oluşmaktaydı. Antlaşmaya göre Sardunya-Piemonteli tüccarlar Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarında ticaret yapma ve serbestçe dolaşma hakkı elde ediyorlardı. Her iki devletin de gümrük vergisi ödemeleri gerekecekti (gümrük vergileri yüzde 3 ile sabitlenmişti). Piemonte-Sardunya krallığı Osmanlı İmparatorluğu'nda yeni konsolosluklar kurma hakkı da kazanıyordu. Ayrıca, antlaşmaya göre, Piemonte-Sardunya vatandaşları Kudüs'ü ziyaret etmek isterlerse yolculuklarını güvence altına almak için yanlarında Sultan tarafından görevlendirilen bir nöbetçi olacaktı. Piemonte-Sardunya vatandaşlar isterlerse din değiştirebilecek ve İslam'a geçebileceklerdi (Solaro della Margherita, 1836, v.4, s.541, 543). Bu Antlaşma 7 Ocak 1824'te Sardunya-Piemonte krallığı tarafından kabul edilmişti. 27 Nisan 1824'de Piemonte-Sardunya elçisi Ludovico Sauli d'Igliano²⁰, antlaşmanın bazı maddelerinin değiştirilmesi istedi. Ludovico Sauli d'Igliano 3 mart 1824'te İstanbul'a gelmişti (Sandri-Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.302). Aynı sene 25 Ekim 1824'te Sardunya tüccarlarının Karadeniz'de özgürce ticaret yapmaları kararı yürürlüğe girdi (Solaro della Margherita, 1836, v.4, s.545-546).

16 Ağustos 1824'te Antlaşma'nın II. bölümü Sardunya Kralı'nın istediği üzerine değiştirildi (Sandri-Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.302). Bölüm karşılıklı ödenen gümrük vergileri hakkındaydı. Buna göre Osmanlı tüccarları Sardunya bölgesinde yüzde 3 vergi ödeyeceklerdi. Aynı oran Osmanlı bölgesinde ticaret yapan Sardunya tüccarları için de geçerliydi. Fakat Piemonte-Sardunya bölgesinde bütün Avrupalı tüccarlar farklı oranlarda gümrük vergileri ödüyorlardı. Bu durum Sardunya Krallığı için diğer ülkelerle arasında uluslararası bir iç sorun konusu olabilirdi. Dolayısıyla II. bölüm değiştirildi. Bundan sonra Piemonte-Sardunya krallığı'ndaki Osmanlı tüccarları Avrupalı tüccarlar için geçerli olan tüm iç ticaret kurallarına uymak zorundaydılar (Solaro della Margherita, 1836, v.4, s.549)²¹.

²⁰Ludovico Sauli d'Igliano (1787-1874) Piemonte Krallığı'nın elçisiydi. Torino'da, Cuneo kasabasında doğdu. Ocak 1824-22 Nisan 1825'te İstanbul'da olağanüstü elçi ve yetkili bakan olarak çalıştı. Sauli İstanbul'a gitmeden önce Cenova'da yaşadı. Orada gümrük kurallarını inceledi. Cenevizli gemi işleten Fravega'nın dostu oldu. Fravega'nın diğer Cenevizli gemi işletenler gibi Doğu'da önemli ticari işleri vardı. Dolayısıyla Cenevizlilerin Karadeniz'de özgürce ticaret yapmaları ile çok ilgilendi. Fravega, Sauli'nin diplomatik misyonun başarı şansını arttırmak amacıyla Osmanlı elçilerine ve Osmanlı padişahlarına hediye almak üzere Sauli'ye iki milyon lîret ödünç vermek istedi. (Rebagliati, Ciciliot, 2011, s.37).

²¹«[...] (2 art). Que par conséquent, Elle a résolu, et solennellement décrété, et Elle déclare maintenant officiellement, que tous les sujets Ottomans, sans exception, qui feront le commerce dans les États Sardes, seront tenus à se conformer à tous les réglemens de commerce intérieur

1825'te diplomatik temsilci Marki Vincenzo Gropallo²² İstanbul'a geldi ve onunla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'yla düzenli diplomatik ilişkiler başladı (Sandri-Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.304). Vincenzo Gropallo ile elçilik sekreteri Avogadro di Colombiano, 5 Haziran 1825'te İstanbul'a ulaştı. Elçi 6 Ekim 1825'te resmi olarak Sultan II. Mahmud'un huzuruna çıktı (De Leone, 1967, s.33). Sardunya Elçisi Vincenzo Gropallo'nun temel amacı Osmanlı ile ticari ilişkileri geliştirmek ve İmparatorluk'ta bir Konsolosluklar ağı oluşturmaktır. İzmir ve Beyrut'ta yeni konsolosluklar açıldı. Ayrıca İtalyan denizciler ve tüccarlar için yeni bir hastane kurma girişiminde bulunuldu (De Leone, 1967, s.33).

Piemonte-Sardunya Kralı Carlo Felice aynı yıl Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İtalyan görevli sayısını artırma yoluna gitti. Bu amaçla 1826'dan itibaren Gaetano Truqui, Antonio Maria Chirico, Giorgio Chabert, Franco Bosgiovich, Alessandro Borda, Francesco Giovanni Mathieu, Baron Romualdo Tecco²³ ve Stefano Berzolese adlı sekiz diplomatı Osmanlı Devleti'nde

établis dans les dits États Sardes, en payant les mêmes droits et impôts, qui bien qu'il n'en soit pas spécialement fait mention dans le Traité d'amitié et de commerce, dernièrement conclu entre cet Empire et la Cour Royale de Sardaigne, sont ou seront payés par les sujets des autres Puissances amies de la dite Cour.» (3.art) Que vice versa les sujets Sardes qui feront le commerce dans les États Ottomans, seront tenus à se conformer à tous les réglemens de commerce intérieur établis dans les dits États Ottomans, en payant les mêmes droits et impôts qui, bien qu'il n'en soit pas spécialement fait mention dans le Traité d'amitié et de commerce précité, sont ou seront payés par les sujets des autres Puissances amies de cet Empire.» (4.art) Qu'il est bien entendu, que par la présente déclaration officielle et formelle de la part de la Sublime Porte, il ne s'agit nullement de déroger ni de porter la moindre atteinte au traité d'amitié et de commerce susmentionné, et que les déterminations ci-dessus énoncées n'ont rapport qu'aux seuls réglemens intérieurs, auxquels les sujets de toutes les Puissances qui ont des relations de commerce dans les États des deux Hautes Parties contractantes, sont tenus à se conformer, ainsi que cela doit être en raison des principes immuables d'équité et de sincère amitié qui exigent que ces mêmes réglemens intérieurs soient respectés et observés de part et d'autre; Constantinople, le 24 août 1824» (Solaro della Margherita, 1836, s.549-550); Ayrıntılı bilgi için bkz: Noradounghian Gabriel Effendi, 1900, s.112-114

²² Marki Vincenzo Gropallo hakkında belgeler yoktur. Marki Gropallo 1825'te İstanbul'a ulaştı. 1831'de İstanbul'da olağanüstü elçi ve ortaelçi olarak çalıştı. 1832'de aynı görev ile İstanbul'da çalışmaya devam etti (Verrua, 2002, s.40-41). Kısa bir süre sonra İstanbul'dan ayrıldı.

²³ Baron Romualdo Tecco (1802-1867) Piemonte'deki küçük bir kasabada Boves'te doğdu. Roma'da okumaya başladı ve orada Türkçe öğrendi. 1824'te hukuk fakültesinden mezun oldu. Baron Romualdo Tecco 1825'te konsolos Marcello Cerruti ile İstanbul'a gitti. Osmanlı başkentinde Türkçe, Arapça ve Farsça okumaya devam etti. R.Tecco, 1827'de onursal elçilik tercümanı görevi ile atandı. 1837-1838 yılları arasında Piemonte Sardunya Büyükelçiliğindeki işlere ile ilgilendi. Büyükelçilikte önemli bir yer aldı ve çok saygı gördü. Nitekim, 1842'de Doğu'da doğrudan bir seyir hattı kurulmasını önerdi. 1846'da İstanbul'da yaptığı olumlu çalışmalarından dolayı Piemonte Sardunya Kralı Carlo Alberto tarafından Baron ünvanı aldı. Romualdo Tecco, 1847'den itibaren Sardunya Krallığı ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ticari antlaşmanın yenilenmesi için müzakereleri ele aldı. Bu antlaşma 1854'te imzalanacaktı (D'Erme, 1970, s.108-109). 1850'den itibaren Romualdo Tecco, Avusturya'ya karşı Osmanlılar ile bir antlaşma yapılması desteklemiş. Nitekim Romualdo Tecco'ya göre bu antlaşma, İtalyan topraklarını Avusturyalıların hegemonyasından kurtalmak için gereklidir. Yine o Macaristan'da Avusturya'ya karşı devrimlere destek oldu (Quazza, 1961, s.664). 1852'de Piemonte Kralı II. Vittorio Emanuele tarafından ona SS. Maurizio e Lazzaro şövalye ünvanı verildi (D'Erme, 1970,

görevlendirdi. 1827 yılında Elçi Luigi Gobbi²⁴ İstanbul'da göreve başlatıldı (Sandri-Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.304).

Bu dönemde İki Sicilya Krallığı, Osmanlılar ile ticaret yapmakla ilgilendi. 1825'te İstanbul'da büyükelçi olarak Napolili Vincenzo Cacace vardı (A.S.N, 00380.00001, n.4755). Vincenzo Cacace büyükelçi olarak İstanbul'da 1848'e kadar çalışmış ve İstanbul'da görev süresi boyunca İki Sicilya Krallığı ve Osmanlı İmparatorluğu arasında iyi ilişkiler kurmak için çaba göstermişti. Ayrıca 16 Ekim 1827 tarihinde (Rebi-ul-Evel 1245) İki Sicilya Krallığı ve Osmanlı İmparatorluğu bir ticaret ve gemicilik antlaşması imzaladılar. Antlaşmaya göre Napoli gemilerinin Karadeniz'de ticaret yapmaları kararı yürürlüğe girdi (Noradounghian Gabriel Effendi, 1900, s.140).

1826 yılı Osmanlı İmparatorluğu açısından önemli bir reform yılı olmuştur. 1826 yılının 15 Haziran günü geleneksel Yeniçeri Ocağı yapılması düşünülen askeri reformlara direnerek yeni bir ayaklanma başlattı. Bunun üzerine Yeniçeri Ocağı ayaklanmaları sert bir biçimde bastırılmak suretiyle kapatıldı. Tarihte “Vaka-i Hayriye” olarak geçen bu olaydan sonra askeri reformlara başlanarak “Asâkir-ı Mansûre”ordusu oluşturuldu. Yeni ordu çağdaş bir biçimde örgütlenecekti. Avrupa'da olduğu gibi askerlere düzenli eğitim ve öğretim yaptırılacaktı. Asâkir-ı Mansûre'nin giyim-kuşam, araç gereç ve silahları yenileniyordu. Askerin iyi bir şekilde eğitilmesi için Prusya'dan piyade, süvari ve topçu subayları getirildi (Çadırıcı, 2008).

Asâkir-ı Mansûre Ordusu'nun kuruluş aşamasında eski ve işlevini yitirmiş olan Mehterhâne bir kenara bırakılarak İtalyan müzik adamı Giuseppe Donizetti öncülüğünde “Muzika-i Hümayun” kuruldu. II. Mahmud kaldırılan Mehterhâne yerine yeni bir müzik okulu kurması amacıyla 1828 yılında Giuseppe Donizetti'yi İstanbul'a davet etmiştir (Casari, 2008, s.103). Nitekim 1827 tarihinde Husrev Paşa, başlangıçta Piemonte Krallığı askeri bandosunun kullandığı müzik

s.109). 15 Mart 1855 tarihinde Tecco, bakanlık görevi ile Piemonte tarafına Osmanlılar ile bir antlaşma imzalattı. Buna göre Kırım Savaşı'na katılmak için Piemonte Ordusu'nun gemileri İstanbul limanına inebildi. 1856'ta Piemonte Sardunya Krallığı tarafından elçi olarak Madrid'e gönderildi. 1864'te İtalya Krallığı'nın senatörü olarak atandı. 1867'de Torino'da öldü (D'Erme, 1970, s.110). Romualdo Tecco hakkında ayrıntılı bilgi bkz: De Leone, E (1967) *L'impero Ottomano nel primo periodo delle riforme(Tanzîmât) secondo fonti italiane* [The Ottoman Empire in the first period of the reforms (Tanzîmât) according to Italian sources]. Milano: pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza, Università di Cagliari, A. Giuffrè Editore, s.107

²⁴Luigi Gobbi, Haziran 1800'de Torino'da doğdu. Luigi Gobbi, 6 Nisan 1825'te diplomatik hayatına başladı. 4 Kasım 1854'te Sardunya krallığı tarafından İskenderiye'ye Konsolos olarak atandı. 1827'de İstanbul'da öldü (MAECI-Moscato I., n.142-Personale del Ministero Incartamenti, Luigi Gobbi)

enstrümanlarından Piemonte'den almak için İstanbul'da çalışan Piemonteli elçiden yardım istedi. Sonrasında Hüsrev Paşa Piemonteli elçiden Osmanlı müzisyenlerini yetiştirmesi için İtalya'dan bir müzik öğretmeni getirmesini istedi. Türk yazar ve müzik bestecisi Emre Aracı, bu konu hakkında, “*Donizetti Paşa: Osmanlı Sarayının Maestro*” adlı eserinde şöyle yazmaktadır:

«Hüsrev Paşa, Sardunya ve Piemonte Krallığı'nın İstanbul'daki temsilcisi Marchese Gropallo ile görüşmüş ve kendilerine uygun bir müzisyen tavsiye edilmesi hususunda ricada bulunmuştur. Bu konuda Gropallo Torino'daki Dışişleri Bakanlığı ile irtibat kurmuş ve burada çalışan Grosson isimli bir memur tarafından da Giuseppe Donizetti tavsiye edilmiştir.» (Aracı, 2014, s.44).

Giuseppe Donizetti daveti kabul etti ve 1827 tarihinde İstanbul'a gelip Muzıka-i Hümayun'un ilk öğretmeni oldu (And, 2004, s.23-24). Ayrıca:

«Görevi kabul etmesinin ardından da 7 Kasım 1827 tarihli bir resmi yazışmaya göre Giuseppe Donizetti “Istruttore Generale delle Musiche Ottomane” veya Gazimihlâl'in tabiriyle “Osmanlı Saltanat Muzıklarının Baş Ustakânı” ünvanı ile İstanbul'daki görevine tayin edilmiştir.» (Aracı, 2014, s.44).

Kuşkusuz Giuseppe Donizetti Osmanlı askeri müziğinde çok önemli bir rol oynamıştır. Donizetti Osmanlı müziği ile Avrupa müziğini birleştirerek Muzıka-i Hümayun'un kurucu başkanlığı görevini üstlendi. Saray'da göreve başladığı zaman ilk iş olarak öğrencilere “porteli nota” denilen beşli satır sistemini öğretti. O zamana kadar Türk müzisyeleri, düz satır halinde ve yanyana dizilen işaretlerle yazılan bir nota sistemi kullanıyorlardı (Ancak, 1997, s.11). Bu sistemin adı “Hamparsum Notası” idi.²⁵ Giuseppe Donizetti'nin öğrencileri yeni müzik sistemini okumakta ve yazmakta kısa sürede çok iyi oldular ve Donizetti öğrencilerinden Hamparsun sistemini öğrendi (Gazimihal, 1955, s.43). Ayrıca Donizetti, Napoli'den Batı standartlarında enstrümanlar getirtti (Aracı, 2014, s.68). Donizetti aynı zamanda imparatorluk ailesi üyelerine de özel dersler verdi.

²⁵Hamparsum nota sistemini 19. yüzyıl başında, III. Sultan Selim'in isteği ve desteği ile Ermeni asıllı büyük bir müzisyen geliştirdi.

Abdölmecid de küçükken Donizetti'nin öğrencisi olmuş ve güzel bir de marş bestelemişti.

1826'da "Asâkir-ı Mansûre ordusu" kurulurken, Fransız yapısı esas alınmıştı. Yeni ordunun düzenlemeleri 1831'den sonra tamamlanabildi (Aksan, 2013, s.330). II. Mahmud süvari birlikleri de kurmuştu. Bu amaçla Asâkir-ı Mansûre'de Avrupa'dan süvari subaylar görevlendirmişti. Giovanni Timoteo Calosso²⁶ da bu süvari subaylar arasındaydı.

Giovanni Timoteo Calosso 24 Ocak 1789 yılında Torino'nun bir beldesi olan Chivasso'da doğdu. G.T. Calosso Fransız ordusu süvari birliklerinde görev almış, 1815 Viyana Kongresi sonrası Napolyon'un ordusundan ayrılarak Piemonte Ordusu'na geri dönmüş bir süvari subayı idi (Calosso, 1857, s.114). 1820'de, Avrupa'da mutlak monarşiye karşı yapılan ayaklanmalar patlak verdiğinde Calosso, devrimcilere katıldı. Devrimci ayaklanmaların bastırılmasından sonra Calosso da Piemonte'den ayrılmak zorunda kaldı. Piemonte'den ayrılan politikacı ve askerlerin çoğu İspanya, İngiltere veya Fransa'ya sığınıyorlardı. Sığınmacılardan bazıları da Osmanlı Devleti'ni seçmekteydi. İstanbul ve Kahire sığınmacılar için bu merkezlerden ikisiydi. G. Timoteo Calosso İstanbul'u seçen subaylar arasındaydı. Osmanlı yönetimi en başından itibaren sığınmacılara ilgi göstermiş ve geldiklerinde onları uzmanlıklarına göre görevlerde değerlendirmişti (De Leone, 1967, s.33). Bu Avrupalı uzmanlar Osmanlı İmparatorluğu kurumlarında, başta Osmanlı Ordusu olmak üzere, çeşitli düzeylerde görevler alarak modernleşme sürecinde önemli roller oynamışlardır. Avrupalı uzmanlar Osmanlı öğrencilerine yeni teknik, bilgi ve disiplinleri öğretiyorlardı.

Calosso, Osmanlı topraklarına yaklaşık olarak 1826'nın Aralık ayında geldi. İlk olarak İzmir'e gelen Calosso, 1827'de İstanbul'a gitti. 1826'dan 1843'e kadar on üç yıl kadar Osmanlı topraklarında yaşadı (Costanza, 2005, s.39). Piemonte'de Bâb-ı Âli için elçi olarak çalıştı ve Osmanlı hükümetinin sözcülüğünü yaptı. 1827 yılından itibaren Giovanni Timoteo Calosso düzenli süvari sınıfını eğitmeye başladı (Erikson, Mesut, 2014, s.278). Süvari birliklerine önemli Fransız süvari bilgilerini ve teknikleri öğretti ve Osmanlı silâhlı kuvvetlerinin inşaa sürecinde yer aldı. Sultan II. Mahmud 1828'de Calosso'ya "Rüstem Ağa" adını verdi ve daha sonra resmi ünvan olarak "Talimci Baş"lığa

²⁶Giovanni Timoteo Calosso hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Baratta G.,1831; Calosso G. T., 1857; De Leone E., 1967; Costanza M., 2005.

atadı. Calosso, Sultan'ın sarayında Sultan'ın saygı ve güvenini kazandı. Calosso Topkapı Sarayı'na gelişinden itibaren II. Mahmud'tan saygınlık gördü ve en çok sevilen subaylardan birisi oldu (Baratta, 1831, s.212-217)

1828 yılı sonunda Calosso 24 süvari birliğinin eğitimini tamamlamıştı; 1830 yılında 4 alayın (Hassa ordusunun) eğitimine verilmişti, ardından eski Tımar sipahi ordusunun eğitimine sevk edildi (Costanza, 2005, s.50). Aynı yıllarda II. Mahmud yeni teknik ve bilgiler öğrenmeleri için ve eğitimlerini pekiştirmek için Calosso'nun birkaç öğrencisini Fransa'ya göndermişti ve bunlar Osmanlı Devletinde önemli bir role sahip olmuşlardı. 1828'de Calosso, Ramazan Bayramı sırasında Sultan II. Mahmud tarafından Nişan-ı İftihar ile ödüllendirildi ve kendisine "Bey" ünvanı verildi (Calosso, 1857, s.201-202). Nişan-ı İftihar oluşturması 1828'de II. Mahmud tarafından istendi. Bu nişan Osmanlı İmparatorluğu'na önemli hizmetlerde bulunan insanlara şükran olarak tasarlandı. Antonio Baratta (1802-1866)²⁷,nın yazdıklarına göre o İstanbul'da Sardunya Krallığı'nın büyükelçisi, yazar ve iyi bir çizimciydi; Giovanni Timoteo Calosso Nişan-ı İftihar'ı alan ilk kişiydi (Baratta, 1840, s.14). Sonrasında iki İtalyan daha bu nişanı aldılar, bunlar Sardunya elçisi Markiz Domenico Pareto ve Sardunya Büyükelçisi Baron Romualdo Tecco idi (Baratta, 1840, s.15). Calosso'nun yazdıklarına göre, Nişan-ı İftihar resmi projesi iki İtalyan tarafından düşünüldüğü tasarılmıştır. Nitekim Nişan-ı İftihar'ın resmi için II. Mahmud Calosso'ya danışmıştı. Calosso, Antonio Baratta ve Luigi Gobbi, Piemonte Sardunya Elçiliği'yle görüşerek birlikte Nişan-ı İftihar'ın çizimini yaptılar (Calosso, 1857, s.201)²⁸. Nişan-ı İftihar madalyonunu Luigi Gobbi ve Antonio Baratta'nın

²⁷Antonio Baratta yazar, gazeteci ve elçiydi. Kitaplarının konusu İstanbul'du. 1830'da "*Costantinopoli nel 1831: Notizie esatte e recentissime intorno a questa capitale ed agli usi e costumi de' suoi abitanti pubblicate da Cav. Antonio Baratta*", (Genova: Tipografia Pellas) adlı kitabını yayınladı. 1840'da "*Costantinopoli effigiata e descritta: con una nota su le celebri sette chiese dell'Asia Minore ed altri siti osservabili nel Levante*", Torino'da yayınladı. 1841'de "*Bellezze del Bosforo, panorama del meraviglioso canale di Costantinopoli preceduto da un'accurata descrizione dello stretto dei Dardanelli e del Mar di Marmara*", Torino'da yayınladı. Antonio Baratta 1841'den 1866'ya kadar gazeteci olarak çalışmış. Torino'da "Messaggiere Torinese" ve "Gazzetta di Torino" gazetelerinde yazmıştır. Ayrıca kısa bir süre yönetmiştir (Costanza,2005, s.46).

²⁸«Sa Haussette me fit part du projet qu'elle avait formé d'istituer un ordre civil et militaire, et m'oddorna de lui présenter un modèle de décoration le quel ne devait avoir aucune ressemblance avec les ordres chevaleresque existants in Europe. Pour me conformer à cet ordre, en fournissant un véritable type oriental, je fis dessiner deux branches de laurier jointes par un noeud à la partie inférieure et fermées à la supérieure par un anneau destiné à recevoir un ruban rouge qui est la couleur nationale. Le dessin de forme ovale encadrait le chiffre du Sultan, dit "Thouggra". Ce modèle plut à Mahmud et il le fit exécuter sans y rien changer. Les branches de laurier, le noeud et l'anneau, étaient en brillants et le thouggra en or mat.[...] Je dus modèle à l'obligeance de deux jeunes Piémontais, MM.Gobbi et Baratta, attachés à la légation de Sardaigne, lesquels avaient déjà

yarattığına dair bir tasarım izi yok. Ancak, Antonio Baratta “*Costantinopoli effigiata e descritta con una notizia sulle celebri sette chiese dell’Asia Minore ed altri siti osservabili del Levante* [Constantinople portrayed and described with news of the famous seven churches of Asia Minor and other observable sites of the Levant] adlı 1840’ de bastığı eserde Nişan-ı İftihar’ın resmini ve tasvirini verir. Baratta tarafından bize verilen açıklamaya göre eser Calosso tarafından onaylanmıştır. Giovanni Timoteo Calosso’nun yazısına göre ve Antonio Baratta’nın yazısına göre (1840) bu madalyon alt kısımda bir düğüm ile birleştirilen iki defne yaprağından oluşuyordu. Üst tarafında bulunan bir yüzüğün içerisinden ulusal renk olan kırmızı bir şerit geçiyordu. Oval şeklindeki II. Mahmud Tuğrası’nı elmaslar çevreliyordu. Bu kolye gibi takılırdı ve kullanıcının göğsünü süslerdi.

Şekil 12. Antonio Baratta “Nişan-ı İftihar” çizimi (Baratta, 1840, s.14)

Nişan-ı İftihar hakkında maalesef çok bilgi bulunmamakta, fakat Calosso ve Baratta tarafından verilen bilgiler doğru addebilebilir. Niketim tarihçi ve nümizmat olan İbrahim Artuk ve Cevriye Artuk bu nişanın varlığını doğruladılar. Yine tarihçi Metin Erüreten, “Osmanlı Madalyaları ve Nişanları” (2001) eserinde Osmanlı Arşivi’nden aldıkları belgeleri kullanarak bu nişanın varlığını

eu celle de me désigner des modèles d’étendards pour les escadrons de la garde.» (Calosso, 1857, s.201)

doğruladılar (Erüreten, 2001, s.24-34 ve 163-173). Bu belgeler ile Calosso ve Baratta'nın dedikleri doğrulanır, fakat Osmanlı belgelerinde Luigi Gobbi ve Antonio Baratta isimleri geçmemektedir.

«II. Mahmut zamanında 1223-1255 (1808-1839) ortaya çıkan Nişan-ı İftiharlar, elmas, altın veya gümüşten yapıldı. 1247 (1831) senesinde, Hassa Müşiri Fevzi Paşa Kethudası Ahmet Ağa, Sadzaram Kethudası ve Galata Nazırı Kapıcıbaşı Sadık Bey ile Mabeyn Humayunda tercüman olan Likoft Nikolayı'ye, Devlet tarafından Viyana'da Maslahatgüzar olup muvakkat memuriyetle Londra'ya gidip gelen Mavrani'ye mücevher Nişan-ı İftiharlar verilmişti. Bu ilk Nişanların Ula, Saniye, Salise ve Rabia rütbeleri olup, mücevherdendi. Bu nişanı hak etmiş olanlara, Nişanla beraber Berat da verilirdi.» (Artuk İ, Artuk C., 1967, s.11).

Gerçekten II. Mahmud'un Nişan-ı İftihar ile Osmanlı madalyonu tarz değiştirdi ve yenilendi. Nitekim bu tarihten itibaren Osmanlı madalyonu Avrupalı madalyon tarzına daha çok benzer; ve bu tarihte ilk defa olarak defne yaprağı şan sembolü olarak Roma ve İtalyan geleneğinde olduğu gibi kullanmaya başladı. Baratta ile birlikte madalyayı yaratan diğer Elçi ve sanatçı Luigi Gobbi 1827'de İstanbul'a gelmişti ve o da iyi bir ressamdı. Luigi Gobbi (Sönmez, 2006, s.118; Tuncer, 1980, s.511) 1829'da II. Mahmud'un portresini yapar²⁹ ve portre bir

²⁹Luigi Gobbi, Giovanni Timoteo Calosso'ya portresi için II. Mahmud ile bir görüşme imkânı olup olmadığını sordu. Giovanni Timoteo Calosso, İtalyan vatandaşlarına yardım etmeye çalıştı ve Giovanni Timoteo Calosso, İtalyan vatandaşlarına yardım etmeye çalıştı. Böylece Luigi Gobbi II. Mahmud görüştü ve Sultan'ı Luigi Gobbi'ye portreyi gerçekleştirme imkânını sundu. Calosso, 1857'de yayınlanan "Mémoires d'un vieux soldat" adlı eserinde Gobbi'nin kendisine ilettiği isteği şöyle anlatıyor. Calosso'nun isteği olumlu bir sonuç verdi ve bu nedenle Luigi Gobbi portreyi yaptı. «[...]Depuis six mois environ, M. Gobbi, je une peintre attaché au consulat de Sardaigne, me priaît de lui procurer l'honneur de faire le premier la portrait de Sa Haussete. De tout cœur j'aurais désiré pou voir obliger mon jeune compatriote. Mais connaissant les difficultés queles préjugés religieux m'auraient opposé, je n'osai en faire la proposition. L'idée me vinta lors de faire d'abord ma miniature en costume ottoman, sachant bien qu'il me serait facile de la faire voir au Sultan. M.Gobbi approuva cette ruse innocente, et en quelques jours je us entre les mains ma miniature achevée et d'une ressemblance par faite. Je m'empressai de la montrer à Mustapha-Effendi qui en admira l'exactitude mais qui se fit beau couptirer l'oreil pour la présenter au Sultan. Le prétexte de la religion fut mis en avant comme je m'y attendais. Enfin, cédant à mes istances, Mustapha prit la miniature et entra dans le cabinet du grand seigneur. Le prince m'appela quelques minutes après, et quand je l'eus bien rassuré sur la discrétion de l'artiste il me dit: Tu me l'amèneras ici le jour que je te désignerai. J'allai bien vite porter cette bonne nouvelle à M. Gobbi en lui recommandant le secret le plus absolu.» (Calosso, 1857, s.227-228)

hediye olarak Carlo Felice Savoya'ya gönderilir³⁰ (De Leone, 1967 s. 57; Calosso, 1857, s.201).

Şekil 13. Luigi Gobbi “II. Mahmud’un minyatür portresi” Palazzo Reale, Gabinetto delle Miniature- Savoya Sarayı minyatür odası, 1829

1827’de Giovanni Timoteo Calosso diplomat olarak da önemli bir rol oynadı. Nitekim Osmanlı Devleti 1827’de Rus harbi nedeniyle Karadeniz’de tüm düşman gemilerinin ve Piemonte gemilerinin açılmalarına mâni olmuştu. Calosso, II. Mahmud’u İtalyan gemilerinin Karadeniz’e geçmeleri için ikna etmeyi başarmıştı³¹. Bu Piemonte krallığı için büyük bir başarı olmuş ve Piemonte’nin ekonomisini büyük bir kayıptan kurtarmıştır (De Leone, 1967, s.66).

Navarin Savaşından sonra 1829 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu, Rusya ile Edirne barış antlaşmasını imzaladı. Edirne Antlaşmasına göre Osmanlı Devleti,

³⁰ « [...] Je reviens au portrait de M. Gobbi, qui fut achevé dans la troisième séance et parfaitement tres semblant. Pourtant Mahmud y signala un défaut qui fut corrigé en quelque jours, de manière que la miniature obtint son approbation entière. Lorsque nous la présentâmes au Sultan, le peintre sur une récompense digne d’un souverain. Il obtint en outre la permission de faire trois copies, dont une fut envoyée à S. M. Charles Félix, roi de Sardaigne. » (Calosso, 1857, s.231)

³¹ «Alors Mahmud, convaincu de l’erreur de ses ministres, ordonna à Mustapha d’écrire à l’istant à la Porte pour que le Reis-Effendi, ministre des affaires étrangères- fit délivrer dans la même journée des firmans à tous les naves sardes retenus dans le port au nombre de 90 environ, pour qu’ils pussent continuer leur navigation. Ils étaient, pour la plupart, chargés en céréales dont manquait alors l’Italie et une grande partie de la France, à ce que j’apppris plus tard. Les navires des autres nations neutres ne furent libres que longtemps après. » (Calosso, 1857, s.241-242)

Yunanistan'ın kurulmasını ve bağımsızlığını ilan etmesini kabul edecekti. Sırbistan'ın özerkliği genişletilerek Eflak-Boğdan'a özerklik verilecekti. Yani bu ülkelerin kendi yasalarıyla özgür bir şekilde yaşamalarına izin verilecekti. Ruslar savaş sırasında işgal ettikleri ve aldıkları yerleri Osmanlı Devleti'ne teslim ederek geri çekilecekti. Rus ticaret gemilerine boğazlardan geçiş hakkı tanınacak ve bu gemiler boğazlardan rahat bir şekilde geçebilecekti. Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki sınır Prut Nehri olarak belirlenecekti. Osmanlı Devleti, Rusya'ya 3 taksit olarak savaş tazminatı vermeyi kabul edecekti. 6 Temmuz 1827 ve 22 Mart 1829 tarihlerinde yapılan görüşmelerde konusu geçen Yunanistan Krallığı'nın kurulması ve bağımsız olması kabul edilecekti. Ahıska, Anapa ve Poti gibi Doğuda yer alan kalelerden bazıları Rusya'ya verilecekti (Sertoğlu, 2011a, s.2912-2916). 3 Şubat 1830 yılında Londra Protokolü imzalandı. Bu protokol ile Yunanistan tam bağımsızlığını kazandı ve Yunan Krallığı kuruldu. «Protokol ile Yunan Krallığına, Saxe-Cobourg ailesinden Prens Leopold'un getirilmesine karar verildi.» (Armaoğlu, 2003, s.186).

II. Mahmud döneminde İtalyanlar ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkiler son derece ilginçtir ve bu, İtalya açısından önemli bir dönemdir. Bu yıllarda İtalya Osmanlılar ile deniz ticaretini ilerletmiş ve İstanbul'da kayda değer bir ticaret merkezi oluşturmuşlardır. Birçok İtalyan İstanbul'a gelerek buradaki Levanten topluluğuna katılmıştır. Levantenler daha çok Pera ve Galata mahallerinde oturuyor ve bölgede sahip oldukları eğlence yerleri, okullar, yatılı okullar ile canlı bir yaşam sürdürüyorlardı. Bu okullar Katolik veya Ortodoks rahipler tarafından yönetiliyordu. Pera'ya gelip yaşayanlar arasında genç Giuseppe Garibaldi de (1807-1882) bulunuyordu.³² İtalyan "Risorgimento"sunun en büyük mimarlarından birisi olarak kabul edilen Giuseppe Garibaldi, İtalya'ya döndükten sonra ünlü ve yurtsever bir politikacı oldu ve 1860'da İtalya Birliği'nin kurulmasında ve modern İtalya'nın doğuşunda etkili liderlerden birisi oldu (Mansagrati, 1999).

Giuseppe Garibaldi'nin İstanbul'daki yılları üzerine maalesef çok az bilgi bulunmaktadır. Garibaldi ailesinden olan yazar Annita Garibaldi Jallet'e göre, Giuseppe Garibaldi İstanbul'da 1828-1831 yıllarında üç yıl kadar yaşamıştı (Jallet, 2007, s.58). İstanbul'a gemi ile gelen Garibaldi'nin geliş amacı tam olarak belli değildir. Fabio Grassi'ye göre; Garibaldi bu konuda şöyle söylemektedir:

³²İstanbul'da Giuseppe Garibaldi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Jallet A.G, 2007; Grassi F., 2014; Musardo V., 2015.

«Kaptan Carlo Semeria yönetimindeki Cortese adlı gemiyle yapılan seyahatlerden birinde, hastalanmış bir vaziyette İstanbul'da kaldım. Yük gemisi İstanbul'dan ayrıldı ve hastalığımın öngörüldüğünden daha fazla uzamasıyla, maddi sıkıntılar yaşadım. » (Grassi, 2014, s.21).

Giuseppe Garibaldi'nin İstanbul'daki yaşamı hakkında sınırlı bilgi edinebiliyoruz. Garibaldi ticari bir gemiyle İstanbul'a gelerek yolda hastalanması sonucu iyileşene kadar kalmak üzere limanda gemiden ayrılarak İstanbul'un tanınmış Levanten aileleriyle birlikte Beyoğlu, Pera bölgesinde yaşadı. İstanbul İtalyan cemaati ile yakın ilişkiler kurdu. İlk aylarda İstanbullu Levanten bir zengin olan Bayan Luisa Sauvaigo ile tanıştı. Yine İstanbullu zengin Levanten bir aile olan Timoni ailesinin çocuklarına öğretmenlik yaparak geçimini sağladı.³³ Giuseppe Garibaldi, İstanbul'da, II. Mahmud'un süvari birliklerinin eğitimi ile görevlendirdiği. Giovanni Timoteo Calosso ile de yakın ilişkiler kurdu (Musardo, 2015, s.43,50). Garibaldi'nin İstanbul'da yakın ilişki içerisinde olduğu bir diğer Levanten aile buraya siyasi mülteci olarak gelmiş olan Bidischini ailesiydi. Daha sonra Garibaldi oğlunu Bidischini ailesinin kızıyla evlendirir (Musardo, 2015, s.50). Giuseppe Garibaldi İstanbul'da yaşadığı yaklaşık üç yıl içerisinde pek çok Türk dost ve arkadaş edinmiş, İstanbul'da kurduğu sağlam ilişkiler zaman içerisinde sürmüştür olmalıdır. Çünkü İtalyan birliği mücadelelerinde pek çok Türk Garibaldici "Kızıl Gömlekler" e katılmıştı (Armaoğlu, 2003, s.296).

Giuseppe Garibaldi 1831 yılında Nostra Signora delle Grazie isimli geminin kaptanı olarak İstanbul'dan ayrıldı. Secondina isimli gemide iş buldu ve 1832 Şubat tarihinde Giuseppe Garibaldi başka bir İstanbul ve Taganrog³⁴ yolculuğuna daha çıktı (Musardo, 2015, s.43). Muhtemelen bu geziler sırasında Garibaldi, Giuseppe Mazzini'nin liberal ve birleştirici fikirlerinden haberdardı. Dahası muhtemelen, filozof Saint Simon'un fikirlerini de öğrenmişti (Musardo, 2015). Bu teoriler Giuseppe Garibaldi ile Levanten topluluğuna ulaşmış olmalıdır. Garibaldi, İtalyanlara kendi toprakları için, yani vatan toprakları için sevgi fikirleri ve bağlılık aşıladı. Bu sevgi fikirleri İtalya'nın birleşmesi için mücadele sırasında temel oluşturmuştur.

³³Timoti ailesinin evi İstanbul'da Eski Çiçek Sokak'ta idi ama bugün artık yoktur (Marinovich, 1995).

³⁴Rusya'nın Rostov Oblastı'nda yer alan Azak Denizi kenarında bir şehirdir.

1830'da Avrupa'da yine ihtilâller meydana geldi. İtalya'da 1831'de ayaklanmalar patlak verdi. Sertoğlu'na göre (2011);

[bu ayaklanmalar:] «Parma, Modena ve Papalıkta etkilerini gösterdi. Halk, ayaklanıp hükümdarlara saldırdı. Modena dükü Dördüncü Fransuva ile Parma düşesi Mari Lüz saraylarından kaçmak zorunda kaldılar. Papa, ne yapacağını bilemiyordu. Kısa zamanda Avusturya orduları yetişerek her yerde eski düzeni yeniden kurdular. Avusturya'nın İtalya işlerine bu kadar karışmasını hoş karşılamayan Lui-Filip ve başvekili Kazimir Perye, Avrupa genel haklarının savunucusu olarak ortaya atıldılarsa da Ankona'nın birkaç yıllık işgalinden başka birşey yapamadılar» (Sertoğlu, 2011a, s.2942).

İtalya'daki 1820-1821 devrimci isyanları gibi 1830-31 ihtilalleri de bastırılmıştı. 1831'de Savoya Kralı Carlo Felice öldü ve yerine Carlo Alberto tahta çıktı (Sabatucci, Vidotto, 2010, s.133). 1830-1831 devrimci hareketlerinin bastırılması nedeniyle pek çok İtalyan ve Avrupalı İstanbul'a gelmişlerdi. Aralarında düşünürler, politikacılar, devrimciler ve onları destekleyenler vardı. Osmanlı İmparatorluğu'na geldiklerinde ise Masonluk ve Carboneria'nın fikirlerini de getirmişlerdi. Böylece Mazzini'nin fikirleri ve ulusal birlik ilkeleri Türkiye'ye geldi. Bu fikirler İtalyan topluluğu tarafından desteklenecek ve “Jön Türkler” in ruhsal oluşumunda etkili olacaktı. İtalyanlar ve İstanbul'daki İtalyan topluluğu arasındaki ilişkiler Garibaldi ve Mazzini çizgisinde devam etti. İstanbul'daki İtalyan topluluğu 1860-1861'de İtalyan Birliği Savaşı'nda temel destek olmuş ve rol almıştı. 1863'de İstanbul'da Società di Mutuo Soccorso kuruldu. Bu topluluk İtalyan ulusal birliğini sağlamaya yardımcı oldu.

1830-1839 yılları arasında Piemonte-Sardunya Krallığı ve Osmanlı İmparatorluğu arasında diplomatik ilişkiler devam etti. 1832'de Vincenzo Gropallo İstanbul'dan gitti. 1832 yılı itibariyle Luigi Gropallo ataşe olarak, Romualdo Tecco elcilik tercüman; Gaetano Truqui elçi; Antonio Baratta konsolosluk yardımcısı; Luigi Gobbi ve Giorgio Charbert tercüman; olarak görevi ile İstanbul'da bulunmuşlardır. (Sandri-Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.305).

1835'te Clemente Solaro della Margherita (1792-1896)³⁵, Piemonte-Sardunya Krallığı'nın Dışişleri Başbakanı olarak atandı (Sandri-Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.307; Verrua, 2002, s.24). Clemente Solaro della Margherita, Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkilere önem veriyordu. Onun işinin bir parçası da Osmanlı topraklarındaki Savoya monarşisinin nüfuz ve saygınlığını arttırmaktı. Clemente Solaro della Margherita, Osmanlı İmparatorluğu'nda yeni bir konsolosluk inşaatı emri verdi ve aynı zamanda Piemonte Sardunya Konsoloslara İmparatorluk'ta bulunan Hristiyan topluluklara yardım ve destek vermelerini emretti (Verrua, 2002, s.32). Savoya Krallığının ekonomisi için Osmanlılar ile deniz ticareti çok önemliydi. Dolayısıyla kral Carlo Alberto, Solaro della Margherita ile ticareti arttırmak ve ticaret ilişkilerini sıkılaştırmak amacıyla gümrük sisteminin reformu üzerinde çalıştı (Verrua, 2002, s.32). Bundan sonra Clemente Solaro della Margherita yeni bir konsolosluk yönetmeliği çıkardı. Bu yeni konsolosluk yönetmeliğine göre, Osmanlı İmparatorluğu topraklarında iki genel konsolosluk bulunmalıydı: birincisi İstanbul'da, ikincisi İskenderiye'de (Sandri-Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.307). Dışişleri bakanı Solaro della Margherita 1835'te general Federico di Montiglio di Villanova'yı İstanbul'a göndermişti ve 1836 tarihinde Piemonte Sardunya Büyükelçiliği'nde Federico di Montiglio di Villanova Konsolos görev, Romualdo Tecco Büyükelçi'nin sekreter olarak, Rocco Ansaldo elçilik tercüman görev, Francesco Mathieu Konsolos yardımcısı olarak, Roberto Vernoni, Giorgio Chabert, Emilio Calosso, Francesco Parodi ve Felice Morlak temsilci bulunmaktaydılar. Bir sene sonra 1837'de Marki Domenico Pareto³⁶ da işlerin düzene koyulması için İstanbul'a gönderilmişti (Sandri-Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.308).

Domenico Pareto, İstanbul'a gelişinin hemen sonrasında 1838'de önce İngiltere ve sonra Fransa ile Osmanlı İmparatorluğu'nun yeni ticaret ve dostluk antlaşmaları öngördüğünü öğrendi (Verrua, 2002, s.87). Bu antlaşma, Fransız ve İngiliz tüccarları için çok elverişliydi. Antlaşmaya göre gümrük vergileri yeniden düzenlemişti ve tekeller kaldırılmıştı (Verrua, 2002, s.88). Bu

³⁵Kont Clemente Solaro della Margherita: İtalyan politikacı ve Carlo Alberto'nun Dışişleri Başbakanı. 1792 tarihinde Cuneo'da (Torino) doğdu. Torino'daki Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1816'da Sardunya Krallığı tarafından elçi sekreteri olarak Napoli'ye gönderildi. 1825-1834 yılları arasında Madrid'de çalıştı. 21 Mart 1835 tarihinde kral Carlo Alberto tarafından Sardunya-Piemonte Krallığı'nın Dışişleri Başbakanı olarak atandı. 12 yıl boyunca görevde bulundu ve 1847'de işten uzaklaştırıldı. Kont Clemente Solaro della Margherita bir kitap yazdı: "*L'uomo di stato indirizzato al governo della cosa pubblica*". Kitap iki bölümden oluşur (Lemmi, 1936)

³⁶Markiz Domenico Pareto 16 Nisan 1838'de İstanbul'da bakan olarak bulundu. 1842'de İstanbul'da bakan olarak çalışmaya devam etme hakkını elde etti (De Leone, 1967, s.165). İstanbul'da 1846'ya kadar çalıştı. 1846'da elçi olarak Bruxelles'e gitti.

nedenle Pareto, Sardunyalı tüccarlar yoluyla Dışişleri Bakanı Solaro della Margherita'ya yeni bir ticaret antlaşması yapılması konusunda yazılı bir rica mektubu gönderdi. 16 Ağustos 1838 kral Carlo Alberto Osmanlı İmparatorluğu ile yeni bir ticaret antlaşması yapmaya karar verdi (Verrua, 2002, s.91). 2 Eylül 1839'da Osmanlı İmparatorluğu ile Sardunya Krallığı arasında yeni bir dostluk-ticaret sözleşmesi imzalandı (Solaro della Margherita, 1836, s.86). Bu yeni antlaşmada İtalyan tarafını Domenico Pareto, Osmanlı tarafını ise Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Mehmet Nuri Efendi temsil etmişlerdi. Antlaşmada on bölüm vardı (Solaro della Margherita, 1836, s.86). Bu antlaşmaya göre, Sardunya Krallığı uluslararası alanda en imtiyazlı ülke olarak düşünülüyordu. Ayrıca Sardunya gemilerinin hakları tanımlandı. Piemonte'ye Osmanlı'da ticaret serbestliği tanındı. İthalat ve ihracatla ilgili görevler tanımlandı. Bu antlaşma Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün toprakları için geçerliydi (Solaro della Margherita, 1836, s.88-93)³⁷. 7 Haziran 1841'de Osmanlılar Toscana Dukalığı ile bir ticaret antlaşma imzaladı. Bu antlaşma metni birkaç yıl önce Sardunya Krallığı ile imzalanmış olanla aynıdır (Noradounghian Gabriel Effendi, 1900, s.338). Osmanlı İmparatorluğu ve Toscana krallığı hep ticaret ilişkileri içindeydi. İki ülke

³⁷ «Tous les droits, privilèges et immunités qui ont été conférés aux sujets ou aux bâtimens Sardes par les capitulations et les traités existans sont confirmés aujourd'hui et pour toujours, à l'exception de ceux qui vont être spécialement modifiés par la présente convention; et il est en outre expressément entendu que tous les droits, privilèges et immunités que la Sublime Porte accorde aujourd'hui, ou pourrait accorder à l'avenir aux bâtimens et aux sujets de toute autre Puissance étrangère, seront également accordés aux sujets et aux bâtimens Sardes, qui en auront de droit l'exercice et la jouissance.[...] Les sujets de Sa Majesté le Roi de Sardaigne ou leurs ayant cause pourront acheter dans toutes les parties de l'Empire Ottoman, soit qu'il veuillent en faire le commerce à l'intérieur, soit qu'ils se proposent de les exporter, tous les articles sans exception provenant du sol ou de l'industrie de ce pays. La Sublime Porte s'engage formellement à abolir tous les monopoles qui frappent les produits de l'agriculture et les autres productions quelconques de son territoire, comme aussi Elle renonce à l'usage des Teskérés demandés aux Autorités locales pour l'achat de ces marchandises, ou pour les transporter d'un lieu à l'autre, quand elles étaient achetées.[...] Tout article, produit du sol ou de l'industrie de la Turquie, acheté pour l'exportation, sera transporté, libre de toute espèce de charge et de droits, à un lieu convenable d'embarquement, par les négocians Sardes ou leurs ayant causes. Arrivé là, il payera à son entrée un droit fixe de neuf pour cent de sa valeur, en remplacement des anciens droits de commerce intérieur supprimés par la présente convention. A sa sortie il payera le droit de trois pour cent anciennement établi et qui demeure subsistant. Il est toutefois bien entendu que tout article acheté au lieu d'embarquement pour l'exportation, et qui aura déjà payé à son entrée le droit intérieur, ne sera plus soumis qu'au seul droit primitif de trois pour cent.[...] Les sujets Sardes ou leurs ayant cause pourront librement trafiquer, dans toutes les parties de l'Empire Ottoman, des marchandises apportées des pays étrangers; et si ces marchandises n'ont payé à leur entrée que le droit d'importation, le négociant Sarde ou son ayant cause aura la faculté d'en trafiquer en payant le droit additionnel de deux pour cent auquel il serait soumis pour la vente des propres marchandises qu'il aurait lui-même importées, ou pour leur transmission faite dans l'intérieur avec l'intention de les y vendre.[...] La Sublime Porte. Consent à ce que la législation créée par la présente convention soit exécutable dans toutes les provinces de l'Empire Ottoman (c'est-à-dire dans les possessions de Sa Hautesse situées en Europe et en Asie, en Égypte et dans les autres parties de l'Afrique appartenant à la Sublime Porte), et qu'elle soit applicable à toutes les classes des sujets Ottomans. » (Solaro della Margherita, 1836, s.88-93)

arasındaki diplomatik ve ticari ilişkiler hep var olmuştu. Bu antlaşmadan önce 12 Şubat 1833 yılında Bâb-ı Ali Büyük Toscana Dukalığı ile barış, dostluk ve ticaret antlaşması yaptı. Antlaşma, 24 bölümden ve bir sonuçtan oluşuyordu. Antlaşmaya göre Osmanlı ve Toscanalı tüccarlar serbestçe hem Osmanlı hem Toscana topraklarında ticaret yapabileceklerdi (Noradounghian Gabriel Effendi, 1900, s.219-227).

1839'da II. Mahmud öldü ve Sultan Abdülmecid tahta çıktı. Abdülmecid ile Osmanlı İmparatorluğu için yeni bir dönem başladı. Osmanlı ve İtalyanlar arasındaki ilişkiler bu dönem devam etti.

1.2 Tanzimat döneminde Osmanlı Devleti ve İtalyanlar

II. Mahmud'un ölümünden sonra tahta oğlu Abdülmecid³⁸ çıktı (Sakaoğlu, 2015, s.485-503). Abdülmecid Batı eğitimi almıştır. Küçükken yabancı dil öğrendi. Fransızca'yı iyi biliyordu ve edebiyat ile ilgileniyordu. Dahası, tiyatro gösterilerini de severdi (And, 2004). Saltanatı süresince halkının vaziyeti ile diğer sultanlara kıyasla çok daha ilgiliydi. Ülkenin ve halkının durumunu anlayabilmek için çok seyahat etti:

«Kendisine 'yurt gezisine çıkan ilk padişah' onurunu kazandıracak İzmit-Mudanya-Bursa-Çanakkale-Midilli, Adalar-Gelibolu turuna 25 Haziran 1844'te Eser-i Cedit vapuruyla çıkan Abdülmecid, çeşitli denetimlerde bulundu, halkla görüştü, Bursa'da atalarının mezarlarını ziyaret etti, rütbeler, nişanlar dağıttı, ihsanlarda bulundu» (Sakaoğlu, 2015, s.490).

Sultan Abdülmecid Rumeli gezisinde Silistre'ye kadar gitti. Onun saltanatı sırasında Osmanlı farklı cephelerde düşmanlarıyla savaşmak zorunda kaldı. 1839 yılında Nizip Muharebesi yaşanmıştır. Nizip'te, Mısır Osmanlı ordusunu yenmiştir. 15 Temmuz 1840 tarihinde ikinci Mısır-Osmanlı Savaşını sona

³⁸Sultan Abdülmecid hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Sakaoğlu N., Akbayer N. (2001). *Avrupalılaştırmanın Yol Haritası ve Sultan Abdülmecid*. DenizBank Yayınları; Sakaoğlu, N. (2015). *Bu Mülkün Sultanları:36 Osmanlı Padişahı* (12. bs.). İstanbul Oğlak Yayınları, İstanbul; Kahraman K., Baytar İ.,(Ed.) (2015). *Sultan Abdülmecid ve Dönemi 1823-1861*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları

erdirmek için Londra Antlaşması imzalandı. Antlaşmaya Osmanlı Devleti, Mısır, Birleşik Krallık, Avusturya İmparatorluğu, Prusya ve Rusya katıldı. Londra Antlaşmasına göre, Suriye ve Adana valilikleri Osmanlı Devleti'ne geri verilecekti. Osmanlı Devleti'nde kabul edilen kanunlar ile Tanzimat Fermanı'nın esasları ve Osmanlı Devleti'nin imzaladığı antlaşmalar Mısır'da da geçerli olacaktı. Mısır, Mehmet Ali Paşa ve soyundan gelen kişiler tarafından yönetilecekti. Mısır valileri rütbe ve kıdem konusunda Osmanlı vezirleriyle eşit haklara sahip olacaktı. Mısır valileri Mehmet Ali Paşa sülalesi içinden padişah tarafından belirlenecekti. Mısır'da vergiler padişah adına toplanacak ve 1/4'ü İstanbul'a gönderilecekti. Belirtilen şartlara uyulmadığı takdirde Mısır'a verilen bu ayrıcalıklar geçersiz sayılacaktı Londra Protokolü'yle Mısır sorunu kesin olarak çözümlenmiştir. Mısır Osmanlı vilayeti olduğu halde Osmanlı padişahının istediği kişiyi Mısır valisi yapması engellenmiştir. Mısır özerk bir eyalet haline gelmiştir. İngiltere, Mısır'da güçlü bir devlet kurulmasını engelleyerek sömürgelerine giden yolu güvence altına almıştır (Karal, 2007a; Sertoğlu, 2011b; Akşın ve diğer,2002).

Sultan Abdülmecid tahta çıktığından itibaren kendini hep zor durumda bulmuştur. Nitekim, XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu gücünü tamamen kaybetmiştir. Kendi varlığını kendi gücüyle koruma imkanını kaybetmiştir. Bu nedenle çeşitli devletlerle sürekli değişen ittifaklar içine girdi. Çağın güçlü devletleri de Osmanlı toprakları üzerinde çeşitli pazarlıklar yapmaktaydılar. XVIII. yüzyılda olduğu gibi Rusya, Boğazlar ve Balkanlar yoluyla sıcak denizlere inme idealindeydi. İngiltere Uzak Doğudaki sömürgelerine giden yolları, yani Doğu Akdeniz'i ele geçirme amacındaydı. Fransa ise İngiltere'yi güçsüz düşürmek amacıyla Mısır'ı almak istemekteydi. Bu üç devlet arasındaki çıkar çatışmaları Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığını korumasında etkili oldu. Herhangi bir saldırı anında çıkarları elden giden devletler Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldılar. Bu dönemde Osmanlı Devleti, iyice gücünü kaybetmiş, ekonomisi çökmüş, Rusya ile yapılan savaşlarda yenilmiş, isyanları bastıramaz hale gelmiş, Mısır İsyanı'nda olduğu gibi kendi valisine bile söz dinletemez bir duruma gelmiş, bu nedenle de Avrupalı devletler arasındaki çıkar çatışmalarından istifade ederek, "Denge Politikası" ile varlığını devam ettirme gayreti içerisine düşmüş, içeride yapılan yenilik ve ıslahatlar devleti kurtarmaya yetmemiştir. Avrupalı Devletlerin kışkırtmaları sonucu isyan eden Balkan vilayetleri Osmanlı'dan ayrılarak bağımsız olmuşlar, Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren her

olay bir Avrupa sorunu haline getirilerek devletin iç işlerine müdahale edilmiş, alınan borçlar ödenemeyince de Duyun-u Umumiye (Genel Borçlar İdaresi) kurularak devletin gelirlerine el konulmuştur. Tüm bu dış baskılar yanında içeride de Osmanlı idaresine ve Saltanatına karşı yerli ve yabancı unsurlar tarafından “daha fazla özgürlük” adı altında başlatılan hareketler ve kurulan siyasi örgütlenmelerle devlet, iç sorunlar yaşamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu’nda reformlar gerekliydi; tabii ki daha önce yapılan reformlar önemliydi ama İmparatorluğun servetini canlandırmak için yeterli değildi. Abdülmecid, 3 Kasım 1839’da Gülhane Hatt-ı Hümayûnu ile birlikte “Tanzimat” adı ile anılan yeni bir dönem açmıştır. Gülhane Hatt-ı Hümayunu Osmanlı devletine yeni bir düzen verdi ve Padişah babasının reformist politikalarına devam etti. Böylece Osmanlı İmparatorluğu modernleşme sürecini hızlandırdı. Gülhane Hatt-ı Hümayunu, ya da Tanzimat-ı Hayriye Fermanı Gülhane Meydanı’nda yüksek bir kürsü ile Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa tarafından okundu ve tüm yabancı büyükelçiler, yerel yetkililer, en seçkin şahsiyetler ve tüm halk törene davet edildi. Bu kararnamenin anlamını ve önemini daha iyi anlamak için, kelimenin anlamını hatırlamak gerekir. Yazar ve tarihçi Ali Akyıldız *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 4, s.1-10)’nde “Tanzimat”ın anlamı üzerine şöyle yazdı:

«Sözlükte <düzenlemek, sıraya koymak, ıslah etmek> anlamındaki tanzîm kelimesinin çoğulu olan tanzîmât literatürde “mülkî idareyi ıslah ve yeniden organize etme” mânasında kullanılır, ayrıca bu düzenlemelerin yapıldığı dönemi nitelendirir. Son araştırmalar genellikle, 3 Kasım 1839’da ilân edilen Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile (Tanzimat Fermanı)³⁹ başlatılan dönemin ilk icraatlarının 1830 yılına kadar geri götürülebileceğini ortaya koymuştur. Ne zaman sona erdiği ise tartışmalı olup bunun için Sadrazam Âlî Paşa’nın öldüğü 1871, Midhat Paşa’nın sürgüne gönderildiği 1877, Meclis-i Meb’ûsân’ın kapatıldığı 1878 veya Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi’nin kurulduğu 1881 gibi tarihler verilir;

³⁹Tanzimat Fermanı’nın metni ve ayrıntılı bilgi için bkz: Seyitdanlıoğlu, M. (1999). *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vala (1838-1868)* (2.bs.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.1-50; İncalcık H., Seyitdanlıoğlu, M. (2015). *Tanzimat:Değişim sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

ancak 1878’de Meclis’in kapatılmasıyla dönemin sona erdiği yönünde genel bir fikir oluşmuştur.» (Akyıldız, 2011, s.1).

Bu kararnamenin ne kadar önemli olduğunu daha iyi anlamak için Enver Ziya Karar’ın “*Osmanlı Tarihi V. cilt: Nizam-ı Cedit ve Tanzimat devirleri(1789-1856)*” adlı kitabında yazdıklarını okumak esastır:

[Tanzimat-ı Hayriye Fermanı] «İçine aldığı başlıca düşünceler bakımından Gülhane Hatt-ı Hümayunu beş bölüme ayırmak mümkündür: Birinci bölümde, Osmanlı devletinin kuruluşundan itibaren Kur'an'ın hükümlerine ve şeriatın kanunlarına saygı gösterildiğinden, devletin kuvvetli ve halkın refahlı bir hale geldiği belirtilmektedir. İkinci bölümde, yüzelli yıldan beri türlü gaileler ve türlü sebeplerle ne şeriata, ne de faydalı kanunlara saygı gösterildiği, bu yüzden de devletin eski kuvvet ve refahı yerine zayıflığın ve fakirliğin geçmiş olduğu anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde, bu itibarla Allah'ın inayeti ve Peygamberin yardımıyla devletin iyi idaresini sağlamak için bazı yeni kanunların konulması gerektiğine işaret edilmektedir. Dördüncü bölümde de, yeni kanunların dayandırdacağı genel prensipler gösterilmektedir :

a) Müslüman ve hıristiyan bütün tebaanın ırz, namus, can ve mal güvenliğinin sağlanması. b) Verginin düzenli usule göre ayarlanması ve toplanması. c) Askerlik ödevinin düzenli bir usule bağlanması. Beşinci bölümde, yeni kanunların dayandırılacağı genel prensiplerin gereği belirtilmektedir.» (Kara, 2007a, s.170-171).

Bundan sonra Tanzimat Fermanı'nın sağladığı hakları garanti altına almak ve uygulamak için Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adıye'nın temel alınması esastır.

«[...] tebaa-i Saltanat-ı seniyyemizden olan ehl-i İslâm ve milel-i sâ'ire bu müsâadât-ı şâhânemize bilâ-istisna mahzâr olmak üzere can ve ırz ve nâmus ve mal maddelerinden hûkm-i şei'î iktizâsınca kâffe-i memâlik-i mahrûsamız ahâlisine taraf-ı şâhânemizden emniyet- i kâmile verilmiş ve diğer husûslara dahî ittifak-ı ârâ ile karar verilmesi lâzım gelmiş olmağla Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-I Adlye dahî hüzümu mertebe teksîr olunarak ve vükelâyı ricâl-i Devlet-i Aliyyemiz dahî ba'zı t'ayîn olunacak eyyâmda orada

ictimâ ederek ve cümlesi efkâr ve mütalââtını hiç çekinmeyüb serbestçe söyleyerek işbu emniyet-i can ve mal ve t'ayîn-i vergi husûslarına dâ'ir kavânîn-i mukteziyye bir taraftan kararlaştırılıp[...]» (Seyitdanlıoğlu, 2015, s.378).

1840 tarihinde Ceza Kanunnamesi yayımlandı ve aynı dönemde Ticaret ve Ziraat Meclisi kuruldu. Bu dönemde Hariciye Nezareti (bugün Dışişleri Bakanlığı) yenilenmiş ve büyümüştü. Bakan Mustafa Reşid Paşa'nın himayesi altında kuruldu ve ilk başkanı da o oldu (Findlay, 2014, s.204). Medeni Kanun ve Ceza Kanunu yeniden düzenlendi. 1845 yılında Meclis-i Maarif-i Umumiye oluşturuldu.

«Nezaret ve meclislerin dışında Takvimhane (resmi basımevi), Defterhane, Telgrafhane, Postahane, Rüsumat (Gümrük) idareleri, Bâb-ı Meşihat ile Şehremaneti ve Zaptiye de bu dönemde oluşturulan kurumlardır. Bu dönemde nezaret binalarının yanı sıra bürokratların inşa ettirdikleri konakların selamlık bölümlerinde de devlet işleri görüşülmeye devam etmiştir. Devletin en yüksek yasama ve yürütme organı olan icra işinde nezaretler arasında koordinasyonu sağlayan, önemli devlet işlerinin görüşüldüğü Meclis-i Hass-ı Vükela'nın, bazen Bâbıâli'de, bazen de akşamları vükeladan birinin konağında, Meclis-i Âli-i Umumi'nin de, haftada dört gün, bazen Meclis-i Vâlâ başkanı, bazen de üyelerden birinin konağında toplanması kararlaştırılmıştır.» (Çelik&Kuban, 2009, s.69).

Tanzimat-ı Hayriye Fermanı devletin örgütlenmesini tüm açılardan etkiledi ve yeni, daha iyi bir sivil bürokrasinin temel noktası oldu. Reformların uygulanmasında ciddi zorluklarla karşılaşıldı. Yeni reformist politika esasen Ulema gibi egemen bir sınıf tarafından engellendi. Ancak yeni reformist politika Avrupa hükümetleri tarafından desteklendi. Nitekim yabancı büyükelçiler daha önce hükümetlerine Osmanlı hükümdarı'nın bir reform planı yapma iradesini bildirmişlerdi. Avrupa hükümetleri, Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili tüm haberler hakkında bilgilendirildi ve 1839 Kararlarını memnuniyetle karşıladılar. Tanzimat-ı Hayriye Fermanı'nın uygulanmasında İstanbul'da bulunan Avrupa ülkeleri bütün kararları dikkatle izlediler. Sandri Gioacchino R. ve Mola di Nomigliano G

(2007)'ya göre, Piemonte Sardunya Elçisi Luigi Tecco'nun, 7 Nisan 1840 tarihiyle kaleme aldığı ve Sardunya Başbakanı Solaro della Margherita'ya gönderdiği mektubunda Abdülmecid'in Tanzimat reformlarının uygulanmasında bazı zorluklarla karşılaştığını belirtmektedir. Aynı eserde 14 Nisan 1840 tarihli ikinci bir mektubunda elçi Luigi Tecco, hükümetine, İstanbul'da yabancı ticaret davalarına da bakacak bir "Ticaret mahkemesi"nin kurulduğunu belirtmekteydi (Sandri Giachino-Mola di Nomaglio, 2007, s.310)⁴⁰.

Tanzimat Döneminde Piemonte-Osmanlı ilişkileri genel olarak olumlu olmuştur. Bu ilişkiler ağırlıklı olarak eskiden olduğu gibi ticari nitelikte olmaya devam etmişti. Bunu, Roma'daki "Archivio Diplomatico Storico del Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale Maeci (Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı Tarihsel Diplomatik Arşivleri)" arşivinde bulunan pek çok elçilik mektup ve raporları da göstermektedir. Bu rapor ve mektupların çoğu II. Mahmud ile yakın ilişkileri olan II. Mahmud'un kendisine Rüstem Bey⁴¹ adını verdiği süvari subayı Giovanni Timoteo Calosso tarafından gönderilmişti. Pek çoğunu Rüstem Bey adıyla imzaladığı bu mektuplarda Giovanni Timoteo Calosso, İstanbul, İstanbul halkı ve Osmanlı Devleti'yle Piemonte'nin ticareti ve gümrük sorunları hakkında bilgiler vermektedir. Sardunya yönetiminin de Calosso'dan Osmanlı Devleti ve Sarayı ile ilişkilerin geliştirilmesi için çaba harcamasını istediği anlaşılmaktadır. Örneğin, 21 Temmuz 1859'de Calosso'ya Dışişleri bakanı Dobormida tarafından gönderilen mektupta, Kralın kendisine güvendiği ve çabaları için teşekkür ettiği görülmektedir (Maeci-Moscati I n.248,21 Temmuz 1859)⁴². Calosso 1843'te Torino'ya döndükten sonra da Piemonte Sarayı'nda Osmanlı Sultanı için çalışmış ve Piemonte'deki Osmanlı vatandaşlarının haklarını savunmak, sorunlarını çözmek için çaba göstermiştir. Calosso, Bâb-ı Âli ile Piemonte hükümeti arasında arabuluculuk yapmıştır.

⁴⁰ Tanzimattan sonra kurulan ticaret mahkemeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Üçok C., Mumcu A., (1976) *Türk Hukuk Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, s.331.

⁴¹"Rüstem Bey" Giovanni Timoteo Calosso'ya II. Mahmud tarafından verilen unvandır.

⁴²«Monsieur Le Ministre, J'ai reçut la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'adresser en date a hien pour me prévenir que le Roi, Votre Auguste Souverain, venait de vous appeler à la Direction du Ministère des Affaires Extrangeres. Je suis heuneure des dispositions que Votre Excellence veut bien manifester pour maintenir et rendre deplus [de plu] enplus [en plu] profitables aux deux pays les relations heureusement existances entre le Gouvernement Imperial et celui de La Majeste le Roy de Sardaigne et je puis assumer Notre Excellence que, de mon côté, Je m'empresserai toujours de consacrer tous me efforts a celui qui tient tant a cour au Government Imperial qui J'ai l honneur de représenter. Je prie Notre Excellence de vouloir bien [...] les assurances de ma plus haute Considerationes. Rustem.» (Maeci-Moscati I.-Ministero degli Affari Esteri e del Regno di Sardegna. Busta 248, Legazione Turchia 1856 al 1860, 21 Temmuz 1859).

II. Mahmud döneminde İtalyanlar, giderek artan sayıda İstanbul'a ve Osmanlı topraklarına göçmekteydi. Birçoğu zenginlik arayışıyla Osmanlı İmparatorluğu'na gelen fakir işçilerdi. 1838'te İstanbul'da yaşayan bir Levanten olan Giacomo Anderlich, İstanbul'a iş bumak ve çalışmak için gelen İtalyanlar için "Associazione Commerciale Artigiana di Pietà (Tüccarlar ve Sanatçılar Yardım Kuruluşu'nu) kurdu (Maresia, 2007, s.193). Bir yardım derneği olarak da faaliyet gösteren bu dernek, yoksul işçiler ve aileleri barındıracak evler inşa edecekti. İstanbul'daki Katolik Kilisesi ile zengin Levantenler, kuruluşa para yardımı yaptılar. Para yardımı yapanlar arasında Sultan Abdülmecid de bulunuyordu. (Maresia, 2007, s.194). Tanzimat döneminde Abdülmecid, "Associazione Commerciale Artigiana di Pietà"ya pek çok kez para bağışı yaptı. İstanbul'daki Levanten topluluğunu destekledi. 1853'te kuruluşu vergiden muaf tutan irâdeyi çıkardı (Maresia, 2007, s.193). Bu kuruluş, günümüzde de İstanbul'da faaliyetlerini sürdürmektedir⁴³.

Şekil 14. “Artigiana” Düşkünler Evi ve İhtiyarlara Mahsus Cemiyeti Hayriye Derneği’nin binasındaki hatıra plaketi.

1839-1845 yılları arasında Piemonte Sardunya Büyükelçiliği, İtalyan toplumu ve Sultan arasında, ilişkiler giderek güçlenir. 1845'te Piemonte Sardunya

⁴³Bugün kuruluş, “İhtiyarlara mahsus Düşkünler Evi ve Hayır Cemiyeti Derneği” adıyla Selbaşı Sokak No.5 34373'te Harbiye-İstanbul bulunur. “Artigiana.org” sitesinde şunlar yazıyor: “1838 senesinde kurulmuş olan “Artigiana” düşkünler evi sakinleri ırk, din ve dil farkını gözetmeden karşılıklı saygı ve sevgi ile bir arada yaşamayı kabul eden bir topluluktur. Bu topluluk kamu yararına çalışan bir dernek tarafından idare edilir. Artigiana düşkünler evi herşeyden önce bir ailedir. Artigiana’da yaşamak, sevgi, huzur, konfor ve güven içinde “İhtiyarlamadan Yaşlanmak” demektir <http://www.artigiana.org/>

Büyükelçiliği'nde Romualdo Tecco elçilik tercümanı olarak, Marki Andrea Tagliacarne sekreter olarak, Franco Bosgiovich ve Alessandro Vernoni tercüman görev ile çalışmışlardı. Piemonte Sardunya Konsolosluğu'nda çalışanlar arasında Alessandro Brizio ve avukat Gaetano Villanis yardımcı Konsolos olarak, Bartolomeo della Torre ve Emilio Calosso temsilci görev ile vardı⁴⁴ (Sandri Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.310,311). 1846'da Domenico Pareto, Piemonte'ye döndü ve elçilik görevine Romualdo Tecco getirildi. İstanbul'daki başarılı çalışmaları nedeniyle Romualdo Tecco'ya Kral Carlo Alberto tarafından Baron ünvanı verildi. Romualdo Tecco İtalyanların İstanbul'da sıkıntı çekmemesi amacıyla, Sardunya Büyükelçiliği'nin buluşma noktası olmasını ve Elçiğin İstanbul'da yaşayan tüm İtalyanlara yardım etmesini öngörmüştü.

Bu dönemde, Osmanlı İmparatorluğu ve Papalık Devleti arasındaki ilk ilişkiler de başlamıştı. İki Devlet arasındaki ilk temaslar II. Mahmud Dönemi'nden itibaren yaklaşık, 1838'lerde, gerçeklemeye başlamıştı. Bu tarihlerde Ahmet Fethî Paşa, Londra'ya yaptığı bir seyahat sırasında, Napoli'ye inmiş ve oradan da Papa'ya selamlarını sunmak için Roma'ya gitmişti. Roma'da 12 Haziran 1838'de Papa XVI. Gregorio ile görüşmüştü (De Leone,1967,s.158). Tanzimat'tan sonra Sultan Abdülmecid de Papa ile iyi ilişkiler kurmak amacıyla Mehmet Şekîb Efendi'yi Roma'ya göndermişti. Mehmet Şekîb Efendi 23 Ocak 1847'de İstanbul'dan yola çıktı ve 15 Şubat 1847'de Roma'ya vardı. Birkaç gün sonra, 20 Şubat'ta, Papa IX. Pio tarafından Mehmet Şekîb Efendi kabul edildi (De Leone, 1967, s.158) ve Papa IX. Pio ile bir toplantı yapıldı. Kısa bir süre sonra, Papa IX. Pio, özel bir diplomatik görev için İstanbul'a elçi gönderme kararı aldı. Papa, devlet elçileri olarak Osmanlı'nın başkentine Innocenzo Ferrieri, Monsenyör Filippo Vespasiani, Giovanni Capri Galanti, Arsenio Angiarakian, Kont Giuseppe Ferretti ve Kont Augusto Marchetti'yi gönderdi. Bu topluluk 16 Ocak 1848'de İstanbul'a geldi (De Leone, 1967, s.159, 160). Bu görevin amaçları, Sultan ile dostça ilişkileri sürdürmek ve Katolikler Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayanları korumaktı (De Leone, 1967, s.162). Görevi başarıyla sonuçlanmadı. Fakat yine de önemliydi, çünkü bu misyon, Osmanlı İmparatorluğu'nda Papa'nın

⁴⁴Emilio Calosso hakkında Roma'da "Archivio Diplomatico Storico-Maeci/Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale" de 1855'te Piemonte Sardunya Krallığı tarafından yayınlanmış, bir rapor vardır. Emilio Calosso Giovanni Timoteo Calosso'nun oğludur. 28 Haziran 1821'de, Pinerolo'da (Torino yakınlarında küçük bir köy) doğar. 1833 tarihinde İstanbul'da, Piemonte Sardunya Konsolosluğu için ilk kez çalışmaya başlar. 1855'te, Başkonsolos yardımcısı görevini üstlenir (Maeci-Moscato I-Ministero degli Affari Esteri e del Regno di Sardegna. n. 142, Personale del Ministero,İncartamenti, 13 Ocak 1856).

ilk diplomatik misyonu oldu ve Türkiye ile Kilise Devleti arasında gelecekteki diplomatik ilişkilerin temelini oluşturdu.

1848’de İtalya’da ve diğer Avrupa ülkelerinde ihtilâller meydana geldi. 1830-1831 ihtilâllerinde halklar yöneticilerine siyasi özgürlüklerin yanı sıra, sosyal ve ekonomik eşitlik de istediklerini belirttiler. Fransa, Almanya, Avusturya, Polonya ve Macaristan topraklarında ihtilâller birbirini izledi. Fransa’da büyük zafer meydana geldi ve ihtilâllerin sonucu olarak III. Napolyon Bonaparte (1808-1873) 1848’de Fransa’nın cumhurbaşkanlığına seçildi (Salvadori, 2006). Sonrasında, III. Napolyon 1852’den 1870’e kadar Fransız İmparatoru olarak kaldı.

«Fransa’da işçiler yollara barikatlar kurarak güvenlik güçleriyle karşı karşıya geldiler. Fransız siyasal sistemini sarsan ünlü “Haziran ayaklanması” bastırıldı, ancak, bu daha da büyük toplumsal hareketlere neden oldu. Sonunda Kral Louis Philippe tahtan indirildi. Avrupa’da tutucu politikaların sembolü olan Avusturya Başbakanı Metternich zorla istifa ettirildi. Kutsal İttifak ülkeleri kendi iç sorunlarından bir araya gelemediklerinden 1848 devrimlerinin bazıları başarıya ulaşarak serbest ticaret ve bireysel insan haklarına yönelik yeni anayasalar çıkartabildiler. 1848 devrimleri kanlı yöntemlerle bastırılabilirse bile Avrupa’daki feodal monarşileri sarsmayı başarmışlardı. Bu devrimlerin ardında yalnızca burjuvazi değil, bu kez işçi sınıfı da bulunuyordu. Fransa’daki değişimler çok büyük oldu. Napoleon Bonaparte’nin yeğeni olan Louis Bonaparte iktidara geldi» (Turan N.S., 2015, s.367-368).

İtalya’da ise ilk önce, 12 Ocak 1848’de, Palermo’da hareketlenmeler başladı ve bütün İtalya’ya yayıldı (Sabatucci, Vidotto, 2010, s.161). Böylece, 29 Ocak’ta Sicilya Kralı II. Ferdinando Bourbon yeni bir anayasa kabul ederek iki meclisli bir parlâmento kurdu (Armaoğlu, 2003, s.142). Diğer İtalyan devletlerinde de ayaklanmaların ve protestoların çıkmasıyla buralarda da yeni anayasalar yazıldı.

Piemonte’de Kral Carlo Alberto halkına liberal bir anayasa vaad ederken, bu sırada Fransa’da patlak veren “Şubat İhtilâli” üzerine ihtilâllerin kendi

devletlerine de sıçrayacağını öngören Toscana Büyük Dükü ve Papa da halklarına anayasa verdiler (Armaoğlu, 2003, s.142).

Mart 1848’de Kuzey İtalya’da da ihtilâl başgösterdi. Burada isyan farklı bir karaktere kavuştu: bu Avusturya yönetimine karşıydı ve ulusal nitelik kazandı. “Lombardia’nın merkezi Milano’da halk Avusturya’ya karşı ayaklandı. Venedik’te “San Marco Cumhuriyeti” ilân edildi. Avusturya kuvvetleri Venedik’ten çekilmek zorunda kaldı. Bütün İtalya ayaklanmıştı. Modena ve Parma’daki dükler kaçtılar. İtalya’nın bütün şehirlerinde gönüllü taburları teşkil edilmeye başlandı. İtalyan milliyetçileri bütün ümitlerini Piemonte Sardunya Kralı Carlo Alberto’ya bağlamışlardı. Zira, İtalyan devletleri içinde en kuvvetli olanı Piemonte idi. Carlo Alberto, bütün İtalya’da millî bir heyecanın uyandığını görünce, bütün İtalyanları birleşmeye davet ederek “Kardeşin kardeşe yardımı” sloganıyla, askerlerini Lombardia’ya soktu (Mart 1848). Bunun üzerine, Kuzey İtalya’daki bütün küçük dükalıklar ve Venedik Cumhuriyeti kendilerini Piemonte’ye ilhak ettiklerini bildirerek Carlo Alberto’yu da “İtalya Kralı” ilân ettiler. Milano’da hareketler sürecinde, Avusturya’ya karşı, ihtilâlcilerin lideri Carlo Cattaneo (1801-1869), önemli bir rol oynamıştı. Nitekim, Carlo Cattaneo Milano ayaklanmasının lideriydi ve Cinque Giornate di Milano (Beş Gün Milano), 18-22 Mart 1848’de, olayları sırasında, Milano’lu devrimciler Avusturya ordusuna karşı barikatlar hazırlamıştı (Sestan, 1979).

23 Mart 1848’de, Piemonte Sardunya Kralı Carlo Alberto Avusturya’ya savaş ilân etti. Kralın savaş ilan etmesine neden olan sebepler esas olarak iki tanedir. Birincisi Piemonte’deki cumhuriyetçi ve demokratik partilerin etkisinin güçlü olmasıydı. Bunlar yabancı bir egemenliktense özgür bir İtalya istemişlerdir. İkincisi ise bu savaş ile Piemonte Kralı’nın Doğu İtalya’da, Lombardia ve Venedik topraklarındaki egemenliğini genişletme fırsatı bulmasıydı (Sabatucci, Vidotto, 2010, s.163). Bu savaşa Napoli Kralı II. Ferdinando, II. Leopoldo ve Papa IX. Pio da katılmaya karar verdiler ve oraya askerlerini gönderdiler. Dolayısıyla İtalya tarihinde yabancı egemenliğine karşı ilk bağımsızlık savaşı kabul edildi. Birçok Avrupalı gönüllü İtalya’nın yabancı egemenlikten kurtulma mücadelesine katıldı. Bu gönüllüler arasında Giuseppe Montanelli (1813-1862) ve ünlü Giuseppe Garibaldi de bulunmaktaydı. Güney Amerika yolculuğundan dönen Garibaldi savaşa katıldı. Fakat, Papa’nın birliklerinin çekilmesinden sonra, Toscana Dükalığı da savaştan çekildi ve savaş istenilen sonuçları vermedi. Carlo Alberto savaşı kaybetti ve Avusturya ile 9 Ağustos 1848’de bir ateşkes antlaşması

imzalandı (Sabatucci, Vidotto, 2010, s.163). Bu ateşkes antlaşması Piemonte Sardunya Kralı adına General Carlo Canera di Salasco tarafından imzalandı (Lemmi, 1936). Ateşkes antlaşmasından sonra, diğer İtalyan devletlerde hareketler devam etmiştir.

«Mamafih, korktukları da başlarına geldi. Zira bu sefer Güney İtalya karıştı. Messina’da ayaklanma çıktı ve Napoli Kralı’nın başına dert oldu. 1848 Kasımı’nda Roma’da çıkan ayaklanmada Papa IX. Pius, Napoli’ye kaçmak zorunda kaldı. Bir kurucu Meclis, “Roma Cumhuriyeti”ni ilân etti. Üç kişilik bir Yürütme organı teşkil olundu ki, bunlardan bir tanesi de Mazzini idi. 1849 Şubatında, Toscana’da da halk ayaklandı ve Dük kaçınca, “Toscana Cumhuriyeti” ilân edildi.» (Armaoğlu, 2003, s.143).

20 Mart 1849 Avusturya’ya karşı Kral Carlo Alberto tekrar savaş açtı ama Avusturyalılar savaşı yine kazandılar ve Kral Carlo Alberto tahtından feragat etti. Sonrasında Portekize gitti ve orada öldü (Armaoğlu, 2003, s.143). Roma Cumhuriyeti kısa bir süre ayakta kaldı. 1849’da III. Napolyon’nun yardımı ile Papa IX. Pius Roma’ya döndü ve Papa Devleti restore edip eski durumuna getirdi. Kral Carlo Alberto’nun tahtından feragat etmesinden sonra, yeni Piemonte Sardunya’nın kralı II. Vittorio Emanuele (1820-1878) oldu (Parmentola, 2006). Yineden F. Armaoğlu’nun izleminden olayı şöyle nakletmek mümkündür:

«Böylece bir yandan millî birlik hareketi ve diğer yandan da liberal hareket İtalya’da başarısızlığa uğramış oluyordu. Bununla beraber, 1848 ve 1849 olayları İtalyan milliyetçilerine, millî birliğini gerçekleştirilmesi konusunda bir hayli ders vermiş ve tecrübe kazandırmıştır. 1858’de başlayacak olan üçüncü teşebbüs bu sefer başarılı olacaktı.» (Armaoğlu, 2003, s.143-144).

II. Vittorio Emanuele Avusturya ile, savaştan sonra, 24 Mart 1849’da Vignale’de bir ateşkes antlaşması imzaladı ve Ağustos 1849’da bir barış antlaşması imzaladılar. 1849 isyanlarının sona ermesiyle birlikte, meşru yöneticiler kendi topraklarına geri döndüler ve her bir reform projesini durdurdular. Devrimci hareketlere katılanların hepsi polis tarafından zulüm

gördüler, hapse atıldılar ve cezaevine girmeyenlere de güçlü ekonomik yaptırımlar uygulanmıştır. Dolayısıyla birçok devrimci, asker ve genel olarak devrime katılanlar, dayatılan cezaları kabul etmek ya da ülkelerinden ayrılmak zorunda kaldı. Birçok savaşçı vatansever İtalya'yı Polonyalı ve Macar ihtilalciler gibi terk etmek zorunda kaldı. Bunların bir kısmı Osmanlı topraklarına gittiler.

1848 ve 1849'da Avrupa ayaklanmalar ile sarsılırken, Osmanlı kısmen sakin bir politik atmosfere sahipti. Böylece, Osmanlı İmparatorluğu bu mülteciler ve devrimciler için güvenli bir yer haline geldi. Siyasi mülteciler ve savaşçılar kolayca Türk çevrelerde kabul edilmişti. Ayrıca, Tanzimat-ı Hayriye Fermanı ile dinde hoşgörü ortamı genişlemişti dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu mülteciler için daha da cazip hale geldi. Devrimci hareketlerin bastırılmasından sonra Avrupa'dan gelen sürgünlerin sayısı daha da arttı. Avrupa'daki ihtilâller, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki devrimci olaylar İtalyan ve Avrupalı sakinler tarafından genel olarak büyük bir ilgi ile izleniyordu ve birçok Levantenin Avrupalı devrimcilerle önemli ilişkileri bulunuyordu. Bu gruplar arasında vatansever, doktor, düşünür, yazar, asker, general ve asiller de vardı ve onlar ile birlikte reform fikirleri ve yeni teknolojiler de Osmanlı İmparatorluğu'na geldi. 1848'de İtalyan mülteciler arasında Avukat David Morchio, teğmen Agostino San Martino di Chiesanova (Sandri Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.312), albay Giordano Orsini ve yarbay Salvatore Medina da vardı. Albay Giordano Orsini ve Yarbay Salvatore Medina Osmanlı Ordusu'na katıldılar ve Müslümanlığa geçtiler (De Leone, 1967, s.183). Türkiye'ye gelen İtalyan mülteciler İtalyan topluluğundan ve Piemonte Sardunya Elçiliği'nden yardım gördüler. Nitekim, Levantenler ve büyükelçiler onlara sığınma evleri ve temel ihtiyaçları sağladılar ve iş konusunda da yardım ettiler. Piemonte Sardunya Büyükelçiliği'nde 1849'da Romualdo Tecco, Giovanni Antonio Migliorati, Francesco Bonsoovich, Gaetano Villanis ve Alessandro Vernoni çalışmışlardı; İstanbul'daki Piemonte Sardunya Konsoloslugu'nda ise Francesco Teccio di Baio, Carlo Salino ve Augusto Cauvin görevliydi (Sandri Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.311,312). Özellikle Romualdo Tecco siyasi mültecilere yapılan yardım konusunda öne çıkıyordu. Bir yıl sonra, 1850'de, siyasi müteci olarak İtalyan bir prenses, Cristina Trivulzio Belgiojoso⁴⁵, İstanbul'a geldi. Prens Cristina Trivulzio Belgiojoso Carboneria'ya yakındı ve "Giardiniera"⁴⁶ üyesiydi.

⁴⁵Cristina Trivulzio Belgiojoso hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Incisa L., Trivulzio A.,(1984). *Cristina di Belgiojoso: la Principessa romantica* [Cristina di Belgiojoso: the Romantic

Cristina Trivulzio Belgiojoso 1830 ayaklanmalarını Avusturyalılara karşı örgütleyenlerin arasında idi ve 1848'deki isyana o da aktif olarak katılarak Roma Cumhuriyeti askerî hastanesini yönetmişti. Dolayısıyla Avusturya polisi tarafından topraklarını aranıyordu ve Osmanlı topraklarını kendisi için güvenli bir yer bulmuştu. Cristina Trivulzio Belgiojoso bir geçim kaynağı olmadan İstanbul'a geldi. Elçi Romualdo Tecco'dan ona Topkapı Sarayında müzik öğretmeni olarak iş bulması için yardım istedi (De Leone, 1967, s.162). Prenses bir iş bulamadı ama Romualdo Tecco ile temas halinde kalmaya devam etti.

Prenses Belgiojoso İstanbul'a gelişinden sonra İtalya ve Avrupa'daki politik olaylarla ilgilenmeye ve İstanbul'da İtalyan davası için çalışmaya devam etti. Prenses, mali güçlüklerle rağmen, kötü koşullarda olan İtalyan mültecilere gerekli özeni gösteriyordu. Nitekim, bu mültecilerin çoğunun işi yoktu ve zor koşullarda yaşamaktaydılar. Prenses, Osmanlı İmparatorluğu'nda İtalyan mülteciler için bir çeşit İtalyan "kolonisi" oluşturmayı planladı ve İstanbul'da İtalyanlara uygun bir konaklama yeri ve desteğe ulaşmayı planladı. Elçi Romualdo Tecco bu projede Prenses'i cesaretlendirdi ancak bu proje gerçekleşmedi (Pedani, 2010, s.44). Cristina Trivulzio Belgiojoso İstanbul'dayken İtalya'da kalan vatanseverlerle de temas halindeydi. Örneğin Federico Torre ve Giuseppe Garibaldi ile çok sayıda yazışmaları vardır. Bu mektuplardan Giuseppe Garibaldi'nin, Cristina Belgiojoso'nun, İtalyan kolonisinin kurulması için yaptığı projenin başarısızlığından bahsettiğini öğrenmek mümkündür. Bu açıdan, Osmanlı İmparatorluğu'nda geçirdiği yıllar boyunca Prenses'in mümkün olduğu kadar reform ve devrimci gruplar ile İstanbul'da yaşayan sürgünler arasında bir bağlantı oluşturduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Prenses Belgiojoso Osmanlı İmparatorluğu'nda geçirdiği yıllarda boyunca, kendini yazmaya ve okumaya adanmış ve “Emina”, “Un Prens Kurde”, “Les deux femmes d'Ismaël-Bey” gibi Osmanlı dünyasından esinlenen romanlar

Princess] Milano: Rusconi Editore; Barbiera R (1903). *Passioni del Risorgimento: Nuove pagine sulla Principessa Belgiojoso e il suo tempo con documenti inediti e illustrazioni* [Passions of the Risorgimento: New pages about the Princess Belgiojoso and its time with unpublished documents and illustrations] Milano: Fratelli Treves Editori; Barbiera R.,(1914).*La Principessa Belgiojoso: da memorie inedite o rare e da archivi segreti di stato nuova edizione riveduta con appendice di documenti inediti, e ritratti* .[The Princess Belgiojoso: from unpublished or rare memories and from secret state archives new revised edition with appendix of unpublished documents, and portraits] Milano: Fratelli Treves Editori; Antonio Fabris(Ed.) *Cristina Trivulzio di Belgiojoso. An Italian Princess in the 19th c. Turkish Countryside*, Venezia: Filippo Editore, 2010

⁴⁶“Giardiniera” (Bahçıvan demektir) adlı Carboneria'nın fikirlerine uyan kadın topluluğuydu. Bu kadınlar, devrimci fikirleri yaygınlaştırmada ve çeşitli isyanları desteklemek için kaynak aramada çok önemli bir rol oynadılar (D'Errico, 2014).

yazmıştır. Belgiojoso, Türkiye'den Kudüs'e yaptığı uzun yolculuk sırasındaki izlenimlerini ve maceralarını hikayeleştirerek kağıda döktüğü bir tür seyahat kitabı da yazdı; kitap 1858 yılında "Asie mineure et Syrie: Mme La Princesse de Belgiojoso" adıyla basıldı ve büyük başarı elde ederek, "Oriental Harems" adı altında 1862 yılında İngilizce olarak yeniden yayınlandı. Kitapta Osmanlı dünyasının gerçekçi tasvirleri ve Belgiojoso'nun Osmanlı yaşam biçimi hakkındaki düşünceleri vardır. Prenses yazılarında, yaşadığı yerdeki kanunlar ve şahsen gözlemlediği siyasi ve ekonomik durum hakkında çok ilginç açıklamalar yapar. Prenses, bu büyük imparatorluğun geleceğinden endişe ettiğini yazar ve Sultan'ın iktidarının doğası hakkında da bazı görüşler ileri sürer. Prenses, Kur'an kanununun rolünü, hukukun İmparatorluk üzerindeki etkisini, İmparatorluğun yaşamı için gerekli olan ve Saltanat tarafından yapılan reform ve kalkınma sürecini değerlendirir. Ayrıca Belgiojoso Avrupa ülkelerindeki modernlik seviyesine ulaşılabilmesi için Kur'an yasalarının yönetime olan etkisinin azaltılması gerektiğini düşünür⁴⁷.

Osmanlı İmparatorluğu'nu modernizasyonu için Cristina Belgiojoso Avrupa ülkelerinin ona yardım etmesi gerektiğini düşünüyordu. Gerçekte Prenses, Osmanlı'nın ham madde ve doğal kaynaklar bakımından zengin olduğunu düşünüyordu. Fakat, ekonomik açıdan kalkınması için yeni teknolojileri kullanılması gerekliydi.⁴⁸ Prenses makalesinde, ülkenin modernleşmesi ve gelişmesi için ulema ve şeriatın ülke ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerinden bahsetmişti. Ayrıca, Gülhane Hatt-ı Şerifi'nin tüm vatandaşlar için eşitlik ilkesini desteklediğini belirtti. O, eşitlik ilkesinin ülkenin kalkınma sürecinde etkileri olduğunu düşünüyordu. Cristina Trivulzio Belgiojoso, 1855'de Avrupa'ya döndü ve 1871'de Milano'da öldü.

Kuşkusuz, İstanbul'daki İtalyan topluluğu gün geçtikçe daha aktif ve etkili bir hale geldi ve her geçen gün İtalya'daki politik olaylar ile daha fazla ilgilendi.

⁴⁷ «The Ottoman Empire is a theocratical state, its lawgiver a prophet, its code the Koran, and its jurisconsults priests. Place yourself amongst a barbarous people, in the midst of populations powerless to direct themselves, and if you are not predisposed to endow the compact between governors and governed with the utmost possible solemnity, there is no principle of government, neither that of divine right nor that of universal suffrage, that can compete with the theocratical principle» (Belgiojoso Trivulzio M.C., 1862, s.233)

⁴⁸ «I simply indicate two important steps that will doubtless be taken: one to establish adequate material forces on the Ottoman soil, in order to develop its rich resources, and the other to provide some modification, admitted to be indispensable, of the régime created by Mahomet, in view of an end which is now incompatible with the interests and civilization of the world» (Belgiojoso Trivulzio C., 1862, s.243)

Aynı şekilde, vatanlarında kalan İtalyanlar da bu küçük sürgün topluluğu ile daha fazla bağ kurdu. Bu iki topluluk arasındaki bağı sağlayan kişiler arasında Adriano Lemmi⁴⁹ de vardır. Adriano Lemmi 1843'de İstanbul'a geldi; 1847'den beri Giuseppe Mazzini ile yakın ilişki içerisindeydi ve sık sık mektuplaşıyorlardı. Giuseppe Mazzini İtalyan Ulusal bağımsızlığı lehine kaynak sağlamak için Adriano Lemmi'den İstanbul'a gelen bir grup yurtsevere yardım yapmasını istedi (Conti, 2005). Adriano Lemmi daima Mazzini'ye ve diğer İtalyan yurtseverlerine yardım etmeye hazırdı; nitekim 1857'de İtalyan birliği mücadelesini finanse etmek için Adriano Lemmi İstanbul'dan İtalya'ya çok miktarda para gönderdi⁵⁰. 1860'da Adriano Lemmi İtalya'ya döndü⁵¹ ve ölümüne kadar İtalya'da kaldı (La Salvia, 2007, s.30).

Söz konusu levanten topluluğu İtalyan siyasi olaylarıyla giderek daha fazla ilgilenmişti. Bu bakımdan önemli olan, sürgünlerin 1848'den sonra geliyordu. Bu sürgünler vatana ait olma fikrini yaymaya ve anavatanında birleşik bir İtalya kurmak için mücadele eden diğer "kardeşlere" bir şekilde yardım etti. Öte yandan, Tanzimat Dönemi'nde İstanbul'da İtalyanlar ve İtalyan kültürü de etkili olmaya başlamıştı. İstanbul'da entellektüel bir İtalyan çevre ortaya çıkmış bulunuyordu. Bunlar arasında Giovanni Timoteo Calosso, Giuseppe Donizetti gibi saraya yakın kişiler vardı. Aslında bu dönemde mimarlık, edebiyat, sanat ve tiyatrodan gerçekten şaşırtıcı bir gelişme vardı ve İtalyanlar bu gelişmeye katkıda bulunmuşlardır. Örneğin 1839 yılında İstanbul'da, Beyoğlu'daki ilk tiyatro kurulmuştur ve onun kurucuları arasında bir İtalyan bulunuyordu: Gaetano Miele (Şehsuvaroğlu, 1956, s.11). 1840'da, İstanbul'da İtalyan illüzyonist Giovanni Bartolomeo Bosco (1793-1863) (Aracı, 2010,s.54) tarafından ünlü Tiyatro Naum

⁴⁹Adriano Lemmi Masonluk ve Carboneria çevreleriyle bağlantılı zengin bir İtalyan tüccarı idi. 1860'da İstanbul'dan İtalya'da döndükten sonra Giuseppe Gribaldi'nin yakın arkadaşı oldu ve Garibaldi'nin İtalya'nın birleşmesi için yaptığı seferde yer aldı. İtalya'nın birleşmesinden sonra İtalyan siyasetinde önemli rol oynadı (Conti, 2005)

⁵⁰Adriano Lemmi 1857'de Carlo Pisacane'ye bir sefer düzenlemesi için destekte bulundu. Carlo Pisacane İtalyan bir vatansever idi. Sapri'de, Napoli yakınlarındaki Carlo Pisacane Bourbon hükümetine karşı bir ayaklanma düzenledi. İsyan, İtalya'nın güneyini Bourbon egemenliğinden ve İtalya'nın birleşmesinden kurtarmak amacıyla yapıldı. Fakat ayaklanmak sonuç vermedi ve Carlo Pisacane savaşırken öldü (Pinto, 2015)

⁵¹İtalya'ya Adriano Lemmi'nin dönüşü Roma Dışişleri Bakanlığı'nın Tarihi Arşivi'nde (MAECI) bir konsolosluk belgesi var. Bu 4 sayfa olmuştur ve 14 Ağustos 1860 tarihlidir. Belgede Adriano Lemmi'nin Piedmont hükümetine onu ve onun ailesini için bir pasaport isteğinde bulunduğu vardır. Aynı belgede kendisinin ve ailesinin Livorno'ya gitmek istediğini görüyoruz. Yine, aynı dilekçeden Adriano Lemmi'nin Giuseppe Mazzini'yi takip ettiğini öğrenebiliriz. Adriano Lemmi 1860 tarihinde İstanbul'da Mazzini'nin son takipçisi kalmış çünkü başka Mazzini'nin takipçiler ve diğer devrimciler ve vatanseverler bağımsızlık mücadelesine katılmak için İtalya'ya dönmüşlerdir (MAECI- Ministero degli Affari Esteri e del Regno di Sardegna(Moscato I) Busta n.254, sez.III- Fascicolo Legazione Costantinopoli 1856-1861;14 Ağustos 1860)

kuruldu⁵² (And, 2004, s.38-41; Töre, 1999, s.650-659; Evren, 2008, s.44-51; Şehsuvaroğlu, 1956, s.11)

«Naum 1842-1843 mevmisinden başlayarak İtalya’da opera-operet toplulukları getirtti. Naum tiyatrosu 1846’da yanması sonucu bu sanat hareketi iki yıl kadar aksadıysa da, 1870’de geçirilen ikinci yangına kadar yaklaşık yirmi sekiz yıl sürdü. Bu yirmi sekiz yıl süresince batı sanatlarının, opera ile operetin tanınıp yayılması yönünde hayli yol alındı. Zamanın gözde opera toplulukları İstanbul’a davet edildi. Bazı operalar bestelenişinden çok kısa bir süre sonra İstanbul’a ulaşabiliyordu, hattâ kimi operaların Paris’ten önce İstanbul’da sahnelendiği biliniyor.» (Aksoy, 2008, s.204).

Operayı seven Abdülmecid İstanbul’da güzel bir tiyatro inşa etti: “Dolmabahçe Sarayı Tiyatrosu”. Bu projesi 1857 yılında gerçekleştirmiş ve 1859’ta tamamlanmıştır. Orada birçok ünlü operalar sahnelettirdi. “Dolmabahçe Sarayı Tiyatrosu” açılış gecesinin programını Luigi Ricci’nin ‘Scaramuccia’ operasından ilk iki perde ve ‘Chasse de Diana’ adında yeni bir bale oluşmaktadır. Bunları 25 ve 26 Şubat akşamları Verdi’nin ‘La Traviata’ ve Gaetano Donizetti’nin ‘Maria di Rohan’ operalarının temsilleri takip eder” (Aracı, 2014, s.127).

1863 yılındaki “Dolmabahçe Sarayı Tiyatrosu” bir yangında içi kısmen yanmış ve bir daha tamir edilmemiştir. Fakat 1866 senesinde bir belge de sonradan bu binanın tahliye edildiğini göstermektedir ve Abdülhamid’den sonra (1842-1918) tiyatro nadiren kullanıldı (Yılmaz, 2013, s.85,88)

Levanten topluluğu içinde İtalyan dili gittikçe daha çok konuşuluyordu. Buna karşı ilk İtalyan okulları ile 1860 yılından sonra İstanbul’da karşılaşırız (Jacobellis, 2007). 1840’tan itibaren İtalyan topluluğu içinde ilk İtalyanca gazete yayınlanmaya başlamıştır. 1846’da “İl Corriere di Costantinopoli”, “Indicatore Bizantino”, “Album Bizantino”, “Giurisprudenza Bizantina” gazeteleri

⁵² Naum Tiyatrosu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Aracı E., (2010). *Naum Tiyatrosu-19 yüzyıl İstanbul’un İtalyan Operası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları; And, M. (2004). *La Scena Italiana in Turchia. La Turchia sulla Scena Italiana*. [The Italian scene in Turkey. Turkey on the Italian scene] (F. Salomoni, Çev.). Ankara: Istituto Italiano di Cultura (Original work published 1989) (s.37-49). Cengiz Can, M., (1994). Naum Tiyatrosu. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. Cilt.6. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı’nın Ortak Yayınıdır. (s.53-53)

bulunuyordu (Sergi, 2014). 1849'da "Omnibus: Giornale Italiano di Costantinopoli" gazetesinin ilk sayısı çıktı (De Leone, 1967, s.187). 1850'de, Pera'da "L'Educatore" isimli gazete çıkarılıyordu. Yıllar sonra, 1865'te İstanbul'da "Il Corriere" gazetesi İstanbul'da basılan bir diğer İtalyanca gazete oldu (İnuğur, 1992, s.165). Bu gazetenin editörü bir İtalyan Pagano idi ve ana yazı işleri müdürü Avukat Pellegrini'ye emanet edildi. Temmuz 1865'te "Il Corriere" gazetesinin abone sayısı yaklaşık 200'idi (Maeci-Moscato VI., n.814, 12 Temmuz 1865). Siyaset, ekonomi ve kültür ile ilgilenen "Il Corriere" Doğu'daki İtalyan çıkarlarının geliştirilmesi için yararlı bir araç olarak değerlendirildi. Ayrıca İtalyan dilinin yaygınlaştırılmasını kolaylaştırdı ve Osmanlı ve İtalyan siyaseti ile ilgili konuları ele aldı. Biraz zaman önce, Pagano bir daha gazete bastı. Bu "Corriere Teatrale" adlı Osmanlı Hükümeti tarafından yetkilendirildi (Maeci-Moscato VI., n.814, 12 Temmuz 1865). "Corriere Teatrale" gazetesi makaleler tiyatro, müzik ve edebiyat konuları üzerinde durdu. "Il Semaforo di Costantinopoli" 1875'ten beri vardı (Sergi, 2014, s.83).

Tanzimat döneminde yabancı mimarlar önemli bir rol oynadı, ve bu şahıslar kendi bina ve fikirleriyle İstanbul'un çehresini değiştirdiler. Örneğin Abdülmecid dönemi süresince, 1852 yılında, İstanbul'da, Zeytinburnu'ndaki, Surup Hagop kilisesinin onarımı Garabed Amira Balyan, Beyazıt mahallesinde Davudpaşa ve Rami kışlalarının onarımı Nigoğos Bey Balyan tarafından yapılmıştır⁵³. Aynı zaman diliminde diğer önemli mimarlar arasında İngiliz W. J. Smith ve İtalyan Gaspare Fossati ve kardeşi Giuseppe yer almaktadır.⁵⁴ Fossatiler

⁵³Abdülmecid dönemi mimarlık hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Can S., (2017). Sultan Abdülmecid Dönemi Mimarlık Örgütünün Yapısı ve İşleyisi. Karaman K., Baytar, İ. (2017) (Ed.). *Sultan Abdülmecid ve Dönemi*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları (s.402-431);

⁵⁴Giuseppe ve Gaspare Fossati ayrıntılı bilgi için bk: Agliati Ruggia M., Grassi R., Pedrini Stanga L., Ricci G., (1992). *1809-1883 Gaspare Fossati : Architetto pittore, pittore architetto*. [1809-1883 Gaspare Fossati: Architect painter, painter architect]. Lugano: Fidia edizioni d'arte; Doğan, S. (2011). *Ayasofya ve Fossati Kardeşler (1847-1858)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları; Eyce S., (1996). Fossati Gaspare Trajano (1809-1883): İstanbul' da başta Ayasofya'nın tamiri olmak üzere birçok bina yapan İsviçreli mimar. *İslam Ansiklopedisi (cilt:13; s.170-173)* <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/maddesnc.php?MaddeAdi=fossat%C4%B1%20gaspare%20trajano> ; Pedrini Stanga L (2003). *Attraverso l'Italia con carta e matita: il taccuino di viaggio dell'architetto Gaspare Fossati*. [Through Italy with paper and pencil: the travel notebook of the architect Gaspare Fossati] Locarno: Armando Dadò editore; Teteriatnikov Natalia B (1998). *Mosaik of Hagia Sophia, İstanbul: The Fossati Restoration and the Work of Bizantine Institute*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University. Washington: Washington University; Girardelli, P. (1989). Gaspare Fossati in Turchia (1837-1859): Continuità, contaminazioni trasformazioni. [Gaspare Fossati in Turkey (1837-1859): Continuity, contamination transformations] Quasar: Quaderni di storia dell'Architettura e del Restauro, vol.18, s.9-18. Firenze: Angelo Pontecorboli editore.

İsviçre’de, Kanton Ticino’da, doğdular ve Milano’da, Brera Akademisinde okudular.

«Fossatilerin Osmanlı mimarisine girişleri Ayasofya’nın tamiriyle başladı. Sultan Abdülmecid, Balyanlara itimat tmeyerek tamir işin Fossatilere vermiş ve Temmuz 1849’da Ayasofya’nın onarımı bitmişti. Sultan Abdülmecid bu arada mozayikleri kazıyıp resmeden Fossati’ye bu mozayikleri bastırması için para yardımında da bulunmuş ve Ayasofya mozayiklerinin ilk baskısı böylece yapılmıştır. Fossatilerin yapıları yöneticileri etkilendiğinden Darülfünun (sonraki adliye) binasının yapımı kendilerine veriliyor, arkadan İran elçiliği de onlara yaptırılıyordu.» (Ortaylı, 2016, s.290).

İstanbul’a yabancı mimar ve sanatçıların gelişini kolaylaştıran Sadrazam Mustafa Reşit Paşa oldu. Abdülmecid Saltanatında Reşit Paşa’nın çok önemli bir rolü vardı. Reşit Paşa Londra’da Babıâli adına büyükelçi olarak bulunurken Avrupa sanat ve mimarisini tanıdı. 1836 yılında, Reşit Paşa, Saltanat’a Batı teknikleri ve mimari stilleri, yeni binalar hakkında malumat verdi (Girardelli, 1989, s.10). Abdülmecid döneminde, İtalyan mimar Gaspare Fossati ve kardeşi Giuseppe önemli figürler oldular. Onlar İstanbul’da yeni bir tarz ve modaya yol açtı. Bu dönemde, onların projesi olan Ayasofya restorasyonu en yüksek sanatsal projelerden biri oldu. 19. Yüzyılda Sultan Abdülaziz’in Saltanatı süresince yapılan reformlar sonucunda İstanbul yenilenmiştir ve zenginleştirilmiştir.

«19. yüzyılda ülkenin büyük şehirlerinin de fiziki dokusunda ve yaşam biçiminde değişmeler görüldü. Saray, Babıâli denen sadrazam konağı, Süleymaniye’deki Ağa Kapısı ve Şeyhülislamık’tan başka belli başlı resmî bina tanımayan İstanbul’un bir bölümü nezaretler, devlet daireleriyle donatıldı. Beyoğlu ise bankalar ve ticarethaneler, mağazalar, restoran ve cafe’lerle oldu. İstanbul’un her yerinde kârgir okullar, karakollar gibi 19. yüzyılın mimari zevkini yansıtan yapılar yükseldi. Nihayet Avrupa’nın ilk metrolarından biri olan “Tünel” Karakoy ve Beyoğlu arasında işletmeye açıldı.» (Ortaylı İlber, 2016, s.248)

Fossati kardeşleri Levanten topluluğunda da benimsendiler ve İtalyan topluluğunun hayatına aktif bir şekilde katıldılar. Gaspare ve Giuseppe Türkiye'ye İtalya'dan sürgüne gelenlere yardım etti ve bu kişiler için bir iş ve onurlu bir yaşam temin etmeye gayret gösterdi (Ferrazza, 2007, s.6). Gaspare Fossati İstanbul'da geçirilen 23 yıl boyunca İtalya'daki arkadaşları ve ailesi ile ilişkilerine sürdürdü. 1858 tarihinde kalıcı olarak İtalya'ya dönmeye karar verdi. Gaspare Fossati İstanbul'da yaşadığı süre boyunca sık sık İtalya'ya dönmüş ve İtalyan arkadaşları ile mektuplaşmıştır. Mektuplardan onun İtalya siyasetine ilgisini öğrenebiliriz. Fakat, Gaspare Fossati İtalyan siyasi olaylarına aktif olarak hiç katılmadı (Pedrini Stanga, 2003, s.25). İtalyan tarihçi Lucia Pedrini Stanga kitabında Gaspare'nin kardeşi Giuseppe'ye gönderdiği bir mektubu işaret ediyor. Bu mektupta Gaspare kardeşi Giuseppe'ye, Prenses Cristina Trivulzio Belgio ile İskenderiye'ye geldiğini anlatıyor. Bu mektup, Princess Belgiojoso ile olan dostluğun Gaspare Fossati'nin Risorgimento'ya nasıl bağlandığını gösteriyor. İtalyan tarihçi Lucia Pedrini Stanga'nın dediğine göre Gaspare Fossati, İsviçre, Ticino'da avukat olan Francesco Berrà'nın da yakın arkadaşıydı. Gaspare Fossati İtalya'nın birliği için çalışan çevrelerle de ilişkileri vardı. Örneğin, İsviçre'de yaşayan Avukat Francesco Berra bunlardan birisiydi. Berra'nın Lugano'daki evi İtalya'dan kaçmak zorunda kalan "Lombardia mültecileri" için bir buluşma yeri idi. Gaspare Fossati'nin İtalyan milliyetçi Carlo Cattaneo ve Stefano Franscini (1796-1857) ile de yakın ilişkileri bulunuyordu (Pedrini Stanga, 2003, s.27).

Bu yıllarda İtalyanlar ve Osmanlılar arasında kurulan kültürel ve siyasi ilişkiler kuvvetlendi. Osmanlı İmparatorluğu ve İtalyan Devletleri arasındaki ilişkiler büyük önem arz etmektedir. Bu ilişkiler, özellikle Piemonte Krallığı ile Kırım savaşı süresince ve sonrasında, iki ülkenin uluslararası ilişkiler tarihinin önemli bir noktasını temsil ediyor. Sardunya Krallığı tarihinde ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki iyi ilişkileri göstermek için Sultan Abdülmecid'in Kral Vittorio Emanuele'ye Padişah unvanını vermesini gösterebiliriz. Padişah ünvanı yalnızca müttefikler ve arkadaşlara verildi (Sandri Giachino, Mola di Nomaglio, 2007, s.312).

Tanzimat döneminde İtalyan Devletleri ve Osmanlı arasındaki ticaret ilişkileri güçlendirilmiştir. Nitekim, 5 Mart 1851'de, Sultan Abdülmecid Sicilya Krallığı ile bir ticaret ve seyr-i sefâin antlaşması imzalamıştı. Antlaşmada İtalyan tarafını Edvardo Targioni, Osmanlı tarafını ise Mehmed Emin Âli Paşa temsil

etmişti (Yıldırım, Yılmaz, 2000, s.74). Antlaşma 5 bölümünden oluşuyordu. Antlaşma ile Osmanlı İmparatorluğu 1740 antlaşması ile verilen tüm hak ve ayrıcalıkları Sicilya'daki tüccarlara teyit etmişti. Öte yandan, iki ülke arasındaki gümrük oranları değişmeyecek tekeller ve bazı ürünlerden alınan vergiler, kaldırılacaktı (Noradounghian Gabriel Effendi, 1900, s.394-397).

Kırım savaşı sürecinde, 31 Temmuz 1854'te, Osmanlılar Piemonte Sardunya Krallığı ile yeni bir ticaret ve gemicilik antlaşması imzaladı. Antlaşmada Sardunya Krallığı tarafını Romualdo Tecco, Osmanlı tarafını ise Mustafa Reshid Paşa temsil etmişti. Antlaşma 15 bölüm ve bir sonuçtan oluşuyordu. Bu antlaşmada 1839'daki ticaret antlaşması ile Sardunya tüccarlarına verilen ayrıcalıklar teyit edildi ve yeni gümrük vergisi ödemeleri saptandı. Önceki antlaşma ile gümrük vergileri yüzde 3 olarak belirlenmiş iken, yeni antlaşma ile Sardunya tüccarları ihracatta yüzde 9, ithal edilen mallarda yüzde 3 pay ödeyecekti. Ayrıca, Piemonteli tüccarlar ve gemiler Karadeniz'de ticaret yapmak için serbestçe Çanakkale Boğazı'ndan geçebilecekti. Bu antlaşma Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün toprakları için geçerliydi⁵⁵ (Noradounghian Gabriel Effendi, 1900, s.425-431). Sardunya krallığı ticaret borsalarında en çok tercih edilen ve avantajlı olarak görülen yer oldu. İtalyan tüccarları için bu olumlu bir durumdu. Bu Osmanlı Devleti'nin genel olarak İtalya ile olan ilişkilerinin önemli olduğunu göstermektedir.

1853-1856 yılları arasındaki Osmanlı Devleti, Rus İmparatorluğu'na karşı benzeri görülmemiş bir savaşa girmişti: Kırım savaşı⁵⁶. İngiltere, Fransa ve Piyemonte-Sardinya'nın Osmanlı tarafında savaşa dâhil olmasıyla, Avrupalı

⁵⁵«Outre le droit primitif de 3 pour cent établi sur toutes les denrées et marchandises, tant d'importation que d'exportation, en compensation des anciens droits pour le commerce intérieur, supprimés à teneur du dernier Traité, les négociants Sardes devront payer les droits additionnels de 9 pour cent pour l'exportation et de 2 pour cent l'importation[...]. La Sublime Porte confirme, dans toute sa plénitude, la liberté de transit pour les marchandises et les navires de commerce Sardes qui passent le détroit des Dardanelles et du Bosphore pour se rendre dans la mer Noire et vice-versa. [...]. Les deux Hautes Cours contractantes, prenant en considération que, parmi les provinces qui font partie des États de la Sublime Porte, les Principautés de Valachie, de Moldavie et de Serbie jouissent d'une administration séparée, ont convenu que les marchandises de provenance Sardes ou étrangère que les négociants Sardes importeraient dans les dites provinces paieront aux douanes de ces dernières les droits indiqués [...] » (Noradounghian Gabriel Effendi, 1900, s.426-430).

⁵⁶Kırım savaşı ayrıntılı bilgi için bkz: Aksan, H.V., (2013). *Ottoman Wars 1700-1870: an Empire Besieged*. New York Routledge Taylor&Francis Group; Figes, O., (2012). *Kırım. Son Haçlı Seferi* (N. Elüseyin, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (original work published 2010); Pointing, C., (2015). *Kırım Savaşı: Efsanenin arkasındaki hakikat* (H. Abacı, Çev.). İstanbul: Alfa Basım Yayım (Original work published 2004); Sertoğlu, M., (2011). *Mufasssal Osmanlı Tarihi: resimli-haritalı, VI. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi; Andıç F., Andıç S., (2002). *Kırım Savaşı Ali Paşa ve Paris Antlaşması*. İstanbul: Eren Yayıncılık

devletlerin Rusya'yı Avrupa ve Akdeniz dışında tutmak amacıyla verdiği bir savaş halini almıştır. Savaş, müttefik güçlerin zaferiyle bitmiştir.

«Kırım savaşı'na giden süreç Avrupa'da yaşanan 1848 Devrimlerinin çıkardığı politik tabloyla yakından ilgiliydi. 1848 Devrimleri Avrupa'nın diplomasideki maestrosunu koltuğundan etmiş, Metternich sisteminin iflası olarak yorumlanmıştı. Macar ayaklanmasında Avusturya'ya yardım maksadıyla 200 bin kişilik bir ordu gönderen Rusya, Avrupa sahnesindeki güçlü pozisyonunu gözler önüne sermişti. Çar I. Nikola açısından Avrupa'nın Hasta Adamı'yla hesaplaşmak için bahane üretmek çok daha zor değildi.» (Turan N.S., 2015, s.371).

Rusya İmparatorluğu, Karadeniz ve Balkanlar'daki egemenliğini genişletmek istedi; Osmanlı İmparatorluğu bu toprakları etkili bir şekilde nasıl yönetileceğini bilmediğini göstermiştir. Kasım 1853'te, Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Ortodoks Hristiyanların korunmasını bir bahane olarak kullanarak Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaş açtı (Sabatucci G., Vidotto V., 2010, s.218). Osmanlı Devleti İngiltere ve Fransa'nın da desteğini aldı. Bu Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün korunması isteğinden çok, Avrupa'ya özgü düşüncelerle yürütüldü ve önemli olan Avrupa'nın siyasal statüsüydü. İngiltere için önem taşıyan Avrupa'daki güç dengesinin korunmasıydı ve bunun için savaştı (Carrié René, 1978). Daha önce görüldüğü gibi, İngiltere, "Yakındoğu sorunu"nun önemini geç anlamış olmakla birlikte, bu tarihe gelindiğinde, Osmanlı imparatorluğu üzerindeki bir Rus hakimiyetinin, Mısır üzerindeki Fransız hakimiyeti kadar tehlikeli olabileceğini kavramıştı. Dolayısıyla, ister birlikte, ister tek tek olsun Rusya ve Fransa'nın Osmanlı Devleti hakkındaki özel niyetlerine karşı çıkmak, 19. yüzyılın geriye kalan bölümünde İngiliz dış politikasının temel ilkesi durumuna geldi. İngiltere'ye göre, Avrupa'nın siyasal statüsünde değişiklik, bir büyük devletin tek yanlı iradesiyle değil, ancak Avrupa uyumu içinde diplomasi yoluyla yapılabilirdi. Dolayısıyla, Avrupa sistemi korunmalı ve Rusya'nın şimdi zorla değiştirmeye çalıştığı güç dengesi sağlanmalıydı. Fransa, değişik düşüncelerle ama İngiltere'nin yanında savaşa katıldı. III. Napolyon, İngiltere'nin tam aksine güç dengesini kendi lehine

çekerek Fransa'ya Avrupa'da üstünlük sağlamak istiyordu. Kendisine göre, amcası Büyük Napolyon'un en büyük hatası İngiltere ile gereksiz çatışmaya girmesiydi. Fransa'nın başarısının anahtarı ise İngiltere ile anlaşmaktan geçiyordu ve Kırım savaşı da bunun için çok iyi bir fırsattı. İngiltere ile Fransa'nın ortak düşünceleri ise, Rusya'nın Avrupa kıtasının dışında tutulmasıydı. Avrupa'nın büyük devletlerinin koalisyonu, yalnız güç dengesini korumakla kalmaz, aynı zamanda Rusya'yı da Avrupa dışında tutabilirdi (Carrié René, 1978). Diplomatik yollarla sonuç alamayan Rusya, Eflak ve Boğdan'ı işgal ederek savaşa neden oldu (1853) (Armaoğlu, 2003).

Kırım savaşına yol açan siyasi kriz, Piemonte Krallığı'nın Avrupa güçlerinin bir parçası haline gelmesi için mükemmel bir fırsattı. Nitekim, 1852'den beri, Piemonte Krallığı Kont Camillo Benso Cavour (1810-1861)⁵⁷ ile, Kuzey İtalya'nın özgürlük ve bağımsızlığını kazanmak için Avusturya karşısı bir politika başlattı. Dolayısıyla Piemonte, Fransa ve İngiltere ile önemli ticari anlaşmalar imzaladı (Rebagliati F., Cicilioti F., s.181). Yine, Cavour'un politikasının amacı, Lombardia ve Veneto topraklarını serbest bırakmak olduğu için Avusturya ile olan savaşın yeniden başlamasıydı. Fakat, Piemonte Krallığı'nın yalnız başına Avusturya ile başa çıkacak gücü yoktu ve büyük Avrupalı güçlerin desteğine ihtiyaç duydu. Böylece, Cavour İtalya'nın bir Avrupa bağlamında birleşmesi sorusunu dahil etmeye ve İtalyan ihtiyaçlarını doğrulamak için Rusya-Osmanlı krizinin avantajından yararlanmaya karar verdi. Bu yüzden, 1854'de Cavour, Piemonte askerlerini Kırım'a göndermeye karar verdi (Rebagliati, Cicilioti, s.182). Nitekim, Piemonte-Sardunya krallığı Paris Kongresi süresince, 1856'da, ilk defa İtalya birliği sorununu Cavour, Avrupa güçlerine açıklamıştı. Böylece, İtalyan sorunu ile Doğu sorunu bağlanmış oluyordu. Fakat, Cavour için parlamentoyu savaşa katılmaya ikna etmek kolay değildi.

«Cavour'un şimdi kendi hükümetini, sonra da o zamanlar İngiliz modelini esas almış, bir meclisten ve aristokrat bir senatodan oluşan parlamentoyu ikna etmesi gerekiyordu. Cavour'un en sadık yakınları bile bu savaşın ne işe yarayacağını tam olarak anlamıyor, ayrıca her iki tarafta da mutlakiyetçi devletler yer aldığı için kimden

⁵⁷1810'da Kont Camillo Benso di Cavour Torino'daki doğdu. 1849'da Piemonte'nin Parlamento'ya seçildi. 1850'de Tarım, Deniz Kuvvetleri ve Ticaret Bakanı olarak atandı ve 1852 Piemonte'nin hükümetin Başkanı seçildi (Passerin d'Entrèves, 1979).

yana olacaklarına karar vermiyorlardı. Gerçekten de o noktada Cavour'un eyleminde ideolojik bir yan yoktu. Amacı Piemonte'nin rolünü önemsetmektir.» (Gassi, 2006, s.82).

Pek çok çelişkilere ve zorluklara rağmen parlamento savaşa katılmaya karar verdi ve 1855'te İngiltere, Fransa ve Osmanlı İmparatorluğu ile antlaşma imzalandı.

«Piemonte (Sardunya) ile İngiltere ve Fransa arasında 26 Ocak 1855'de imzalanan bir "Sened" ile, Piemonte, 10 Nisan 1854 tarihli İngiliz-Fransız ittifakına katıldı. Yani İngiliz-Fransız ittifakının bütün hükümleri Piemonte için de geçerli olacaktı. Bunun üzerine Piemonte Kırım'a 15.000 kişilik bir kuvvet gönderdi. Piemonte bundan sonra 15 Mart 1855'de Osmanlı Devleti ile de bir ittifak imzaladı. Bu ittifak ile, Osmanlı Devleti, kendi topraklarında, İngiltere ve Fransız kuvvetlerine tanıdığı bütün ayrıcalıkları ve imkânları Piemonteye de sağlıyordu.» (Armaoğlu, s.246).

15 Mart 1855 tarihli Antlaşma 3 bölümden oluşur ve Piemonte tarafını Romualdo Tecco, Osmanlı tarafını ise Mustafa Reşid Paşa temsil etmiştir (Noradounghian Gabriel Effendi, 1900, s.435).⁵⁸ Buna göre Sardunya Krallığı, 12 Mart 1854'te Osmanlı İmparatorluğu, Fransa ve İngiltere arasındaki ittifak antlaşmasına katılma niyetini ilan etti. Yine, bu antlaşma ile İmparatorluğun bağımsızlığını ve bütünlüğünü korumayı taahhüt etti. Osmanlı İmparatorluğu,

⁵⁸«1) S.M. Le Roi de Sardaigne déclare adhérer, pour sa part, au Traité d'alliance conclu à Constantinople le 12 mars 1854 entre la Sublime Porte Ottomane et l'Empire Français et le Royaume-uni de la Grande-Bretagne et d'Irlande, destiné à garantir l'intégrité et l'indépendance de l'Empire Ottoman, et s'engage envers S.M.I. le Sultan à concourir au but que ses Augustes Alliés se sont proposé par ledit Traité, moyennant l'envoi de troupes Sardes sur le théâtre de la guerre, suivant ce qui a été arrêté par la Convention militaire signée à Turin le 26 Janvier de la présente année, entre Sa dite Majesté et LL.MM. l'Empereur des Français et la Reine de la Grande-Bretagne et d'Irlande. 2)S.M.I. le Sultan, acceptant avec empressement cette adhésion du Roi de Sardaigne à son alliance avec la France et l'Angleterre, s'engage à son tour, à accorder aux troupes Sardes qui seront expédiées dans le territoire Ottoman ou ailleurs sur le théâtre de la guerre, un traitement parfaitement identique, sous tous les rapports, à celui qui a été stipulé par le Traité du 12 Mars 1854 en faveur des troupes auxiliares de France et d'Angleterre, et cela à charge, pour les troupes Sardes, des mêmes obligations que le Traité impose à celles de ces deux Puissances alliées. 3)Le Gouvernement de S.M.I. le Sultan donnera, en conséquence, aux Autorités Ottomanes, les ordres nécessaires pour que les troupes de S.M. le Roi de Sardaigne, qui iront prendre part à la guerre, soient traitées, dans le territoire de l'Empire Ottoman, sur un pied de parfaite égalité avec le troupes auxiliaires de France et d'Angleterre, pour tout ce qui concerne les besoins du service.» (Noradounghian Gabriel Effendi, 1900, s.436)

savaşa gönderilen İtalyan birliklerinin Fransız ve İngiliz birlikleriyle aynı muameleye tabi tutulacağını bildirdi.

İtalya’da birçok politikacılar savaşa katılınmasına karşıydı. Bunlar arasında Giuseppe Mazzini de bulunuyordu. Giuseppe Mazzini, bu tarihte bir mektup yazmış ve mektubunda Cavour, İngiltere’ye hizmet etmek istemekle suçlamıştı. Fabio L. Grassi’nin yayınlandığı bu mektupta Mazzini şöyle demektedir:

«Birkaç ay önce, Avusturya’dan emin olmayan ve onu yanlarında isteyen Londra ve Paris hükümetleri, onları korkutmak amacıyla bize başvurmuşlar ve ittifaktan, Avusturya ile olası bir savaştan Adege’ye kadar olası bir büyümeden söz etmiştir (...) Avusturya hemen teslim oldu ve 2 Aralık anlaşması yapıldı. Bu şok etkisi yaratmıştır, size tanıklık edenler bu etkiyi iyi bilir (...) O dönem ya ordudaki asker sayısının azaltılması, ya barışa kadar Alessandria’nın (Torino) Avusturya işgalinde olmasının kabulü ya da Kırım’a paralı asker gönderilmesi teklif edilmişti (...) Londra ve Paris’e pazarlıkçıların gönderilmesini istediniz ve reddedildiniz. Avusturya’nın hacizleri yürürlükten kaldırmasını istediniz, reddedildiniz. Barış zamanı geldiğinde, İtalya’nın şartlarının göz önüne alınmasını ve yabancıların işgal ettiği devletlerde bazı reformların gerçekleşmesini istediniz, reddedildiniz. Savaşmadan kabul ettiniz ve imza attınız.» (Grassi 2006, s.83).

Fakat, barış konferansı ile Piemonte Krallığı önemli bir rol elde etti ve güçlü ülke olarak kabul edildi ve burada Cavour İtalya’yı kendi başına yönetebileceğini gösterdi. Ayrıca, İtalyanlar artık bir ezici Avusturya tarafından yönetilmek istemediklerini de ortaya koydu.

Savoya Krallığı, 1855’te, Kırım’a askerler gönderdi. Ruslar, İngiliz, Fransız ve İtalyan kuvvetlerinden destek alan Osmanlı kuvvetleri karşısında yenilgiye uğradılar ve Sivastopol ele geçirildi (1855) (Armaoğlu, 2003; Sertoğlu, 2011b; Sabatucci, Vidotto, 2010). Osmanlı Devleti karşısında uğradığı yenilgiler yüzünden intihar eden Rus Çarı Birinci Nicolay’ın yerine tahta geçen Çar İkinci Alexander, barış istemek zorunda kaldı. 1856 yılında yapılan Paris Antlaşmasına göre; Osmanlı Devleti bir Avrupa devleti sayılacak, toprakları Avrupa

devletlerinin kefaleti altında olacaktı. Karadeniz'de her iki tarafın da savaş gemileri bulundurulmayacaktı. Taraflar aldıkları yerleri birbirlerine geri vereceklerdi. 1856 yılında barış görüşmeleri Paris'te Paris Antlaşmasının imzalanması ile sonuçlandı. Bu antlaşmada Fransa tarafını Kont Alexandre Colonna Walewski ve baron François-Adolphe Borquenei; Avusturya tarafını kont Charles-Ferdinand Buol Schauenstein ve baron Joseph-Alexandre Hübner; İngiltere tarafını kont George-Guillaume- Frederic de Clarendon, baron Ilyde de İlindon ve baron Henri-Richard-Charles Cowley; Rusya tarafını kont Alexis Orloff ve baron Philippe Brunnow; Piemonte-Sardunya Krallığı tarafını kont Camillo Benso Cavour ve Markiz Salvatore Pes di Villamarina⁵⁹; Osmanlı İmparatorluğu tarafını Mehmet Emin Âlî Paşa ve Mehmet Djemil Bey; Prusya tarafını Büyükelçi Othon Theodore de Monteuffel ve kont Maximilien Frederic Charles François de Hatzfeldt Wildenburg Schunstein temsil ve antlaşma imzalandı (Noradounghian Gabriel Effendi, 1902, s.70-72).

Bu, Osmanlı İmparatorluğu için önemli bir dönüm noktası oldu; buna göre:

«1) Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı imza atan devletlerin ortak kefaleti altına alınıyor ve Osmanlı Devleti Avrupa genel haklarından pay sahibi kılınarak Avrupa devletleri siyasî heyetine kabul ediliyordu; 2) Osmanlı Devleti ile imza atan devletler arasında bir anlaşmazlık çıkarsa, zor kullanmadan önce başka devletlerin aracılığına başvurulması kararlaştırılıyordu; 3) Bu izinlere karşılık Osmanlı Devleti'nin reformlara devamı ve Hristiyan tebaa haklarını daha iyi koruyacağı vaadi de, dolambaçlı tabirlerle antlaşmaya girmişti; 4) Boğazlar Sözleşmesi'nin güçlendirilmesiyle başka, Osmanlı Devleti'nin ve Rusya'nın Karadeniz'de tersane inşa etmeleri ve donanma bulundurmaları yasaklanıyordu.» (Armaoğlu, 2003, s.251-252).

Yine, Eflak ve Boğdan, Avrupalı devletlerin kefilliği altında ve özerk olacak; Tuna Nehri üzerinde ticaret gemileri serbestçe dolaşabilecekti. Kuşkusuz,

⁵⁹Markiz Salvatore Pes di Villamarina (1808-1877) 1848'de diplomatik kariyerine başladı. 1848-1849 yıl arasında elçi olarak yaptığı ilk iş, Toscana Büyük Dükalığı ve Parma-Modena Dükkanlığı'ndaki Sardunya hükümetinin genel işleriyle ilgilenmekti. 1852'de Fransa'da özel elçi ve bakan görevi ile çalıştı. 1856'da Paris Kongresi'nde kont Camillo Benso di Cavour ile Piemonte-Sardunya temsil etti. 1859'dan beri 1860 yılı kadar Napoli'da elçi olarak çalıştı (Levra, 2015).

Osmanlı Devleti'ni, galip devlet olarak masaya oturmasına rağmen, mağlup devlet ile aynı konuma getiren antlaşmadır. Fakat, Osmanlı ilk kez bir Avrupalı devlet olarak kabul edilmiştir (Armaoğlu, 2003, s.251-252)

Kuşkusuz, Kırım Savaşı, Birinci Dünya Savaşı öncesi en büyük Avrupa çatışması olarak görülür. Ayrıca, Kırım savaşı, sağlık, iletişim, askeri alanda genel olarak yeni silah ve yenilikler getirilmesi açısından önceki savaşlardan farklıydı. Telgraf, Kırım Savaşı sırasında ilk kez kullanılmış ve ilk savaş fotoğrafları çekilmişti. Fakat, Osmanlı İmparatorluğu için savaşın masrafları çok yüksekti. Savaşta çok asker ölmüştü ve ekonomik olarak çok zarara uğranmıştı. Osmanlı İmparatorluğu iflas riskini üstlendi dolayısıyla Batıdaki ülkelerden borç aldı. Yıllar geçtikçe Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik durumu kötüleşmeye devam etti: Devlet borçları daha da büyüdü bu yüzden 1881'de Düyun-u Umumiye-i Osmaniye Varidat-ı Muhassasa İdaresi kurulmuştu (Lami, 2017, s.158). Kırım Savaşı'nın önemli sonuçlarından birisi Fransa ve İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun hükümet yapısını değiştirmeye ve modernize olmaya başlamasını sağlamaktı. 1856, Paris Konferansı'ndan sonra, Müslümanlarla aynı hakları gayri-müslim topluluklarda verme gereği ve genel olarak hükümet reformu ihtiyacı nedeniyle Islâhat Fermanı yayımladı.

«Hatt-ı Hümayûn üç ayrı hükmüyle, yönetimde temsil ilkesini genişletmeyi de vaat ediyordu. Bu ilkeyi somutlaştıran eyalet ve komün meclisleri tartışma özgürlüğünün sağlanması amacıyla yeni baştan oluşturulacaktı. Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'ye artık gayri-müslim temsilciler de alınacaktı. Üstelik millet yapıları yeniden öyle bir düzenlenecekti ki, gayrimüslim toplulukların dünyevi işleri, yalnız ruhban sınıfınca değil, ayrıca laik delegelerin de yer aldığı meclislerce denetlenecekti. Bu şekilde, Meclis-i Vâlâ ve millet örgütlenmeleri aracılığıyla temsil ilkesi bütün imparatorluğa yayılmış bulunuyordu. Hatt-ı Hümayûn ilan edilmesine gösterilen tepkiler karışıktı, ama genelde coşkudan ziyade muhalefet uyandırmıştı. » (Davison, 2005, s.58)

Tabii ki, bu reformlar Hristiyanlarla Müslümanlar arasında hoşnutsuzluğa yol açtı. Fakat, demokratik bir anayasal rejimin doğumunun temel noktasını temsil etti. İlk anayasayı 1876'da Sultan Abdülhamid oluşturdu ve Kanun-ı

Esasî'yi ilan etti. Bir sene sonra, 19 Mart 1877'de Meclis-i Mebusan ve Ayan Meclisi üyelerinden oluşan ilk meclis açıldı (Davison, 2005, s.402).

Osmanlı İmparatorluğu'nda Kırım Savaşı dolayısıyla reformcular, yeni nesil düşünürlerin, politikacıların ve filozofların ortaya çıkmasına ortam hazırladı ve İtalya'da İtalya birliğine giden yolu da hızlandırmıştır. Nitekim, Kırım savaşına asker göndererek İngiltere'nin sempatisini ve Fransa'nın etkin desteğini kazanan Sardinya-Piemonte Krallığı, savaşı izleyen yıllarda İtalya birliğini kuracaktır.

Kırım Savaşı döneminde Piemonte, Osmanlı İmparatorluğu ve gündemde olan “Doğu Sorunu” İtalya'nın birleşmesine etkileri açısından bakmaktaydı. Piemonte Başbakanı Kont Cavour, İstanbul'daki büyükelçi Marcello Cerruti⁶⁰'ye yazdığı bir mektupta, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki durumu ve özellikle Tuna Nehir kıyısı illerinin durumunu sormaktaydı.⁶¹(MAECI-Moscatti I., n.120, 18 Eylül 1860). Kont Cavour'un temel amacı, Balkanlarda Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna karşı, İtalya'nın birliğine destek olacak müttefikler elde etmektir. Özellikle Tuna vilayetlerinin, Osmanlı Devleti'nden bağımsız olma isteklerinin, İtalya'nın birleşmesi mücadelesini etkileceğini düşünmekteydi (MAECI-Moscatti I., n.120, 18 Eylül 1860). Kont Cavour'un düşüncesi Avusturya'ya karşı Balkan ve Tuna nüfuslarından destek bulmaktır. Kont Cavour 1860'da Macar Devrimci liderlerle de bir antlaşma yapmıştı. Bu antlaşmaya göre Piemonte, Avusturya'ya karşı savaşmak için Macar devrimcilere gizlice silah gönderecekti. İstanbul'daki Büyükelçi Cerruti'de bu silahları Macarlara ulaştırmakla görevliydi (Clemente V., Pirjevec G., 1980). İstanbul'daki Avusturya Büyükelçiliği durumu farkederek, İtalya'nın İstanbul limanına silah yüklü gemiler göndermesini, Bâb-ı Âlî nezdinde kınadı. Osmanlı hükümeti, silah taşıyan gemilere izin vermeyince, gemiler yeniden İtalya'ya dönmek zorunda kaldılar (Clemente V., Pirjevec G., 1980). Bu dönemde İstanbul'daki Piemonte konsolosluğunda çalışan diğer önemli bir İtalyan bakanlık görevi ile General

⁶⁰Marcello Cerruti (1808-1896) İtalyan Büyükelçisi idi. 1 Eylül 1860'tan beri 13 Temmuz 1861'e kadar İstanbul'da bakanı görevi ile çalıştı. Bern'de 30 Ekim 1862'den beri 1870'e kadar özel elçi ve bakanı olarak çalıştı. Bundan sonra 30 Ağustos 1868'de Washington'da çalıştı ve Temmuz 1869'da Madrid'te oturdu. 26 Mart 1863'ten beri 30 Aralık 1866'ya kadar Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri yerde aldı. 9 Aralık 1845'te Roma Arkeolojik Yazışma Enstitüsü Üyesi oldu. 1 Ekim 1847'de Almanya'nın Doğu Arkeoloji Derneği üyesi seçilmiştir. 3 Mayıs 1863'ten beri 17 Şubat 1867'ye kadar Diplomatik Uyuşmazlıklar Konseyi Üyesi olarak çalıştı. 1867'de İtalyan Coğrafyası Topluluğu'nun yıllık üyesi seçilmiştir (Clemente V., Pirjevec G., 1980).

⁶¹Mektup 6 sayfadan oluşmaktadır. Bkz: Archivio Diplomatico Storico del Ministero degli Esteri e della Cooperazione Internazionale (MAECI), Moscatti I., n.120, 18 Eylül 1860.

Giacomo Durando⁶² oldu. General Giacomo Durando 1856'a İstanbul'a ulaştı ve 1861'e kadar Osmanlı'nın başkentinde çalıştı. İstanbul'da kont Cavour politikasının destekçisi oldu. Nitekim, Cavour ile beraber İtalya'nın Kırım Savaşı'na katılımını istedi ve İstanbul'da Macar devrimci liderleri için hedeflenen silah yükünü Cavour'a sağladı. 1859'da Osmanlı başkentinde General Durando Macarlar lideri Klapka ile İtalya'dan nasıl silah alınacağını tartıştıkları uzun görüşmeler yaptı (Durando, 1901, s.85). Bu konu hakkında General Giacomo Durando, Romanlı Prens Alexandre Cuza ile başa çıkmak üzere kendisini öne sürdü ve Macar davasına verdiği destekle onu yardım etmeye ikna etmeye çalıştı (Durando, 1901, s.86). Nitekim, Macaristan'a silah göndermek için Romanların yardımı şarttı çünkü silahları Tuna Nehri boyunca İstanbul'dan taşınmak zorunda kaldı. Mayıs 1859'un ortasında Marsilya'dan silahlar yola çıktı, fakat Macaristan'a ulaştırılamadılar.

İstanbul'da General Giacomo Durando dikkatlice Tuna Vilayetleri hakkındaki müzakereleri yakından takip etti (Durando, 1901, s.41). Bu sorunlar hakkında, 1857'de, General Durando, özellikle anıtındaki Tuna prensliklerinin örgütlenmesi meselesinde, Prensliklerin Romen halkının seçtiği bir monarşi altında yeniden bir araya geleceğini yazmıştı ve Osmanlı İmparatorluğuna Tuna ve Balkan topraklarında yeni bir politika koymasını tavsiye etti (Durando, 1901, s.70). Tuna Beylikleri 1861'de politik olarak birleştirildi (Durando, 1901, s.77). General Durando 1861'de, İstanbul'dan gitmeden önce, İtalya Krallığı'nın kuruluşu Osmanlı İmparatorluğu'nda tanınmıştı (Durando, 1901, s.42); İtalya Krallığı Devlet olarak Osmanlı İmparatorluğu Sultan Abdülaziz yönetimi tarafından 6 Temmuz 1861 tarihinde resmi olarak tanınmıştı (Durando, 1901, s.130).

Piemonte Krallığı, Kırım Savaşı'na katılarak, diplomatik bir başarı elde etmiş ve bir Avrupa devleti olarak kabul edilmişti. Piemonte Krallığı 1857'de Tuna deltasında Rusya ile Osmanlı Deltası arasındaki sınırları belirleyen antlaşmaya, gözlemci devlet sıfatıyla imza koymuştu. Bir yıl sonra 28 Nisan

⁶²Giacomo Durando bir general ve İtalyan politikacı (Mondovì 1807- Roma 1894). Liberal fikirlerden, 1831'de Piedmont'taki bir komploda yer almak için sürgüne gönderildi. O zamandan beri İsviçre'de, Belçika'da, Portekiz'de, İspanya'da, Fransa'da yaşadı. Daha sonra Piedmont'a döndü ve 1848-49 savaşında gönüllü bir organın komutasıydı. Cavour'a Kırım'daki müdahalesi için destek verdi ve 1856'dan 1861'e kadar Konstantinopolis'te bir bakanın görevlisi olarak çalıştı. İstanbul'da özellikle Romen-Bulgar ilişkileriyle ilgili olarak Cavour'un Tuna-Balkan politikasının akılcıca bir yorumcusu oldu; 1861'de İtalya Krallığı tarafını Osmanlılar ile ilk ticaret antlaşması imzaladı. 1862'de, İtalya Krallığı'nın Dışişleri Bakanı olarak görev yaptı. 1884'ten 1887'ye kadar İtalya Krallığı'nın senato başkanıydı (Casana Testore, 1993)

1858’de Kafkasyadaki Türk-Rus sınırlarının belirlilmesi için Paris’te düzenlenen konferansın protokolüne de Avusturya, Fransa, İngiltere Prusya’nın yanısıra imza atan devletler arasında yer almayı başarmıştı. Yine aynı yıl 19 Ağustos 1858’de Osmanlı Devleti ile Avrupalı güçler arasında Eflak-Boğdan ve Tuna Vilâyetlerinin statülerinin belirlendiği antlaşmaya da Piemonte Krallığı tarafından imza atılmıştı. Antlaşmada İtalyan tarafını Markiz Salvatore Pes di Villamarina temsil etmişti (Noradounghian Gabriel Effendi, 1902, s.109-118).

Bu antlaşma, 19 Ağustos 1858 tarihli, Osmanlı İmparatorluğu’nun taraf olduğu, Piemonte Krallığı’nın imza attığı son antlaşma olmuştur. 1860’da İtalya birleşmiş ve İtalya Krallığı ilan edilmiş.⁶³ Osmanlı İmparatorluğu ve İtalyanlar arasındaki diplomatik, kültürel ve siyasi ilişkiler devam edecek ve İtalya Krallığı hem Sultan ile, hem de İstanbul’da İtalyan topluluğu ile yakın ilişkileri sürdürmeyi taahhüt edecektir.

Kırım Savaşı’ndan sonra, Kont Cavour İtalya’nın Avusturya egemenliğinden kurtulabilmesi için Fransızların yardımına ihtiyacı olduğuna ikna olmuştu. Nitekim, 21 Temmuz 1858 yılında Plombieres’de III. Napolyon ile Askeri bir ittifak imzaladı (Sabatucci, Vidotto, 2010, s.205) Plombieres antlaşması’na göre Avusturya’ya karşı savaş halinde, Fransa Piemonte’ye yardım edecekti. Fakat, bu antlaşmaya göre Fransa belli bölgeleri Avusturya’dan kurtarıırken Nice ve Savoya’yı alacaktı. Yine, Fransa, Lombardia ve Venedik dahil Adriyatik denizine kadar olan yerleri Avusturya’dan kurtararak Piemonte’ye verecek ve öyle bir taktik uygulanacaktı ki, savaşı başlatan taraf Avusturya olacaktı. Böylece, Avusturya yalnız kalacaktı. Plombieres antlaşması’na göre İtalya yeni bir düzenlemeye tabi tutulacaktı. Neticede İtalya dahili olarak üç devlete bölündü: Savoya tarafından yönetilen Üst İtalya Krallığı: Piemonte, Lombardia ve Venedik topraklarında oluşacaktı; Umbria, Toscana ve Papalık’ın birleşmesi ile bir Orta İtalya devleti yanı Papalık Devleti ve İki Sicilya Krallığı (Sabatucci, Vidotto, 2010, s.205).

⁶³İtalya Birliği ayrıntılı bilgi için bkz: Banti, A.M.,(2004). *Il Risorgimento Italiano*. [The Italian Risorgimento]. Bari: Editori Laterza; Berti,G.,(1957). *Russia e gli Stati Italiani nel Risorgimento*. [Russia and the Italian states in the Risorgimento]. Torino: Giulio Einaudi Editore; Meriggi, M.,(2011). *Unificazione: Dagli Antichi Stati all’Italia Unita*. [Unification. From the Ancient States to United Italy]. Enciclopedia Treccani (Ed.) *Enciclopedia Treccani*. Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/dagli-antichi-stati-all-italia-unita_%28L%27Unificazione%29/; Riall L., (2007). *Il Risorgimento: storia e interpretazioni, nuova edizione rivista e accresciuta*. [The Italian Risorgimento] (Di Gregorio P., Scafeï Çev.) Roma: Donzelli Editore (Original work published 1994)

23 Nisan 1859 tarihinde Avusturya, Piemonte'ye karşı savaş ilan etti ve iki ülke arasında savaş patlak verdi. 29 Nisan'da Avusturya kuvvetleri Piemonte sınırlarından içeri girmeye başlamıştı. Bu sırada Fransız ordusu da Alp'leri aşılıyordu. Avusturya için bu İtalya'da sonun başlangıcıydı (Salvadori, 2005). Fransız ordusu İtalya'ya girerek 14 Mayıs 1859'da Alessandria'da karargahını kurdu. Bu arada Kuzey İtalya'da da İhtilal havası esmeye başlamıştı. Toscana ve Modena, biraz da Plombieres Antlaşması'nın koşullarına uymayan biçimde, Piemonte'ye katıldıklarını açıkladılar. Orta İtalya'nın diğer bölgelerinde de huzursuzluklar ortaya çıktı. Avusturya, ordularını Piemonte sınırlarından içeri soktu. III. Napolyon'un başında bulunduğu Fransız kuvvetleri yardıma gelince, savaş alanı Piemonte topraklarından, Avusturya'nın elindeki Lombardia'ya intikal etti. Savaş Kuzey İtalya'da üç devlet arasında cereyan etti. İlk muharebe Haziran 1859'da Magenta⁶⁴'da gerçekleşti. Avusturya ordusu yenilerek geri çekilmek zorunda kaldı. Bu galibiyet İtalya halkında büyük bir sevinç yarattı. III. Napolyon ve Vittorio Emanuele, halkın sevgi gösterileri arasında Milano'ya girdi (Sabatucci, Vidotto, 2010, s.206). III. Napolyon 11 Temmuz 1859'da Avusturya ile Villafranca Antlaşmasını imzaladı. Buna göre Fransa savaş alanından ayrılırken Avusturya Lombardia'yı Fransa'ya teslim etti. Böylece Fransa, Piemonte Krallığına Lombardia topraklarını geri verdi. Bundan sonra Cavour Avusturya Krallığı ile Zürih Antlaşmasını imzaladı. Aynı sene Toscana, Emilia ve Romagna (İtalya'nın orta bölgeleri) Piemonte'ye katıldılar (Sabatucci, Vidotto, 2010, s.207). Bütün İtalyan halkları İtalya birliğini istiyordu, bu yüzden yeni bir anayasa istediler. Böylece, 1860'da Palermo'da bir ayaklanma meydana geldi. Halktaki yankısı ise birliğin kurulmasına dair aciliyetin artmasına yol açıyordu. Bunun sonucu olarak Parma, Bologna gibi bazı bölgelerin halkları İtalya'ya katıldı. İtalyan milliyetçilerinden Garibaldi, yanına aldığı 1063 "Kızıl Gömlekli"⁶⁵ gönüllü ile (Mansagrati, 1999) halkın da yardımıyla Sicilya adasını ele geçirdi (Salvadori, 2005). Buradan Napoli'ye hareket etti ve Napoli Kralının askerlerini yenerek Napoli'ye girdi. Kral kaçtı, bu suretle İki Sicilya Halkı da Piemonte'ye katıldıklarını ilan ettiler. Böylece İtalyan birliği'nin ikinci aşaması da tamamlanmış oluyordu. 17 Mart 1861'de Vittorio Emanuele, İtalya Kralı ilan

⁶⁴ Magenta Milano'nun küçük bir vilayet.

⁶⁵"Kızıl gömlekli" Giuseppe Garibaldi ve gönüllüleri tarafından, 1843 yılında oluşurdu. Çünkü Garibaldi, işi için az miktarda kaynak sağladığına güvenerek, hayvan kanlarının lekelerini gizlemek için genellikle kasaplar tarafından kullanılan kırmızı bir yünlü kumaş buldu. Kırmızı gömlekler İtalya Krallığı'nın doğumunun baş karakteri arasında yer aldı.

edildi. İtalyan Krallığı'nın kurulması ile İtalya'da yeni bir dönem başlamış oldu. İtalyan Birliği'nin büyük mimarı Kont Cavour, 6 Haziran 1861'de hayata veda ederken, büyük idealinin gerçekleşmiş olduğunu görebilmişti. Birliğin tamamlanması için Roma ve Venedik hala alınmalıydı (Salvadori, 2005).

Venedik, Avusturya ve Prusya arasında 1866'da yapılan Viyana Antlaşması'yla kazanıldı. 1866 Savaşında General La Marmora'nın emri ile İtalyan askerler de savaşa katıldılar. Giuseppe Garibaldi ve başka gönüllü askerler savaşa yardım için geldiler. Ulusal birliği sağlamak için savaşı kazanma ihtiyacı ve İmparatorluklara karşı oluşan nefret duygusu, birçok İtalyan genci Avusturya'ya karşı ayaklandırdı. Bunların arasında Garibaldi'nin bir grup genç takipçisi de vardı. Onlar Korfu adasından Girit'e ulaşmak ve sonra Avusturya'ya karşı savaşmak için İtalya'ya geçtiler (MAECİ-Moscato VI., n.814, 14 Kasım 1866). Belgede bu genç grubun tâbiyeti hakkında hiçbir bilgiye sahip değiliz; Dahası, İtalya'ya fiilen varmaları hakkında da hiçbir bilgi yoktur.

İtalya'nın Birleşmesi'ni tamamlaması için sadece Roma fethedilecekti. Roma'nın alınması için gerçekleştirilen kuşatma, Fransa'nın Papa'ya askeri olarak destek vermesi ile başarılı olmadı. Ancak, 1870 yılında Roma da alınarak İtalyan birliği sağlandı ve Roma İtalya'nın başkenti oldu (Salvadori, 2005). Bundan sonra, Mussolini, 1929 yılında Lateranensi Antlaşmaları ile yeni Papa Devleti kuruldu ve Vatikan Devleti doğdu (Sabatucci, Vidotto, 2010).

İtalya Krallığı'nın kuruluşun beri Cavour ve Kral II. Vittorio Emanuele çeşitli ticari anlaşmalar için çeşitli devletlerle ittifaklar yaptı. İtalya Krallığı ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilk antlaşma 10 Temmuz 1861'de imzalandı. Bu bir ticaret antlaşmasıydı ve Sardunya Krallığı tarafını Giacomo Durando ve Osmanlı İmparatorluğu tarafını Mehmet Emin Âlî Paşa temsil etmişti. Antlaşma 23 bölümden oluşuyordu ve 1 Mart 1862'den itibaren yürürlükte olacaktı (Ministero degli Affari Esteri di S.M. Re d'Italia, 1862, vol 1, s.918). Antlaşmaya göre İtalyan tüccarlarına, 1839 antlaşmasıyla verilen daha önceki imtiyazlar doğrulanmıştır. Fakat, bu antlaşma ile ihraç edilen Türk sanayi ürünleri için yeni gümrük tarifesi getirildi. Antlaşma ile ticari ürünlerin ihracatı için alınan gümrük vergisi yüzde 8 oldu. Nitekim Türkiye'ye ithalatı kolaylaştırmak ve İtalya ile ticaret yapmak için ithalat oranı yüzde 2 olacak ve daha sonra yüzde 1'e düşecekti. Yine, bu antlaşmaya göre Bâb-I Âli, daha önce İstanbul Limanında Avusturya ile yapılan, savaş malzemelerinin ithalatını ve ticaretini yasaklama

hakkını saklı tutar.⁶⁶ Bu antlaşma, Osmanlı imparatorluğunun tüm topraklarında geçerli olacaktı (Ministero degli Affari Esteri di S.M. Re d'Italia, 1862, vol 1, s.918-928).⁶⁷

1861'de Sultan Abdülmecid öldü ve küçük kardeşi Abdülaziz tahta çıktı (Sakaoğlu, 2015, s.504). Abdülaziz Osmanlı Devleti'nin zor zamanlarında tahta geçmiş bir padişahı. İmparatorluk derin krize düştü ve acil reformlara ihtiyaç duyuldu: siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda İmparatorluğu canlandırmak gerekiyordu.

«Bu dönemde devletin iç ve dış politikasını deneyimli devlet adamları Kıbrıslı Mehmed Emin, Yusuf Kâmil, Mütercim Rüşdî, Âlî ve Fuad paşalar yürüttü. Bu on yılın belli başlı dış sorunları Karadağ, Eflak-Boğdan, Sırbistan ayaklanmaları oldu. 1862'de Karadağ ayaklanması bastırılarak İşkodra Barışı imzalandı. 1866'da Eflak-Boğdan (Romanya) bir prenslik olarak özerklik elde etti. 1867'de Sırbistan'daki Osmanlı ordusu geri çekildi. Aynı yıl ortaya çıkan Girit

⁶⁶Roma'da Archivio Diplomatico Storico del Ministero degli Esteri e della Cooperazione Internazionale (MAECI), 1 Ocak 1862 tarihli İstanbul'da yazan İtalyan elçi Kont Camillo Caracciolo di Bella tarafından, İtalya Krallığı'nın Dışişleri Bakanı Giuseppe Pasolini'ye gönderilen bir mektup bulunmaktadır. Bu mektupta Kont Camillo Caracciolo di Bella Ali Paşa ile görüşmesini anlatmaktadır. Caracciolo di Bella, yeni ticaret antlaşması konusu üzerine ve (İtalya Krallığı ve Osmanlı İmparatorluğu ile arasındaki) Osmanlı İmparatorluğu'ndaki, Sırbistan gibi özerk bölgelerdeki silah ticareti hakkında sorular sormaktadır. Nitekim Antlaşmaya göre Osmanlı İmparatorluğu tüm bölgelerde savaş malzemelerinin ithalatını ve ticaretini yasaklamıştı ancak Sırbistan Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olsa bile özerk idi (Maeci-Moscati VI, n.812, 1 Ocak 1863) Böylece, Sırbistan'a silah gönderilmesi, ticari anlaşmanın ihlali olmaksızın, mümkün olabilirdi. Bana göre Caracciolo di Bella'nın sorunu, Tuna Vilayetlerine silah göndermesi üzerineydi. Fakat, mektupta Ali Paşa'nın cevabı bulunmamaktadır.

⁶⁷«[...]Aucune charge ou droit quelconque ne sera exigé sur un article produit du sol ou de l'industrie de la Turquie acheté par des sujets italiens ou leurs ayant cause, soit à l'endroit où cet article aura été acheté, soit lors de son transport de cet endroit au lieu d'où il doit être exporté. Arrivé là, il sera assujéti à un droit d'exportation qui n'excédera pas huit(8) pour cent calculé sur la valeur à l'échelle et payable au moment de l'exportation (art.4)[...] La Sublime Porté, désirant accorder au moyen de concessions graduelles toutes les facilités en son pouvoir au transit par terre, il a été stipulé et convenu que le droit de trois (3) pour cent prélevé jusqu'à ce jour sur les marchandises importées en Turquie pour être expédiées dans d'autre pays, sera abaissé à deux (2) pour cent payables a leur entrée dans l'Empire Ottoman, et au bout de la huitième année à compter du jour où le présent Traité sera mis en vigueur il sera réduit à une taxe fixe et définitive d'un (1) pour cent, qui sera prélevée de même que le droit sur l'exportation des produits ottomans, dans le but de couvrir les frais d'enregistrement (Art.12) [...]La Sublime Potrè se réserve la faculté et le droit de frapper d'une prohibition générale l'importation de la poudre, des canons, arme de guerre, ou munition militaires, dans le Etats de l'Empire Ottoman (art.15) [...] La présent Traité sera d'exécutoire dans toutes et dans chacune des provinces de l'Empire Ottoman, c'est-à-dire dans tous les Etates de Sa Majesté Impériale le Sultan situés en Europe ou en Asie, en Egypte, et dans les autres parties de l'Afrique appartenant à la Sublime Porte, en Servie et dans les Principatés Unies de Moldavie et de la Valachie (art.20) [...]» (Ministero degli Affari Esteri di S.M. Re d'Italia, 1862, vol 1, s.918-928)

sorunu, Avrupa devletlerinin de müdahalesiyle adada özerk ve özel bir yönetim kurularak çözüldü.» (Sakaoğlu, 2015, s.504).

Yine, Abdülaziz döneminde Avrupalı devletlerden alınan birtakım kredilerle donanma yenilenmeye çalışılmıştır. Kırım savaşında İngilizlerden Osmanlı İmparatorluğu ilk dış borcunu almış. Bu borcu savaş sürecinde iyice artmıştır.

«Sultan Abdülaziz devrinde beş dış borçlanma daha yapıldı. Osmanlı maliyesi borçlanmaya karşılık gösterdiği kaynaklardan geliri yerinde ve zamanında toplayamıyordu, faizler bile ödenemez hale gelmişti. 1875'te maliyenin iflasının ilan edilmesine ve 1881'de Muharrem Kararnamesi ile Düyün-ı Umumiye, yani uluslararası hacızı dairesi kurulana kadar, borçlanma cari devlet giderlerini karşılamak için başvurulmuş bir yol oldu.» (Ortaylı, 2016, s.252).

Her halükârda Sultan, reformlarla devleti modernize etmeye çalıştı ve telegraf gibi yenilikler getirmeye başladı. Ticareti de kolaylaştırmaya çalıştı. Bu konu üzerinde, İtalya Krallığı ile ticaret ilişkilerini iyileştirmek için, 1861'de Abdülaziz İtalya'da yeni konsoluklar kurmaya karar vermişti. Giovanni Timoteo Calosso Rüstem Bey tarafından imzalanan 9 Kasım 1861 tarihli, bir mektupta ticari ihtiyaçlar için Napoli'de yeni bir konsolosluk açılması istediğini görürüz. Mektup İtalya Krallığı'nın Konsey Başkanı Baron Bettino Ricasoli⁶⁸,ye yazılmıştı (Maeci-Moscati VI., n.787, 9 Kasım 1861). 18 Kasım 1861 tarihli yeni dilekçede Ancona'da da yeni bir konsolosluk kurma istediği karşımıza çıkar. Bu da Calosso Rüstem Bey tarafından imzalanmış ve Baron Bettino Ricasoli'ye yazılmıştı (Maeci-Moscati VI., n.787, 18 Kasım 1861).

Bu dönemde İtalya Krallığı ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilk telgraf hattı inşaatı yapılmıştır. Fakat, ilk telegraf antlaşması 1859 tarihinde İki Sicilya Krallığı ve Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalandı. İtalyan tarafı için telgraf hattı, Avlonya⁶⁹ kasabasından başlamak zorunda kaldı ve deniz yoluyla

⁶⁸Baron Bettino Ricasoli (1808-1880) 1861-1862 ve tekrar 1866-1867 yıllarda İtalya Krallığı Konsey Başbakanı oldu.

⁶⁹Arnavutluk'ta bir şehirdir.

Otranto'ya vardı. Bu telegraf hattı Doğu ile bilgi alışverişinde güvenli ve hızlı bir iletişim aracı sayıldı (Maeci-Moscati VI., n.811, 22 Temmuz 1861).

Bu dönemde İstanbul'daki İtalyanlar bir İtalyan ulusunun inşasına katkıda bulunmak istiyordu. Dolayısıyla, 17 Mayıs 1863'te resmi olarak “Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso” (İtalya İşçi Yardımlaşma Derneği) kuruldu. 41 kurucusu vardı ve bu kurucular kendilerini işçi olarak ilan ettiler (Marinovich, 1995, s.15). Kurucular demokratik fikirlere sahiptiler ve onlara göre sadece birlik ve beraberlik ile barış doğabilirdi. Bu politik sürgünler ve mülteciler zaman zaman İstanbul'da işçi olarak çalışmışlardı. Muhtemelen bu derneğin kuruluşu Giuseppe Mazzini tarafından istenmiştir. İtalyan vatanseverler yardım gruplarının demokratik ve liberal fikirleri yaymada etkili bir araç olduğunu savundular. Bu dönemde İstanbul'da Giuseppe Mazzini'nin iki güvenilir arkadaşı vardı: Giacinto Bruzzesi⁷⁰ ve Giuseppe Guerzoni⁷¹ (Marinovich, 1995, s.15). Kuşkusuz, ikisi de “Giovine Italia”ya katılmışlar ve “Società di Mutuo Soccorso”nun doğumuna katkıda bulunmuşlardır. Ayrıca, İstanbul'daki İtalyan topluluğu Balkanlar'da Avusturya'ya karşı ayaklanmaları teşvik etmek için siyasi veya komplike faaliyetlere ilgi gösterdi ve Giuseppe Mazzini İstanbul'dan “İtalya Birliği” savaşı için büyük bir miktarda yardım ve para aldı (Marinovich, 1995, s.15). “Società di Mutuo Soccorso” yeni bir tüzük hazırladı ve kurucuları tarafından derneğin onursal başkanı olarak Mazzini seçildi, aynı zamanda ilk resmi başkanı Giuseppe Garibaldi oldu. Dernekte bir kadın topluluğu da vardı ve İtalyan bir kadın Adelaide Cairoli⁷² Garibaldi tarafından 1884'te onursal üye görevine seçilmiştir (Marinovich, 1995, s.17). Başlangıçta derneğin kendi ofisi yoktu ve üyeler kiralanmış tesislerde toplanıyorlardı. 1867 yılında “Società di Mutuo Soccorso”

⁷⁰Giacinto Bruzzesi (1822-1900) Carboneria ve “Giovine Italia” katıldı. 1848 devrimine katıldı. Devrimden sonra İstanbul'a ulaştı ve orada Adriano Lemmi ile çalışmaya başladı. Bundan sonra İstanbul'da kaldığı süre boyunca Mazzini'ye yardım için para aramaya katkıda bulundu. Giuseppe Mazzini ile birlikte Macaristan'daki devrimi destekledi. Nitekim Bruzzesi, 1851'de Macaristan'daki devrimi düzeltmek için Adriano Lemmi, Giuseppe Mazzini ve Kossuth arasında arabuluculuk yaptı. Bruzzesi 1851'de Kutaja kalesine gitti ve Kossuth'a kaçış talimatı ile Mazzini'den bir mesaj getirdi. Ayrıca, o tarihte Kossuth, Macar askerlere İtalyan devrimini ve İtalyanların dayanışma içinde olduğunu söyledi. 1863'te Polonya'da Ruslar'a karşı bir ayaklanma meydana çıktı ve Polonyalı devrimciler İtalyanları, İtalyanlar da Polakları destekliyordu ve böylece bir ittifak yaptılar. Buna göre İtalyanlar Polonyalılara yardım için Türkiye'de silah toplamak zorunda kaldılar; fakat silahlar gönderilememiştir. Bu tarihten sonra İtalya'ya döndü ve Milano'da öldü (Di Porto, 1972).

⁷¹Giuseppe Guerzoni (1835-1886) İtalyan devrimci; Mazzini ve Garibaldi ile yakın arkadaşı. 1863'te, Giacinto Bruzzesi ile beraber İstanbul'a gitti. Osmanlı başkentinde Guerzoni, Polonyalılara yardım için Rusya'ya karşı bir devrimi örgütleme hakkında Garibaldi tarafından görevlendirildi (Conti, 2003)

⁷²Adelaide Cairoli (1806-1871) İtalyan vatansever. Sekiz çocuğun annesi idi. Tüm oğulları İtalyan bağımsızlığı mücadelesine katıldı ve çatışmalar sırasında hayatlarını kaybetti. Savaşlar sırasında devrimcileri destekledi.

bir bina satın aldı ve bu Minare Sokak 24-25'te (İstanbul'da) bulunuyordu. Fakat, bu bina hakkında çok fazla bilgi yoktur. Bundan sonra, bina çok küçük olduğu için terk edildi ve bir tane daha satın alınmasına karar verildi. 2 Mart 1884'te yeni bir bina (İstiklal Caddesi'nde Deva Çıkmazı, bugün Perukâr) alınmıştır. Yeni karargah için tasarım çalışması İtalyan mimar Alessandro Valluri'ye ve iki ortağı Breschi ve Bottarlini'ye emanet edildi. Yeni bina Ekim 1885'te açıldı. “Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso” bugün hala varlığını sürdürmekte ve aynı adreste ofisi bulunmakta. Tabii ki binada değişiklikler yapıldı ancak ana odalar korunmuştur⁷³.

Kuruluştan beri “Società di Mutuo Soccorso” hastalar, dullara, yetimlere ve engellilere para yardımı yapmaya ahlaki açıdan önem vermiştir. Öyle ki, 1865'te İstanbul'da Kolera epidemisi meydana geldiğinde derneği hastalara yardımcı olmak için kullanmışlar ve hastaları taşımak için bir ambulans servisi düzenlemişler ve biri Pera bölgesinde diğeri ise Galata semtlerinde iki eczane kurmuşlardır. Dernek başkanı İtalyan Faviero Bey ve diğer üyeler sadece İtalyanlara değil aynı zamanda Osmanlı vatandaşlarına da yardım etmeye karar vermişlerdi. Dolayısıyla, imparatorluğa verilen yardım ve hizmetler için Sultan Abdülaziz'den teşekkür aldılar (MAECİ-Moscatti VI., n.814, 28 Ağustos 1865). 1865'te Kolera epidemisine çözüm bulmak için Osmanlı İmparatorluğu bir kamu sağlığı komisyonu kurdu. Komisyon üyeleri arasında Giuseppe Mongeri, Graziani adlı bir İtalyan ve Cesare Stampa isimli İtalyan bir doktor da vardı. Kolera salgınını yenmek için İstanbul'da yaşayan bütün İtalyan doktorlar yardım etmeyi teklif etmişti. Bunların arasında Doktor Fano, Brunetti, Borboglio ve Pepe de bulunmaktaydı (MAECİ-Moscatti VI., n.814, 28 Ağustos 1865).

“Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso” İstanbul'da yaşayan İtalyan vatandaşları arasındaki İtalyan kültürünü canlı tutmak ve yaymak istemiştir. Böylece, 1864'te Osmanlı başkentinde ilk İtalyan okulu kurulmuştu. Fakat, büyük bakım maliyetleri nedeniyle kapatıldı. İtalyan devletleri ilk olarak 1870'te ilk kadın okulunu finanse etme kararı aldı ve bu Suore di İvrea tarafından kuruldu. 1885'te ise İstanbul'da İtalyan ilk ve ortaokulu açıldı (Jacobellis, 2007, s.185-186).

“Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso” İtalyan kültürünü yaymak ve vatanların ve Avrupalıların olayları hakkında güncel olmak amacıyla diğer

⁷³Casa Garibaldi Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso Asmalı Mescit Mahallesi, Perukar Çk. No:2, 34430 Beyoğlu/İstanbul

İtalyan ve yabancı gazetelere abone oldu. 1865'te Giuseppe Mazzini yayılan gazeteyi "L'Unità Italiana / İtalyan Birliği"ya abone oldu. Sonrasında, zamanla, İtalyan gazete "Giornale delle Colonie / Koloniler Dergisi"; "Il Mondo Letterario / Edebiyat Dünyası", "Il Secolo / Yüzyıl"; ve yabancı gazeteler "La Turquie"; "Stamboul"; "Moniteur" ve "Levant Herald"a abone oldu. Ayrıca, "Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso" tarafından İstanbul'da yayıldı İtalyan gazete "Il Semaforo"yu yürütülen haber ve etkinliklerin yaygınlaştırılması için temel teşkil eder (Marinovich, 1995, s.24).

1872 yılında, İtalyan Devleti "Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso"ya İstanbul'daki İtalyan kolonisinin durumu hakkında bir rapor yazması için talimat verdi. Bu rapor yazılıp gönderildi ve çeşitli sorunlar arasında şu noktaları vurguladı: gümrük operasyonlarını kolaylaştırmak için İtalya ve Türkiye arasındaki ticari antlaşma gözden geçirilmeliydi; bir ticaret odasının kurulması gerekliydi; Şehirde İtalyanca'da yeterli eğitime sahip olmak için bir İtalyan okulu kurmak gerekliydi; bir İtalyan hastanesi kurma ihtiyacı vardı; iki ülke arasında etkin posta hizmeti gerekliydi. Böylece, bu sorunlar çözülmeye çalışıldı. 1876'da ilk İtalyan hastanesi ve 1885'te ise İtalyan Ticaret Odası açıldı (Ferazza, 2007, s.138).

Şekil 15. Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso'nun büyük salonu, güney tarafı (Binanın birinci katında) fotoğrafı

Şekil 16. Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso'nun büyük salonu, kuzey tarafı (Binanın birinci katında). Duvardaki İtalyanca yazı (Chi ama la Patria la onori con le opere), ülkelerini sevenler onu yaptıklarıyla onurlandırmalı anlamına gelmektedir. Bu yazı üyelerin İtalya'ya karşı hissettikleri sevgi ve bağlılığı ifade eder. Fakat, aynı zamanda üyelere evsahipliği yapan Osmanlı İmparatorluğu'nu da onurlandırmak istiyorlardı çünkü Osmanlı onlar için yeni bir ev olmuştu.

1863'te Osmanlı ve İtalyanlar arasındaki ilişkiler açısından önemli yılı idi. Nitekim, 1863'te de İtalyanlar tarafından “Rispettabile Loggia Italia all'Oriente di Costantinopoli” adlı bu locanın ilk Mason Locası kurulmuştur. İstanbul'daki İtalyan büyükelçi olan mason Caracciolo di Bella kuruluşuna katkıda bulunmuştur. Loca 28 Mayıs 1863'te açıldı ve Kuruluşundan itibaren İtalyan Devleti'nin koruması altındaydı. Çünkü İtalya Devleti İtalyan Locası'nı Doğu'daki İtalyan çıkarlarını genişletme aracı olarak kullanabileceğini düşünüyordu (Iacovella, 1997, s.22-23). Loca bütün Mason Locaları gibi barış, komşu sevgisi, çalışma bilgi ve sevmek gibi ilkelere dayanıyordu (Luzio, 1925, s.112). Daha sonra, sosyal ve sivil özgürlük istediler. Mazzini, Garibaldi ve diğer liberal düşünürlerin fikirlerini benimsediler. “Rispettabile Loggia Italia all'Oriente di Costantinopoli”ye bütün erkekler dil, köken veya din ayrımı yapılmaksızın katılabilirdi (Iacovella, 1997, s.25-26). Bu yıllarda İstanbul'da iki İtalyan “derneği” “Rispettabile Loggia Italia all'Oriente di Costantinopoli” ve “Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso” vardı, fakat, aralarında bir ilişki yoktu. Sadece 1865'te, Kolera epidemisi süresince iki dernek işbirliği yaptı.

İtalyan Locası ilaç ve doktorlar için para verdi ve hastalara sağlık hizmeti sundu (MAECİ-Moscato VI., n.814, 28 Ağustos 1865).Yine bu iki dernek “Concordia” adlı bir kafe ve özel tiyatrodan⁷⁴ Kolera hastalarına vermek üzere para toplamak için bir konser düzenledi (Iacovella, 1997, s.28). Muhtemelen “Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso”nun bazı üyeleri aynı zamanda Masonlardı, fakat bunun hakkında kesin bir bilgi yoktur. 1867’de “Rispettabile Loggia Italia all’Oriente di Costantinopoli” Locası üyeleri, locayı kapatma kararı aldı ve aynı yıl yeni bir Loca açmaya karar verdiler. 28 Şubat 1868’de “Italia Risorta” Locası açılmış ve 1923’te kadar faaliyet göstermiştir (Iacovella, 1997, s.29-30). “Italia Risorta” İstanbul’daki İtalyan topluluğuna yardım etmeye devam etti ve yıllar içinde büyüdü. 1885’te onun üyeleri arasında Mehmet Reşid Paşa (1873-1913) da bulunuyordu (Iacovella, 1997, s.34). Padişahlar, Osmanlı İmparatorluğu’nun topraklarında kimi zamanlar masonluğun varlığını kabul etmemiş ve 1876 sonradan bu duruma karşı çıkmıştı (Iacovella, 1997, s.42). Kuşkusuz, Liberal fikirlerin yayılımı, Masonluk ve diğer gizli toplulukların doğuşu ve gelişimi bir Türk liberal hareketinin doğmasına da katkıda bulundu ve anayasal rejimin doğuşunda etkili oldu.

Abdülaziz döneminde İtalyanlar ile ilişkiler çok güçlü idi bu da Türk ulusu için yeni bir çağın doğmasına katkıda bulundu. Nitekim 23 Aralık 1876 tarihinde kabul edilen Kanun-ı Esasi, ilk anayasa olarak tarihteki yerini almış ve siyasi hayatta ilk defa anayasa ile kurulan parlamentolu bir dönem başlamıştır. Bu anayasa ile ilk kez, “milletin temsili ilkesi” demokrasinin temel ilkesi olarak devlet hayatına dahil edilmiştir. Böylece, 1876’da Türkiye’de yeni bir dönem başladı ve İtalyanlar ile ilişkilerde de yeni bir dönem başladı.

⁷⁴Concordia Tiyatrosu üzerine az bilgi bulunmaktadır. Fakat konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: Evren, B. (2008) İstanbul’da Yapılan Tiyatro binalarının en önemlisi:Naum Tiyatro. Evren, B.,(Ed.). *İstanbul’daki İtalyan izi*. İstanbul: Lea Kurumsal Yayıncılık Hizmetleri (s.44-45); Uludağ, E., (1996). Oluşun süreci içinde “Ortaoyunu”ndan “Perdeli” ye Türk Tiyatrosu. Sanat Tarihi Derneği Yayınları:2(Ed.) *19.Yüzyıl İstanbul’unda Sanat Ortamı*. İstanbul (s.163-170); Dorudoğan,E.,(1994). Concordia Tiyatrosu ve Bahçesi. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. Cilt.2. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı’nın Ortak Yayınıdır.

1.2.1 Kırım Savaşı ve Piemonte Krallığı'nın rolü

Şekil 17. “Corpo di Spedizione Sardo in Crimea 1855-1865: posizioni sarde viste dai campi Russi- Kırım’da Sardunya Sefer Komutanlığı 1855-1865: Rus kamplarından görülen Sardunya mevzileri” taş baskı kopyası cm.42x100, kitapta bulunan: Società Reduci Crimea (ed.) “Ricordo pittorico militare della Spedizione Sarda in Oriente 1855-1856”, Torino: 1884

Kırım Savaşı (1854-1856) Tanzimat Dönemi’nin en önemli diplomatik, askeri, siyasi sorunlarından birisi olmuştur. Bilindiği gibi Rusya, İstanbul’u ele geçirerek Akdeniz’e inme politikaları çerçevesinde Avrupa dengeleri ve diplomasisi içerisinde çaba gösteriyordu. Öte yandan İngiltere ve Fransa gibi güçlü Avrupa devletleri de özellikle İngiltere, Rusya’ya karşı “İmparatorluk Yolunu” korumak istiyor ve Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma politikalarını yürütüyordu. Fransa’da Rusya’ya karşı Osmanlı Devleti’nden yana olmakla birlikte, Osmanlı Devleti’nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika vilâyetlerinde hakimiyet kurmak istemekteydi. Mısır Sorunu (1798-1802) ve Cezayir’in işgali (1830) ve Osmanlı- Suriyesi ve Filistini’ndeki İngiltere aleyhine nüfuz kurma çabaları Fransa’nın politikalarını gösteriyordu (Sander, 1998, s.151-228).

Bu çerçevede Kırım Savaşı’nın uzak nedeni Fransa ve Fransa’daki iktidar mücadelesinde Napolyon’un rejimi İmparatorluğu dönüştürmek için ruhban sınıfının desteğini almak amacıyla Osmanlı topraklarındaki ve Kudüs’teki katoliklerin hamiliğini üstlenmesidir. Bu amaçla “Kutsal Yerler Sorunu” olarak

bilinen diplomatik krizi çıkararak “Kırım Savaşı”na neden olmuştu (Sander, 1998, s.203-228).

Rus İmparatorluğu 3 Temmuz 1853'te Eflak ve Boğdan Prenslikleri'nin topraklarını işgal etmeyi başladı. Avrupa Devletleri Rus İmparatorluğu'nun iddialarını tanımadılar dolayısıyla da bunlar Osmanlı İmparatorluğu'nu Ruslar'a karşı bir savaş açmaya yüreklendirmişti. 4 Ekim 1853'te Osmanlı İmparatorluğu Ruslar'a karşı savaş açtı (Sertoğlu, 2011b, s.3026). Osmanlı İmparatorluğu'nu savunan Avrupalı Devletler Ruslar'a karşı müdahale etmeye karar verdiler. Kırım Savaşı'nın “casus belli”si Katoliklerin kutsal yerlerde korunması hakkıydı ve Ruslar, Katoliklerin korunması görevini üstlenmek istiyorlardı. “Kutsal Yerler”, Kudüs'te bulunan Hz. İsa'nın doğduğu Beytü'l-lahim Mağarası ve Kilisesi, Kamame Kilisesi, Kutsal Mezar Kilisesi gibi yerlerdi. 1853 yılına gelindiğinde siyasi tarihe “Kutsal Yerler, Makamlar Meselesi” olarak geçen bu konuda, İstanbul'da tam bir diplomatik ağız dalaşı başladı. Sözü geçen yerler üzerindeki tartışmada Katolik cemaatlerin mi, yoksa Ortodoks cemaatlerin mi öncelikli olduğu konusunda Rus diplomatlar 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'na dayanarak Ortodokslar, Katolik dünyasının lideri, Fransız diplomatlar ise 1739 Belgrad Antlaşması'na dayanarak Katolikler üzerinde himaye ve haklar ileri sürüyor, her iki taraf da bir takım fermanları referans gösteriyordu. Fakat, I. Nikola'nın amacı batıya doğru genişleme ve Türkleri Asya yakasına çekilmek için zorlamaktı, ama Ruslar mütttefik bulamadılar.

«1851 yılında Çar Nikola'nın Balkanlar'da, Karadeniz'de ve İstanbul'da Rusya'nın çıkarlarının koruma kaygısı, Rusya'yı, aynı bölgelerde stratejik çıkarların bulunan İngiltere ve Fransa ile çatışma noktasına getirmişti. Nikola'nın, Osmanlı topraklarından bir karış bile istemediğini öne sürmesine karşın İngilizler ile Fransızlar, onun İstanbul ile Balkanlar üzerinde hegemonya kurması, Nikola'ya Avrupa'ya çıkış kapısını açacaktı.» (Tuncer, H.2015,s.14).

İngiltere, Doğu'daki ticari Rusya'dan çıkarlarını engelleyebileceğinden korkuyordu. Avusturya Balkanlar'da Rusya'nın iktidara gelmesini istemiyordu (Rebagliati, Ciciliot, 2011,s.19). I. Nikola, Şubat 1853'te, kutsal yerler sorununu çözmek için Prens Alexander Sergeyevich Menshinkov'u elçi olarak Osmanlı başkentine gönderdi. O İstanbul'da iki sene boyunca kaldı. Fakat, iki ülke

arasındaki diplomatik krize bir sonuç bulamamıştır. Böylece 2 Temmuz 1853'te Rus ordular Prut nehrini geçmişti (Tuncer H., 2015, s.51). Osmanlılar bir ultimatum ile Ruslar'a Tuna Prenseslikleri'nden ordularını geri çekmesini söyledi. Ruslar olumsuz cevap gönderdiler ve Ekim ayı gibi iki ülke arasındaki savaş başladı (Rebagliati, Ciciliot, 2011).

Batılı ülkeler özel gözlemci göreviyle general ve elçileri göndermeye başladılar ve savaşa katılmaya hazırdılar. Bu amaçla Piemonte Krallığı İtalyan General Giuseppe Govone⁷⁵'i Kırım'a göndermişti. Giuseppe Govone, General Alfonso Ferrero La Marmora⁷⁶ tarafından temsilci gözlemci görevi ile seçilmiş ve Temmuz 1853'te İstanbul'a varmıştır. İstanbul'dan Kırım'a geçmiş ve orada dikkatlice ilk çatışmaları izlemiştir. Kırım'da Rumeli Ordusu Başkomutanı Ömer Lütfi Paşa ile tanışmış ve Giuseppe Govone onunla birlikte Cetati mücadelesinde savaşmıştır. Değeri ve profesyonelliğinden ötürü , Giuseppe Govone, Ömer Lütfi Paşa tarafından övgüler aldı ve aynı zamanda, Ömer Lütfi Paşa da Govone tarafından büyük bir saygı gördü ve takdir edildi. Nitekim, Giuseppe Govone onu büyük bir orduyu yönetmek için tüm özelliklere sahip, değerli bir komutan olarak görmüştür.⁷⁷ Cetati savaşı sürecinde, İtalyan general, Ömer Lütfi Paşa'ya önemli

⁷⁵Giuseppe Govone (1825-1870) İsola d'Asti'nde doğdu. Reale Accademia Militare Torino-Kraliyet Askeri Akademisi'nde mezun oldu. 1848 devrimine katıldı. 1848 devriminde ona cesaret ve değer göstergesi olarak Piyemonte Krallığı tarafından gümüş bir madalyon verildi. Sonrasında askeri eğitimi tamamlamak için Viyana ve Berlin'e gitti. 1853'te Kırım'a temsilci gözlemci görevi ile gönderildi. 1860'ta İtalyan Birliği savaşına katıldı ve orada önemli bir rol aldı. 1866'ta İtalya Devleti tarafından Prusya'ya gönderildi. Orada Prusya'nın Krallığı ile bir antlaşma yapmak için çalıştı. 1869'da savaş bakanı olarak atandı. 1872'de intihar etti (Crociani, 2002)

⁷⁶Alfonso Ferrero La Marmora (1804-1878). İtalyan general ve politikacı idi. 1848 devriminde savaştı. 1849-1859 yılları arasındaki Piemonte Krallığı'nın Savaş Bakanı oldu ve Piemonte ordusunu düzeltmek ve modernleştirmek için çalıştı. Sonrasında, 1855-1856 yılları arasında Kırım Savaşı'nda Piemonte ordusuna komutanlık etti. 1859'da Piyemonte Krallığı'nın kurul başbakanı görevine atandı. Sonrasında 1866'da İtalya birliği savaşına katıldı. 1866'tan sonra politika hayatından uzaklaştı (Testore, 1997)

Alfonso Ferrero La Marmora ayrıntılı bilgi için bkz: Massari, G (1880). *Il generale Alfonso La Marmora: ricordi biografici*. Firenze: Barbera editore (Bu kitabın yeniden basımı 2012'de yapılmıştır).

⁷⁷Giuseppe Govone, yazısında Ömer Lütfi Paşa'yı güzel bir şekilde tasvir etmektedir. Bu tasviri, Umberto Govone'nin 1905 yılında yayınladığı "*Mémoires(1848-1870) mis en ordre et publiés par son fils le chevalier U. Govone.*" isimli kitabında görmek mümkündür. Metinden bir parça şu şekildedir. [...] «Le soldat de l'armée régulière, excellent, sobre, courageux, solide, mais essentiellement passif, devait se charger de modifier bien vite l'opinion assez défavorable qu'on s'était faite en Europe de la valeur de l'armée turque. Mais dans cette singulière société orientale, au milieu du chaos qui y règne, dans cette société où la corruption et le favoritisme dominant en maîtres, on n'avait pu trouver des officiers dignes de commander à de pareils soldats. Les officiers turcs manquaient, pour la plupart, d'instruction, de connaissances et de prestige, et leur apathie toute orientale devait, au cours de la campagne, contraster singulièrement avec l'énergie et l'activité intelligente des quelques Européens qui combattirent à côté d'eux en même temps que fournir l'explication bien naturelle de l'autorité que surent acquérir, de l'influence qu'exercèrent dans les conseils et sur les opérations quelques-uns de ces auxiliaires improvisés. Le séraskier Omer-Pacha, Croate d'origine dur à la fatigue, doué d'une rare valeur personnelle, possédant au plus haut degré toutes les qualités militaires jointes à un remarquable coup d'oeil, augmenté encore

tavsiyeler vermiş ve bunun için Osmanlılar ona teşekkürlerini sunmuşlardır. Govone, İsmail Paşa tarafından Tuğgeneral görevi için seçilmiş ama o bu görevi reddetmiştir. Biraz zaman sonra, Ömer Lütfi Paşa tarafından yazışmalar ofisinin yabancı generallerle olan yazışmalar kısmı için seçilmiş, fakat İtalyan general bu görevi de reddetmiş (Govone, 1905, s.42-43).

Osmanlılar, ilk çarpışma süresince kendilerini gösterdi ve bu arada Batı ülkeler de dikkatlice savaşı izliyorlardır. Fakat, Sinop Deniz Muharebesi'nde Osmanlılar yenildiler ve deniz filolarının büyük bir kısmını kaybettiler. Osmanlılar kendilerini kötü bir durumda buldular ve dolayısıyla Fransa ve İngiltere Osmanlı tarafında savaşa katılmaya karar verdiler. 27 Şubat 1854'te İngiltere ve Fransa, Rusya'ya bir ultimatum gönderdiler. Bunda iki Batı devleti Rusya'nın Eflak ve Boğdan'dan çekilmesini talep etti. Ruslar olumsuz cevap verdiler ve böylece Britanya ve Fransa Rusya'ya karşı savaşa girdi. İki ülke 27 ve 28 Şubat tarihlerinde resmi olarak Rusya'ya savaş ilan etti (Pointing, 2015, s.49). 31 Mart'ta ilk İngiliz ile Fransız askeri birlikleri Gelibolu'ya ayak bastı (Tuncer, H., 2015, s.79).

1853'te Avusturya kendini nötr ilan etti; Prusya Krallığı da aynı davranışı yaptı. Avusturya Rus siyasetini paylaşmamıştır çünkü Avusturya'ya göre, Balkanlar'daki Ruslar tarafından Avusturya'nın çıkarları tehlikeye girebilirdi. Fakat, Ruslar 1848 Devrimi süresince Avusturya topraklarındaki ayaklanmaları bastırmaya yardım etmişti, böylece iki ülke kendilerini müttefik olarak görmüşüldü. Yine, Viyana, savaşa katılması nedeniyle kendi bölgelerindeki, özellikle Lombardo-Veneto topraklarındaki, ayaklanmalardan korkuyordu (Rebagliati, Ciciliot, 2011, s.23).⁷⁸ Yine, Avusturya'yı tatmin etmek ve o ülkenin savaşa girmesini önlemek için Rusya, Tuna beyliklerini tahliye etti. Avusturya da buraları Ağustos 1854'te işgal etti. Prusya Krallığı savaşa katılmanın gereksiz

par une sorte d'intuition instinctive des conceptions stratégiques, adoré de ses troupes, était le commandant en chef de cette armée» (Govone, 1905, s.34)

⁷⁸Avusturya kendi nötr ilan ettiği'nin seçtiği üzerine tarihçi ve yazar Winfried Baumgardt "The Crimean War" adlı şöyle yazdı: «At the beginning of the crisis Austria tried to sit on the fence and on 10 November 1853 declared her armed neutrality; an attitude wich could not be maintained for long because the torch of revolution could as easily be hurled into the Empire from without. Therefore, Austrian policy moved step by step to the side of the Western powers in order to be safe from revolutionary plans from their side. The most important stages of this policy are: the attempt in the spring of 1854 to conclude a four-power convention with France, Britain and Prussia (it failed because of Prussian resistance); the formulation of the Four Points on 8 August 1854 together with France and Britain; the alliance of the 2 December 1854 with the Western power which led out the prospect of Austria's entering the war in case the peace talks that were to be convened before the end of the year failed; and finally the Austrian ultimatum of the 16 December 1855 in wich Russia was told either to accept the war aims of the three powers or see Austria enter the war on the side of the Western powers.» (Baumgardt, 1999, s.35-36).

olduğunu düşünüyordu çünkü herhangi bir siyasi ya da toprak faydası elde etmeyecekti.

1854'te, Ocak ve Şubat'ta, Tuna kıyısında mücadeleler gerçekleşti. Ruslar Galatz, İsacchea ve Matching'ten geçtikten sonra, Silistre'ye ulaşip orayı kuşattılar. Silistre'de Osmanlılar saldırılara direndi ve birkaç ay sonra 22-23 Haziran gecesinde Ruslar Silistre'yi terketti (Società Reduci Crimea-Torino, 1884, s.5). Osmanlı için Silistre zaferi önemliydi ayrıca bu başarı askerlerin moralini yükseltmeye de yardımcı oldu. Bu zafer için İtalyan besteci Giuseppe Donizetti, 1854'ta, önemli bir tiyatro operası yazdı *Assedio di Silistra* [Silistre Kuşatması] ve 1855'te İstanbul'da ilk defa olarak temsil edildi (And, 2004, s.53).

1854 baharında İngilizler ve Fransızlar Gallipoli ve Varna'ya gelip, oradanda Silistre'ye ulaştılar. Ağustos'ta müttefikler Baltık Denizi'ndeki Ruslara saldırdı, fakat Petropavlovsk deniz üssü Ruslar tarafından iyi bir şekilde savunuldu bu yüzden fetih gerçekleşmedi (Baumgart, 1999). Sonrasında, Fransa ve İngiltere Sivastopol'de Ruslara saldırmaya karar verdiler.

«Sivastopol deniz üssünün ele geçirilmesi hedefiyle Kırım'a bir sefer düzenlenmesi İngiliz ve Fransız stratejik düşüncesinin 1854 başlarından beri parçası olmuştur. Bu harekâtın İstanbul'un emniyetinin sağlanmasını amaçlayan ilk harekâtın ardından geleceği genel olarak kabul edilmekteydi. Ancak bu hedefin nasıl gerçekleştirileceği açık olmaktan çok uzaktı. Londra ve Paris'teki siyasetçiler, Rus birliklerinin Tuna'nın güneyinden çekildiklerini ve Eflak ve Boğdan'ı boşaltacaklarını haziran sonlarında öğrendiklerinde, 1854 yılı harekâtlarında bir başarı yakalanması ümidiyle Kırım'a ordu gönderilmesi yönündeki baskılarını artırdılar.» (Pointing, 2015, s.134).

Sivastopol'de müttefiklerin zaferleriyle sona eren çok uzun bir kuşatmaya başladılar. Birkaç gün sonra, Fransızlar ve İngilizler 20 Eylül'de Alma Nehri'nde, 25 Ekim'de Balaklava'da (İngiliz şair Alfred'in Lord Tennyson tarafından "Işık Tugayı'nın Şarjı" ile anıldı) ve 5 Kasım'da Inkerman'da büyük mücadeleler verildi.

26 Ocak 1855'te Sardunya-Piemonte İngiltere ve Fransa ile antlaşma imzaladı; 4 Mart 1855'te Sardunya Devleti Rusya'ya savaş ilan etti ve İtalyanlar

hemen savaşa girmek için hazırlamaya başladılar (Società Reduci Crimea-Torino,1884,s.11). Sardunya-Piemonte oraya toplam 15-18.000 asker gönderdi. Bu, savaşa güçlerin üçte birinin gönderilmesine eşdeğerdi. Kırım'a Piemonte askerlerini taşıma görevi İngiliz gemilerine emanet edildi. İngilizler bu askerlerin sevkiyatı için 21 vapur, 11yelkenli ve 2 fırkateyn kullandı. Piemonte hükümeti askeri giderleri için İngiltere'den düşük faizli bir destek aldı. 14 Nisan 1855'te Piemonte-Sardunya Kralı II. Vittorio Emanuele ordularına Piemonte bayrağını da verdi ki bu Piemonte ordusunun savaşa hazır olduğunun bir göstergesiydi (Rebagliati, Ciciliot, 2011, s.41). İtalyanlar General Alfonso Ferrero La Marmora ve onun kardeşi Alessandro della Marmora emri altındaydılar. Nisan 1855'te, Sardunya-Piemonte ordusu oluşturuldu:

- 1) Doğu Seferi Ordusu Genel Personeli'nin komutanı görevinde General Alfonso Ferrero La Marmora vardı.
- 2) Birlik Komutanı görevi ile İtalyan Yarbay Petiti di Roreto idi.
- 3) Topçu komutanı Della Rovere idi.
- 4) General Govone, General Avet, General Piola-Caselli, General Lombardini Bariola kurmay heyetine atandılar.

Piemonte Sardunya ordusunda iki savaş bölüğü vardı. Bir rezerv tugayı, süvari askeri birlikleri, Carabinieri⁷⁹ birlikleri, Bersaglieri⁸⁰ birlikleri, hemşireler, işçiler ve bir Tabur kazıcısı (Rebagliati, Ciciliot, 2011, s.45). Bersaglieri'nin Komutanı Yarbay De Saint-Pierre idi (Società Reduci Crimea-Torino, 1884, s.25)

Kırım'da iyi yaşamak ve savaşmak sebebiyle tüm orduya özel giysiler ve eşyalar dağıtıldı. Bunlar arasında yün çoraplar, davlumbazlar, battaniyeler, eldivenler, çizmeler, kalınpalto ve şapkalar vardı.

9 Mayıs 1855'te General Alfonso Ferrero la Marmora Balaklava'ya vardı ve diğer müttefik komutanlar ve generaller tarafından oldukça iyi karşılandı (Società Reduci Crimea-Torino, 1884, s.9) Kırım'daki İtalyan orduları kış geldiğinde zor bir durumla karşılaştılar. Kış sertti ve müttefikler arasında birçok ölüme sebebiyet veren kolera yayıldı. Ayrıca, hem Fransız hem de İngiliz orduları

⁷⁹Carabinieri'nin birlik I.Vittorio Emanuele tarafından Torino'daki kuruldu. Bunlar Devletini savunması ve kamu güvenliğinin korunması görevi vardı. Bunlar Tüfeklerle (Carabinieri olarak da adlandırılır) silahlandırılan seçkin askerler birliği idi ve bütün Savoyaa'nın topraklarında çalışıyordular.

⁸⁰Bersaglieri Sardunya-Piemonte özel bir ordu. 18 Haziran 1836'da Alessandro Ferrero della Marmora tarafından kuruldu.

açlık çekiyordu ve tüketim sırasında gecikmeler yaşandı. Kırım'da General La Marmora, Kadikoy bölgesine yerleşti ve askerler Karani bölgesinde orduğah kurdu. Bir süre sonra Piemonteli askerler Kadikoy'u terk edip Çernaya'ya vardılar (Rebagliati, Ciciliot, 2011, s.41).

16 Ağustos 1855'te, yaklaşık saat 3:00'te, Çernaya'da, savaşta ilk defa, İtalyanlar Ruslar tarafından saldırıya uğradılar. Piemonte Rusların bu saldırısına direndiler ve saat 7:00'de Çernaya'da önemli bir kısmı Piemonte güçleri tarafından fethedilmişti (Società Reduci Crimea-Torino, 1884, s.15-16). Piemonte Krallığı ve Rus İmparatorluğu arasındaki ilk çarpışmalar Piemonte tarafından kazanıldı ve Ruslar geri çekilmek zorunda kaldılar. 17 Ağustosta General La Marmora askerlerine övgüler yağdırdı ve İtalyan askerler diğer müttefiklerin generalleri tarafından da ovıldılar. Osmanlılar, Fransızlar ve İngilizler tarafından Piemont ordusunu Çernaya Muharebesinin zaferine katkısı kabul edildi (Società Reduci Crimea-Torino, 1884, s.16). Sivastopol, Makenzie ve Belbek'te Ruslar hâlâ direniyordu ve Piemonteli müttefikler ile Rus ordusuna karşı yeni saldırılar hazırlandı. 8 Eylül 1855'te Sivastopol'da İtalyanlar ve müttefikler, Ruslara saldırdılar ve gece 8-9 ile arasında Ruslar Sivastopol'den geri çekildiler. Savaşın sonra, İtalyanlar Kamara üslerine döndüler (Società Reduci Crimea-Torino, 1884, s.17). Bu seferdeki İtalyanlar müttefiklerine değerlerini ve yeteneklerini gösterdiler.

29 Eylül, Karalef'te Osmanlılar, Fransızlar ve İngilizler ile birlikte Ruslara saldırdı ve onları yenilgiye uğrattılar. 10 Ekimde General La Marmora Trotti ordularına Sciuliù'nun solundaki yaylalara istila emri verdi. La Marmora'nın emri Fransızların sol tarafındaki kısmı savunmak ve Balbek'e yaklaşmaya çalışmaktı. 17 Ekimde Osmanlılar, İngilizler ve Fransızlar ile birlikte Kinbirm'da Rusları yenilgiye uğrattılar (Rebagliati, Ciciliot, 2011, s.87-88).

Kış gelince, aşırı düşük hava sıcaklıkları nedeniyle savaş durduruldu. Fakat, askerler Kırım'da fethettiği pozisyonları izlemeye devam ettiler. Kış süresince kolera, açlık, kötü hijyenik koşullar yüzünden birçok asker öldü. Osmanlılar ve müttefikleri Sivastopol'a saldırmaya devam ettiler. Şubat 1856'da Kırım'a Rusların teslim olma haberi geldi (Società Reduci Crimea-Torino, 1884, s.19). 16 Ocak 1856'da Rusya tarafından ultimatoomunu kabul edildi ve barış görüşmeleri başlatılmıştı. Resmi barış görüşmeleri, 25 Şubat 1856'da Paris'te başladı. Savaşın taraflar arasındaki düşmanca eylemlere 29 Şubat'ta son verilmiş; resmi ateşkes ise, 14 Mart'ta Çernaya'da akdedilmişti.

17 Nisan'da ilk Piemonte birlikleri Kamesh limanından ayrıldılar. La Marmora ve diğer komutanlar da 19 Mayıs'ta Kırım'dan ayrıldı ve İstanbul'da bir durak yaptılar ve sonrasında 29 Mayıs'ta La Spezia limanına geldiler. 15 Haziran'da Torino'da Kral II. Vittorio Emanuele tüm taburları topladı; orada sancak verildi ve Kral tarafından general ve subaylar madalyalarını aldılar. 20 Haziran'da Torino'da tüm ordu terhis edildi (Società Reduci Crimea-Torino, 1884, s.21).

Savaş bittikten sonra 1856'da II. Vittorio Emanuele Kırım'da cesaretle savaşan Piemonteli askerlere teşekkür etmek için onlara madalya verdi. Bu madalya gümüşten yapılmıştı ve yuvarlak bir formdaydı (Società Reduci Crimea-Torino, 1884, s.23). Madalyonun ön yüzünde Kral II. Vittorio Emanuele'nin portresi ve "VITTORIO EMANUELE II" yazısı vardı; arka yüzünün kenarında "CRIMEA" "1855.1856" yazıyordu. Madalya'nın şeridi açık mavi üzerine sarı çizgilerden oluşuyordu. Madalya alan kişiler arasında; general Alfonso La Marmora, general Alessandro La Marmora, komutan Giovanni Durando, asker Enrico Cialdini, general Manfredo Fanti, general Rodolfo Gabrielli di Montevicchio, general Ardingo Trotti vardı.

Şekil 18. Piemonteli Kırım savaşı'nın madalya,1856

Müttefik askerler'in savaşta gösterdiği değer ve dostluk için Sultan Abdülmecid tarafından onlara bir madalya yaptırdı. Bu madalya en değerli Fransız, İngiliz ve Piemonteli askerlere verildiler.⁸¹

⁸¹Kırım Madalyası ayrıntılı bilgi için bkz: Erüreten,M.,(2001). *Osmanlı madalyaları ve nişanları:belgelerler tarihi*. İstanbul:Kansu Matbaası (s.192-193)

Şekil 19. Piemonteli askerler için Abdülmecid'in yaptırdığı madalya, 1855-1856

Bu madalya gümüşten yapılmıştır ve 36 mm boyunda idi. Madalyanın ön yüzünde Sultan Abdülmecid'in tuğrası bulunmaktadır ve Osmanlıca olarak alt kısımda “Kırım” ve Hicri 1271 tarihi yazılıdır. Arka yüzünde değişik figürler bulunmaktadır, nitekim, açılmış dört adet bayrak ve bir top bulunmaktadır. Bayraklar çatışmaya katılan dört müttefik ülkeyi temsil ediyor. Topun altında, madalyanın verildiği millete bağlı olarak farklı dilde Kırım'da yapılan savaş ile ilgili bir yazıt var: kişi İngiliz ise “Crimea”, Fransız ise “La Crimée” Sardinyalı ise “La Crimea” şeklinde yazılmaktadır. Madalya'nın bordo olan şeridi yeşil kenarlardan oluşuyordu. İtalyan askerler arasında bu madalya komutan Rollando (MAECİ- Moscati VI., n.787, Torino, 18 Temmuz 1862) ve 11. tabur Bersaglieri'nin komutanı Carlo Filippo Degiorgis'e verildi (MAECİ-Moscati I., n.248, Floransa, 4 Mayıs 1860).

2. BÖLÜM

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA: TANZİMAT REFORMLARI VE İTALYANLARIN ROLÜ: SANAT BİR KÖPRÜ

Dünya ülkeleri arasında Osmanlı sanat ve kültürü en zenginlerden birisidir. Türkiye topraklarında eski Yunan, Bizans, Orta Asya ve Selçuklu dönemlerinin eserlerini buluruz. Türk kültürü bu birikimle oluşmuştu. Yine, Osmanlı kültürü içinde Müslüman ve Arap kültürü de önemli bir yer aldı. Zamanla, Osmanlılar ticaret yapmak ve diplomatik ilişkiler kurma sebebiyle Türkiye topraklarına gelen yabancılar yanlarında kendi eserlerini getirdiler. Böylece, bu yeni ve farklı eserler ile Osmanlı İmparatorluğu'nun kültürü daha da zengin oldu. Yabancılar arasında ilk Türkiye'ye gelenler İtalyanlar idi. Nitekim, ilk olarak, İtalyan kültürü Cenevizli ve Venedikli tüccarlar tarafından Türkiye topraklarına tanıtıldı ve onlar kendi yanlarında getirdikleri eserleri Osmanlılara gösterdiler. Türkiye'de, Venedikliler ve Cenevizliler koloniler kuruldu ve kuşkusuz, kolonilerde yaşayan İtalyanlar kendi yaşam tarzı ve alışkanlıklarını devam ettirdiler. Burada, İtalyanlar yeni bir ev buldular ve Türkler ile kendi kültürlerini paylaştılar. İstanbul'daki, Ceneviz kolonisi sayıca çok kalabalıktı ve buna rağmen Cenevizliler sessizce yaşamışlar ve Osmanlılar ile iyi ilişkiler kurmuştu. Zamanla, Cenevizliler kendi evlerini ve bölgelerini savunma amaçlı duvarlar inşa ettiler, örneğin; Galata-Beyoğlu bölgesindeki Galata kulesi: bu 1348'de Cenevizliler tarafından inşa edildi. Sonrasında Galata Kulesi İstanbul'un sembollerinden biri oldu (Eyce, 1996, s.314; Evren, 2008, s.16-27).

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan sonra, Sultanlar, İtalyanlarla siyasi ve ekonomik ilişkileri desteklediler. İtalyanlar ve Türkler arasındaki diplomatik, siyasi ve ticari ilişkileri yoğunlaştırdılar ve özellikle XIX. yüzyılda bu ilişkiler oldukça güçlendi. XVIII. yüzyıldan itibaren, Osmanlı İmparatorluğu Modernleşme dönemi yaşadı. Nitekim, Osmanlı İmparatorluğu ilk kez batıya ve batı stiline açıldı ve Avrupalılar ile yeni ekonomik ve diplomatik ilişkiler kurdu. Bu dönemde Osmanlı başkenti, hep çok şekilli ve renkli bir şehir, ve bir kültür başkenti oldu. İstanbul'da batı stiline tiyatrolar, kahvehaneler, dükkanlar açıldı. Avrupalı sanatçılar Boğaz'ın renklerinden ve güzelliğinden etkilenerek İstanbul'a

geldiler ve Osmanlı başkenti, özellikle XIX. yüzyılda, Oryantalist kişi ve sanatçılar⁸² için, en önemli merkez oldu (Germaner, İnankur, 2002, s.36).

« [...]yabancı elçiliklerde yaratılan sanat olaylarının ve Osmanlı yaşantısına karşı duyulan merakla Türkiye'ye gelen sayısız Avrupalı ressamın öncelikle İstanbul'da yeni bir sanat ortamının oluşmasında payı vardır. İşte batı kültürünün Osmanlı İmparatorluğuna sızmaya başladığı bu dönemde, gerek mimaride gerekse resim sanatında batılı biçimlerin denendiği görülür.» (Renda, 1977, s.9)

Tanzimat reformları ile batılaşma ve modernleşme projesi güçlendi. Sultan Abdülmecid Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşmesini ve batılaşmasını istediği için İstanbul'a yabancı mimarlar ve sanatçılar getirtti. Bu dönemde İstanbul genişliyor ve bir plan aracılığıyla düzenleniyordu. İstanbul'da Sultan tarafından Avrupa mimari modellerine göre okullar, hastaneler ve idari binalar inşa ettirildi ve İtalyan mimarlar ve sanatçılar bu yenilemenin başrolündeydiler (Yergün, 2006, s.1329-1338). İtalyan ressamlar İtalya'dan gelince Doğu'nun ışığına ve renklerine vuruldu ve bu onları çok cezbedi. İstanbul'da yaşayan İtalyan ressamlar eserlerinde Osmanlı dünyasını tasvir etti ve İstanbul hayatının güzelliğini, romantikliğini resmettiler. İtalyan mimarlar Osmanlı İmparatorluğu'na yeni teknoloji ve yeni bir üslup getirdiler ve Osmanlı sanat geleneğini ve Klasik İtalyan üslubu ile birleştirdikleri yeni ve özgün bir sanatsal mimari kurdular. Böylece, tam olarak Tanzimat döneminde, İtalya ve Türkiye arasındaki bir "kültür köprüsü" inşa edildiğini söyleyebiliriz. Osmanlılar tarafından İtalyan kültürü kabul edildi ve kendi kültürü ile kaynaştı. Bu kültür köprüsünün önemli ve göze çarpan örneklerini İstanbul'da buluruz. Nihayet, Tanzimat döneminde, geleneksel Türk müziği Avrupa'nın müzik ahengine açılır ve Giuseppe Donizetti ile İtalyan müziği ve İtalyan operası yayılmaya başladı. Sultanlar Opera'nın aşığı oldular ve opera izleyebilmek adına tiyatro inşa ettirmek istediler. Müzika-ı Hümâyün'nun kuruluşu ile Osmanlılar yeni müzikallerle

⁸²Oryantalizm veya Doğu Egzotizmi 18 yüzyılda başladı. Oryantalist dünyadan esinlenen ressamlar ve sanatçılar çalışmalarında bu topraklar ve Doğu'nun kültürünü ve folklorünü tasvir ettiler. Türkiye'de İtalyan Oryantalist sanatçılar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Saner, T., (1998). *19.Yüzyıl İstanbul mimarlığında "Oryantalyzm"*. İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A.Ş.; Thornton L., (1996). *Les Orientalistes-peintres voyageurs*. Paris: A.C.R. Edition; Juler, C., (1994). *Les orientalistes de l'école italienne*. Paris: A.C.R. Edition

tanıştılar ve Avrupa müziğinin konserleri genç Osmanlılar için bir moda haline geldi. Giuseppe Donizetti'den sonra, Guatelli gibi diğer İtalyanlar da Müzika-ı Humayun'da besteci oldular ve Sultan tarafından övgüler aldılar.

Kuşkusuz, İtalyanlar Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme ve batılaşma projesine yardımcı oldular. Ayrıca, İtalyanlar için Osmanlı İmparatorluğu yeni ve kendilerine yakın bir ev olarak İtalyanların kalbi ve kütüründe İstanbul önemli bir yer teşkil etti. Osmanlı toprakları 1820'den beri, İtalyan politik sürgüleri için güvenli bir yer oldu ve buradaki İtalyanlar İtalya Birliği sorununa yardım buldular. 1848 sonrasında, İstanbul'daki İtalyan varlığı arttı ve şehirde İtalyan kolonileri daha aktif ve dinamik rol aldı ve İstanbul'daki kültürel çevreden kabul gördüler. Bu İtalyan sanatçıların Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme sürecine ve yaptıkları eserler ile İstanbul'u dünyanın en güzel şehirlerinden biri haline getirmeye katkıda bulunduklarını söyleyebiliriz.

Çalışmamın bu bölümünde İstanbul'a gelen ve çalışan en önemli sanatçılar ve bu üstadların 1838-1876 yılları arasında İstanbul'da yaptıkları eserleri bir liste halinde bulabiliriz.

2.1 Mimarlık

- **Gaspere Trajano (1809-1883) ve Giuseppe Fossati (1822-1891)**

Tanzimat döneminde İtalyan mimarlar arasında İstanbul'da ilk olarak Fossati kardeşler görev aldılar ve bu iki İtalyan mimar, İstanbul'a ilk olarak, İtalyan mimarisini getiren kişiler oldular. Gaspere Trajano Fossati, daha iyi bilinen adıyla Gaspere Fossati, 7 Ekimde 1809'da, İsviçre'nin Tessin Kantonu'nun Morcote köyünde doğmuştur. O kardeşlerinin en büyüğüydü. Morcote'de Gaspere ve Giuseppe'nin ailesi önemli bir aile olmakla beraber, içinde mimar ve sanatçılar vardı. Nitekim, Venedik'teki büyükbabaları Carlo Giuseppe Fossati mimarlık ve sahne dekoratörlüğü yapmaktaydı; amcaları Pier Angelo Aloisio Fossati mühendis idi ve sanat okul "Scuola Grande de San Rocco"nın yöneticisi idi (Palumbo Fossati Casa, 1995, s.62). Gaspere Fossati ilkokul ve ortaokulu Venedik'te okudu. 1827'de, Milano'da, Brera'daki "İmperiale Regia Accademia delle Belle Arti di Milano"-Brera Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun oldu (Agliati Ruggia, Grassi, Pedrini Stanga, Ricci, 1992,

s.15). Gaspere Fossati, 1827 yılında, bir burs alarak, antik sanat konusu üzerinde okumak için, Roma'ya gitti (Doğan, 2011, s.23). Bu dönemde Roma'da ve genel olarak bütün İtalya'da, arkeoloji ve klasik sanat çalışmaları güçlü bir gelişme elde etti. Arkeoloji ve Klasik sanat okumak amacıyla birçok yabancı bilim adamı; sanatçı, ressam, sanatsever ve sanat öğrencileri Roma'ya ziyaret ediyorlardı. Bu kişiler güney İtalya'ya ve Magna Graecia-Büyük Yunanistan'a, eski Yunan sanatını görmek ve bu eserler üzerine araştırmalar yapmak için gittiler. Roma'ya gelen bu yabancılar arasında Alman heykeltıraş Emil Wolff'u da buluruz. Gaspere Fossati Emil Wolff ile tanıştı ve ayrıca, aynı yıllarda, Roma'daki, Rus prenses Zinaida Volkonskaia ve ünlü İtalyan mimar Giuseppe Valadier ile de tanıştı (Pedrini Stanga, 2003, s.62-63).

Roma'da, Gaspere Fossati arkeoloji ve antik sanat okudu ve aynı zamanda Roma arkeoloji alanına giderek burada Roma çevresi üzerine 39taş baskıya yaptı (Palumbo Fossati Casa, 1995, s.63). Örneğin, Gaspere, Roma'da bulunan, Roma ve Venüs tapınağının birtaş baskıyasını yaptı. Kuşkusuz, Gaspere'nin eğitimi için Roma çevresi çok önemliydi ve eski Roma'nın sanat tarzı onun sanat üzerindeki düşüncelerini etkiledi. 1833'te mimar olarak çalışmak için St. Petersburg'a gitti. Bu dönemde St. Petersburg'da diğer İtalyan mimarlar, oraya çalışmak için gitmişlerdi. Bunlar arasında Francesco Russa da vardı ve Gaspere Fossati'nın yakın bir dostu olacaktı (Palumbo Fossati Casa, 1995, s.64). Rusya'da Gaspere Fossati güzel eserler yaptığı için takdir edildi bu yüzden 24 Eylül 1836'da St. Petersburg Sanat Akademisi'nde 'Resmi Saray Mimarı' ünvanını aldı (Sönmez, 2006, s.238). Gaspere Fossati, aynı yılın 11 Aralık günü, Çar I. Nikolaos tarafından İstanbul'daki Rus Elçiliği'nin yapımı için görevlendirildi ve 1837'de İstanbul'a geldi (Palumbo Fossati Casa, 1995, s.64). İstanbul'a, bu sırada Gaspere'nin kardeşi Giuseppe de mimar olarak çalışmak için geldi. Giuseppe de, kardeşi gibi, Güzel Sanatlar Akademisi'nde okudu. Giuseppe ve Gaspere beraber Rus Elçiliği inşasında çalıştılar. İki kardeş "Neoklasik" biçimde tasarlanan Rus Elçiliği binasını, yedi yıl süren çalışmaların ardından 1845 yılında bitirdiler ve bina hizmete açıldı. İstiklal Caddesi üzerindeki yapıdaki ayrıntılı çalışmalar 1849 yılında tamamlandı (Doğan, 2011, s.26). Fossati kardeşler sayesinde İstanbul'da Neoklasik üslup yayıldı. Daha sonrasında İstanbul'da çalışan diğer mimarların tarzını da etkilediler.

Şekil 20. “Rusya Elçiliği’nin cephe” fotoğrafı (İstiklal Cd. 219/225A, 34433 Beyoğlu/İstanbul)

Fossati kardeşler, Rus Elçiliği’ni tamamladıktan sonra, İstanbul’da çalışmaya devam etti. Osmanlı başkentindeki, ilk projelerini 1841-1843 yılları arasında tamamladılar. Bu proje Eminönü’nde (bugünkü bulunan Balık Pazarı) “Eminönü Liman İskelesi Karakolu”dur. Fakat, 1958’deki depremler sırasında ortandan kaldırılmıştır (Sönmez, 2006, s.238). Aynı dönemde, Sultan Abdülmecid için 1841’de Fossati Kardeşler Bayezid semtinde “Bab-ı Seraskerat Hastanesi”nin projesini yapmışlardır fakat, 1950’de yanmıştır (Palumbo Fossati Casa, 1995, s.65). 1845-1847 yılları arasında Darülfünun⁸³ Üniversite’sini inşa ettiler. 1933’de Darülfünun de bir yangın sonucu yıkıldı (Sönmez, 2006, s.239).

«[Darülfünun binası] Gaspare Fossati’nin bilinen klasik anlayışını yansıtan, net bir geometri içeren bir plan ve kitle düzenlemesine sahipti. Orta avlulu iki kare blok ile bunları bağlayan bir merkezi yapıdan oluşuyordu. Daha sonra özellikle resmi yapılarda sıklıkla kullanılacak olan orta avlulu şemanın erken bir modeliydi. Fossati kuzey,güney ve doğu cephelerinde çıkmalar yaparak, batı cephesindeki giriş aksında ise merkez kitleyi geri çekerek hem simetri eksenlerini vurgulamış hem de devasa boyutlardaki kitlede tekdüzeliği

⁸³Darülfünun binası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Batur, A.,(1994). Darülfünun binası. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Cilt.5*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı’nın Ortak Yayınıdır. (s.562-563)

kırmıştır. Ayrıca bu eksenlerde cepheye kolossal plastrlar yerleştirerek bir resmi anıtsallık modeli kurmuştu.» (Batur, 2008a, s.36).

Şekil 21. Darülfünun Üniversitesi binası, eski fotoğraf

Aynı yıllarda Sultan Abdülmecid Ayasofya'yı restore ettirmeye karar verdi. Bu önemli Proje Fossati'ler emanet edildi.

«Fossati'lerin Ayasofya'nın onarımı için hazırladıkları tasarım Adalet Bakanlığı'na sunularak, 13 Mayıs 1847'de çalışmalar başlatıldı. Onarım için gerekli giderler, varissiz ölen Şeyhülislam Mekkizade Mehmet Efendi'nin Beytül-mâl e (Devlet Hazinesi'ne) kalan servetinden karşılandı. Evkâf Nezareti (Vakıflar Bakanlığı) gözetiminde Ebniye-i Hassa(Genel Onarımlar) Müdürü Halim Efendi'nin başkanlığında başlatılan onarım çalışmalarında ve Nikola Kalfa da Fossatilerle birlikte görev aldı.» (Doğan,2011s.28).

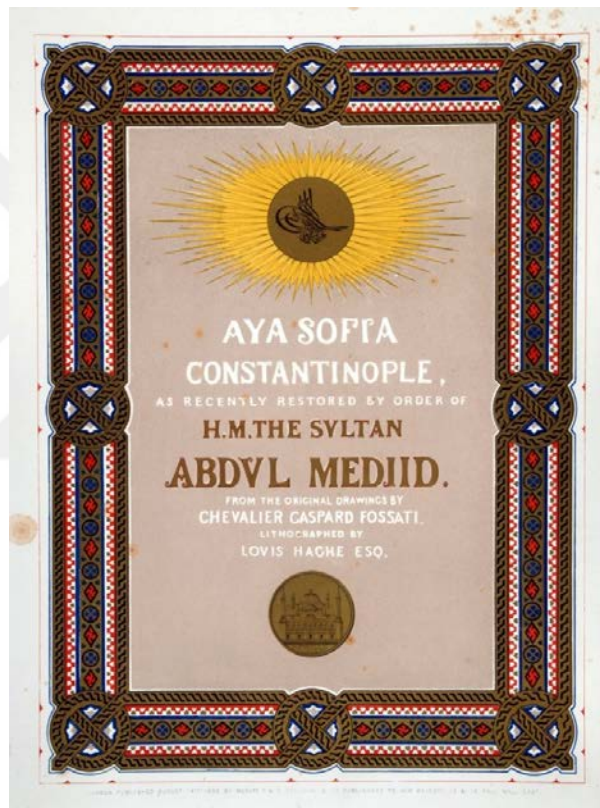
Gaspere ve Giuseppe Fossati Ayasofya'nın restorasyonu süresince, iç ve dış taraflarını süslediler. Onlar yeniden canlandırmacı bir akım olan Neo-Gotik tarzda dekorasyonlar yaptılar.⁸⁴

⁸⁴ Gaspere ve Giuseppe Fossati Ayasofya'nın restorasyonu hakkında yazar Natalia B. Teteriatnikov "Mosaik of Hagia Sophia, İstanbul: The Fossati Restoration and the Work of

Ayrıca, Fossati'lerin Ayasofya'nın onarımı için birkaç yere Gotik tarzda güller yaptılar. Pencere kenarları sarı ve kırmızı renklere boyandılar. Bu boya Byzantine İnstitute'nin restorasyonu tarafından silinmiştir. Fossati'ler, dekorasyon yaparken, duvalara geometrik tasarımlar çizdiler⁸⁵.

Restorasyon tamamlanmaktan sonra, Ayasofya 13 Temmuz 1849'de, güzel bir tören ile açıldı. 1849 yılında, Gaspere ve Giuseppe Fossati yaptıkları iş için sultan Abdülmecid tarafından birer Madalyon teslim aldılar (Sönmez,2006,s.125).

1852 tarihinde Gaspere Londra'da bir albüm içinde Ayasofya'nın restorasyonaş baskılarını yayınladı (Doğan,2011,s.99).

Şekil 22. Gaspere Fossati Albümün taş baskı Ayasofya'nın restorasyonunun kapağı, 1852

Byzantine İnstitute” kitabında şöyle yazdı: «In consolidating the walls of the buttres staircases, the Fossatis removed the original gabled roofs over the staircases and replaced them with barrel vaulted roofs. [...] The entire exterior was painted yellow with narrow, red horizontal stripes in the style of Gothic cathedrals in Italy, such as Santa Maria in Pisa, San Martino in Lucca, and Santa Maria Assunta in Siena» (Teteriatnikov,1998, s.13).

⁸⁵ Bu konu üzerine yazar Natalia B. Teteriatnikov'un kaleminden olayı şöyle nakletmek mümkündür: «In the inner narthex and in the entrance vaults and windows arches of the naos, large Latin crosses were incorporated into painted geometric designs, most of the patterns imitating Justinianic decoration. Special patterns were created by the Fossatis to imitate the original gold tesserae in the background of the mosaics. In addition to imitations of Justinianic patterns, a multicolored Gothic-style rosette was designed and painted over each of the church father figures in the lunettes of the north and south tympana as well as the lunette above the door in the south vestibule» (Teteriatnikov,1998, s.13).

Fossati kardeşler, İstanbul'da birçok diğer proje ile ilgilendiler. 1847 tarihinde Galatasaray'daki, "Naum Tiyatrosu" nu inşa ettiler. Naum Tiyatrosu, İstikal Caddesi üzerinde, Galatasaray Lisesi'nin tam karşısında bugünkü Çiçek Pasajı'nın bulunduğu yerdeydi. Bu 1840'ta kuruldu, fakat ilk bina bir yangın sırasında yıkıldı. Dolayısıyla, 1847'de yeniden Fossatiler tarafından inşa edildi (Evren, 2008, s.45,48), ancak tiyatronun bezemesi Venedik dekoratörü Antonio Fornari tarafından yapıldı (Aracı, 2010, s.105). Tiyatro, Avrupa tiyatrolarının tarz ve standartlarına göre inşa edildi ve Fransız tiyatrolarına benzemekteydi ve ek olarak, Fossati kardeşler ziyaretçiler için tasarladıkları yararlı alanlar büyük ilgi gördü. Nitekim:

«Girişte ayrıca sağlı sollu tepesi yuvarlak pencereleri Grand Rue de Pera'ya bakan tiyatronun kahve ve büfesi bulunmaktadır. Zira Pera'nın eğlence hayatının merkezi olmasının yanı sıra tiyatro alanı sosyal bir mekân olması itibarıyla da önemlidir. Bilet gişesi, vestiyer de bekleme salonlarına da yine bu ana girişten ulaşılmaktadır. At nalı şeklindeki parter ve localar, orkestra çukuru, sanatçı kulisi ve soyunma odaları da bu projede en ince detaylarına kadar belirtmiştir. » (Aracı, 2010, s.105).

Türk sanat tarihçisi Burçak Evren'e göre Naum Tiyatrosu, Fossatiler'in projesine göre olmalıydı:

«Tümü ahşap olan ve 1500 kişi alabilen bir salona sahip binanın iç tezyinatı da yine İtalyan mimarlar tarafından yapıldı. Naum Tiyatrosu'nun planı üç ana bölümden oluşmaktaydı. Kare planlı bir fuaye, at nalı biçiminde planlanmış üç katlı loca kısımlarından oluşan parter ve oldukça geniş bir sahne. Bu planda giriş bölümü iki, parter ve sahne bölümleri ise dört kat yüksekliğindeydi» (Evren, 2008, s.48).

Maalesef, bugün Naum Tiyatrosu'ndan bir iz yoktur. Fossati kardeşler 1846 tarihinde Hazine-i Evrak Dairesi'nin inşaatı ile ilgilendiler. Bu onlar için çok önemli bir proje oldu çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk defa Osmanlı arşivi düzenlendi. Maalesef, bu bina hakkında sadece Fossati'nin projesi kaldı, nitekim,

bugün binadan bir iz yoktur (Batur, 2008a, s.38). Sonrasında, Saray Mustafa Reşid Paşa için Beyoğlu'nda Baltalımanı'nı tasarladılar ve bu saray 1847 yılında inşa ettiklerini biliyoruz (Palumbo Fossati Casa, 1995, s.67). İki kardeş 1853'te "Venedik Sarayı"nın restorasyonunu tamamladılar ve, bir sene sonra, Beyoğlu'ndaki "Hollanda Elçilik Binası" ve "İspanya Elçilik Binası"nın inşasıyla meşgul oldular ve "İran Elçilik Binası"nın projesini çizdiler. 1855'te "Gülhane Telegrafhane-i Amire Binası"nı yaptılar (Eyce, 1984, s.61-73). Bu proje'de, küçük kardeş Giuseppe Fossati önemli bir yer aldı, fakat bu binadan günümüze bir iz kalmadı (Sönmez,2006,s.241-242). Giuseppe Fossati, birkaç sene sonra İtalya'ya döndü ve 1891'de öldü. 1862 yılında Gaspere Fossati, İstanbul'dan yola çıktı ve İtalya'ya döndü ve ölümüne kadar burada yaşadı.

- **Pietro/Pierre Montani (1829-1887)⁸⁶**

Pietro Montani 1829'da Trieste'de doğdu ve İstanbul'da mimar, dekoratör ve ressam olarak çalıştı ve tanındı. Ailesinin kökeni Mergozzo'ya (Novara'da küçük bir kasaba) dayanmaktadır. Nitekim, Pietro'nun doğumundan sonra, Montani ailesi İstanbul'a göç etti (Girardelli, 1995, s.83). Montani'nin hayatı ve eğitimi hakkında çok bilgi yoktur, ancak çok iyi mimarlık ve resim eğitimi aldığını varsayabiliriz. Zamanla, İstanbul'da gerçekten, çok iyi bir mimar ve sanatçı olarak görülmeye başladı ve sadece Levanten topluluğunun aktif bir üyesi değildi, aynı zamanda Osmanlı şehrinin hayatında aktif bir rol aldı. 1865'te üye olarak Ermeni mason locası olan "L'Union d'Orient"e girdi ve locanın belgelerinde Pietro Montani bir ressam olarak yer aldı. Ayrıca, yazıldığı "L'Union d'Orient" mason locasının diğer bir belgesinde Pietro Montani mimar ünvanı ile taşınmaktadır (Yazıcı, 2003, s.43). 1867'de Osmanlı İmparatorluğu'nun Paris'te düzenlediği "Paris Uluslararası Sergisi"ne katıldı ve çalışmaları serginin güzel sanatlar kısmında sunuldu. Pietro Montani'nin 7 tane yağlıboya tablosu sergide yer aldı (Sönmez, 2006, s.181). İtalyan sanatçı, bu sergide diğer eserler sergiledi ve olağanüstü bir sanatçı olduğunu kanıtladı. Nitekim,

«Pierre Montani 1867 Paris Sergisi'ne, renkli resimlerden ve sayfa kenarlarına yazılmış notalardan oluşan, renk tonları ile ses gamları arasındaki benzerliklerden yola çıkarak, bunların uyumlarını

⁸⁶ İtalyanca kaynaklarda Pietro adı kullanılırken, Fransızca ve Türkçe kaynaklarda Philippe adlı kullanılmaktadır.

ve dalga boylarını hesaplayarak bazı önemli sanat eserlerinin seslendirilmesi, müziğe dönüştürülmesi düşüncesine dayanan teorik bir çalışmayla da katılmıştır. » (Yazıcı, 2003, s.44).

Montani 1873’de Osmanlı İmparatorluğu’nun Viyana’da düzenlediği “Viyana Dünya Sergisi”ne katıldı. Bu sergi için Edhem Paşa tarafından Pietro Montani ve başka mimarlar ve sanatçılar Osmanlı mimarlığının özelliklerini bir metnin içinde sunması için görevlendirildiler ve bunlar birlikte “Usul-u Mimar-i Osmani” adlı eseri hazırladı (Sönmez, 2006, s.182; Girardelli, 1995, s.79-83). Bu kitap için Montani teknik bir bölüm yazdı. Bu bölümde konu olarak Osmanlı mimarisinde var olan çeşitli mimari düzenlerin tanımını vermeye çalıştı. Bu sergi için hazırlanmış olan Usul-u Mimar-i Osmani adlı eserin teknik bölümünün yazarı olmasının yanında, eserde yer alan 189 levha 94 tanesi Montani tarafından hazırlanmıştır. Bunlar arasından 14 tanesi renklidir ve eserdeki renkli çizgi tümü Montani’ye aittir. Montani tarafından yapılan bu renkli levhadan, yeni usullere göre bir tavanın oyma ve süslemelerinin gösterildiği resmin orijinali, 1873 Viyana Sergisi’ne götürülmüştür (Cengiz Can, 1993, s.217).

Montani’nin ismi dönemi iki önemli mimari eseri ile öne çıkmaktadır. Bunlardan birisi 1910 yılında yanan ve 1863-1871 yılları arası tamamlanan Çırağan Sarayı’dır. Bu sarayın süsmeleri ile ilgilendiği bilinen Montani Çırağan Sarayı başressamıdır. Çırağan Sarayı’nın gerçekte tasarımı mimar Sarkiz Balyan’a aittir. Montani dekorasyon ve bezeme ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Ayrıca 1871 tarihli Suriçi Aksaray Meydanı’nda “Pertevniyal Valide Sultan Camii”nin⁸⁷ dekorasyon ve bezemelerinden sorumlu kişidir (Sönmez, 2006, s.182-183; Yazıcı, 2003, s.46-47). “Pertevniyal Valide Sultan Camii” Sultan I. Abdülaziz’in annesi ve Sultan II. Mahmut’un eşi olan Pertevniyal Valide Sultan için 1869-1871 yıllar arasında inşa etti. Osmanlı mimarsisi için çok önemli bir noktadır. Montani Osmanlı geleneğini, İtalyan ve Avrupalı sanat geleneği ile birleştiren yeni bir tarz yarattı. Bu Ekletik (karma) üslupta inşa edildi ve camiler Neo gotik üslupta yüzey bezemeleri ve bütün cepheler, son derece zarif taş işçiliği ile dantel gibi süslenmiştir ve camiye dekore etmek için Osmanlı kabartmaları

⁸⁷ Pertevniyal Valide Sultan Camii hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Yavaş, D., (2007). Pertevniyal Vâlîde Sultan Külliyesi. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt. 34, s.241-242). İslâm Araştırma Merkezi: Türkiye Divanet Vakfı on line <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=340241&idno2=c340155#1>

kullandı. Böylece, aynı yapıda iki farklı sanatsal üslup ile karşılaşırız ve bunlar İstanbul sanatını derinden etkileyecek.

Montani bunların yanında dönemin Fransızca yayınları için gravürler hazırlamıştır ve 1875 yılında Şeker Ahmet Paşa tarafından ikincisi düzenlenen ve Darülfünun binasının bir salonunda açılan sergiye de mitoloji konulu bir yağlıboya tablo ile katılmıştır (Sönmez, 2006, s.183). Pietro Montani 1887 yılında İstanbul'da öldü.

Şekil 23. “Pertevniyal Valide Sultan Camii”nin cephe fotoğrafı (İskenderpaşa Mahallesi, Atatürk Blv. No:3, 34091 Fatih/İstanbul).

Şekil 24. Pierre/Pietro Montani “Sultan Abdülmecid’in Cenaze Alayı”,
L’Illustration, 3 Ağustos 1861

- **Giovanni Battista Barborini (1820-1891)⁸⁸**

Giovanni Battista Barborini, Fossati kardeşler sonrasında İstanbul’a gelen, ilk İtalyan mimar oldu. O 1820’de Piacenza bölgesinde, Cortemaggiore’de doğdu ve Torino’daki Politeknik Okulu’nda okudu (Sönmez, 2006, s.243). 1848’deki devrimci hareketlere katıldı. Avusturyalılara karşı savaşmış olduğundan Avusturya polisi tarafından aranıyordu böylece, tutuklanmamak için İtalya’dan ayrılmaya karar verdi. Siyasi mülteci olarak, Piemonte pasaportu ile, 1849’da İstanbul’a ulaştı (Girardelli, 2011, s.103; Batur, 2008b, s.52). Osmanlı başkentinde, Giovanni Battista Barborini çeşitli projeler ile ilgilendi. O İstanbul’da, Fossatiler’den sonra, ilk büro sahibi mimarlandardır ve bu büro 1868 tarihinde Pera’da Sakızağacı Caddesi üzerinde bulunmaktaydı (Cengiz Can, 1993, s.197). İstanbul’da Barborini’nin ilk işi, Moda Kadıköy’deki, “Assumpta Est Maria Kilisesi” dir, bugün daha çok bilinen adı ile “Meryem Ana Katolik kilisesi”dir. Bu kilise Neo-Klasik üslupta yapıldı (Cengiz Can, 1993, s.198).

⁸⁸ Giovanni Battista Barborini hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Cengiz Can, M.(1994). Barborini Giovanni Battista. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Cilt.2*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı’nın Ortak Yayınıdır. (s.54)

Şekil 25. “Assumpta Est Maria Kilisesi-Meryem Ana Katolik kilisesi” ‘nin cephe fotoğrafı (Caferağa Mahallesi, Cem Sok. No:5, 34710 Kadıköy/İstanbul)

Aynı dönem, 1857 Beyoğlu Şişhane Meydanı’nda “Beyoğlu Belediye Binası”nı yaptı ve bu Türkiye tarihinde ilk belediye binası oldu (Girardelli,2011,s.103). Bu bina da, Neo-klasik üslupta yapıldı. Kuşkusuz, Barborini’nin Neo-klasik üsluptaki bu binasının Tanzimat dönemi mimari üslubu üzerinde güçlü bir etkisi oldu.

«Tasarım, yalın ve klasiktir. Kesin bir simetri, geniş kat silmeleri, mimari öğelerdeki açıklık ve klasik formlara sadakat gözlenen özelliklerdir. Birinci ve ikinci kattaki holler ile bunlara bağlanan koridorlardan oluşan işlevsel bir şeması vardır. Merkez holler, simetri ögesi olarak cephede öne çıkarılmış, kolon çiftleriyle ayrılmış yarım daire kemerli yüksek pencereleri, yan kanatların frontonlu düz pencerelerinden farklılaştırılmıştır» (Batur, 2008b, s.57).

Muhtemelen, bu binanın üslubunda Fossati kardeşlerin etkisi de vardı, özellikle Fossati tarafından yapılan, Rus Elçilik binası Beyoğlu Belediye Binası'nı bir model olarak düşenebiliriz. Nitekim:

«Meydandan merdivenlerle erişilen yapı giriş kısmı Rus Sefareti'nin ilk şekli gibi Barok anlayışta ele alınmıştır. Cephe düzenlemesinde, Fossati'de izlediğimiz ortada çıkma şeklinde düzenlenmiş kütlenin zemin ve birinci katında yer verilen kemerli büyük pencereler, çift sıra kolonlar, kasetli taşkın saçak silmesi yapının karakterini belirler. Ancak burada dikkat çeken önemli fark Fossati yapılarında rastlamadığımız Neogrek anlayışta pencere alınlıklarıdır» (Cengiz Can, 1993, s.205)

Şekil 26. “Beyoğlu Belediye Binası”nın cephe fotoğrafı (Şahkulu Mah, Constitutionalism Chad. No:121, 34420 Beyoğlu/İstanbul)

İtalyan mimar 1861'de Taralbaşı'ndaki Alman Protestan Kilisesi'nin inşaaası ile ilgilendi (Batur, 2008b, s.52) ve 1865 tarihinde Çemberlitaş'ın restorasyonu ile görevliydi. Barborini projesini tamamladı ve Çemberlitaş yöresinde bir çevre düzenlemesi yaptı⁸⁹ (Sönmez, 2006, s.244).

Sanat tarihçileri Zeki Sönmez, ve Mehmet Cengiz Can, Hakan Arlı Fuat Paşa Camii'nin inşaatını Barborini'ye mâl ettiler (Sönmez, 2006, s.246; Cengiz Can, 1993, s.201-202; Arlı, 1993, s.195). Bu bina, Ağa Mescidi veya Yakup Ağa Mescidi diye de bilinen Ali Paşa Mescidi, İstanbul Suriçi Beyazıt İstanbul Üniversitesi merkez binası avlusunun güney doğu kapısının karşısında, Mercan Caddesi ile Fuat Paşa Caddesi'nin kesiştiği köşededir. Ağa Mescidi, Sadrazam Ali Paşa tarafından 1869 tarihinde inşa edilmiştir. Sultan Abdülaziz döneminde yapılan camiler üslubunda fevkani kagir, sekiz köşeli ve tek kubbeli olarak yeniden inşa edilmiştir.

⁸⁹ Bu konu üzerine yazar ve sanat tarihçi Afife Batur' un kaleminden olay şöyle nakletmek mümkündür: «Barberini was commissioned by the Ministry of Public Works and Commerce to carry out the restoration of Çemberlitaş, also know as the Colonne Bruée- which had suffered numerous fires- earthquakes and was quite worn and which was located at the ancient Forum of Constantine. Repairs were carried out in 1866 after taking the advice of Giuseppe Fossati who hade made an earlier study of the monument. » (Batur,1990,s.137).

Çemberlitaş'nın restorasyonu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Sönmez,A (2014).Osmanlı'da bürokratik tartışmalar ve mali sorunların gölgesinde Çemberlitaş'ın tamiri meselesi. Selçuk Üniversitesi(Ed.) *Tarihi Peşinde:Uluslararası Tarihi ve Sosyal araştırmalar Dergisi* 2014/11 (s.1-28). Konya

Şekil 27. “Ali Paşa Mescidi”nin cephe fotoğrafı (Mercan Mahallesi, Fuat Paşa Cd. No:58, 34116 Fatih/İstanbul)

Şekil 28. “Ali Paşa Mescidi’nin eski kartpostal”

Barborini 1867 yılında Uluslararası Paris Sergisi⁹⁰ “Osmanlı Pavyonu”na katıldı. Uluslararası sergide Osmanlı İmparatorluğu'nu temsil etme görevine sahipti (Batur, 1990, s.137)

«1 Nisan 1867’de Champ-de Mars sarayında açılan Uluslararası Sergisi için Osmanlı Pavyonunu hazırlarken yardımcısı Leon Parvillée dir. Paris Sergisinde mimari çizim ve projelerde sergilenir, Osmanlı mimarisini dünyaya tanıtmak amacıyla Osmanlı Pavyonunda sergilenen çizimlerin büyük kısmı Barborini tarafından hazırlanmıştır. Rölöveleri ile tanıtılan bu yapılar bir cami, sağında ve solunda sebil ve muvakkithane, bir hamam ve tepe pencereli bir Boğaziçi yalıdır. Osmanlı Pavyonu da bu projelerden yararlanarak yapılmış model yapılardan oluşur» (Cengiz Can, 1993, s.197)

Şekil 29. Giovanni Battista Barborini “Uluslararası Paris Sergisi Osmanlı Pavyonu çizimi”,1867

Kuşkusuz, Giovanni Battista Barborini çizimleri ile Osmanlı tarzının yayılmasına katkıda bulunan ilk İtalyan sanatçılar arasındadır (Batur,1990,s.136)

⁹⁰ Osmanlı İmparatorluğu’nun katıldığı Uluslararası Sergisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Çelik,Z.,(2005). *Şark’ın Sergilenişi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

1873'te Viyana'da "Uluslararası Viyana Sergisi Osmanlı Pavyonu" ile katıldı. Buradan Giovanni Battista Barborini'nin İstanbul'da ne kadar önemli bir mimar olarak kabul edildiğini görebiliriz. Yine, muhtemelen İtalyan mimar eski Haydarpaşa (Ali Rıza Pasha) Tren İstasyonu'nun projesi ile de ilgilendi (Girardelli, 2011, s.104-105). Barborini, yine, 1875'te Beyoğlu'nda Ağa Camii yakınlarında "Verdi/Odeon/ Varyete/Fransız Tiyatrosu"nu inşa etti. Bu yapı iki katlı olarak yapılmıştır. Fakat bugün bu tiyatrodan iz yoktur (Sönmez, 2006, s.245). Afife Baltur'a göre bu Barborini tarafından yapılan ilk tiyatro değildi. Muhtemelen, 1861'de Barborini "Palace de Cristal" tiyatrosunun da mimarıydı. Bu Tiyatro "Giustiniani"⁹¹ adı ile de biliniyordu, fakat tiyatrodan bugün iz yoktur (Batur, 1990, s.137). Barborini, 1881'de İstanbul'dan yola çıktı ve İtalya'ya döndü ve orada hayatının son yıllarını geçirdi (Girardelli, 2011, s.103).

- **Giorgio Domenico Stampa (1836-1890)**

Giorgio Domenico Stampa, İtalyan asıllı bir Levanten olarak 1836'da İstanbul'da doğdu. İtalyan kökenlerinden gurur duyardı. Sanat ve mimarlıkla ilgilenmesi nedeniyle İtalya'ya mimarlık okumaya gitti (Cengiz Can, 1995, s.60). Nitekim, uzun yıllardan beri İtalya'daki üniversiteler ve sanat okullarında verilen sanat ve mimarlık eğitimi özel bir yere sahip olmuştu. Eğitimini tamamladıktan sonra, Osmanlı başkentine döndü ve İstanbul'da mimar olarak çalışmaya başladı. Giorgio Domenico Stampa'nın İstanbul'da ilk projesi, Cağaloğlu'ndaki, İran Elçiliği⁹² (bugün İran Konsoloslugu) oldu (Sönmez, 2006, s.245). Bu bina, Neo-klasik üslupta yapıldı. Giorgio Domenico Stampa bu projenin gerçekleştirilmesi sırasında Fossati kardeşlerin fikirlerinden etkilenmiştir.

⁹¹ Palace de Cristal-Giustiniani tiyatro üzerinde bkz: Uludağ, E.,(1996). Oluşum süreci içinde "Ortaoyunu'ndan "Perdeli" ye Türk Tiyatrosu. Sanat Tarihi Derneği (Ed.). *19.Yüzyıl İstanbul'unda Sanat Ortamı*. İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları (s.163-170)

⁹² İran Elçiliği'nin binası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Cengiz Can, M.(1994). Barborini Giovanni Battista. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Cilt 4*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın Ortak Yayınıdır. (s.189-190)

Şekil 30. “İran İslam Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu”nun cephe fotoğrafı (Hobyar Mahallesi, Ankara Cd. No:1, 34112 Fatih/İstanbul)

Sonrasından, 1870 tarihinde, İngiliz Elçilik binası’nın yenileme ve restorasyonu projesini yaptı (Bugünkü İngiltere Konsolosluğu). Bu binayı “Floransa” stilinde yapmıştır ve cephedeki süslemeler İtalyan dekoratör Luigi Leone tarafından yapılmıştır (Cengiz Can, 1993, s.206). İngiliz Büyükelçiliği’nin restorasyonunda kullandığı “Floransa” stili, 1500’lü yıllarda Floransa’daki yapıların mimarisinin bir benzeriydi. Muhtemelen İtalya’da okurken Floransa’ya gitmiş ve İtalyan Rönesans sanatı okumuştur. Fakat, Giorgio Domenico Stampa’nın hayatı üzerine çok belgeler yoktur.

Şekil 31. “İngiltere Konsolosluğu”nun cephe fotoğrafı (Kamer Hatun Mahallesi, 34435 Beyoğlu/İstanbul)

İtalyan mimar, 1876’da II. Vittorio Emanuele tarafından yaptırılan Tophane'deki İtalyan Hastanesi / Ospedale Italiano⁹³ projesini gerçekleştirdi (Bugün Defterdar Yokuşu'ndaki İtalyan Hastanesi'dir). Bu projede kardeşi Ercole Stampa'dan yardım aldı (Sönmez, 2006, s.247). Bu bina, İtalyan Rönesans binalarının üslubundan etkilenmiştir. Nitekim,

«Tophane sırtlarında geniş bir parselde üç katlı olarak planlanmış, mimarisi iyi edüt edilmiş bu yapı, zemin katta kemerleri pencereleri ve madolyonları ile üst katlarda ritmik tekrar eden

⁹³İstanbul'da, Kart Çınar'daki (Beyoğlu) ilk İtalyan Hastanesi 1838'de kuruldu ve Sardunya Krallığı tarafından yönetildi. 1861'de İtalya birliği sebebiyle hastane “Reggio Ospedali Italiano” adını aldı. Zamanla, bu bina çok küçük ve yetersiz olarak görüldü. Böylece, İtalyan krallığı yeni bir hastane inşa etmeye karar verdi. İtalyan Büyükelçiliği ve II. Vittorio Emanuele tarafından yeni hastane binasını inşa etmek için Tophane sırtlarındaki Defterdar Yokuşu'ndan (Cihangir) bir arsa satın alındı. 1876'da Giorgio Domenico ve Ercole Stampa yeni hastanenin inşasında da görevliyidiler (Yıldırım,2008, s. 234-242).

İtalyan Hastanesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkr: Yıldırım,N. (1994). İtalyan Hastanesi. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Cilt 4*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın Ortak Yayınıdır. (s.303-304); Cengiz Can, M., (1994). İtalyan Hastanesi, mimar. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Cilt 4*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın Ortak Yayınıdır (s.304);

pencereleri ile Neorönesans Palazzo'larının sade bir örneğini oluşturur. » (Cengiz Can,1993,s.206).

Zamanla, İtalyan Hastanesi ağır restorasyon geçirdi. Böylece, Giorgio Domenico Stampa'nın stili ve bu binanın başlangıçta nasıl görüldüğü anlamak zordur.

Şekil 32. Bugün, “Defterdar Yokuşu’ndaki İtalyan Hastanesi”nin cephe fotoğrafı (Firuzağa Mahallesi, Defterdar Ykş. No:37, 34425 Beyoğlu/İstanbul)

Giorgio Domenico Stampa'nın İstanbul'daki diğer projeleri Sultanhamam'da Mercan Yokuşu'ndaki American Bible House Hanı ve Büyükkada'daki Santa Pasifico Latin Kilisesi oldular (Sönmez, 2006, s.248). Yine, 1870-1876 yıllar arasındaki Kamondo ailesi için bir bina yaptı ve Neoklasik üslupta simetrik bir plan şemasıyla inşa etti.⁹⁴(Cengiz Can,1995,s.60). Fakat, bu bina hakkında hiçbir belge yoktur. 1873-1882 yılları arasında İtalyan mimar Giacomo Leoni⁹⁵ ile birlikte Tepebaşı'ndaki Palazzo Corpi/Korpi Konağı'nı (eski ABD Konsolosluğu) yaptı. Palazzo Corpi - Eski Amerikan Başkonsolosluğu-,

⁹⁴Kamondo/Camondo İtalyan kökenli Yahudi büyük ve zengin bir ailedir. Birçok banka ve idarede mal sahibi idi. İstanbul'da bankacı Abraham Salomone Camondo binalar inşa etti. Yine, Camondo ailesi sanat eserleri koleksiyonculuğu da yapıyordu (Saban,2007,s.114). Camondo hanı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Kutun, B., (1994). Kamondo Hanı. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Cilt 4*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın Ortak Yayınıdır (s.405);

⁹⁵ Giacomo Leoni İtalyan bir mimar ve dekoratör idi.

Beyoğlu’nda Meşrutiyet Caddesi üzerinde yer alır. Bu bina 1873 yılında Cenevizli Ignacé Corpi tarafından yaptırıldı. İki katlı, simetrik ve aksiyel bir bina, İnşaatı dokuz yıl süren ve Viyana tarzına yakın olan saray, birliğini henüz sağlamış İtalya’nın, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu hakimiyeti altında kalmış mimari anlayışını yansıtıyordu. Buna karşın üzerinde taşıdığı sembollerle saray, İtalyan kültürüne daha yakındı ve Corpi ailesinin soylu geçmişine göndermeler yapıyordu. Cephedeki dört payenin taşıdığı kemerlerin kilit taşları aslan başı iken, balkon kemerlerinin kilit taşları Merkür başıydı. Dökme demirden merdiven korkuluklarına ise Corpi ailesinin ambleminden esinlenilen ejderha figürleri işlenmişti. Yine, binanın inşaatında kullanılmak üzere İtalya’dan birçok malzeme ithal edildi. Bu bina artık Amerikan Başkonsolosluğu’na ait değildir ve günümüzde özel bir kulübün merkezidir.

Şekil 33. “Palazzo Corpi” nin cephe fotoğrafı (Evliya Çelebi Mahallesi, 34430 Beyoğlu/İstanbul)

İstanbul’da bu İtalyan levanten mimara çok değer biçildi ve 1869 yılında Mahmud Paşa’nın başkanlığında kurulan Ebniye Meclisi ve kadaströ komisyona da üye olarak seçildi (Cengiz Can, 1993, s.208). Birkaç yıl sonra, Giorgio Domenico Stampa 1885’te Almanya’ya gitti. Sonrasında İngiltere’ye gitti

ve orada, Bedford'da, 1890'da, öldü (Sönmez,2006,s.248). Ölümünden sonra, Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'ndaki Stampa aile mezarlığına gömüldü.

- **Guglielmo Semprini (1841-1917)⁹⁶**

Guglielmo Semprini 1841'de Croce di Romagna'da (Rimini'de, İtalya) doğdu. Semprini'nın İtalya'daki hayatı ve eğitimi hakkında bir belge bulunmamaktadır. 1870'te, Beyoğlu yangınından hemen sonra, Semprini İstanbul'a gelmiştir (Cengiz Can, 1993, s.221). Osmanlı başkentine, geldikten sonra, Beyoğlu'nun yeniden inşasına katıldı ve bu dönemde İstanbul'da inşaatçı olarak çalıştı ve çok takdir edildi (Batur, 2008c, s.100) ve İstanbul'da birçok proje ile ilgilendi. İlk projesi, 1870 tarihinde, Beyoğlu İstikal Caddesi'nde "Santa Maria Draperis kilisesi"⁹⁷ ve Hanı" oldu. Bu kilise 1904'te tamamlandı (Sönmez, 2006, s.252). Kilisenin girişindeki plakette, Sultan Abdülhamit'e ve Belediye Başkanı Rıdvan Paşa'ya yardımları için teşekkür edilmektedir. Santa Maria Draperis Kilisesi, tek nefli bazilikal plana sahiptir. Neo-klasik üslupta, düzgün kesme taştan, iki katlı, yalın bir cephesi vardır. Batı cephesinde, yarım yuvarlak kemerli pencereler görülür.

⁹⁶ Guglielmo Semprini hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Cengiz Can, M.,(1994). Semprini Guglielmo. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Cilt 6*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın Ortak Yayınıdır(s.521);

⁹⁷ Santa Maria Draperis Kilisesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkr: Salman,Y.,(1994). Santa Maria Draperis. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Cilt 6*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın Ortak Yayınıdır(s.455-456)

Şekil 34. “Santa Maria Draperis Kilisesi”nin cephe fotoğrafı (Tomtom Mahallesi, İstiklal Cd. No:215, 34433 Beyoğlu/İstanbul)

Şekil 35. “Santa Maria Draperis Kilisesi” İstiklal Caddesi’ndeki giriş kapısından merdivenlerle aşağı inildiğinde girişine varılan kilise

Sonrasında Beyoğlu İstikal Caddesi’nde, Galatasaray’daki, Levanten ama İtalyan kökenli mimar Giulio Mongeri ile “Saint Antoine Kilisesi ve Apartmanları”nın projesi ile ilgilendi. Ancak, Saint Antoine Kilisesi ve Apartmanları”nin inşaat çalışmaları ancak 1906 yılında başladı ve proje Giulio Mongeri (1875-1953) ve alyan mimar Edoardo de Nari (1874-1954) tarafından tamamlandı. Semprini’nin en önemli projesi Tepebaşı Meşrutiyet Caddesi’ndeki “Büyük Londra Oteli”⁹⁸dir ve bunu 1891’de inşa etti ve Osmanlı başkentini ziyarete gelen yabancı misafirleri ağırlamak için yapıldı.

«Beş katlı yapının düşeyde üçlü bir cephe kurgusu vardır. Giriş ve lobi, yarım daire kemerli yüksek pencerelerle caddeye açılmıştır. Üstte dört kat boyunca ikişer pencerele çıkmalarda kurulan cephede, Neo Rönesans dizgesini anımsatan farklı pencere modelleri, yanlardaki plastr çiftleri arasına yerleştirilmiş. Cephenin iki yanını tutan bu çıkmalarda her katın modeli farklılaştırılmıştır. Eksendeki çıkma ise balkonludur. İkinci kat balkonunda taşıyıcı yerine kullanılan bir çift “karyalit”, Londra Oteli’nin marka figürü gibidir. » (Batur, 2008c, s.100).

Şekil 36. “Büyük Londra Oteli”nin cephe fotoğrafı (Asmalı Mescit Mahallesi, Meşrutiyet Cd. No:53, 34430 Beyoğlu/İstanbul)

⁹⁸Büyük Londra Oteli hakkında ayrıntılı bilgi için bkr: Aykut,P.,(1994). Londra Oteli. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Cilt 5.* İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı’nın Ortak Yayınıdır (s.226-227);

Şekil 37. “Büyük Londra Oteli”nin detay, İkinci kat balkonunda “karyalit” fotoğrafı

Semprini’nin İstanbul’daki diğer çalışmaları: Tünel’de “Alman okulları” (Sönmez, 2006, s.253); Taksim Sıraselviler Caddesi’nde “Alman Hastanesi yenileme ve onarımı” (Cengiz Can, 1993, s.222); Tarabya’da Yeniköy-Tarabya Caddesi “Alman Elçiliği Yazlık Köşkleri” ve Tünel’de Almanlar için “Alman kulübü/Teutonica Salonu”dur. Sonrasında, Karaköy Yüksekaldırım’da “Alman Eşkenaz Sinagogu” ve Şişli Bomonti’de “İtalyan Salesiani Okulu” nu yaptı (Sönmez, 2006, s.253). Yine Feriköy Mezarlığı yakınlarında çeşitli dükkanlar, Rus Elçiliği onarımı, Galata’da Avusturya Hastanesi onarımı da bir diğer projeleridir (Cengiz Can, 1993, s.222). Bu projeler üzerine ve Semprini’nin diğer çalışmaları üzerine maalesef çok az belge bulunmaktadır.

2.2 Resim:

- **Raffaele Carelli (1795-1864)**

Raffaele Carelli 1795’te Monopoli’da (Bari ilindeki küçük bir kasabada) doğdu ve Abdülmecid döneminde Doğu’ya seyahat eden ilk İtalyan sanatçısı olarak düşünülebilir.⁹⁹ Sanatçı bir aileden geldi. Nitekim babası Gabriele Settimio

⁹⁹Tanzimatta ilk dönem birçok İtalyan kökenli sanatçılar vardı. Örneğin Paolo da Verona. Paolo da Verona (?-1839) II. Mahmud döneminde İstanbul’a ulaştı ve 1839 yılında öldü (Sönmez, 2006, s.119-121). II. Mahmud döneminde İstanbul’da İtalyan kökenli ve Levanten Jean Giovanni Brindesi (1828-1888) vardı. O İstanbul’da doğdu ve Abdülmecid’in Sultanlığı döneminde çalıştı. İstanbul’da suluboya ve guaj tekniğinde 42 eser yaptı. (Evren, 2008, s.154-161).

Carelli'yi Monopoli'da becerikli bir ressamdı (Napier, 1855, s.91). Çocukken tıp eğitimi almaya başladı. Fakat sanatını sevdiğini ve çizimde iyi olduğunu keşfetti böylece tıp eğitimini bıraktı. O, 17 yaşında Monopoli'de ve Bari'de küçük resimleriyle meşhur oldu (Napier, 1855, s.91). 1815'te Raffaele Carelli Napoli'ye gitti ve orada restoratör olarak çalıştı (Ferrari, 1977). Sonrasında Napoli'de 1809'da ünlü ressam Hüber Jakob Wilhelm (1787-1871)'nin resim atölyesinde peyzaj tekniğinde resim yapmayı öğrendi (Sönmez, 2006, s.132). Hüber Jakob Wilhelm'nin atölyesinde suluboya tekniğinde daha iyi resim okuyabildi; Hüber Jakob Wilhelm Napoli'de bu tekniği getiren ilk kişi olduğunu biliyoruz (Ferrari, 1977). Zamanla Carelli onun çizim becerileri için Hüber tarafından bir ortak çalışan olarak seçildi (Napier, 1855, s.93). Raffaele Carelli Hüber'nin atölyesinde manzara resminin yeni üslup öğrendi ve Napoli'de, 1820'de, "Scuola di Posillipo / Posillipo'nun okulu"¹⁰⁰ katıldı. (Ferrari, 1977; Rispoli, 1996, s.52). 1834 yılında, Raffaele Carelli, VI. Devonshire Dükü İngiliz William Spencer'i tanıştı. VI. Devonshire Dükü İngiliz William Spencer Yunan ve Roma mimarisini görmek için Napoli'ya geldi. Hemen sonra aynı sene genç Carelli'yi, Sicilya, Malta ve Güney İtalya'ya yaptığı gezi sırasında VI. Devonshire Dükü İngiliz William Spencer eşlik etti (Sönmez, 2006, s.132). Genç Carelli bu vesileyle Yunan ve Roma uygarlığının kalıntılarına hayran kaldı ve antik eserleri okumayı başardı.

1839'da Devonshire Dükü İngiliz William Spencer ve onun yanında İngiliz bahçeven Sir Johsef Paxton Napoli'ya geldi. Çünkü bir önceki gezisinde eski Yunan ve Roma sanatını görmek amacıyla tamamlamak istiyormuş. Bu vesileyle Duke, Carelli'den yeni bir yolculuk için onlara katılmasını istedi. Böylece iki İngiliz adam Raffaele Carelli ile beraber yola çıktı. Bu yolculuğunun hedefi Malta, Atina, İstanbul ve Küçük Asya idi (Sönmez, 2006, s.132; Rispoli, 1996, s.52-53). Carelli, yolculuk sırasında muhteşem suluboya yarattı ve o İstanbul ve Doğu bölgelerinin resimlerini yaparken çok detaylı bir teknik

Abdülmecid'in ilk döneminde, ressam Amadeo Preziosi (1816-1882) adlı kişiyi buluruz. İtalyan kökenli Preziosi Malta'da doğdu ve İtalya'da sanat okudu ve İstanbul'da bir atölye açtı (Sönmez, s.138-142; Rispoli, 1996, s.50; Hubert E. H. Jerningham, 1873, s.329-330). Abdülmecid döneminde İstanbul'da çalışan diğer İtalyan sanatçılar arasında Brocciotti, Cupoli Amarani Egidio, Merlo ve Luigi Moretti vardır, fakat bu sanatçı hakkında belli bir bilgi yoktur.

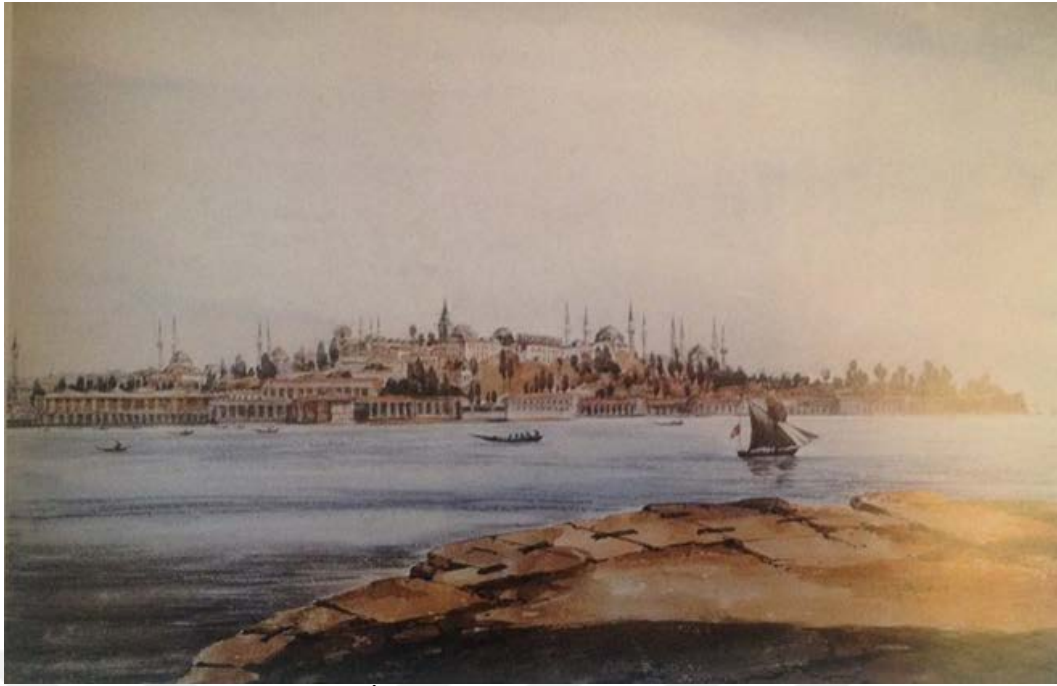
¹⁰⁰"Scuola di Posillipo / Posillipo'nun okulu" Napoli'da 1820-1850 yılları arasındaki gelişti ve Hollandalı ressam Antonio Pitloo tarafından kuruldu. "Posillipo'nun okulu" nun ressamları, neoklasik ve akademik resmin fikirleriyle bağlantılıdır. Fakat ressamlar tablolarını gerçekleştirirken kesin kuralları izlemiyorlardı. Yapıtları konu olarak manzaraya sahiptir ve çalışmalarını büyük tuvalerde gerçekleştiriyorlardı. "Scuola di Posillipo/Posillipo'nun ayrıntılı bilgi için bkz: Ruotolo,R., (2002). *La Scuola di Posillipo*. Napoli: Franco di Mauro Editore; Fino,L., (2002). *La Scuola di Posillipo. Acquerelli, disegni e Stampe nelle collezioni private*. Napoli: Grimaldi&C. Editori

kullandı. Carelli, resimlerinde dikkatlice kullandığı renklerle gerçekçi manzaralar resmetti. Başlıca konuları arasında geleneksel manzara resimleri, Boğaziçi manzarası, kalabalık sokaklar, Ayasofya'nın içi, güvercinleriyle birlikte Bayezid Camii'nin avlusu mimari ve arkeolojik alanlar, camiler ve ibadet uygulamaları yer aldı. Yine tablolarında romantik bir şekilde ama aynı zamanda İstanbul'un günlük hayatını ve İstanbul'un yaşamını betimledi. Doğu'ya yolculuk sırasında toplam 57 suluboya yaptı (Rispoli, 1996, s.53). İstanbul'da Carelli 18 adet suluboya resmi yapmıştır ve bunlar Chatsworth'de "Devonshire Koleksiyonu"ndaki korunmaktadır (Sönmez, 2006, s.133; Makzume, 2007, s.74).

Kuşkusuz Raffaele Carelli suluboya ile Avrupa'da İstanbul'un manzara ve İstanbul'un renklerini gösterdi. İtalyan ressam, yolculuktan sonra İtalya'ya döndü ve Napoli'de, 1864'te, öldü.

Şekil 38. Raffaele Carelli "Cami Avlusu", 1839, Karakalem ve suluboya, Chatsworth Settlement, 6, Devonshire Dükü'nün Albümlerinden' n. 5147

Şekil 39. Raffaele Carelli “İstanbul’un Denizden Görünümü”,1839, Karakalem ve suluboya. Chatsworth Settlement,6. Devonshire Dükü'nün Albümlerinden, n. 5137

- **Pietro Lucchini(1799-1883)**

Pietro Lucchini 1799’da Bergamo’da doğdu. Sanatsever, “Accademia Carrara di Bergamo-Bergamo’nun Carrara Akademisi Okulu”nda güzel sanatlar eğitimi aldı ve akademide İtalyan ressam Giuseppe Diotti (1779-1816)’nin öğrencisiydi (Arrivabene, 1838, s.83; (Rovani, 1874, s.169). 1820 yılında Pietro Lucchini Akademisi’ni bitirdikten sonra, Roma’ya gitti ve orada üç sene kaldı (Sönmez, 2006, s.147). Roma’daki yıllar boyunca büyük olasılıkla portre tekniğini incelemek için Milano’ya gitti. Sonrasında 1824’ten sonra sanat eğitimi almak ve resimsel tekniğini iyileştirmek amacıyla Paris’e geçti. Yaklaşık 1832’de Fransız şerhinde eğitimi tamamladı (Istituto Matteucci, 2018). Paris’te, ünlü ressam Baron François Gerard (1770-1837)’in öğrencisiydi. 1832’de, Paris’ten İngiltere’ye gitti ve ünlü İngiliz ressam Thomas Lawrence’ın (1769-1830) eserleri gördü ve okudu (Arrivabene, 1838, s.84). Kuşkusuz yurtdışında Pietro Lucchini yeni resimsel teknikleri öğrendi; yine İngiliz ve Fransız ressamların tarzından etkilendi. Nitekim bu dönemden sonra Pietro Lucchini’nin eserleri İtalyan akademik resim kurallarından kopmuş gibi görünüyor. Yaklaşık 1832’den 1850’ye kadar Lucchini İtalya’da yaşadı. Bu dönemde yaklaşık 1840’a kadar Brescia ve Bergamo’da atölyeler kurdu (Sönmez, 2006, s.147). Ayrıca 1832’den beri 1850’ye kadar “Accademia di Brera-Brera’nın Akademisi” tarafından düzenlenen yıllık sergiye eserleri ile katıldı. 1850’de Doğu’ya gitti. İstanbul’u,

Mısır'ı ve İran'ı gezdi ve o yolculuğu sırasında birçok çizimler ve resimler yaptı (Sönmez, 2006, s.147). Ayrıca büyük olasılıkla yolculuğu sırasında fotoğraf makinesi ile çalıştı. Birkaç sene sonra, 1861'de İtalya'ya döndü ve Floransa'daki ilk İtalyan sanat sergisine katıldı. 1863 yılından itibaren Bologna'da yaşadı ve orada 1883 tarihinde öldü (Sönmez, 2006, s.147).

Pietro Lucchini'nin tarzı İtalyan resminin neoklasik ve akademik tarzıyla çok güçlü bağlar sunar. Aynı zamanda Lucchini'nin eserleri İtalyan akademik kanunlardan uzaklık gösteriyor. Nitekim Fransız ve İngiliz ressamın tarzından çok etkilendi. Eserlerindeki konularda akademik kurallardan daha az statik bir şekilde bahsedilir ve kullanılan renkler gerçeğe daha yakındır. Eserlerinde ışık kullanımına yoğun ilgi göstermiştir.

Şekil 40. Pietro Lucchini, “Sultan”, 1860, tuval üzerine yağlıboya, 170x216 cm, özel koleksiyon

Şekil 41. Pietro Lucchini, “Dame Phanariote de Constantinople” (?) tuval üzerine yağlıboya, 104 x 127 cm., özel koleksiyon

- **Luigi Acquarone (1800-1896)**

Luigi Acquarone 1800’de Cenova’da doğdu. Maalesef onun hakkında çok bilgi bulunmamaktadır. Floransa’da sanat eğitimi yaptı ve 1841’de İstanbul’a gitti (Sönmez, 2006, s.176). Ancak 1864’te Torino’da “Società Promotrice di Belle Arti” (Güzel Sanatlar Topluluğun Destekçisi) tarafından düzenlenen “La Sposa delle Marche” eseri ile “XXIII Esposizione-XXIII. Sergisi”‘ye katıldı (Società Promotrice di Belle Arti in Torino, 1864). Ayrıca bu dönemde eserlerini Cenova-Roma’da sergilemiştir (Istituto Matteucci, 2018). Ağırlıklı olarak manzara, portre ve dini konular üzerine çalıştı ve eserlerini suluboya tekniği ve yağlıboya tekniği ile yaptı. Luigi Acquarone 27 Nisan 1873 tarihinde İstanbul’da Şeker Ahmet Paşa tarafından düzenlenen “I. Osmanlı Karma Resim Sergisi”ne iki karakalem portre ile katıldı. Bu sergiye başka İtalyan ressam da katıldı: onlar Luigi Moretti (?-1911) ve Palumbo (?)’dır (Makzume, 2007, s.93-94)¹⁰¹. Temmuz 1875’te tekrar bu serginin ikincisi düzenlendi. Luigi’nin bu sergiye de eserlerini verdiği biliniyor (Sönmez, 2006, s.177). Bu sergide de başka İtalyan

¹⁰¹ Luigi Moretti hakkında sanat tarihçisi Zeki Sönmez “Türk-İtalyan Siyaset ve Sanat İlişkileri”(2006) eserinde bir küçük biyografi sunmaktadır. Fakat, Moretti ve onun eserleri hakkında bilgi yoktur. Palumbo hakkında hiçbir bilgi bulunamamıştır.

ressamlar vardı: bunlar Luigi Moretti, Bimonelli (?), Boerio (?), Pietro Montani (1829-1877), Puscutti (1832-1892)¹⁰² ve Rossi di Giustiniani (?) (Makzume, 2007, s.94).¹⁰³

Luigi Acquarone 1881’de İstanbul’da sarayda ressam olarak çalışmak için II. Abdülhamit tarafından seçildi ve 20 Mart 1889’da Sanayi-i Nefise Mektebi’ne resim bölümü hocası olarak atanmıştır. Eserleri çok takdir edildi ve çalışmaları için “Mecidiye Nişanı”, “Gümüş Liyakat Madalyası”, “Türk Güzel Sanatlar Madalyası” “İtalyan Güzel Sanatlar Madalyası” ve İranlı “İran Şir-Hurşid Madalyası” aldı (Sönmez, 2006, s.178). Luigi Acquerone 1896’da İstanbul’da öldü. Bugün birçok onun eserler Topkapı Sarayı Koleksiyonu’nda bulunmaktadır.

Şekil 42. Luigi Acquarone “Kağıthane’de Cirit” (Antoine Ignace Melling’ten), 1891, Tuval üstüne yağlıboya, 65.5×120 İstanbul’da. - Pera Müzesi

¹⁰² Antonio Pascutti (1832-1892) Trieste’de doğdu ve Fransa’da dekoratör olarak çalıştı ve sanat eğitimi almak için 1870’yaklaşık Venedik’te Güzel Sanatlar Akademisi’nde okudu. İstanbul’daki faaliyetleri hakkında hiçbir şey bilinmiyor.

¹⁰³ Bimonelli, Boerio ve Rossi di Giustiniani hakkında bilgiler yoktur.

Şekil 43. Luigi Acquarone “The Japanese Cruiser Kongo in Istanbul 1891”, 1891, Tuval üstüne yağlıboya, İstanbul’da “Deniz Müzesi komutanlığı”

- **Giovanni Renica (1808-1884)¹⁰⁴**

Giovanni Renica 1808’de Montirone’de (Bari ilindeki küçük bir kasabada) doğdu. Gençken İtalyan Profesör Assioni’den Latince ve Yunanca derslerine katıldı. Fakat uzun zaman sonra kendini resme ayırmak için dersleri bıraktı. 1830 yılında resim okumak amacıyla Milano’ya gitti ve 1831 yılında Milano’dan Brescia’ya ilk eserleri gönderdi (Ateneo di Brescia, 1882, s.120-121). Milano’da ünlü İtalyan ressam Giovanni Migliara (1785-1837)’nın öğrencisiydi ve Milano’da geçirdiği yıllarında İtalyan ressam Giuseppe Cannella (1788-1847) arkadaşıydı. 1834’te Migliara ile Roma’ya bir gezi yaptı ve Orta İtalya bölgelerini ziyaret etti (Mondini, Lucchesi Ragni, 2008, s.15). Giovanni Renica bu yıllarda Doğanın temsiline betimlenmesine ve doğru bir şekilde incelenmesine odaklanır ve çalışmalarında ışığa ve peyzajın hava şartlarına çok önem veriyor. Giovanni Renica, Doğu tarafından büyülenen 1839-1840 yıllar arasındaki İtalya’dan yola çıktı ve bir Milanlı arkadaşı ile (Comitato per l’esposizione della pittura lombarda, 1900, s.48) Yunanistan’a gitti ve sonrasında İstanbul’da ve Suriye’de ve Mısır’da

¹⁰⁴ Giovanni Renica hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Piovanelli G (1965). *Il pittore bresciano Giovanni Renica e il suo viaggio in Oriente*. Brescia: Tipografia Fratelli Geroldi; Spetsieri Beschi, R (2004). *La Grecia nelle immagini di Giovanni Renica, 1839-1840*. Brescia: Ateneo di Brescia, Accademia di scienze lettere ed arti

bulundu (Ateneo di Brescia, 1882, s.121). Doğu'da gezisi sırasında birçok çizim ve resim yaptı. Eserlerinde manzarayı hakikaten temsil etmeye duyduğu ilgi bellidir ve ışığın işlenmesinde ve renklerin kullanılmasına karşı tuhaf bir merakı vardır. Yolculuktan döndükten sonra İtalya'da yaşadı. Büyük olasılıkla 1860 ve 1870 arasında tarihi belli değil, İtalya'ya yola çıktı ve İsviçre'ye gitti ve kesinlikle Kuzey Avrupa'ya gitti (Mondini, Lucchesi Ragni, 2008, s.17). 1875'te bir göz hastalığı nedeniyle ressamlığı terk etti ve Brescia'da ölümüne kadar yaşadı. 1884'te Brescia'da öldü. Giovanni Renica tüm eserlerini ve çalışma mazemelerini Brescia Üniversitesi'ne miras bıraktı. Bunlar arasında: 548 eser, 11 albüm ve kalem çizimler ve suluboya tekniği ile yapılmış 10 dosya ve bazıda baskılar vardı (Ateneo di Brescia, 1882, s.123-124).

Şekil 44. Giovanni Renica "Istanbul, The Kilic Ali Pasha Mosque", 1844, tuval üzerine yağlıboya, 24,8 x 34,7 cm, Satilir, Viyana'da " Palais Dorotheum Vienna", Ocak 23,2014 (bugünkü özel koleksiyonunda olabilir)

Şekil 45. Giovanni Renica “ Tophane and View of Istanbul by Night”(?) tuval üzerine yağlıboya, 24.8 x 34,5 cm, Satilir, Viyana’da “ Palais Dorotheum Vienna”, Ocak 23,2014 (bugünkü özel koleksiyonunda olabilir)

- **Ippolito Caffi (1809-1866)**¹⁰⁵

Ippolito Caffi, 1809 yılında Belluno’da doğdu. Ailesi Caffi’nin bir terzi olmasını istedi ve ailesi tarafından Caffi bir terziye gönderildi. Fakat Caffi hemen terzinin atölyesini bıraktı ve Belluno’da çizim dersleri almaya başladı (Barbiera, 1918, s.93). Sonrasında sanat okumaya devam etmek için önce Padova’ya sonra Venedik’e gitti. Venedik’te 1827’den 1829’na kadar itibaren güzel sanatlar akademisine katıldı ve orada perspektif ve doğa resimleri derslerini aldı (Pittaluga, 1973). O, 1832 yılında Roma’ya gitti ve ressam Paoletti’nin atölyesinde çalışmaya başladı ve Paoletti’nin öğrettikleri ile Caffi kendi resimsel tekniği iyileştirebildi (Pittaluga, 1973). 1842’te Doğu’ya yola çıktı ve Atina; İstanbul; İzmir ve Efes’e gitti ve birkaç aydan sonra 1843’te Roma’ya döndü (Sönmez, 2006, s.144). Ippolito Caffi, Doğu’ya yaptığı yolculuk sırasında birçok eser yaptı ve tablolarında Müslüman dünyayı resmetti. Pazar, insanlar, manzaralar ve günlük yaşam ana konular arasındadır. Caffi’nin üslubu gerçekten en büyük

¹⁰⁵Ippolito Caffi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Pittaluga, M.,& Caffi I., (1971). *Il pittore Ippolito Caffi*. Vicenza:Neri Pozza Editore; Caffi, G. A (1967). *Ippolito Caffi. 1809-1866*. Padova: Amicucci Editore; Özel,A.,(1994). Caffi Ippolito. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Cilt 2*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı’nın Ortak Yayımıdır (s.369-370);

Venedik manzara ressamlarından biri olan Canaletto'nun¹⁰⁶ tarzından etkilenmiştir. Nitekim Caffi manzaralarını oluştururken Venedikli ressamlar tarafından kullanılan bir araç olan pantograf aletini bazı gravürlerde kullandı (Rispoli, 1996, s.55). Böylece çizimin bileşimi sertlik gösteriyor. Ancak Caffi eserlerinde Venedik geleneğinden farklı renkler kullandı. Venedik resim üslubu geleneğinden Caffi'nin eserlerde daha “Romantik” şekilde gösteriyor (Fusco, Pietrini, 1998, s.47). Nitekim Caffi'nin renkleri Canaletto'dan ve diğer geleneksel Venedik ressamlardan daha güçlü gösteriyor ve çizimlerinin ana hat çizgisi çok yumuşatılmış. Çizimlerinde gerçekliği tasvir etmesiyle dikkat çekti ve ışık ve renkleri betimlemeye özen gösterdi. Bu özellikle İstanbul'u tasvir eden eserlerinde görülebilir ve Caffi ile, İstanbul'u Venediklilerin tarzında resmettiğini söylebiliriz. Ancak, İstanbul'da birkaç eserinde Caffi kendini kutunun dışında bir ressam olarak gösterir. Aynı eserlerde içinde farklı teknikleri karıştırır. Örneğin kalem, suluboya ve çini mürekkebi karıştırması gibi (Rispoli,1996,s.55-56).

1848'de Avusturya'ya karşı diğer vatanseverler ile bağımsızlık için ayaklanmaya katıldı. Caffi ayaklanmanın sona ermesiyle Venedik'ten sürüldü ve Cenova'ya gitti (Pittaluga, 1973). Sonrasında Cenova'dan yola çıktı ve önce Torino ve İsviçre sonrasında İspanya ve Fransa'ya gitti. Seyahatleri sırasında resim yapmaya devam etti. 1855'te Roma'ya döndü. Fakat 1860'ta Avusturya tarafından tutuklandı ve sadece birkaç aydan sonra serbest bırakıldı (Pittaluga, 1973). 1866'ta Avusturya'ya karşı, Veneto'nun Avusturyalılardan bağımsızlığı için savaşa katıldı ve “Re d'Italia” isimli gemiye bindi. İtalyan ressam ve vatansever, Vis'te geminin batması sırasında öldü (Barbiera, 1918, s.113-119). Caffi en büyük İtalyan oryantalistleri arasında ve en cesur vatanseverler arasında hatırlanıyor.

¹⁰⁶Giovanni Antonio Canal, daha iyi bilinen Canaletto adlı, 1697'de Venedik'te doğdu. en büyük İtalyan ressamlar arasında sayılıyor. Canaletto esas olarak Venedik'in manzaralarını çizdi ve onun boyama tarzı 19. yüzyıl Venedik resmini etkiledi. 1768'de, venedik'te öldü.

Şekil 46. Ippolito Caffi, “Costantinopoli: l’Ippodromo/ Kostantiniyye:Hipodrom ”,1843, çerçevesiz karton üzerine yağlı boya, 17 x 29 cm, Venedik’te “Fondazione Musei Civici di Venezia”

Şekil 47. Ippolito Caffi, “Costantinopoli: veduta dalle acque dolci d’Europa / Kostantiniyye: Avrupa'nın temiz sularından manzaralar”,1843, çerçevesiz karton üzerine yağlı boya,40 x 26 cm, Venedik “Museo Correr”

• **Carlo Bossoli(1815-1884)**¹⁰⁷

Carlo Bossoli 1815 tarihinde Lugano'da doğdu. Onun annesi Maria Bernasconi, babası Pietro Bossoli'dir ve babası yontma kalemci idi. 1820'de ailesi ile Odessa'ya geçti (Dalmasso, 1971). Bu dönemde Odessa çok aktif bir şehirdir ve kente İtalyan ve İsviçre kökenli pek çok sanatçı çalışmak için gitmiştir. Odessa'da Carlo Bossoli ilk eğitimini aldı ve 1826'da satıcı olarak kitapçıda vetaş baskı baskıları yapan bir işyerinde çalışmaya başladı (Sönmez, 2006, s.150; Dalmasso, 1971). 1828'de Carlo Bossoli çırak olarak İtalyan sahne tasarımcısı Rinaldo Nannini'nin yanında çalışmak için seçildi (Sönmez, 2006, s.150; Fusco, Pietrini, 1998, s.43). Zamanla Carlo Bossoli, Odessa'da kendi çalışmalarını satmaya başladı ve şehirde sanatçı olarak başarı kazandı. Bu dönemde, eserlerini zamlı boya ve guaj tekniği ile yaptı ve özellikle tablolarında manzaralar resmetti. Carlo Bossoli, eserleri için gerçeklikten ve onu çevreleyen manzaradan ilham aldı ve bunu büyük sadakat ile resmetti. Bossoli, 1839'da İtalya'ya gitmek için Odessa'dan yola çıktı. Yolculuk sırasında İstanbul'da durmuştur (Makzume, 2007, s.85). İstanbul'da Osmanlı dünyası konusu üzerinde tablolar yapmaya başladı ve eserlerinde İstanbul'un güzelliklerini resmetti. 1839 tarihinde Napoli ve Roma'da yaşamıştır. İki şehirde detaş baskıyalar ve tablolar yaptı. Bir süre sonra İtalya'dan yola çıktı ve Rusya'ya gitti. Yeniden 1843'de Rusya'dan İtalya'ya döndü. 1844-1845 yılları arasında Milano'da kaldı (Dalmasso, 1971). Yolculuk sırasında Türkiye'yi ziyaret etti ve yeniden tablolarında Osmanlı başkentinin manzaralarını yaptı. İstanbul'da konu olarak saraylar, pazarlar, Osmanlı kadınlarını çizmek ile ilgilendi. İtalyan ressam, İstanbul'a ve manzaralarına renk ve detaylara büyük özen göstererek romantik bir şekilde temsil etmiştir.

Bu yıllarda İtalyan sanatçının eserleri çok ticari başarı kazandı. Örneğin, Bossoli 1842 tarihinde D. Klenoff tarafından Odessa 24 *Vues de la Crimée dessinée d'après nature et lithographiées par C. Bossoli* adıyla yayınlanan albümle basılmıştır ve bu çok takdir edildi (Sönmez, 2006, s.152). 1853'te, Torino'ya nakletti ve burada Piemonte krallığı tarafından Torino ile Cenova arasındaki tren yoluyla baskıyalar yapma görevi ile atandı (Dalmasso, 1971; Daverio, 2012, s.225-227). 1855'te Piemonte ordusu ile Kırım'a gitti ve Kırım

¹⁰⁷Carlo Bossoli hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Peyrot, A. (1975). *Carlo Bossoli(1815-1884) luoghi, personaggi, costumi, avvenimenti nell'Europa dell'Ottocento, visti dal pittore ticinese*. Torino: Tipografia Editrice Torinese; Maggio Serra R., Peyrot A., Vernizzi C., (1985). *Carlo Bossoli(1815-1884) Cronache pittoriche del Risorgimento*. Catalogo della mostra, Palazzo Carignano, 18 gennaio - 21 marzo 1985. Torino: Tipografia Editrice Torinese;

Savaşı; manzaralar; Kırım'ın yaşayan insanlar konu olarak çizdi (Stella, 1893, s.115-116). Bu eserlerinde Carlo Bossoli renk kullanımına ve savaş meydanlarındaki askerlerin yaşamını temsil etmeye çok dikkat etti. Yine Kırım manzaralarını çok dikkatli ve detaylı bir şekilde çizdi. Kırım Savaşı konulu eserlerini İngilizler çok beğendi ve bu çizimler Carlo Bossoli 1855'te Londra'da "French Exhibition Galleri" deki, Kırım Savaşı Sergisi'ne katıldı. Sergideki bütün eserleri 1856'da Day&Son yayınevi tarafından yayınlandı.taş baskıyalarının yer aldığı katalogda¹⁰⁸ Carlo Bossoli'nin Kırım sergisindeki sergilenen eserlerini bulmak mümkündür. Örneğin: Sivastopoli'nin mazaraları ve Woronzoff Prens ve Prensese portreleri gibi. Carlo Bossoli, 1859'da Day&Son yayınevi tarafından bir albüm İtalya Bağımsızlık Savaşını konusu üzerinde ve 40 renkli taş baskından olmuştur yayınladı.

Carlo Bossoli, 1860-1861 yıllar arasındaki İtalyan general ve Prens Eugenio Emanuele Savoia Carignano (1816-1889) için 105 zamlı boya tekniği ile tablolar boyatı ve bunu İtalya Bağımsızlık Savaşı konusu üzerinde yapıldı (Dalmaso, 1971). İtalyan ressam 1884'te Torino'da öldü.

Şekil 48. Carlo Bossoli "Üsküdar'dan bakarken İstanbul manzarası", 1854, guaj boya, levha'da çizdi ve sonrada bu çizim tuval üzerine düzendlendi, 40x135 cm, özel koleksiyon

¹⁰⁸ Londra'da Kırım Savaşı Sergisi'nin kataloğu "The Crimean Exhibition" adı ile 1856'te basıldı. Kataloğun kapağında şöyle yazmaktadır: "The Crimean Exhibition: Catalogue of the exhibition of authentic sketches, drawings, & pictures executed in the Crimea, including mr. Armitage's Grand Pictures of the Battles of Balaklava & Inkerman, Carlo Bossoli's drawings, and the whole of the sketches by mr. William Simpson, composing the celebrated work (published under the patronage of Her Majesty), The Seat of War (Colnaghi's authentic series), French Exhibition Gallery, 121, Pall Mall.

Şekil 49. Carlo Bossoli “Saray İçi”,1845, kağıt üzerine guaj boya, 16x21.5 cm, Oya-Bülent Eczacıbaşı Koleksiyonu

- **Luigi Rubio(?-1882)¹⁰⁹**

Luigi Rubio ilk yıllarda 1800’de Roma’da doğdu. Roma’da ilk eğitimi tamamladıktan sonra, “Saint-Luc Akademisi”nde sanat okudu. L. Rubio öğrenciyken çok iyi bir ressam olarak kabul edildi ve neoklasik üslupta çalışmaları çok başarılıydı. Nitekim Saint-Luc Akademisi’nde İtalyan ünlü heykeltıraş Antonio Canova tarafından verilen bir ödül aldı (De Gubernatis,1889,s.438). 1823’te Parma’da bir sergiye katılıp 1000 Frank kazandı. Sonrasında 1824’te Roma’da Papa XII. Leone tarafından düzenlenen diğer bir sergiye katılıp iki altın madalya ve bir üç yıllık emekli maaşı kazandı. 1827’de Saint-Luc Akademisi’nde akademi üyesi olarak seçilmiştir (De Gubernatis, 1889, s.438; Sönmez, 2006, s.157) ve aynı sene Kont Zamoyaski için portreler yapmak amacıyla Polonya’ya gitti (Ciampi, 1831, s.150). 1830 tarihinde Paris’te oldu ve orada ünlü romantik ve neoklasik Fransız ressam Léon Cogniet ile çalıştı (Makzume, 2007, s.79). Paris’te çok zaman kaldı ve orada birçok sanat sergisine katıldı. Bu dönemde en önemli ve ünlü eserini “Paolo e Francesca / Paolo ve

¹⁰⁹Luigi Rubio hakkında çok kaynak bulunmamakta ve Rubio’nun doğum tarihi belli değildir. Sanat tarihçileri Erol Makzume(2007) ve Zeki Sönmez(2006)’ye göre Luigi Rubio 1795 yılında doğdu (Makzume,2007,s.79; Sönmez,2006,s.156). Ancak, Sanat tarihçi ve yazar André Michel(1925)’e göre L.Rubio 1808 tarihinde doğdu, yine Michel’e göre İtalyan ressam 1890 yılında öldü (Michel,1925,s.210). Rubio’nun doğum tarihini yaklaşık 1800’lerin ilk yıllarına yerleştirebiliriz.

Francesca” idi. Bunu 1832 yılında yapmıştır ve ilk defa olarak 1833’te “Paris Salon” da sergilenmiştir. 1847’de İstanbul’da gitti ve Abdülmecid için bir portre yaptı ve bunun için Abdülmecid tarafından 8 Kasım 1847’de bir “Nişan-ı Âli” aldı (De Gubernatis, 1889, s.438; Sönmez, 2006, s.157; Makzume, 2007, s.79). Bu çalışmada sultan dörtte üç profilden temsil edilmiştir ve gözler izleyiciye bakmaktadır. Bu resmin neoklasik bir tarzı var. Ancak ressamın kullandığı renkler romantik ve çok narindir. Yine Sultanın tatlı bir ifadesi vardır ve elbisenin siyah rengi madalyanın detayları ile tezat oluşturur. İstanbul’da İtalyan ressamın başka eserler yaptığını düşünebiliriz fakat bunun hakkında fazla belgeler yoktur. Kesin tarihi bilinmemekle birlikte bu yıllarda Luigi Rubio, Rusya’ya gitti (Michel, 1925, s.208; Sönmez, 2006, s.157). 1853’te St. Petersburg sanat Akademisi’nde profesör olarak seçilmiştir ve 1867’de II. Aleksander tarafından Cenevre şehrindeki Rus Kilisesi için resimler yapmak için St. Stanislao’nun madalyonunu aldı (De Gubernatis, 1889, s.438). Yine 1870 tarihinde Floransa Güzel Sanatlar Akademisi’nde öğretim üyesi oldu (De Gubernatis, 1889, s.438; Sönmez, 2006, s.157) ve Floransa’da 1882’de öldü.

Şekil 50. Luigi Rubio, “Abdülmecid khan portresi'nin 25 yaşında”, 1847, tuval üzerine yağlıboya, 65x54.5 cm. Satılır, “Ader Picard Tajan Maison” Paris’te, 13 April 1992, lot 205 (bugünkü özel koleksiyonunda olabilir)

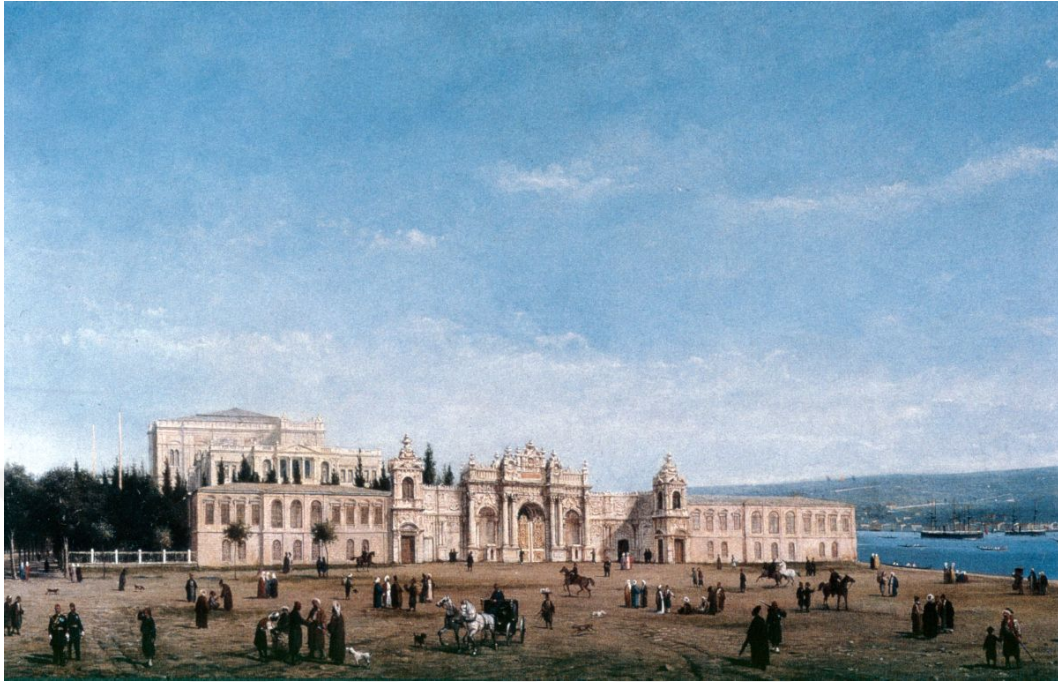

Şekil 51. Luigi Rubio “Apelle e Campaspe”, 1820-1830, tuval üzerine yağlıboya, 59.5 x 78 cm. Satılır, “Sotheby’s” Milano’da, Haziran 16, 2010, (bugünkü özel koleksiyonunda olabilir)

- **Luigi Querena (1820-1887 yaklaşık)**

Luigi Querena 1820’de Venedik’te doğdu. Babası Lattanzi Querena (1768-1853) sanatçıydı ve Venedik’te ressam ve tablo restoratörü olarak çalıştı. Luigi Querena’nın hayat ve eğitimi hakkında çok az bilgiye sahibiz. Kuşkusuz Luigi Querena babası tarafından eğitilmişti ve babasının atölyesinde çalıştı. 1847 yılında “Venezia con veduta dalla chiesa dei SS. Giovanni e Paolo / Venice with a view from the church of the SS. Giovanni and Paolo” adlı resim ile Venedik Sergisine katıldı (Istituto Matteucci, 2008) ve sonrasında 1845-1879 yılları arasındaki Venedik’teki sürekli sergilere katıldı (Sönmez, 2006, s.175). Bu dönemdeki eserlerinde manzara ve Venedik şehri teması hakimdir. 1848’de Avusturyalılara karşı isyana katıldı ve devrimin bazı anlarını Luigi Querena tarafından yapıldı. Ayrıca isyan sırasında Venedik’te boyamayı ve çalışmayı başaran ressamlar arasında hatırlanıyor (Molmenti, 1903, s.140). Büyük olasılıkla 1870’den hemen sonra İstanbul’a gitti ve Osmanlı kentinin birkaç resmini yaptı (Sönmez, 2006, s.176). Bu eserlerde Luigi Querena İstanbul manzaralarını çizdi ve onun tarzı Venedik resim geleneğinden ve Canaletto’nun resminden etkilenmiştir. Eserlerinde, Luigi Querena İstanbul’u kesin bir şekilde ve detaylarla dolu boyadı.

İtalyan ressam yumuşak ve narin renkler kullandı. Canaletto ve diğer Venedik ressamı gibi eserlerini büyük tuvalere de yaptı.

Şekil 52. Luigi Querena “Dolmabahçe Sarayı”, 1875, İstanbul, Özel Koleksiyon

- **Alberto Pasini (1826-1889)¹¹⁰**

Alberto Pasini 1826’da Busseto’da, Parma belediyesinde küçük bir şehirde doğdu. Küçükken babası öldü ve Pasini sadece annesiyle birlikte büyüdü (Calderini,1916,s.10). Alberto Pasini 1843’te Parma’da Güzel Sanatlar Akademisi’ne katıldı ve orada manzara, sahne dekoru hazırlama sanatı ve daha sonra çizim vetaş baskı dersi izledi. 1849 yılında isyanlar sırasında İtalyan bağımsızlık amacıyla Avusturya’ya karşı *Colonna dei Volontari di Modena* [Modena’nın gönüllü asker sıra] ile ayaklanmalara katıldı (Fontana, 2015; Calderini, 1916, s.10). Ayaklanmalardan sonra, Parma’ya döndü ve sanatçı olarak çalışmaya başladı. Parma’da reklam tabelaları vetaş baskılar yarattı. Butaş baskılar “*Trenta vedute di castelli del Piacentino, in Lunigiana e nel Parmigiano*” adlı bir albüm içinde toplandı ve yayınlandı (Fontana, 2015). Alberto Pasini çalışmak için İtalya’dan ayrılmaya karar verdi ve 1851’de ünlü İtalyan gravürücü

¹¹⁰ Alberto Pasini ayrıntılı bilgi için bkz: Marini,G.L (2014). *L’Oriente di Alberto Pasini. Museo di Arti Decorative Accorsi-Ometto*. Torino: AdArte Editore; Godi G.,Mingardi C.,(1996). *Alberto Pasini: da Parma a Costantinopoli via Parigi*. Parma: Fondazione Cassa di risparmio di Parma e Monte di credito su pegno di Busseto; Lualdi,L (1996). *Alberto Pasini itinerario in Oriente,1855-1856: Egitto, Arabia, Yemen, Persia e Turchia*. Milano:Erwin Silbernagl Volker Galleria d’Arte. Daverio Editore

Paolo Toschi'nin de tavsiye mektubu aldı, önce Torino ve Cenevre'ye daha sonra Paris'e gitti. Paris'te, ilk dönemde İtalyan arkadaşı ve sanatçı Giovanni Berchot ile oturdu vetaş baskı Jean Louis Thierpenne ile çalıştı vetaş baskı Louis P.H. Dupont'un dost oldu. 1852 yılında ünlütaş baskı Étienne Eugène Cicéri tarafında Alberto Pasinitaş baskı olarak çalışmak için seçildi (Sönmez, 2006, s.160-161; Fontana, 2015). Bu yıllarda İtalyan sanatçı “École de Barbizon / Barbizon Ekolü”¹¹¹ grubu ile tanıştı ve bu zamandan beri yağlıboya tekniği ile yapılan “*en plein air*” ile ilgilendi (Sönmez, 2006, s.161; Fontana, 2015). Aynı dönemde Paris'te, Alberto Pasini Fransız sanatçı Théodore Chassériau (1819-1856) ile bir atölye açtı ve iki sanatçı beraber çalışmaya başladılar. 1855'te Théodore Chassériau doğuya doğru yolculuğuna eşlik etmeyi sormak amacıyla Fransız diplomat Prosper Bourree atölyesine geldi. Fakat Théodore Chassériau, Fransız diplomata olumsuz bir cevap verdi dolayısıyla Alberto Pasini Doğu'ya gitmek için Théodore Chassériau'yu yanına karar verdi (Calderini, 1916, s.14). Böylece aynı sene Alberto Pasini yola çıktı ve diplomat Prosper Bourree ile Mısır, Suudi Arabistan, Güney Yemen ve İran'a gitti ve yolculuk sırasında İran hükümdarı Nasireddin Şah ile tanıştı. İtalyan sanatçı, yolculuk sırasında birçok çizim yaptı ve Avrupa'ya dönerken bu çizimlerden bazıları ile taş baskılar yaptı (Sönmez, 2006, s.161; Fontana, 2015). 1856'da, Doğu'dan Fransa'ya döndü ve aynı sene Parma Güzel Sanatlar Akademisi'nde onursal akademisyen ünvanı ile profesör olarak atandı (Fontana, 2015). Alberto Pasini, 1859'da Doğu'ya doğru yeni bir yolculuk yapmak için yola çıktı ve 1860'da İtalya'ya döndü. 1860'da, İtalyan Mariannina Celi di Borgotaro ile evlendi ve sonrasında Paris'e gitti. 1867'de, yeniden Doğu'ya gitmek için Paris'ten çıktı ve İstanbul'a ulaştı. Alberto Pasini için bu yolculuk çok önemliydi. Nitekim İtalyan ressam hem Fransa'da ve hem İtalya'da önemli bir ressam ve oryantalist olarak kabul edildi ve bu yeni yolculukta Pasini

¹¹¹“École de Barbizon” yaklaşık 1830'dan 1870'lere kadar, bir ressimçiler grubu etkili olmuştur. 1848'de John Constable'ın idealleri Barbizon ekolünün kuruluşu ile deklare edilmiş oldu. Fransız manzaraları ekolün ve “doğal” en temel konusu haline geldi. Akım ismini Fransa, Fontainebleau Ormanı yakınlarındaki Barbizon köyünden almıştır.

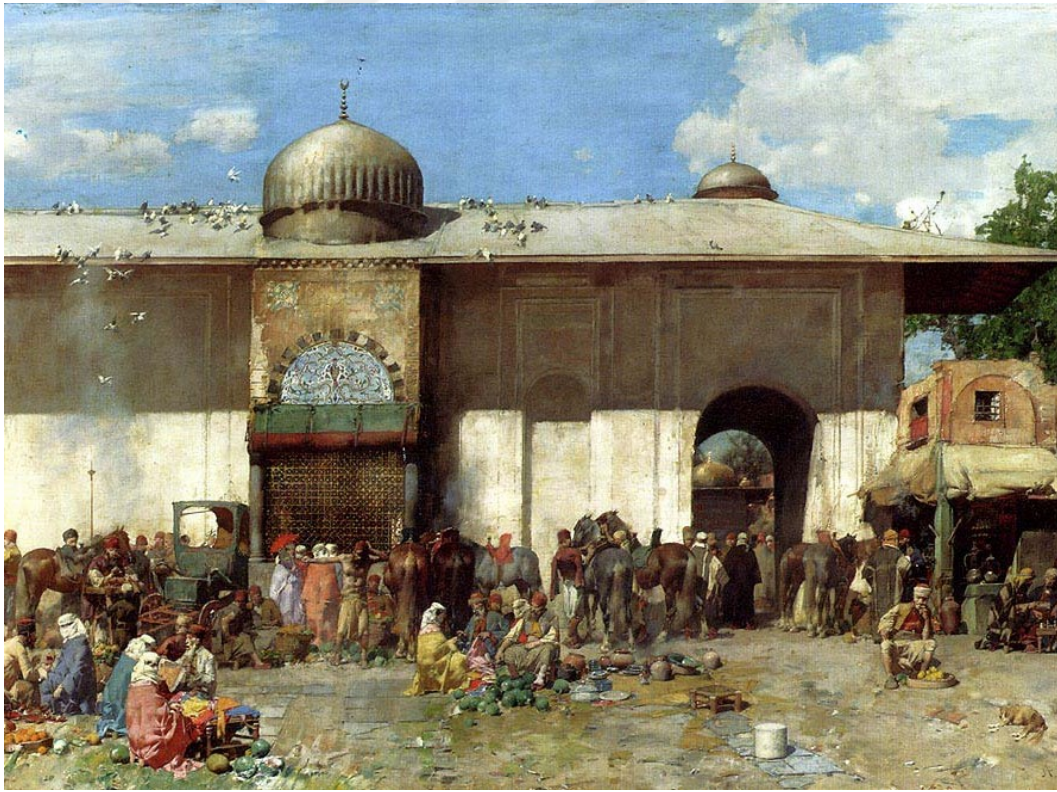
Bu ressimçiler en önemli özelliklerinden bazıları ton nitelikleri, renk, gevşek fırça darbeleri ve yumuşak form kullanımıdır ve manzaraları figürleri (köylü figürleri, köylü hayatı sahneleri ve alanlarda iş peyzaj kapsayacak şekilde genişletti. Theodore Rousseau, Jean-François Millet ve Charles-François Daubigny'dir. Jules Dupré, Constant Troyen, Charles Jacque, Pierre Emmanuel Damoye, Charles Olivier de Penne, Henri Harpignies, Paul-Emmanuel Péraire, Gabriel-Hippolyte Lebas, Albert Charpin, Félix Ziem, François-Louis Français, Émile Van Marcke, Narcisse Virgilio Diaz ve Alexandre Defaux ekole mensup diğer ressamlardır. Barbizon Ekolü ayrıntılı bilgi için bkz: Adams,S (1994).*The Barbizon school & the origins of impressionism*. London: Phaidon Press

sadece İstanbul'u ve günlük hayatı resmetmekle kalmadı, aynı zamanda Avrupa pazarının ihtiyaçlarını nasıl yorumlayacağını biliyordu ve değerli eserler için Avrupa pazarlarında İstanbul konusu üzerinde çalıştı. Yine deneyim ve Doğu'ya yapılan önceki gezi, ressamın Osmanlı toplumunu ve İstanbul'un canlılığını daha iyi anlamalarını sağladı. Bu dönemde en güzel ve en önemli eserleri Osmanlı İmparatorluğu ve İstanbul'u üzerinde Pasini tarafından yapıldığı söylebiliriz. Bu eserlerde İstanbul'u gerçekçi bir şekilde temsil edilir. Ressamın amacı tablolarla kentin ruhu ve Türk kültürünün çizimini yapabilmektir. Pasini ile Oryantalist resim daha somutlaşıyor ve daha gerçekçi gösteriliyor. İstanbul'da kaldığı süre boyunca Sultan Abdülaziz Dolmabahçe Sarayı için Pasini'den eserlerinde Girit Savaşı konusu üzerinde çalışmasını istedi. Sultan Pasini'nin ilk yaptığı eserlerini çok beğendi ve İtalyan ressamdan diğer üç eserini de istedi (De Gubernatis, 1889, s.355; Fusco,Pietrini, 1998, s.70) ve bunlar savaş sahnelerini temsil ediyorlar. Toplamda İtalyan sanatçı Saray için dört resim yaptı ve bugünkü Dolmabahçe Sarayı'nda bulunmakta (Makzume, 2007, s.88).

Pasini 1868'de İstanbul'dan Paris'e gitti. 1873'te tekrar Türkiye topraklarına döndü ve Bursa'yı ziyaret etti. Tekrar 1876'da, Doğu'dan döndükten sonra İstanbul'da kalmak istedi fakat A. Pasini Viyana'dayken Sultan Abdülaziz'in ölümünü öğrendi ve İstanbul'a gitmemeye karar verdi (Makzume, 2007, s.88). 1878'de Paris Universal Sergisi'ne katıldı ve Légion d'honneur nişanı kazandı (Sönmez, 2006, s.165). 1879'da ve 1883'te İspanya'yı ziyaret etti ve İspanya manzaraları çizdi. 1880 yılından beri çok az gezdi ve sadece birkaç sergiye katıldı. 1889'da Torino yakınındaki Cavourto'da bulunan çiftlik evinde öldü (Calderini, 1916, s.18; Sönmez, 2006, s.165; Fontana, 2015).

Şekil 53. Alberto Pasini "İstanbul'da pazar", 1868, tuval üzerine yağlıboya, 23.5 x 40 cm.
Madrid, Museo Thyssen, Carmen Thyssen-Bornemisza Collection

Şekil 54. Alberto Pasini "Türk Pazarı", 1884, tuval üzerine yağlıboya, 48x73 cm, Özel Koleksiyonu

• **Pietro/Philippe Bellò (1831-1909)¹¹²**

Pietro/Philippe Bellò 1831'de Venedik'de doğdu. Çocukluktan beri seyahat etti, nitekim 10 yaşındayken gezmeye başladı; önce İsviçre'ye sonrasında Rusya'ya gitti ve orada yedi sene kaldı (Thalasso, 1988, s.71). Rusya'dayken, Odessa'da kaldı ve burada sahane ve tiyatro dekorasyonunu okudu (Fusco, Pietrini, 1998, s.114). P. Bellò Rusya'dan sonra, Mısır'a gitti ve orada dört sene oturdu. Mısır'dan sonra Fransa, Almanya ve Avusturya'yı ziyaret etti. 1853'te yaklaşık Kırım Savaşı salgınında, İstanbul'a gitti (Thalasso, 1988, s.71-72). İstanbul'da, P. Bellò İtalyan sanatçı Merlo¹¹³ ile Naum Tiyatrosu'nun iç dekorasyonlarını yapmak için çalışmaya başladı. Birkaç zaman sonra İstanbul'da küçük bir atölye açtı ve evlendi (Sönmez, 2006, s.201; Fusco, Pietrini, 1998, s.114). 1866'da İtalya'ya döndü. İtalya'da mimar ve dekoratör olarak çalıştı (Thalasso, 1988, s.72). 1890'da İstanbul'a döndü ve 1891'de İstanbullu Levanten mimar Alexandre Vallauri (1850-1921)'nin yardımcısı statüsünde Sanayi-i Nefise Mektebi'nin mimarlık bölümünde "Fenn-i Mimari" hocası olarak çalışmaya başladı (Sönmez, 2006, s.202; Makzume, 2007, s.98) ve sonrasında Sanayi-i Nefise Mektebi'nin mimarlık bölümünde "Fenn-i Mimari" profesörü olarak atandı (Çoker, 1983, s.21). P. Bellò 1895'den 1903'e kadar Duyun-ı Umumiye Binası ile İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin inşaat işinde mimar Alexander Vallauri'nin yardımcısı oldu (Sönmez, 2006, s.202). 1909 tarihinde öldü. İstanbul'dayken, P. Bellò İstanbul'un manzaraları, günlük hayatın anlarını suluboya tekniği ile yaptı. İtalyan sanatçı, eserlerinde nazikçe İstanbul'un parlaklığını boyadı ve Romantik; Oryantalist üsluptan ayrılmıştır. Nitekim İstanbul'u modern bir şekilde olmuş. Osmanlı başkenti kalıplaşmış değil ve resmin kompozisyonu dengeli gösteriliyor.

¹¹² Kaynaklarda hem Pietro hem Philippe adını bulabiliriz. Fransız yazar Adholphe Talasso "L'Art Ottoman les peintres de Turquie" eserinde, 1910 tarihinde yayınlandı, İtalyan resam Bellò için Philippe adı kullanır. Maria Antonella Fusco "Verso il Novecento/ On Dokuzuncu Yüzyıla Doğru" makalesinde: Rispoli, A (Ed.) *Uno Sguardo ad Oriente: Il Mondo Islamico nella Grafica Italiana dall'Eta' Neoclassica al Primo Novecento – Doğu'ya Bakış: Neoklasikten Yirminci Yüzyılın Başlarına İtalyan Grafik Sanatında İslam Dünyası*, Exhibition Catalogue, İstanbul: Istituto Italiano di Cultura, 1996., s.221-253, eserinde içindedir, Pietro adı kullanır.

¹¹³ Merlo'nun hakkında bilgiler bulamıyor.

Şekil 55. P. Bellò, “Sulla via di İstanbul/ İstanbul Yolunda” (?) kağıt üzerine suluboya, Bassano del Grappa’da (Vicenza) “Museo Civico Bassano del Grappa”

Şekil 56. P.Bellò, “Boğazda Piknik”,1905, kağıt üzerine suluboya, 11x12 cm, Özel Koleksiyon

- **Achille Formis Befani (1832-1906)**

Achille Formis Befani 1832 yılında Napoli’da doğdu. Soyadı Befani’dir, fakat küçükken profesyonel müzik sanatçısıydı ve “Formis”i soyadı olarak aldı ve zamanla bu soyadı kullanmaya devam etti (Makzume, 2007, s.89). Napoli’de Güzel Sanatlar Akademisi’nde okudu ve sonrasında Milano’da Brera’nın Güzel Sanat Akademisi’nden ders aldı. Milano’da İtalyan ressamı Eugenio Gignous,

Giuseppe Bertini ed Eleuterio Pagliano ile arkadaşları ve ve natüralizmin sanatsal ¹¹⁴akımına yaklaşıp. 1860-1870 yıllar arasındaki Doğu'ya gitti ve Mısır, Ortadoğu ve İstanbul'u ziyaret etti (Spinazzè, 2014, s.30; Sönmez,167) ve Doğu'nun peyzajlarını boyadı. 1870'te Parma'daki Güzel Sanatlar Galerisi'nde Achille Formis Befani doğuyu temsil eden iki tablo sergiledi: birincisi "İskenderiye Yakınında bir Arap Kasabası" adlı ikincisi "Pera'dan İstanbul'a Bakış" adlı idi (De Gubernatis, 1889, s.207; Sönmez, 2006, s.167).

Birkaç yıl sonra 1877'de Napoli'de Güzel Sanat sergisine "İstanbul'da Sultanahmet Çeşmesi" eser ile katıldı (Sönmez, 2006, s.167-168). Yine, Torino 1880'da ve 1884'te; Milano 1882'de ve Venedik 1887 tarihinde eserlerini sergi (De Gubernatis, 1889, s.207). Aynı dönem 1880 tarihinde Salon de Paris ve 1896'da Berlin Evrensel Sergisi'ne Doğu temalı eserler ile katıldı (Sönmez, 2006, s.168). 1906 yılında Milano'da öldü (Spinazzè, 2014, s.30).

Şekil 58. Achille Formis Befani "Sahara Çölü'nde Vaha",1871, tuval üzerine yağlıboya, 94x165 cm, Özel Koleksiyonu

¹¹⁴Natüralizmin (tabiatı bütün görüntüleriyle aynen vermeyi öngören sanat görüşü) adlı ondokuzuncu yüzyılın başında doğup gelişen sanatsal akım. Sanatçılar Natüralizmin'in ideoloji katılan resimlerinde doğa ve nesnel gerçekliği resmetmek istediler.

Şekil 57. Achille Formis Befani “Oriental Scene-Oryantal Sahne”,1870, tuval üzerine yağlıboya, 99.5 x 70 cm, Özel Koleksiyonu

- **Cesare Biseo (1843-1909)**

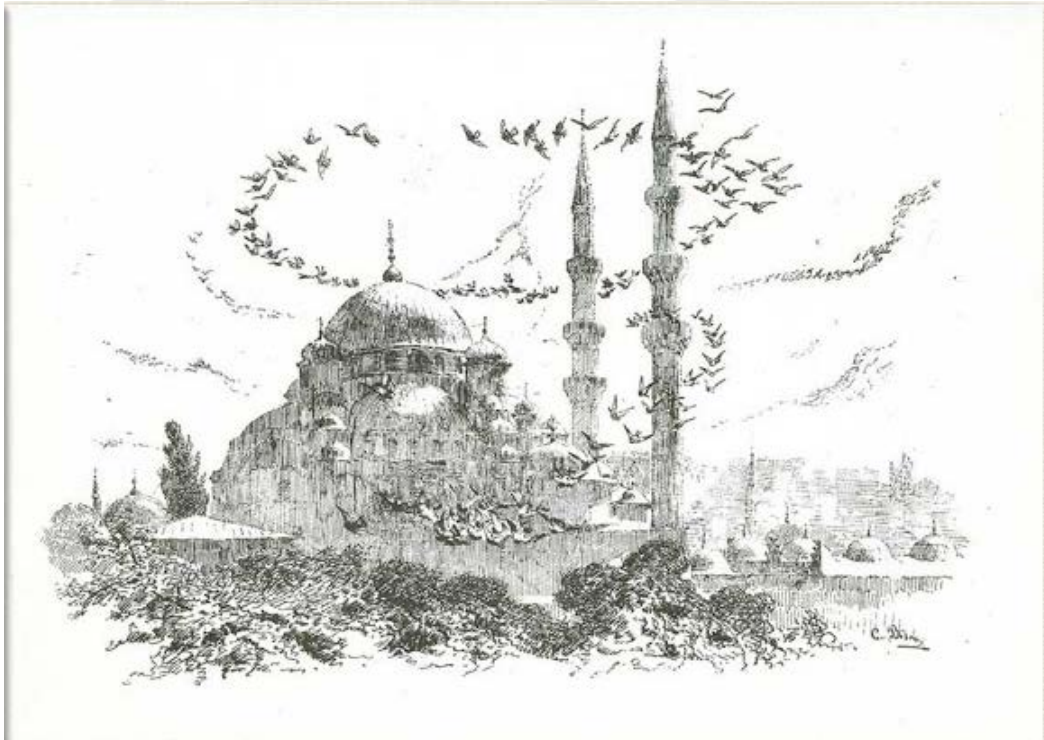
Cesare Biseo 1843 yılında Roma’da doğdu. Babası Giovanni Battista bir sanatçı ve Cesare Biseo ilk eğitimini babasının yanında aldı. Babasından resimsel tekniği öğrendi ve babası tarafından klasik ve akademik bir resim tarzını kabul etmesi önerildi (Abbruzzese,1968). Fakat baştan beri becerikli bir dekoratör ve gravürcü olduğunu kanıtladı ve meslek yaşamına sahne dekorları üzerine eğitim görerek başladı (Evren,2008,s.126). Roma’da, ilk çalışma olarak Caffè Convertiti’de hayvan figürleri ağırlıklı dekorasyon yaptı (Sönmez,2006,s.169). 1868’de Cesare Biseo Süveyş Kanalı’nın açılış hazırlıklarında çalışmak üzere Kahire’ye davet edilmiştir. Burada, yepyeni Tiyatro Opera Binası dekore etmek için atandı (De Gubernatis, 1889, s.59; Fusco, 1996, s.131; Sönmez, 2006, s.169). Büyük olasılıkla Mısır’da başka çalışmalar yaptı. 1869’da Mısır’da İtalyan ressam Stefano Ussi (1822-1901) ile karşılaştı ve onunla çalışmaya başladı (Evren, 2008, s.126) ve bu dönemde Cesare Biseo resimsel tekniğe yaklaştı. Biraz zaman sonra aynı sene Biseo İtalya’ya döndü. 1775’te Cesare Biseo, ressam Stefano Ussi ve İtalyan yazar ve gazeteci Edmondo de Amicis ile Fas’a gitti. Fas’ta ilk İtalyan Devleti elçisi Stefano Scovasso tarafından düzenlendi. Nitekim

Stefano Scovasso Fes şehrine yöneldi ve o resmi elçi olarak Fas valisi Mulay al Hassan'a kimlik bilgilerini sunmasıyla görevlendirildi. Bu misyonun resmi bir hesabına sahip olmak amacı ile İtalyan yazar ve gazeteci de Amicis'e eşlik etmesini istedi (Giardina,2006). Bir süre sonra Milano'da yazar de Amicis "Marocco" adlı Fas'tan resimli gezi rehberi yayınladı ve kitabının resimleri Stefano Ussi ve Cesare Biseo tarafından yapıldı. 1877'de Cesare Biseo Milanoli yayınevi Treves tarafından Edmondo de Amicis'in kitap "Costantinopoli" için İstanbul resimleri yapmak amacıyla İstanbul'a gönderildi (Fusco,1996, s.140). 1874'te Edmondo de Amicis İtalyan ressam Enrico Junck ile "Costantinopoli" kitabını hazırlamak için İstanbul'a gitti, fakat, Enrico Junck yolculuk sırasında hastalandı ve kısa bir süre sonra öldü. Böylece Cesare Biseo İstanbul'a ulaştı ve de Amicis'nin kitabı elinde tüm semtlerde mekânları dolaştı ve de Amicis yazı üslubuna yakın bir şekilde resimledi. 1878-1880 yıllar arasındaki "Costantinopoli" eseri üzerinde çalıştı ancak İtalya'ya dönüş tarihini bilmiyoruz. Cesare Biseo bu çizimlerinde Osmanlı dünyasına tüm ilgisini gösterir. Çizimleri etkileyici ve romantiktir; ayrıca sanatçı konuları en doğru şekilde büyük özen gösterir. Nitekim gerçekçilik ve etkileyicilik sadece bir fotoğrafa benzetilerek evleri, sokakları, Pera bölgesini, şehir sakinlerini ve şehrin hayatını çizdi. Cesare Biseo, 1800'lerin sonunda İstanbul'un güzelliklerini gösteren tasarladı.

İtalya'ya döndükten sonra birçok sanat sergisine katıldı ve Roma'da 1904'te başka İtalyan rassamlar ile bir grup "XXV della Campagna romana" kuruldu. Bu ressamların amacı Roma'nın kır ve doğayı olduğu gibi resmetmiştir. Cesare Biseo 1909'da Roma'da öldü (Abbruzzese,1968)

Şekil 59. Cesare Biseo “Harem’in Gözdeleri Gezintide”(?),tuval üzerine yağlıboya, 62x41 cm, Piacenza’da “Galleria D’Arte Moderna Ricci Oddi”

Şekil 60. Cesare Biseo “Bir Caminin Denizden Görünümü”, 1882, Edmondo de Amicis eserinde “Costantinopoli”, Milano Treves Yayınevi

- **Hermann David Solomon Corrodi(1844-1905)**

Hermann David Salomon Corrodi 1844’de Frascati’de dünyaya geldi. Babası Salomone di Emilie Ruegger idi ve Roma’da ressam olarak çalıştı. Hermann David Salomon Corrodi ilk eğitimini kardeşi Arnold Corrodi ile birlikte babasından aldı ve babasından iki kardeşe gerçek “doğa’ya göre” nasıl resim

yapılacağını ve ışığın tuval üzerinde nasıl boyaltığı öğrendiler (Magnani,1983). 1860 yılında Hermann sanat eğitimi tamamlamak için kardeşi ile Cenevre'ye gitti ve orada sanatçı Alexandre Calame(1810-1864)'nın atölyesine sık sık gittiler ve büyük olasılıkla Alexandre Calame'den resim dersleri aldılar. Bu dönem Hermann David Solomon Corradi Roma'daki "Accademia di San Luca/ San Luca Akademisi'nde sanat eğitimi almaya başladı (Sönmez,2006, s.179). 1866'dan beri iki kardeş Alman Sanatçılar Derneği "Deutsches Künstlerverein" katıldılar (Magnani,1983) 1872 yılında kardeşi ile Paris'e gitti ve burada Fransız ressamlar Ernest Meissonier (1815-1891) ve Jean-Léon Gérôme (1824-1904) ile tanıştılar. Paris'ten yola çıktılar ve Londra ve Monako'ya gittiler. İki kardeş Avrupa'yı ziyaret ederken, İtalya'ya döndüler ve 1873'te Capri'de oturdular ve sonrasında Viyana'da yaşadılar. Viyana'da peyzaj resmi ile iki kardeş bir altın madalya kazandılar (Sönmez,2006,s.180).

1874'te kardeşi Arnold öldü ve bu olay ressam Hermann David'i çok üzdü ve resim yapmaktan uzaklaştırdı. Sadece birkaç yıl sonra bir İngiliz kadınla evlendi ve tekrar resim yapmaya ve seyahat etmeye başladı. Suriye, Mısır, İstanbul, Kıbrıs gittiği yerler arasındaydı (Magnani,1983). Hermann'ın İstanbul'a ilk yolculuğu 1884'te oldu ve Osmanlı başkentine, 1887'de yineden geldi ve İtalyan ressam Sultan II. Abdülhamid ile ilişkiler kurmayı başardı (Sönmez,2006,s.180). Yolculuktan döndükten sonra, İtalya'ya döndü ve Roma'da uzun yıllar yaşadı. Ancak bazen yazın Alman şehirlerinde Baden-Baden ve Hamburg'da oturdu (Magnani,1983) ve 1905'te Roma'da öldü. Asıl olarak, akademik tarzda manzara ressamıdır ancak bir kısım eseri 19. yüzyıl Oryantalizm tarzındadır. Çağdaş yazar De Gubernatis tarafından yetenekli bir ressam olarak kabul edildi ve suluboya resimleri olumlu yorumlar aldı (De Gubernatis,1889,s.142-143).

Maalesef, 1892 yılında Roma'daki Hermann David Solomon Corradi'nin atölyesinde büyük bir yangında birçok yağlıboya ve eserler yok olmuştur. Böylece sadece bazı eserler kaldılar ve günümüzde Avrupa'nın müzelerinde saklanıyor.

Şekil 61. Hermann Solomon Corrodi “Galata Köprüsü ve Yeni Cami”,1875, tuval üzerine yağlıboya Paris’te “A. Lesieutre Collection”

Şekil 62. Hermann Solomon Corrodi “The Golden Horn,Costantinople”,(?), tuval üzerine yağlıboya, Özel Koleksiyon

- **Enrico Junck(1849-1878)**

Enrico Junck 1849’da Torino’da doğdu. Babası Giovanni Fransız asıllı ve taşbaskısı matbaacı idi. Annesi Vittoria Mondino, bir terzi idi (Gallo,2014). Enrico Junk onbeş yaşında vardığı Torino’daki Güzel Sanatlar Akademisi “Accademia Albertina/ Albertina Akademisi” ‘nde kaydoldu. Akademisi’nde İtalyan ressam Enrico Gamba(1831-1883)’nın öğrencisiydi ve ondan resim dersi aldı (Stella,1893,s.449). 1867’de sanat eğitimini tamamlamak için Paris’e gitti ve Paris’te 1871’e kadar kaldı. Fransız başkentinde “École des beaux-art” ’ta okudu ve ünlü Fransız Oryantalist ressam J.L. Gérôme öğrencisiydi. Fransa’da

oryantalist resme yaklaştı (Gallo,2014), ancak asla tarihsel konulu eserlere yaklaştı ve kendi resimsel tarzını yarattı. Eserler yapmak için doğada ve gerçeklikte ilham buldu ve işlerinde diğer özneye samimi ve romantik bir şekilde gördüklerini boyadı. Enrico Junck fırça kullanış şekli özgür ve akademik kurallardan uzak gösteriyor; renkler tuval üzerine bir macunsu ve canlı bir şekilde yayılır. Yine ışık kullanımına çok dikkat etti.

1870’de İtalya-Prusya savaşında Fransız ordusuna gönüllü olarak katıldı ve sonrasında İtalyan ordusunda asker olarak savaştı. Savaş sırasında İtalyan ressam bazı eserler yaptı. Bunlar arasında “*Agli avamposti (ricordi della campagna del 1870)/İleri karakol(1870 şavaşını anıları)*” ve “*Guardia araba (1869)/ Arap muhafızı(1869)*” vardı. Savaştan sonra, 1872’de Milano’ya döndü (Stella,1893,s.449-450). Milano’da kardeşini Benedetto ile oturdu ve İtalyan ressam Tranquillo Cremona(1837-1878) ve İtalyan yazar Emilio Praga(1839-1875) ile arkadaştı (Gallo, 2014). 1874 yılında Enrico Junc İtalyan gazeteci ve yazar Edmondo de Amicis(1846-1908) ile bir tür gezi rehberini yazmak üzere İstanbul’a gitti (Sönmez,2006,s.168; Fusco,Pietrini,1998,s.78). Muhtemelen İstanbul’da İtalyan ressam birçok çizgiler ve eserler yaptı. Fakat yaptığı eserler üzerine kesin bir bilgi yoktur ve hiçbir belge bulunamadı. Nitekim İstanbul’da kaldığı süre boyunca hastalandı (Fusco,Pietrini,s.80) İstanbul’dan biraz zaman sonra yola çıktı ve Kahire’de durdu ve değerli çizimler yaptı. Bunlar Milano’da “Galleria d’arte Moderna” bulunmaktadır (Gallo,2014). 1875’te Edmondo de Amicis Fas’a gitti ve başka bir ressam Cesare Biseo’daydı (Fusco,Pietrini,s.83). Bu yolculuğa Enrico Junk’un katılıp katılmadığından emin değiliz. Yolculuktan döndükten sonra, Roma’da oturdu ve sonrasında Pisa’ya gitti. Hasta oldu ve 1878 yılında Pisa’da öldü.

Şekil 63. Enrico Junck “Doğudan dokuz şekil”, De Agostini Picture Library

Şekil 64. Enrico Junck “Avlu’nun kırsal bölgedeki bir revak”, 1850-1878, tuval üzerine yağlıboya, 38,5 cm x 25,7 cm, Milano’da “Quadreria Dell'Ospedale Maggiore”

2.3 Müzik

• Giuseppe Donizetti (1788-1856)

Giuseppe Donizetti 6 Kasım 1788 tarihinde İtalya'nın Bergamo Kasabasında doğdu (Özasker,1997,11). O altı kardeşin en büyüğüydü ve ünlü İtalyan Opera bestecisi Gaetano Donizetti'nin ağabeyidir. Annesi Domenica De Nava ve babası Andrea Donizetti idi ve mallarını para karşılığı rehin olarak bırakıldığı Monte di Pietà'da kapıcı olarak çalıştı (Aracı,2014,s.26) Giuseppe Donizetti amcası Giacomo Corini'den ilk müzik eğitimi almış ve sonrasında Bergamo'daki Alman asıllı Johan Simon Mayr'nden bir ara beş on ders aldı (Gazimihal,1955,s.42). 1808 yılında Lombardia'dan Piemonteye gitti ve Napoleon'un 7. Alayında savaşımlara katıldı. Alayı ile önce Avusturya'ya, 1810'da İspanya'ya hareket etti ve orada 1811'den 1813'e kadar kaldı. İspanya'da Zaragoza kuşatmasına katıldı (Okuyay,2009,s.40). 1814 tarihinde, Napoleone Elbe adasına sürgününe gönderildikten sonra Giuseppe Donizetti Bergamo'ya döndü. Ancak kısa bir zaman sonra Donizetti tekrar Bonaparte'in hizmetine girmek ümidiyle Elbe adasına gitti ve oradaki Porto Ferrario'da bandoya flütçü oldu (Aracı,2014,s.33). Porto Ferrario'da 15 Şubat 1815'te Angela Todi ile evlendi ve 18 Şubat 1818'de oğlu Andrea dünyaya geldi. Evlendikten sonra Fransa'ya gitti ve sonrasında İtalya'ya döndü. Aynı yıl ekim ayında Sardunya ve Piemonte Krallığı hizmetinde Torino'ya yakın Casale Bölgesi Alayı'nda müzik direktörü olarak silah altına çağırıldı (Aracı,2014,s.39).

1821'den sonra Avusturya'ya karşı isyanlardan sonra Piemonte birlikleri yeniden düzenlendi ve Casale Bölgesi Alayı dağıtıldı ve Donizetti Bergamo'ya döndü. Donizetti, birkaç yıl sonra, 1825'te Cenova'da Sardunya Alayı'nda müzik direktörü olarak atandı (Casari,2008,s.102).

1827 yılında Giuseppe Donizetti II. Mahmud tarafından Muzika-ı Hümayün'nün şef ve müzik öğretmeni olarak çalışmak için davet aldı ve 7 Kasım 1828 yılında Giuseppe Donizetti İstanbul'a geldi (Aracı,2014,s.44). Kuşkusuz Giuseppe Donizetti'nin Osmanlı askeri müziğinde çok önemli bir rol oynamıştır aslında Donizetti ilk defa Avrupa müziğini Osmanlı Askeri Müziği'nin içine soktu ve geleneksel Osmanlı müziğinin yenilenmesine katkıda bulundu. Ayrıca İtalya'nın müzik kültürünün İstanbul'da yayılmasına yardım etti. Donizetti İstanbul'da 1856'da öldü (Casari,2008,s.108).

İstanbul'da hayatı boyunca Donizetti Sultanlardan yaptığı işler için şeref madalyaları aldı: 1831'de yılında sultan Mahmud Giuseppe Donizetti'ye Nişan-i Âli verdi (Tuğlacı,1986,s.146). 1839'da yılında Sultan Abdülmecid ona Tuğra'yı verdi (Casari,2008,s.108). 1841'de Miralaylığa yükselen sanatçıya piyade miralaylarına mahsus Nişan ile bir adet kılıç ve Paşalık ünvanı aldı (Tuğlacı,1986,s.146). 1854 yılında Mecidiye Nişanı ile ödüllendirildi; 1856'da Giuseppe Donizetti'ye bir üst seviye Mecidiye verildi ve 1855 Mirivahaline gelmiştir (Casari,2008,s.108). Ayrıca, 1842 yılında dönemin Fransız hükümeti Napolyon savaşlarına iştirak ettiği için Donizetti'ye Legion d'Honneur verdi.

II. Mahmud için Giuseppe Donizetti 1829'da marşı yazdı ve "Sultan Mahmud Hân-ı sâni'nin nedimi Ahmed Ağa'nın asker marşı" adı ile anıldı. Bu marşın partiyonunda 9 parti bulunuyordu. 18 Mayıs 1847'de İkinci Topçu Alayı Muzika Takımı tarafında İstanbul'da verilmiş olan konsere ait programda bu marşı çalınmıştır. Bu marşı'nın sadece piyano redüksiyonu bilinir. En eski orijinal el yazmasının portesinde Giuseppe Donizetti İtalyanca kolay anlamına gelen "semplicità" sözcüğünü yazdı. Bu porte Napoli Konservatuvarı Kütüphanesi'nde korurur.

«Napoli'deki yazmadan Giuseppe'nin "semplicità" tanımından marştaki kolay unsurların hem melodik hem de harmonik yapıya atfen kullanıldığı anlaşılmaktadır. Daha sonra popüler olarak Mahmudiye adını alan Fa majör tonalitesindeki bu marş o kadar kolay gözükmesine de melodik yapısı I (tonik) akorun bir, üç ve beşinci notaları çevresinde dönem bir karakteristik göstermekte ve ana temanın geliştirmeden tekrarlanması da icra açısından ve deşifre olarak belki müzisyene bir derece kolaylık sağlamaktadır. Armonik anlamda da kullanılan progresyonlar sık sık I ve V.dereceler (tonik-dominant) arasından gidip gelen akorlarla son derece temeldir. Trio kısmının daha bitişik basamaklarla ilerleyen bir melodik dizi üzerine kurulu olması da marşın sadeliğini gösterir. Ancak ritmik açıdan marş hiç de kolay sayılmaz; noktalı 8'lik ve 16'lık figürleri birliktelik açısından güçlük yaratacak potansiyelindedir. » (Araci,2014,s.72)

Mahmudiye Marşı'nın farklı düzenlemeleri yapılmıştır. Bu düzenlemede 9 enstrüman kullanılmıştır: piccolo flüt, küçük klarnet, bir ve ikinci klarnetler,

korno, trombon, fagot, trompet, serpentone ve büyük davul. Ancak, yılda süresince bu marşı farklı şekillerde gerçekleştirilmiştir ve diğer anlaşmalar uygulanmıştır. Örneğin Mahmudiye Marşı'nın Muzıka-i Hümâyun muallimlerinden Zati [Arca] (1864-1951) tarafından yeni bir piyano aranjmanı hazırlanarak 1918 yılında İstanbul'da basılmıştır (Aracı,2014,s.77).

Giuseppe Donizetti 1833 yılında Sultan Abdülmecid "Marcia militare per Piano forte", daha ünlü Mecidiye marşı adı ile bilinmektedir. Mecidiye Marşı'nın partiyonunda 16 parti görülmektedir ve Fa minör tonalitedir.

«Melodik yapıda yer yer artmış ikili gibi kulağa oryantal gelen ses aralıklarının kullanılmasında ötürü daha şarki bir karakter içersu[...]Fransız yazar Thèophile Gautier de Giuseppe'nin yeni marşından bahsederken "Avrupalıları dehşete düşürmeden, İslami kulaklara da hoş gelmesi açısından içinde bol bol def ve derviş flütü bulunmakta.» (Aracı,2014,s.99)

Gerçekten de Türk müziğinin Batı müziğinden farklı bir ahenk düzeni var. Klasik Batı Müziğinde uyum ve notasyon temel unsurlardır. Temel unsurlar düzenlidir. Batı müziği 1750-1850 yılları arasında yazdığı Klasisizmi tanımlar ve bu dönemde piyano egemen enstrüman olmuştur. 1700 yılında orkestra doğdu. Bunda müzik aletleri olarak telli, obua, 2 korno ve 1 veya 2 fagot vardır. 1700 sonunda Orkestrada flütler, klarnetler, borular ve vurmali çağılar eklendi. Giuseppe Donizetti Mejdide Marşı'nda batı müziğinin ritmi ile Türk müziğini birleştirdi. Askeri Türk musikisi, Giuseppe Donizetti gelmeden önce çok güçlü ritimler ile karakterize edilmiştir. Nitekim Yeniçeri Bandosu'nun vurmali çalgılardan oluşan kullanımı saldırılarda askeri teşvik etme ve savaşta asker hareketlerine eşlik etme görevi vardı. Genellikle Türk müziğinde ritim ikilidir. Türk Bandosu'nun en önemli enstrümanları: boru, nakkare, davul, zil, zurnadır. Giuseppe Donizetti Mejdide Maşı'nın "Piccolo Flauto (Mi bemol), Piccolo Clarinetto (La Bemol), Clarinetti (Mi bemol), 1ma, 2da, 3^a Clarinetti (Si bemol), Corni (La bemol), Corni (mi bemol) Cornetto Piston (La bemol), 8^a Bassa Piston (La Bemol) Bugle (Mi Bemol) 1me Trombe (Mi Bemol), 2de, 3^e Trombe (Mi Bemol), Tromba Signal (Si Bemol), Tromboni, Oficleide, Bassi, Tamburo, Grancassa" enstrümanlar kullandı (Aracı,2014, s.102).

• **Callisto Guatelli (1820-1899)**

Callisto Guatelli, 1820'de Parma'da doğdu (Bettòli,1896, s.396). Onun hakkında çok bilgi yoktur ancak Parma'daki 1830 yılında müzik okuldan “Scuola di Musica del Carmine” adlı İtalyan öğretmen Antonio De Cesari (1797-1853)'den şan dersleri (şark söyleme dersler) aldı ve İtalyan öğretmen Francesco Hiserich ile kontrbas okudu (Lasagni,1999; Aracı,2010, s.86). 1837 tarihinde müzik eğitimini tamamladı ve hemen sonra bazı İtalyan tiyatrolarında çalışmaya başladı. Callisto Guatelli çalıştığı çeşitli tiyatrolar arasında Cenova'da “Carlo Felice” tiyatrosunu buluruz (Yöre,2008,s.427). Birkaç yıl sonra 1848 tarihinde İstanbul'a gitti. Osmanlı başkentinde Guatelli Beyoğlu'nun “Naum Tiyatrosu'nda önce kontrbas sanatçısı olarak atandı (Lasagni,1999) ve sonrasında “Naum Tiyatrosu”nunda da orkestra şefiydi (Gazimihal,1955,s.69). 1856'da, Giuseppe Donizetti ölümünden sonra, Sultan Abdülmecid tarafından Muzika-ı Hümayün'ünde yeni “Usta-i Evvel” sıfatıyla atandı (Gazimihal, 1955, s.69; Tuğlacı, 1986, s.147). Bu dönemde Guatelli müstakbel V.Marad'a, II. Abdülhamid'e ve Fatma Sultan'a müsiği dersler verdi (Öztuna,1969,s.237). İki sene sonra 1858'de, yine de Muzikâ-i Hümayün'da görevli Fernando de Aranda Paşa (1846-1919) ile uyuşmazlığa düşünce kısa bir süre komutanlıktan ayrıldı ve sadece birkaç yıl sonra saray bandosunun başına getirildi (Yöre,2008,s.427; Baydar,2010a,s.161). 1858 tarihinde diğer bir İtalyan besteci Bartolomeo Pisani (1811-1893) adlı “Muzikâ-i Hümayün” un müzik bölümünün başına getirildi (Baydar, 2010b, s.11).

«Donizetti'nin ölümünden sonra Pisani (Bizani) isminde İtalyan san'atkar, bir müddet saray orkestrası (Muzika-ı Hümayün) şefliği yapmış, ondan sonra Guatelli, senelerce bu vazifeyi ifa etmiştir. Guatelli, Beyoğlu'nda temsiller vermek üzere gelen bir opera heyetinde orkestra şefi idi; saraya alındıktan sonra Abdülaziz'in ve Abdülhamid'in saltanatları sırasında orkestra şefi olarak çalışmış, Paşalığa kadar yükselmiş, Osmanlı sarayında ihtiyarlamıştır. İkinci Abdülhamid'in çocukluğu sırasında sarayda bulunan ve ona piyano dersi vermiş olan Dussep Paşa, Abdülhamid tarafından Guatelli'nin yerine orkestra şefi yapılmıştır; ondan sonra da bu vazife Aranda Paşa (D'Arenda) adında bir İspanyola geçmiştir. İkinci Abdülhamid'in son

senelerine doğru saray orkestrasını Türk şeflerin idare ettiğini görüyoruz.»(Baydar,2010a,s.289).

Callisto Guatelli 1868’de yeniden Muzikâ-i Hümâyûn’un komutanlığına atandı ve görevinde ölünceye kadar 31 yıl kaldı. 1875 yılında Sultan Abdülhaziz tarafından rütbesi mirlivalığa çıkarıldı ve paşa oldu (Öztuna,1969,237). Ancak, Guatelli asla asker değildi (Lasagni,1999). İstanbul’da 1899 öldü. Gerçekten Guatelli Osmanlı dünyasından ve geleneksel Türk müziğinden çok etkilendi. Osmanlı geleneklerine dikkat gösterdi ve İstanbul çevresi ile mükemmel bir şekilde bütünleşti.

«Türk ve Müslüman muhibbi olarak samimi duygular beslediği mücerrep, ve zamanı muhitinden gördüğü sevgi aynı derecede samimi idi. Evinde âyet levhaları asılıdır diyorlardı. Hattâ gizli din kullanmış olduğu bile rivayet edildirdi. İstanbul’un füsûnuna tapınıyordu ve muhakkak ki hayranı bulunduğu asil bir hava içinde yaşamıştı. Fevkalâde sevilmesi sebebiyle giyim ve sakal tarzının çok kimselerce taklit edilmiş olduğu söylenir»(Gazimihal,1955,s.71).

Callisto Guatelli marşı ve güzel müziği yazıp çaldı ve eserlerinde Türk makamlarını kullandı. Örneğin bir albüm içinde 24 Türk şarkı ve türküsünü bir İtalyanca mecmua halinde yayınlandı. Bu şarkılarında Guatelli geleneksel Türk armonisi Batı musikisi ile birleştirdi (Öztuna,1969,237) Diğer eserler arasındaki: 1850 yılında Sultan Abdülmecid için “Inno nazionale Ottomane-Sultan Abdül Medgid”; Aynı sene bir nağme Refia Sultan için çaldı. 1861’de Sultan Abdülaziz için “Aziziye Marşı” ve “Osmaniye Marşı” yazdı. 1863 tarihinde Osmanlı Sergi Marşı (Marche de l'exposition Ottomane) yazıp çaldı (Yöre,2008,428). Sonrasında, “Şark Marşı” (Marche Orientale- Sultan II. Abdülhamid için), “Osmaniye Marşı” (Marche Osmanie), “Bayram Marşı”, “Yıldız Marşı” ve “Şefkat Marşı” yaptı. Bunlarda İtalyan besteci çok yerel melodiler ve makamsal motifler kullanarak halkın da rahat anlayabileceği türde eserler yazmış, Türk bestecilerinin eserlerini armonize ederek çok sesliliği tanıtmaya çalışmıştır (Baydar,2010a,s.289).Ayrıca, “Osmaniye Marşı” gibi re minör tonundaki marş armonik gamın 6. ve 7. sesinin peş peşe içeren melodik geçişlerle (artmış ikili

kullanımı) Türk musikisi motiflerine gönderme yapmaktadır (Baydar,2010a,s.289).

Kuşkusuz Callisto Guatelli Avrupa geleneğinin klasik seslerini Osmanlı müziğiyle yorumlamayı ve karıştırmayı başardı ve hâlâ Türk ve İtalyan Tiyatrolarında Callisto Guatelli'nin melodileri çalınmaktadır.

- **Bartolomeo Pisani (1811-1893)**

İtalyan kökenli Bartolomeo Pisani 1811'de İstanbul'da doğdu (Schidl,1887,s.389). Pisani hakkında maalesef çok bilgi yoktur.Müzisyen ve opera güftesi yazarıydı. Bartolomeo Pisani Napoli'daki İtalyan besteci Saverio Mercadante(1795-1870) öğrencisiydi ve (Ambiveri,1998,s.120) ve 1858'den beri 1868'e kadar "Muzıka-ı Hümayün" şefliği yapmış(Baydar,2010a,s.289; Baydar,2010b,s.11). Bu dönemde, İstanbul'da tiyatrolarda çalıştı. Nitekim 1863'te İstanbul'daki "Naum Tiyatrosu" nda onun opera güftesi "Ladislao re di Napoli" adlı oyunu oynadılar (Aracı,2010,s.304). Bu üç bölümlü ve yirmi üç sayfalık bir lirik trajedidir. Bu trajedi Napoli kralığı Ladislao hakkında ve 1414 tarihinde Papa XXIII. Giovanni karşı yaptığı onun askeri seferi hikayesi hakkındadır. Bu trajedi 1863'te Floransa'daki "Regio Teatro Pagliano" Tiyatrosu'nda oynadılar. İki sene sonra, 1865 tarihinde Milano'da "La Scala" Tiyatrosu'nda Bartolomeo Pisani opera güftesi yazdığı "Rebecca" adlı oynadılar. "Rebecca" dört bölümden oluşmuştur ve genç bir Yahudi kızın hikayesi hakkındadır. 1876'da Venedik'teki " La Fenice" Tiyatrosu'nda Pisani opera güftesini yazdığı başka bir oyun olan "La Gitana" adlı oyunu oynadılar (Ambiveri,1998,s.120). Bu hikaye bir kız Preziosa adlı üzerindedir ve dört bölümünden oluşmuştur.

1883'te tarihinde büyük olasılıkla İstanbul'da yaşamıştır. Nitekim, bu tarihte piyano, kompozisyon ve şan hocası olarak "Bayram Sokak 15,Pera" adresinde oturmaktadır ve 1885'ten 1892'ye kadar aynı adresinde ismi bulunmaktadır (Baydar,2010b,s.11). 1892'den sonra Pisani hakkında belgelerde ize rastlanmamıştır. Bartolomeo Pasini eserlerini arasındaki Sultan II. Abdülhamid için bir mazume (Hymn) ve erkek sesleri için bir eser "Matelots"bestledi. Ayrıca, Sultan Abdülhamid için "Mecd'ü şeref sizedir, ey Sultan-ı Azam!" sözleriyle başlayan bir marş da yazdı (Baydar,2010b,s.12). Yine,1889 tarihinde İtalyan Opera Derneği(Sosyete Opera İtalyan) salonunda bir konserde "Crucifix" adlı bariton Bay Antoine Duval'a piyanosuyla eşlik etmiştir

(Baydar, 2010b,s.17). Bartolomeo Pisani, Abdülmecid'in ölümü için "*Sultan Abdülmecid'in Mezarı Üzerinde Bir Gözyaşı Damlası*" isimli bir cenaze marşı bestelemiştir. Ayrıca eserlerini arasındaki "*Bülbül: Polka*" ve "*L'Orientale: polka Mazurka*", "*Sur le Bleu Bosphore: Chanson byzantine*"; "*Menuet byzantin pour instruments aecordes*" buluruz (Baydar, 2010b,s26-27).

Bartolomeo Pasini İstanbul'da doğdu ve yaşadı ve evlendi ve ailesinin dört üyesi İstanbul'un müzik çevresinde yer aldılar.¹¹⁵

- **Giuseppe Parisi (1814-1885)**

Giuseppe Parisi Lentini'de, Siracusa'da küçük bir kasabada, 1814 yılında doğdu. Onun hakkında az bilgiler bulunmaktadır. Paris'te üniversitede okudu ve sonrasında Sicilya'ya döndü ve kendi kendine müzik okumaya başladı. 1839'da Lentini'de piyano dersler verdiğini biliyoruz. 1847 yılında Malta'ya gitti ve orada opera güftesi "*Caroline de Montauban*" adlı eseri yazdı ve besteledi. Malta'dan yola çıktı ve Güney Afrika'ya yolculuk yaptıktan sonra, İstanbul'a gitti. Nitekim, İstanbul'da 1868'de Giuseppe Parisi'yi "*Joseph Parisi*" adı ile "*Müzik Öğretmenleri*" listesinde buluruz (Baydar,2010,s.59). Parisi İstanbul'da piyano ve armoni dersleri vermiş ve "*Requiem Mass (ağıt)*" isimli bir eser bestelemiş (Baydar,2010,s.63). İstanbul'da Pasini başka eserler yazmış ve bestelemiş olabilir. İstanbul'da İtalyan müzisyen Armoni teorisi hakkında önemli bir eser yazmıştır. Bu kitap Palermo'da konservatuar kütüphanesinde "*Conservatorio Vincenzo Bellini*" bulunmaktadır. Bu kitap Giusappe Parisi'nin orijinal versiyon değil, nitekim bu versiyon Joseph Ananian tarafından Fransızcadan çevrildi (Baydar,2010,s.63-69). Bu eserde Giuseppe Parisi armoni teorisi hakkında bir açıklama yer almakta ve Türk müziği, Batı müziği armonisi üzerine aynı zamanda güzel bir analiz yaptı. Giuseppe Parisi 1885'te Lentini'de öldü.

- **Angelo Maurizio Gaspare Mariani (1821-1873)¹¹⁶**

Angelo Maurizio Gaspare Mariani daha bilinen adıyla Angelo Mariani en önemli İtalyan müzisyenler ve orkestra şefleri arasında sayılabilir. 1821 yılında

¹¹⁵ En son yıllarda 1870 ve 1880'den sonra, başka İstanbul'da yaşayan, fakat İtalyan kökenli, müzisyenlerin aileleri İstanbul'un müzik çevresinde yer aldılar. Bu aileler Stravolo; Lombardi ve Selvelli idi.

¹¹⁶ Angelo Maurizio Gaspare Mariani hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Potito,A (1985). *Angelo Mariani: autobiografia e documenti (1821-1873)*. Rimini: Bruno Chigi Editore; Bisogni,V.R (2009). *Angelo Mariani tra Verdi e la Stolz: come in un dramma del teatro borghese*. Varese: Zecchini Editore

Ravenna’da doğdu ve orada on bir yaşındayken filarmoni Akademisi’sine girdi ve ilk müzik eğitimini aldı. Akademide İtalyan kemancılar önce Pietro Casalini (Schidl,1887s.294), sonra Giuseppe Nostini’den keman ve armoni dersleri aldı. Sonrasında katedralinin orgçusu Gerolamo Roberti'den armoni dersleri aldı ve bir din adamı olan Levrini da Rimini ile kontrpuanı okudu (Tedesco,2008). 1842’de Rimini yakınlardaki Sant’Agata Feltria kasabasının bando şefi olarak atandı (Aracı,2010,s.135). Bu dönemde Faenza’da, Rimini’de ve Macerata’da çalışmış ve 1844 yılında Trento’daki Trento’nun Opera Tiyatrosu’nda, Gaetano Donizetti tarafından yazılan lirik operası “Lucrezia Borgia” operasını yönetti (Tedesco,2008). Angelo Mariani iyi bir şef ve değerli müzisyen olarak kabul edildi ve ünlü İtalyan müzisyen ve sanatçı Gioacchino Rossini’den çok övdü aldı. Ayrıca Angelo Mariani bir süre zamanda Gioacchino Rossini’den müziği dersi aldı.

1844 yılında Messina’da tiyatro yönetmeni olarak görevi aldı. Ancak Messina’da çok az zaman geçirdi ve Napoli’ye ulaştı. Napoli’de İtalyan besteci Saverio Mercadante(1795-1870) öğrencisiydi. Napoli’den Milano’ya gitti ve orada tiyatrolarda “Teatro Re” ve “Teatro Carcano” ‘daki birkaç Giuseppe Verdi’nin eserini yönetti. Bu eserler arasındaki önemlileri örneğin “Nabucco” ve “İ due Foscari” idi (Aracı,2010,s.136). İtalya’da muazzam başarısı nedeniyle 1847 tarihinde Danimarka krallı VIII. Cristiano tarafından Saray tiyatrosu orkestrasını yönetmek için davet aldı. Danimarka Krallığı’nda birkaç ay boyunca çalıştı ve 1848’de Milano’ya döndü (Schidl,1887s.294). Sonrasında büyük olasılıkla devrimci hareketler yüzünden Milano’dan yola çıkmak için karar aldı ve İstanbul’a gitti (Tedesco,2008). Ancak bu dönem Emre Aracı’ya göre Mariani İstanbul’a ulaşmasından önce, 1848’de Mariani Michel Naum’un direktör olarak Naum Tiyatrosu’nda çalışmak için bir teklif aldı (Aracı,2010,s.136). Böylece, 1848-1849 yıl arasındaki İstanbul’a gitti ve hemen Naum Tiyatrosu’nda çalışmaya başladı. İstanbul’da Mariani, Rus Büyükelçisi Titoff tanıştı. 5 Aralık 1851’e kadar Mariani büyükelçinin himâyesinde Büyükdere’deki Rus Sarayı’nda yaşamıştır (Aracı, 2010,s.137). İstanbul’da çok Avrupalı ve İtalyan tiyatro oyununu ve operayı yönetti. İstanbul’da yönettiği eserler arasında: Gaetano Donizetti tarafından yazılan “Gemma di Vergi” ve “Linda di Chamounix”; Giovanni Pacini tarafından yazılan “Saffo”; Giuseppe Verdi tarafından yazılan “İ due Foscari” ve “Macbeth”; Giuacchino Rossini tarafından yazılan “Mose”; Charles Gounoud

tarafından yazılan “Faust” un övertürlü; Giacomo Mayerbeer tarafından yazılan “Robert le Diable” vardı (Aracı,s.138; Tedesco,2008).

İstanbul’da oturan usta kendi eserlerini yazdı. Bunlar arasında “Rimembranze del Bosforo”; “Una notte sul Bosforo”; “La Fdanzata del Guerriero” var. Ayrıca, polka mazurkaları yazdı (Aracı,2010,s.140-144). İstanbul’da Angelo Mariani Sultan Abdülmecid için Osmanlıca sözlü bir kaside” Hymne National” besteledi. Osmanlıca adıyla *Şarkîyi duâiyye-i hazret-i padişâhî* olan beste Sultan Abdülmecid’i yüceltici sözlerle bezeli bir tür milli marştır. Nitekim,

«Zil, bas davul, üçgen gibi vürmalî çalgıların görkemli vuruşlarına bakır nefeslilerin kuvvetli *forte*’leri de eklenince, marşın milliyetçi unsurları derhal ortaya konmuş olur. Mariani koroyu ikiye bölerek çift koro şeklinde elde ettiği değişik ses renklerini de mükemmel bir antifonal ekti şeklinde kullanır. » (Aracı,2010,s.149).

Kuşkusuz İstanbul’da Muriani takdir edildi ve batı müziklerini Osmanlı tadıyla akıllıca uyguladı. Yine Tiyatro ve operanın yönetmeni olarak İstanbul’da ilk defa Verdi’nin eserlerini temsil etti. İstanbul’dan döndükten sonra önce Messina ve Napoli, sonrasında Cenova’ya gitti. Cenova’daki tiyatro “Carlo Felice” nin orkestrası yönetti ve aynı zamanda Bologna’daki tiyatro “Teatro Comunale di Bologna”nın orkestrasının başına geçti. Bu dönemde Mariani Giuseppe Verdi’nin eserlerini yönetti ve onunla yakın arkadaştı. İtalyan usta 1873 tarihinde Cenova’da öldü (Tedesco,2008).

SONUÇ

Çalışmanın esas amacı Tanzimat reformları projesinde İtalyanların rolüne ve Tanzimatta İtalyan kültürünün nasıl yardım ettiğine bir açıklamaya vermektir. Bu amaca ulaşmak için Osmanlılar ve İtalyanlar arasındaki politik ve diplomatik meseleler ortaya çıktıkça bunlar yüzünden kültürel ilişkilerin nasıl geliştiklerinin bilgisini vermektir. Tabii İtalya Krallığı sadece 1860'den birliği bir Devlet oldu ve 1860 tarihinden önce İtalya çeşitli çok küçük eyaletlerde bölündü. İtalyan Birleşme projesi süresince İtalyan Devleti arasındaki en önemli rolü Piemonte Sardunya krallığı oynadı. Nitekim, Savoyaa Kral soyu ve Kont Camillo Benso di Cavour'nun politikası ile İtalyan devletinin oluşturulması için belirleyici ve temel nitelikteydi. Araştırma yaparken, Osmanlı İmparatorluğu ile Piemonte Sardunya Krallığı çok yakın ticari ve diplomatik ilişkiler yaratmanın olduğunu gördüm. Piemonte Krallığı, Osmanlı İmparatorluğu'nda bir müttefik ve iyi bir iş ortayı buldu. Aynı yıllarda Osmanlı İmparatorluğu diğer İtalyan devlet ticaret antlaşma yapmaya ilgilendi, fakat sadece Piemonte Sardunya Krallığı ile bu ilişkiler güçlüydü.

1820-30 ve özellikle 1848'den sonra Türk topraklarında İtalyanlar uygun bir yer buldular böylece İtalya ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki bağlantı güçlenme eğilimi gösteriyordu. Kırım Savaşı ile Piemonte Krallığı askeri bir ittifakı imzaladı ve müttefik olarak savaşa katıldı. Kesinlikle Cavour tarafında siyasi bir seçim oldu ancak İstanbul'daki İtalyanların rolünün artmasına katkıda bulundu. Savaşında Piemonteli ve Osmanlı askerler ile birlikte savaştılar ve aynı duyguları paylaştılar. Kırım Savaşı'nın madalya karşılıklı saygı ifadesidir. Tanzimatta İstanbul'un İtalyan topluluğu Osmanlı Başkenti'ndenin çevresinde iyi karşılandı. Çalışmamda İstanbul'da İtalyan topluluğu'nun rolü hakkında çok az bilgi var, ancak bu konuda kapsamlı bir çalışma yok ve İstanbul'daki İtalyan Konsolosluğu arşivinde saklanan çok az kaynağa erişemedim. Kuşkusuz Tanzimatta İtalyanların rolü kültürel ve sanatsal alanlarda açıkça görülmektedir. Osmanlı kültüründe İtalyan sanatçıları ve İtalyan eserler bir yer aldılar. Tabii İstanbul'a gelen sanatçılar farklı yerlerden geliyorlar ve İstanbul'a birbirinden farklı motivasyonlarla geldiler. Ayrıca İstanbul'da kaç İtalyan sanatçısının çalıştığını ve ne yaptığını kesin olarak belirlemek mümkün değil. Ancak İstanbul'da kesinlikle çalışan eserleri ve sanatçıları inceleyerek, İtalyan kültürünün Osmanlı kültür içinde ne kadar etkilediğini görebiliriz. Örneğin

Montani ve Fossati kardeşler eserler Osmanlı mimarlığında yeni bir üslup gelişimi ve yayılımı için temel teşkil ettiler. Öte yandan, her sanatçı eserini içindeki sadece Osmanlı dünyasına ve İstanbul'a olan ilgisini değil, aynı zamanda iki farklı kültürün aynı eser içinde bir arada yaşama olasılığını da gösterdi. Bunu resimde daha iyi görebiliriz. Analiz ettiğim sanatçılar farklı okullardan geliyor ve birbirinden farklı üslüplara sahipler. Ama hepsi büyüleyici ve bilinmeyen bir dünyaya ilgi birleştirdi ve İtalyan resamlar eserlerinde İstanbul kişisel imajlarını verdiler. İtalyan resamlar üslubu, Osmanlı resminin gelişmesinde kesinlikle bir rol oynamadı; ancak İstanbul'da eserleri İtalyan sanatçılardan yapılan çok başarılıydı. Nihayet İtalyan müziği ve Opera batılılaşmış olmak isteyen bir toplumun sembolü değildi. Nitekim İtalyan Opera Türk kültür mirasının bir parçası oldu ve bugün bile tiyatrolarda İtalyanca dinleyebilirsiniz.

KAYNAKÇA

- Abbruzzese, M. (1968). Biseo, Cesare. Enciclopedia Treccani (Ed.) *Dizionario Biografico degli Italiani vol.10*. Enciclopedia Treccani: la cultura italiana on line [http://www.treccani.it/enciclopedia/cesare-biseo_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/cesare-biseo_(Dizionario-Biografico)/)
- Acquarone, Luigi. Istituto Matteucci (Ed.) (2018). *Dizionario degli artisti*. Istituto Matteucci: Studio e Catalogazione dell'arte italiana nel XIX sec. On line <http://www.istitutomatteucci.it/dizionario-degli-artisti/acquarone-luigi>
- Agliati Ruggia M., Grassi R., Pedrini Stanga L., Ricci G., (1992). *1809-1883 Gaspare Fossati: Architetto pittore, pittore architetto*. [1809-1883 Gaspare Fossati: Architect painter, painter architect.] Rancate Pinacoteca Zust (Lugano): Fidia edizioni d'arte
- Ahmet Emin, Y. (1914). *The Development of Modern Turkey as measured by its press*. New York: Columbia University Press
- Aksan, H.V. (2013). *Ottoman Wars 1700-1870: an Empire Besieged*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group
- Aksan H.V., Goffman D (2007). *The Early Modern Ottomans: Remapping the Empire*. New York: Cambridge University Press
- Aksoy, B. (2008). *Geçmiş Müsiki Mirasına Bakışlar*. İstanbul: Pan Yayıncılık
- Akşın S., Faroqui S., Kunt M., Özdekan A., Toprak Z., Yurdayın H.G (2002). *Türkiye Tarihi vol.3 Osmanlı Devleti 1600-1908* (7.bs.). İstanbul: Cem Yayınevi
- Akyıldız, A. (2011). Tanzimat. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 4, s.1-10). İslâm Araştırma Merkezi: Türkiye Divanet Vakfı on line <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=400001&idno2=c400001#1>
- Albrecht-Carrié, R. (1978). *Storia Diplomatica d'Europa 1815-1968*. [Diplomatic History of Europe 1815-1968] (O. Barlé.Çev.). Bari: Editori Laterza (Original work published 1973)
- Amadeo Preziosi (2007) (Sergi Kitap). İstanbul: Yapı kredi: Kültür Sanat Yayıncılık
- Ambiveri, C. (1998). *Operisti minori dell'Ottocento Italiano*. [Italian Minor Opera composer of Nineteenth century]. Roma: Gremese Editore
- And, M. (2004). *La Scena Italiana in Turchia. La Turchia sulla Scena Italiana*. [The Italian scene in Turkey. Turkey on the Italian scene] (F.Salomoni, Çev.). Ankara: Istituto Italiano di Cultura (Original work published 1989)
- Aracı, E. (2002). Giuseppe Donizetti at the Ottoman Court: A Levantine life. *The Musical Times*, Vol. 143, No. 1880 (s.49-56)

- Aracı, E. (2007). İstanbul Saray Müziğinde İtalyan Ayak İzleri / Influenze Italiane nella musica di corte del Palazzo Imperiale di İstanbul. Evren B (Ed.). *İstanbul'daki İtalyan izi*. İstanbul: Lea Kurumsal Yayıncılık Hizmetleri(s.180-194)
- Aracı, E. (2010). *Naum Tiyatrosu-19 yüzyıl İstanbul'un İtalyan Operası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Aracı, E. (2014a). *Donizetti Paşa:Osmanlı Sarayının Maestrosu* (2.bs.).İstanbul: Yapı kredi Yayınları
- Aracı, E. (2014b).Guatelli Paşa'ya verildiği söylenen el yazması notaların esrarengiz hikâyesi. *Andante* 03/2014. On line www.andante.com.tr https://emrearaci.weebly.com/uploads/1/3/8/7/13873024/copyright_emre_araci_-_andante_-_march_2014.pdf
- Arık, R. (1988). *Batılşma Dönemi Anadolu tasvir sanatı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Armand, A. (1887). *Les médailleurs italiens des quinzième et seizième siècles Vol.3* [Italian medals of the fifteenth and sixteenth centuries Vol.3] (2.bs). Paris: E. Plon, Nourrit et C. Imprimeurs-Éditeurs
- Armaoğlu, F. (2003). *19.Yüzyıl Siyasî Tarihi(1789-1914)* (3.bs.). Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basimevi
- Arrivabene, O. (1838). *Della pubblica esposizione di opere di belle arti e d'industria fatta in Milano Nel settembre 1838*. [Of the public exhibition of works of fine arts and industry made in Milan in September 1838].Milano: Tipografia e Libreria Pirotta e C.
- Artuk İ, Artuk C. (1967). *Osmanlı Nişanları-The Ottoman Orders*. İstanbul: İstanbul Matbaası Numusmatist at the Archeological Museum
- Ateneo di Brescia (1882) (Ed.). *Commentari dell'Ateneo di Brescia per l'anno 1882*[Commentaries of the University of Brescia for the year 1882]. Brescia: Tipografia F. Apollonio
- Ayrırlı, H. (1993). Âli Paşa Cami ve Sebeli. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Cilt.1*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın Ortak Yayınıdır. (s.195)
- Ayvazoğlu, B. (1999). Osmanlı estetik dünyasına bir bakış. E. Güren(Ed.) *Osmanlı 10. Kültür ve Sanat*. Ankara: Yayın Yeri ve Tarihi
- Bağcı S., Çağman F., Renda G., Tanındı Z. (2006). *Ottoman painting* (2.bs.)(E. Yazar, Çev.). Ankara: Republic of Turkey Ministry of Coulture and Tourism General Directorate of Libraries and Publication(2006)
- Banti, A.M. (2004). *Il Risorgimento Italiano*. [The Italian Risorgimento].Bari: Editori Laterza
- Baratta, A. (1831). *Costantinopoli nel 1831: Notizie esatte e recentissime intorno a questa capitale ed agli usi e costumi de' suoi abitanti pubblicate da Cav. Antonio*

Baratta [Constantinople in 1831: Accurate and recent news around this capital and the abits and customs of its inhabitant published by Cav. Antonio Baratta]. Genova: Tipografia Pellas

- Baratta, A. (1840). *Costantinopoli effigiata e descritta con una notizia sulle celebri sette chiese dell'Asia Minore ed altri siti osservabili del Levante*[Constantinople portrayed and described with news of the famous seven churches of Asia Minor and other observable sites of the Levant]. Torino: Stabilimento Tipografico di Alessandro Fontana
- Barbiera, R. (1918). *Ricordi delle Terre Dolorose. Con 32 incisioni fuori testo*. [Memories of the Sorrowful Lands. With 32 incisions out of text]. Milano: Fratelli Treves Editori
- Barra, F. (2006). *Il Regno delle Due Sicilie (1734-1860): Le relazioni internazionali, Volume 1*[The Kingdom of the Two Sicilies (1734-1860): International Relations, Volume 1]. Avellino: Terebino Edizioni
- Batur, A. (1990). Italian Architects and Istanbul. Islamic Environmental Design Research Centre (Ed.) *Environmental Design: Journal of the Islamic Environmental Design Research Centre*. Rome: Carucci Editore (s.134-141) <https://archnet.org/system/publications/contents/3244/original/DPC0796.pdf?1384774011>
- Batur, A. (2008a). Elli mimarı imza Gaspare Fossati Giuseppe Fossati. Evren B. (Ed.). *İstanbul'daki İtalyan izi*. İstanbul: Lea Kurumsal Yayıncılık Hizmetleri (s.34-43)
- Batur, A. (2008b). Giovanni Battista Borborini ve Osmanlı mimarisine katkıları. Evren B (Ed.). *İstanbul'daki İtalyan izi*. İstanbul: Lea Kurumsal Yayıncılık Hizmetleri (s.52-61)
- Batur, A. (2008c). Beyoğlu'nun her köşesinde izi var Guglielmo Semprini. Evren B (Ed.). *İstanbul'daki İtalyan izi*. İstanbul: Lea Kurumsal Yayıncılık Hizmetleri (s.100-107)
- Batur, A. (2015a). *İstanbul Mimarlık Rehberi 2 cilt*. İstanbul: TMOBB Mimarlar Odası Yayınları
- Batur, A. (2015b). *İstanbul Mimarlık Rehberi 3 cilt*. İstanbul: TMOBB Mimarlar Odası Yayınları
- Baumgart, W. (1999). *The Crimean War 1853-1856*. New York: Oxford University Press
- Belgiojoso Trivulzio, M.C. (1862). *Oriental Harems and Scenery. Translate from French of the Princess Belgiojoso*. New York: Late Rudd&Carleton Publisher
- Benso Conte di Cavour, C. (1890). *Traités Publics de la Royale Maison de Savoie avec le puissances etrangères depuis la Paix de Chateau-Cambresis jusqu'a nos jours publies par ordre du Roi, vol.8*. [Public Treaties of the Royal House of Savoya with the foreign powers since the Peace of Chateau-Cambresis until nowadays published by order of the King]. Turin: Imprimerie J. Favale et Comp.

- Berkes, N. (1964). *The development of Secularism in Turkey*. Montreal: McGill University Press
- Berkes, N. (1973). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Bertelé, T. (2012). *Venedik ve Kostantiniyye. Tarihite Osmanlı- Venedik İlişkileri* (Mahmud H. Şakiroğlu Çev.). İstanbul: KitapYayınevi
- Berti, G. (1957). *Russia e gli Stati Italiani nel Risorgimento*. [Russia and the Italian states in the Risorgimento]. Torino: Giulio Einaudi Editore
- Bettòli, P. (1896). Costumi d’Oriente: il Selamlık.[Costumes of the East: The Selamlık]. *Emporium: rivista mensile illustrata d’arte, letteratura, scienze e varietà*. Vol 4,n.23, 11/1896(s.394-399)
- Boriani, M. (2012). Between westernization and Orientalism: Italian Architects and restorers in Istanbul from 19th century to the beginning of the 20th. Polska Akademia Nauk Komitet Architektury i Urbanistyki (Ed.) *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*, Tom LVII, 3/12 (s.5-35) https://www.researchgate.net/publication/288787129_Between_Westernisation_and_Orientalism_Italian_architects_and_restorers_in_Istanbul_from_the_19th_century_to_the_beginning_of_the_20th
- Bossaglia, R. (2007). İtalyan Oryantalistiler. Taşdelen Ö., Baytar İ.,(Ed.). *Osmanlı Topraklarında İtalyan Oryantalistiler*. İstanbul:TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı (s.11-22)
- Bossoli, C. (1859). *The war in Italy from drawings by Carlo Bossoli with a descriptive narrative by the author of “The Times”. Letters from the allied camp*. London: Day&Son Lithographers to the Queen
- Calderini, M. (1916). *Alberto Pasini pittore*. Torino: Edizioni d’Arte E. Celanza
- Calosso, G.T. (1857). *Mémoires d’un vieux soldat. Preface by A. Burnel*. [Memories of an old soldier. Preface by A. Burnel]. Nice: Imprimerie Société Typographique
- Campigli, M. (2014). Pasti, Matteo de. *Dizionario Biografico degli Italiani vol.81*. Enciclopedia Treccani:la cultura italiana http://www.treccani.it/enciclopedia/matteo-de-pasti_%28Dizionario-Biografico%29/
- Caneloro, G. (1936). Sebastiani, Horace François. Enciclopedia Treccani(Ed.). *Enciclopedia Italiana*. Enciclopedia Treccani: la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/horace-francois-sebastiani_%28Enciclopedia-Italiana%29/
- Carboneria. Enciclopedia Treccani (Ed.) (2010). *Dizionario di Storia Treccani*. Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line [http://www.treccani.it/enciclopedia/carboneria_\(Dizionario-di-Storia\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/carboneria_(Dizionario-di-Storia)/)
- Carpanetto, D. (2006). Sardegna, Regno di.[kingdom of Sardinia]. Enciclopedia Treccani (Ed.) *Enciclopedia dei Ragazzi*. Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line

http://www.treccani.it/enciclopedia/regno-di-sardegna_%28Enciclopedia-dei-ragazzi%29/

Casana Testore, P. (1993). Durando, Giacomo. Enciclopedia Treccani (Ed.) *Dizionario Biografico degli Italiani vol.43*. Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/giacomo-durando_%28Dizionario-Biografico%29/

Casari, M. (2008). Un musicista alla corte Ottomana: Giuseppe Donizetti [A musician at the Ottoman court: Giuseppe Donizetti]. *Quaderni di Oriente Moderno: Rivista di informazione e di studi per la diffusione e la conoscenza e della cultura dell'Oriente soprattutto musulmano* LXXXVIII 06/2008, Torino: Istituto per l'Oriente C.A. Nallino (s.101-110)

Cengiz Can, M. (1995). Levantine Architects in Post-Tanzimat Istanbul Architecture. Istituto Italiano di Cultura(Ed.). *Architettura e architetti italiani ad Istanbul tra il XIX e il XX secolo* (27-28 November 1995). Istanbul: Güzel Sanatlar Matbaası (s.55-60)

Chauhan, Y. (Ed.) (2011). Stratford Canning, Viscount Stratford. Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica, inc., 02/2011 <https://www.britannica.com/biography/Stratford-Canning-Viscount-Stratford-de-Redcliffe>

Ciampi, S. (1831). *Viaggio in Polonia del professore Sebastiano Ciampi nella estate del 1830 con la breve descrizione di Varsàvia e con altre notizie di lettere arti commercio e particolarita' di quel regno con un'appendice de' medici musici architetti scultori e pittori italiani in Polonia che serve d'aggiunta al libro stampato in Lucca dallo stesso autore su questo proposito*. [A visit to Poland by professor Sebastiano Ciampi in the summer of 1830 with a brief description of Varsàvia and with other reports of the arts, trade, and commerce of that kingdom, with an appendix of medical doctors, architects, sculptors, and Italian painters in Poland that serves as an addition to the book printed in Lucca by the same author on this subject.]. Firenze: Giuseppe Galletti

Clemente V., Pirjevec G. (1980). Cerruti, Marcello. Enciclopedia Treccani (Ed.) *Dizionario Biografico degli Italiani vol.24*. Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line [http://www.treccani.it/enciclopedia/marcello-cerruti_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/marcello-cerruti_(Dizionario-Biografico)/)

Codemo Gerstenbrand, L. (1866). *Ippolito Caffi: cenni artistici e biografici*. [Ippolito Caffi: artistic and biographical notes]. Venezia: Premiata Tipografia di Gio. Cecchini

Comitato per l'esposizione della pittura lombarda. (1900) (Ed.). *La Pittura Lombarda nel secolo XIX*. [Lombard painting in the nineteenth century]. Milano: Società per le Belle Arti Milano Società Reduci Crimea-Torino (Ed.) (1884). *Ricordo pittorico militare della spedizione sarda in Oriente 1855-1856*. [A military pictorial souvenir of the Sardinian expedition in the East 1855-1856]. Torino: Vincenzo Bona Tip. Di S.M. de' R.R. Principi

- Conti, F. (2003). Guerzoni, Giuseppe. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario Biografico degli Italiani vol.60*. Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line [http://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-guerzoni_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-guerzoni_(Dizionario-Biografico)/)
- Conti, F. (2005). Lemmi, Adriano. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario Biografico degli Italiani vol.64*. Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line [http://www.treccani.it/enciclopedia/adriano-lemmi_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/adriano-lemmi_(Dizionario-Biografico)/)
- Cosmai F., Sorteni S. (Ed.) (1996). *Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari 1792-1796, Vol.1* [Dispatches from Constantinople by Ferigo Foscari 1792-1796, Vol.1]. Venezia
- Costanza, M. (2005). Antonio Baratta e Giovanni Timoteo Calosso: due sudditi” Sardi” nella Costantinopoli di Mahmud II [Antonio Baratta and Giovanni Timoteo Calosso: two "Sardinian" subjects in the Constantinople of Mahmud II]. *Quaderni di Oriente Moderno: Rivista di informazione e di studi per la diffusione e la conoscenza e della cultura dell’Oriente soprattutto musulmano*, XXIV, 01/2010, Torino: Istituto per l’Oriente C.A. Nallino (s.37-55)
- Costanza, M. (2010). *La Mezzaluna sul filo: La riforma Ottomana di Mahmûd II (1808-1839)*, [The star and crescent on the thread: The Ottoman Reform of Mahmud II (1808-1839)]. Venezia: Marcianum Press
- Crociani, P. (2002). Giuseppe Govone. Enciclopedia Treccani (Ed.) *Dizionario Biografico degli Italiani vol.58*. Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-govone_%28Dizionario-Biografico%29/
- Çadircı, M. (2008). *Tanzimat Süresince Türkiye’de Askerlik*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları
- Çelik G., & Kuban Z. (2009). İstanbul Tarihi Yarımadası’nda Tanzimat Dönemi idari Yapıları. *İtüdergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Cilt:8, Sayın.1 (s.67-80). İstanbul: İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Tarihi Programı, http://itudergi.itu.edu.tr/index.php/itudergisi_a/article/viewFile/55/46
- Çoker, A. (1983). *Osman Hamdi ve Sanayi-i Nefise Mektebi*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Basımevi
- Dalmaso, F. (1971). Bossoli, Carlo. Enciclopedia Treccani (Ed.) *Dizionario Biografico degli Italiani vol.13*. Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line [http://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-bossoli_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-bossoli_(Dizionario-Biografico)/)
- Daverio, F. (2012). *Il Museo immaginato: Il Secolo lungo della Modernità*. [The imagined Museum: The Long Century of Modernity] Milano: Rizzoli Editore
- Davison, H. R (2005). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Reform, 1856-1876* (2.bs.). [O. Akınhay, Çev.] İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınevi (Original work published 1963)

- Davison, H. R. (1981). Tanzimat Döneminde Osmanlı Diplomasisinin moderleşmesi (H. Pinar, Çev.) H. İncelik, M. Seyitdanlıoğlu (Ed.) *Tanzimat: Değişim sürecinde Osmanlı İmparatorluğu* (5.bs.) Ankara: Türkiye İş Bankası (2015, s.289-301)
- D'Erme, G. (1970). Romualdo Tecco (1802-1867), diplomatico sardo orientalista. Università Ca'Foscari (Ed.) *Annali della Facoltà di Lingue e Letterature Straniere di Ca' Foscari*, 1970, vol. 9.3. Milano: Mursia Editore (s.107-122)
- D'Errico, S. (2014). Il ruolo delle donne nel Risorgimento [The role of women in the Risorgimento] in *Rivista di Diritto e Storia Costituzionale del Risorgimento* 04/2014,s.1-15,
<http://storiacostituzionale.altervista.org/alterpages/files/ILRUOLODELLEDONNENELRISORGIMENTODISERGIODERRICO.pdf>
- De Gubernatis, A. (1889). *Dizionario degli artisti italiani viventi: pittori, scultori, architetti*. [Dictionary of living Italian artists: painters, sculptors, architects]. Firenze: Le Monnier
- De Leone, E. (1967) *L'impero Ottomano nel primo periodo delle riforme (Tanzîmât) secondo fonti italiane* [The Ottoman Empire in the first period of the reforms (Tanzîmât) according to Italian sources]. Milano: pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza, Università di Cagliari, A. Giuffrè Editore
- Demirtaş, Y. (2009). XIX. Yüzyıl İstanbul'undaki sanat ve mûsikî hayatına genel bir bakış. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Ed.) *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14/2 (2009), (s.139-156)
<http://www.arastirmax.com/system/files/dergiler/37298/makaleler/14/2/arastirmax-xix.yuzyil-istanbulundaki-sanat-musiki-hayatina-genel-bir-bakis.pdf>
- Di Porto, B. (1972). Bruzzesi Giacinto. Enciclopedia Treccani (Ed.) *Dizionario Biografico degli Italiani vol.14*. Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line
[http://www.treccani.it/enciclopedia/giacinto-bruzzesi_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/giacinto-bruzzesi_(Dizionario-Biografico)/)
- Doğan,S. (2009). Sultan Abdülmecid Dönemindeİstanbul-Ayasofya Camii'ndeki Onarımlar ve Çalışmaları Aktaran Belgeler. Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı(Ed.) *Bilig Bahar* /2009 sayı 49(s.1-34)
<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423873188.pdf>
- Doğan,S. (2011). *Ayasofia ve Fossati Kardeşler(1847-1858)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayinevi
- Durango,C. (1901). *Episodi Diplomatici del Risorgimento Italiano dal 1856 al 1863 estratti dalle carte del generale Giacomo Durango compilati da Cesare Durango*. [Diplomatic Episodes of the Italian Risorgimento from 1856 to 1863 from the papers of General Giacomo Durango compiled by Cesare Durango]. Torino: Roux e Viarengo Editori
- Dursteler, E.R. (2006). *Venetians in Costantinople: Nation, identity, and Coexistence in the early modern Mediterranean*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press

- Emecen, F. (2012). Varna Muharebesi. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 42, s.527-530). İslâm Araştırma Merkezi: Türkiye Divanet Vakfı on line <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c42/c420362.pdf>
- Eren, G. (1999). *Osmanlı. Cilt.10 Kultur ve Sanat*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları
- Erikson J.E., Mesut E. (2014). *Osmanlı Askeri Tarihi* (M. Uyar, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlar (orginal work published 2009)
- Erüreten, M. (2001). *Osmanlı madalyaları ve nişanları: belgelerler tarihi*. İstanbul: Kansu Matbaası
- Evren, B. (2008). İstanbul'da Yapılan Tiyatro binalarının en önemlisi: Naum Tiyatro. Evren, B. (Ed.) (2008). *İstanbul'daki İtalyan izi*. İstanbul: Lea Kurumsal Yayıncılık Hizmetleri (s.44-51)
- Evren B (2008)(Ed.). Bir Ceneviz hatırası Galata Kulesi. Evren, B. (Ed.). *İstanbul'daki İtalyan izi*. İstanbul: Lea Kurumsal Yayıncılık Hizmetleri(s.16-27);
- Evren, B. (2008)(Ed.). Amicis'in yol arkadaşı:Cesare Biseo. Evren B (Ed.). *İstanbul'daki İtalyan izi*. İstanbul: Lea Kurumsal Yayıncılık Hizmetleri(s.126-137);
- Eyce, S. (1996). Galata Kulesi. *İslâm Ansiklopedisi*(Cilt 13, s.313-316). İslâm Araştırma Merkezi: Türkiye Divanet Vakfı on line <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c13/c130167.pdf>
- Faroghi, S. (1986). The Venetian presence in the Ottoman Empire. *The Journal of European Economic History*, n. 15/2, s.345-384;
- Farouqi, S. (2014). *L'Impero Ottomano* (2.bs.) (L. Nocera, Çev.). Bologna: Edizioni Il Mulino (orginal work published 2009)
- Ferazza, R. (2007). Introduzione. [Introduction]. In De Gasperi A., Ferrazza R (Ed.). *Italiani di İstanbul: Figure, comunità e istituzioni dalle Riforme alla Repubblica 1839-1923* (s.1-12). Torino: Edizioni Fondazione Giovanni Agnelli
- Ferrari, O. (1977). Oreste Carelli. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario Biografico degli Italiani* (vol.20) Enciclopedia Treccani:la cultura italiana. [http://www.treccani.it/enciclopedia/raffaele-carelli_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/raffaele-carelli_(Dizionario-Biografico)/)
- Figes, O. (2012). *Kırım. Son Haçlı Seferi* (N. Elüseyn, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları(orginal work published 2010)
- Findley C.V. (2014). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Reform. Babıâli, 1789-1922* (E. Ertürk, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları(orginal work published 1980)
- Fontana, A.C (2015). Alberto Pasini. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario Biografico degli Italiani* (vol.81) Enciclopedia Treccani:la cultura italiana. [http://www.treccani.it/enciclopedia/alberto-pasini_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/alberto-pasini_(Dizionario-Biografico)/)

- Fusco, M.A. (1996). *L'illustrazione Italiana / İtalyan Resmi*. Rispoli, A. (Ed.) *Uno Sguardo ad Oriente: Il Mondo Islamico nella Grafica Italiana dall'Eta' Neoclassica al Primo Novecento – Doğu'ya Bakış: Neoklasikten Yirminci Yüzyılın Başlarına İtalyan Grafik Sanatında İslam Dünyası*, Exhibition Catalogue, İstanbul: Istituto Italiano di Cultura, 1996., (s.123-219)
- Fusco, M.A. (1996). *Verso il Novecento / On Dokuzuncu Yüzyıla Doğru*. Rispoli, A. (Ed.). *Uno Sguardo ad Oriente: Il Mondo Islamico nella Grafica Italiana dall'Eta' Neoclassica al Primo Novecento – Doğu'ya Bakış: Neoklasikten Yirminci Yüzyılın Başlarına İtalyan Grafik Sanatında İslam Dünyası*, Exhibition Catalogue, İstanbul: Istituto Italiano di Cultura, 1996., (s.221-253)
- Fusco, M.A., Pietrini, V. (1998). *Lo sguardo della Mezzaluna: pittori italiani a Costantinopoli nell'Ottocento*. [The gaze of the crescent: Italian painters in Constantinople in the nineteenth century]. Roma: Semar Editore
- Gallavresi, G. (1931). *Il Conciliatore*. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Enciclopedia Italiana*. Enciclopedia Treccani: la cultura italiana. http://www.treccani.it/enciclopedia/conciliatore_%28Enciclopedia-Italiana%29/
- Gallo, F. (2004). Junck, Enrico. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario Biografico degli Italiani* (vol.62) Enciclopedia Treccani: la cultura italiana. [http://www.treccani.it/enciclopedia/enrico-junck_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/enrico-junck_(Dizionario-Biografico)/)
- Gazimihal, M.R. (1955). *Türk Askeri Muzıkları Tarihi*. İstanbul: Maarif Basımevi
- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı (1979). *Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi, III. Cilt, 5 nci Kısım (1793-1908)*. Ankara: Gnkur. Basımevi Harp Tarihi Yayınları
- Germaner S., İnankur Z. (2002) *Oryantalistlerin İstanbul*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Giannetto, F. (1981). *La diplomazia del Regno d'Italia Napoleonico nei suoi rapporti con l'Impero Ottomano*. [The diplomacy of the Napoleonic Kingdom of Italy in its relations with the Ottoman Empire]. Moscati, R (Ed.) *Clio: Rivista trimestrale di studi Storici*, 17(3), s.357-404. Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane
- Giardina, R. (2006). *L'Europa e le vie del Mediterraneo. Da Venezia a Istanbul, da Ulisse all'Orient Express* [Europe and the Mediterranean routes. From Venice to Istanbul, from Ulysses to the Orient Express]. Milano: Bompiani Editore
- Giovine Europa. Enciclopedia Treccani (Ed.) (2010). *Dizionario di Storia*. Enciclopedia Treccani: la cultura italiana. http://www.treccani.it/enciclopedia/giovine-europa_%28Dizionario-di-Storia%29/
- Girardelli, P. (1989). *Gaspere Fossati in Turchia (1837-1859): Continuità, contaminazioni trasformazioni*. [Gaspere Fossati in Turkey (1837-1859): Continuity, contamination transformations] *Quasar: Quaderni di storia dell'Architettura e del Restauro*, vol.18, s.9-18. Firenze: Angelo Pontecorvoli editore

- Girardelli, P. (1995). Pietro Montani e il concetto di “stile ottomano” nella seconda metà dell’Ottocento. Istituto Italiano di Cultura(Ed.). *Architettura e architetti italiani ad Istanbul tra il XIX e il XX secolo*(27-28 November 1995). Istanbul:Güzel Sanatlar Matbaası (s.79-86)
- Girardelli, P. (2005). Architecture, Identity, and Liminality: On the Use and Meaning of Catholic Spaces in Late Ottoman Istanbul. Brill(ed.). *Muqarnas Volume XXIII: An Annual on the Visual Culture of the Islamic World* (s.233-264) <https://archnet.org/system/publications/contents/5426/original/DPC2171.pdf?1384792947>
- Girardelli, P. (2011). Italian architects in an Ottoman context: Perspectives and assessments. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü (Ed.). *İstanbul Araştırmaları Yıllığı* n.1/2011. İstanbul (s.101-122)
- Goffman, D. (2013). *The Ottoman Empire and Early Modern Europe* (11.bs.).UK: Cambridge University Press
- Goodwin,G (1990). Gaspare Fossati di Morcote and his Brother Giuseppe. Islamic Environmental Design Research Centre(Ed.) *Environmental Design: Journal of the Islamic Environmental Design Research Centre* (s.122-127). Rome: Carucci Editore
- Govone, U (1905) *Mémoires (1848-1870) mis en ordre et publiés par son fils le chevalier U. Govone*. [Mémoires (1848-1870) put in order and published by his son the knight U. Govone] (M. H. Weil, Çev.). Paris: Ancienne Librairie Thorin et Fils Albert Fontemoing (original work published 1902)
- Grassi, L.F. (2006). Sardinia Krallığı’nın Kırım Savaşı’na Katılması. *Toplumsal Tarihi* n.151,Temmuz 2006, s.81-86. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları
- Grassi,L.F. (2014). *Türk-İtalya ilişkilerinden: az Bilinler* (S. Güneş, Çev.). İstanbul:Tarihçi Kitabevi (2014)
- Günsel R.; Erol T. (1980). *Başlangıcından bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi*, cilt 1. İstanbul: Tıglat Basımevi
- Hare, W.L. (1934). The portrait of Muhammad II by Gentile Bellini. *Apollo: a journal of the arts for connoisseurs and collectors*, vol. XX (119), s. 249-250. London, S.W. Wolsey Ltd
- Hurewitz, J.C. (1960). The Europeanization of Ottoman diplomacy: the conversion from unitarism to reciprocity in the nineteenthcenty. *Belletten*, cilt.XXV, s.455-466. Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi
- Iacovella, A. (1997). *Il Triangolo e la Mezzaluna: i Giovani Turchi e la Massoneria Italiana*. Istanbul: Istituto Italiano di Cultura
- Iacovella, A. (2007). Socialità massonica e socialità operaia. Il caso di Costantinopoli. [Masonic sociality and worker sociality. The case of Constantinople]. In De Gasperi A., Ferrazza R (Ed.) *Italiani di İstanbul: Figure, comunità e istituzioni*

- dalle Riforme alla Repubblica 1839-1923 (s.153-174). Torino: Edizioni Fondazione Giovanni Agnelli
- İnalcık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi Cilt 2 / 1600-1914* (2 bs.). İstanbul: Eren Yayıncılık
- İnalcık, H. (2016). *Osmanlı Tarihinde İslâmiyet ve devlet: seçme eserleri-IX* (2.bs.). İstanbul: Türkiye İş Bankası
- İnalcık, H. (2017a). *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ(1300-1600)* (23.bs.) (R. Sezer, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- İnalcık, H. (2017b). *Osmanlı ve Avrupa:Osmanlı Dvleti'nin Avrupa Tarihindeki Yeri*. İstanbul:Kronik Kitap
- İnuğur M. N. (1992). *Basın ve Yayın Tarihi* (4 bs.). İstanbul: Der Yayınları
- Jacobellis,V. (2007). L'istruzione della collettività italiana d'Istanbul.[The education of the Italian community in Istanbul]. in De Gasperi A., Ferrazza R (Ed.) *Italiani di İstanbul: Figure, comunità e istituzioni dalle Riforme alla Repubblica 1839-1923* (s.183-192). Torino: Edizioni Fondazione Giovanni Agnelli
- Jallet, A.G (2007). Gli anni di Costantinopoli nel mito di Garibaldi.[The years of Constantinople in the myth of Garibaldi]. In De Gasperi A., Ferrazza R (Ed.) *Italiani di İstanbul: Figure, comunità e istituzioni dalle Riforme alla Repubblica 1839-1923* (s.51-63). Torino: Edizioni Fondazione Giovanni Agnelli
- Jerningham, H. E. H. (1873). *To and From Constantinople*. London: Hurst and Blackett Publisher
- Juler,C (1994). *Les orientalistes de l'école italienne*. Paris:A.C.R. Edition
- Karakartal, O (2002). *Türk Kültüründe İtalyanlar: Siyaset, kültür ilişkileri ve Türk Edebiyatında İtalyan İmajı üzerinde bir inceleme*. İstanbul: Eren Yayıncılık Ltdb
- Karal, E.Z. (1942). *Selim III' ün Hatt-I Humayunları*. Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi
- Karal, E.Z. (2007a). *Osmanlı Tarihi V. cilt: Nizam-ı Cedit ve Tanzimat devirleri(1789-1856)* (8.bs.). Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi
- Karal, E.Z. (2007b). *Osmanlı Tarihi VI.cilt: İslahat Fermanı devri(1856-1861)* (7.bs.). Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi
- Karaman K., Baytar İ (2017) (Ed.). *Sultan Abdülmecid ve Dönemi*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları
- Kutlay Baydar, E. (2010a). Osmanlıda Görevli iki İtalyan müzisyen: Giuseppe Donizetti ve Callisto Guatelli/Two Italian musicians of Ottoman Empire: Giuseppe Donizetti and Callisto Guatelli. *Zeitschrift für die Welt der Türken-Journal of World of Turks Vol.2, n.1(2010)* (s.283-293)
- Kutlay Baydar, E. (2010b). *Osmanlı'nın Avrupalı Müzisyenleri*. İstanbul: Kapı Yayınları

- Lami, G. (2017). La Guerra di Crimea come fattore di Modernizzazione: il caso dell'Impero Ottomano e dell'Impero Russo [The Crimean War as a factor of Modernization: the case of the Ottoman Empire and the Russian Empire] in Ferrari A., Pupulin E., (Ed.) *La Crimea tra Russi, Italia e Impero Ottomano* (s.157-172). Venezia: Edizioni Ca' Foscari on line <http://edizionicafoscari.unive.it/it/edizioni/libri/978-88-6969-201-7/>
- Lasagni, R. (1999). Callisto Guatelli. Lasagni, R (Ed.). *Dizionario Biografico dei Parmigiani*. on line <http://www.comune.parma.it/dizionarioparmigiani/ita/Gruntner-Gustavino.aspx?idMostra=38&idNode=256>
- Lemmi, F. (1931). *Carlo Felice: 1765:1831*. Torino: G.B. Paravia
- Lemmi, F. (1936). Solaro della Margherita, Clemente, conte. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Enciclopedia Italiana* (1936). Enciclopedia Treccani:la cultura italiana http://www.treccani.it/enciclopedia/solaro-della-margarita-clemente-conte_%28Enciclopedia-Italiana%29/
- Levra, U. (2015). Pes, Salvatore, marchese di Villamarina. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario Biografico degli Italiani* (vol.82) Enciclopedia Treccani:la cultura italiana. http://www.treccani.it/enciclopedia/pes-salvatore-marchese-di-villamarina_%28Dizionario-Biografico%29/
- Lewis, B. (2015) *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (8.bs.) (T. Barbur, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınevi
- Lucchini, Pietro Antonio. Istituto Matteucci(Ed.)(2018). *Dizionario degli artisti*. Istituto Matteucci: Studio e Catalogazione dell'arte italiana nel XIX sec. On line <http://www.istitutomatteucci.it/dizionario-degli-artisti/lucchini-pietro-antonio>
- Luzio, A. (1925) *La Massoneria e il Risorgimento Italiano. Saggio storico-critico con illustrazioni e molti documenti inediti. Vol.I.*[Freemasonry and the Italian Risorgimento Historical-critical essay with illustrations and many unpublished documents Vol. I.]. Bologna: Arnaldo Forni Editore
- Mafrici, M. (2002). Diplomazia e commerci tra il Regno di Napoli e la Sublime Porta: Guglielmo Maurizio Ludolf (1747-1789). [Diplomacy and trade between the Kingdom of Naples and the Sublime Gate: Guglielmo Maurizio Ludolf (1747-1789)]. *Rapporti diplomatici e scambi commerciali nel Mediterraneo Moderno. Atti del convegno internazionale di studi (Fasciano 23-24 ottobre 2002)*. Soveria Mannelli: Rubettino Editore (s.151-172)
- Magnani, S (1983). Corrodi, Hermann. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario Biografico degli Italiani* (vol.52) Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line [http://www.treccani.it/enciclopedia/hermann-corrodi_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/hermann-corrodi_(Dizionario-Biografico)/)
- Makzume, E. (2007). İtalyalı Oryantalistlerin Doğu Sevdası. Taşdelen Ö., Baytar İ.,(Ed.). *Osmanlı Topraklarında İtalyan Oryantalistiler*. İstanbul:TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı (s.73-101)

- Mansagrati, G. (1999). Garibaldi, Giuseppe. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario Biografico degli Italiani* (vol.52) Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-garibaldi_%28Dizionario-Biografico%29/
- Marani, P. (2005). Leonardo da Vinci. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario Biografico degli Italiani* (vol.64) Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/leonardo-da-vinci_%28Dizionario-Biografico%29/
- Maresia, F. (2007). Storia dell'Artigiana. [History of Artigiana] in De Gasperi A., Ferrazza R (Ed.) *Italiani di Istanbul: Figure, comunità e istituzioni dalle Riforme alla Repubblica 1839-1923* (s.193-206). Torino: Edizioni Fondazione Giovanni Agnelli
- Marinovich, A. (1995). *La società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso in Costantinopoli*. Istanbul: Istituto Italiano di Cultura Istanbul
- McFarlane, C. (1829). *Costantinople in 1828: A residence of sixteen months in the Turkish Capital and Province with an account of the Naval and Military power, and of the resources of the Ottoman Empire vol. II* (2.bs.). London: Saunder and Otley
- Menghini, M. (1933). Giovine Italia. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Enciclopedia Italiana*. Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/giovine-italia_%28Enciclopedia-Italiana%29/
- Meriggi, M (2006). Ludolf Guglielmo. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario Biografico degli Italiani* (vol.66) Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line [http://www.treccani.it/enciclopedia/guglielmo-ludolf_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/guglielmo-ludolf_(Dizionario-Biografico)/)
- Meriggi, M. (2011). Unificazione: Dagli Antichi Stati all'Italia Unita. [Unification. From the Ancient States to United Italy]. Enciclopedia Treccani (Ed.) *Enciclopedia Treccani*. Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/dagli-antichi-stati-all-italia-unita_%28L%27Unificazione%29/
- Merlotti, A. (2007). I Savoia: una dinastia europea in Italia [The Savoya: a European dynasty in Italy] in W. Barberis (Ed.). *I Savoia. I secoli d'oro di una dinastia europea*, s. 88-133 Torino: Editore Einaudi
- Michel, A. (1925) (ed.). *Histoire de l'Art: depuis les premiers temps chrétiens jusqu'à nos jours publiée sous la direction de André Michel membre de l'institut, professeur au Collège de France, conservateur honoraire des musées nationaux. tome VIII: l'art en europe et en amérique au XIX 'siècle et au début du XX'.* [History of Art: from early Christian times until nowadays published under the direction of André Michel member of the institute, professor at the College de France, honorary curator of national museums. volume VIII: art in europe and america in the nineteenth and early twentieth centuries]. Paris: Librairie Armand Colin

- Ministero degli Affari Esteri di S.M. Re d'Italia (Ed.) (1862). *Raccolta dei Trattati e delle Convenzioni commerciali in vigore tra l'Italia e gli Stati Stranieri Vol.1*. [Collection of the Treaties and trade agreements in force between Italy and the foreign countries Vol.1]. Torino: Tipografia G. Favale e Comp.
- Moccagatta, V. (1968). Carlo Bossoli. *Torino n. 4/5, 1968*. Torino, (s.49-54) <http://www.museotorino.it/resources/pdf/books/426/#164>
- Molmenti, P. (1903). *La Pittura Veneziana*. [Venetian painting]. Firenze: Fratelli Alinari Editori
- Mondini M., Lucchesi Ragni, E. (2008). *La Natura come Paesaggio: dipinti dal "vero" del primo Ottocento nella raccolta dei Musei Civici di Brescia*. [Nature as Landscape: paintings from the "true" of the early nineteenth century in the collection of the Civic Museums of Brescia]. Brescia: Edizioni aab
- Monsagrati, G. (2008). Mazzini, Giuseppe. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario Biografico degli Italiani* (vol.72) Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-mazzini_%28Dizionario-Biografico%29/
- Musardo, V. (2015). *The secret connection in Costantinople*. İstanbul: Libra kitapçılık ve yayıncılık
- Nagata, Y. (1997). *Tarihte Âyânlar*. Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi
- Napier, baron F. (1855). *Notes on modern painting at Naples*. London:John W. Parker and son West Strand
- Noradounghian Gabriel Effendi (1900). *Recueil d'Actes Internationaux de L'Empire Ottoman: traites,conventions, arrangements, déclarations, protocoles, proces-verbaux, berats, lettres, patentes et autres documets relatifs au droit public exterieur de la Turquie recueillis et publiés par Gabriel Effendi Noradounghian conseiller lègiste de la Porte Ottomane. Vol.1, 1789-1856*. [Collection of International Acts of the Ottoman Empire: treaties, conventions, arrangements, declarations, protocols, minutes, berats, letters, patents and other documents relating to the external public law of Turkey collected and published by Gabriel Effendi Noradounghian counselor of the Ottoman Gate. Vol.1, 1789-1856]. Paris: Librairie Cotillon. E, Pichon, Successeur
- Noradounghian Gabriel Effendi (1902). *Recueil d'Actes Internationaux de L'Empire Ottoman: traites,conventions, arrangements, déclarations, protocoles, proces-verbaux, berats, lettres, patentes et autres documets relatifs au droit public exterieur de la Turquie recueillis et publiés par Gabriel Effendi Noradounghian conseiller lègiste de la Porte Ottomane. Vol.2, 1856-1878*. [Collection of International Acts of the Ottoman Empire: treaties, conventions, arrangements, declarations, protocols, minutes, berats, letters, patents and other documents relating to the external public law of Turkey collected and published by Gabriel Effendi Noradounghian counselor of the Ottoman Gate. Vol.1, 1789-1856]. Paris: Librairie Cotillon. E, Pichon, Successeur

- Okuyay, E. (2009). *Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına Armağan*. Ankara: Yasemin Yıldırım
- Ortaylı, İ. (2016). *İmparatorluğun en uzun yüzyılı* (25.bs.) İstanbul: Alkım Yayınevi
- Örenç, A.F. (2009). Sakız Adası. *İslâm Ansiklopedisi* (cilt 36, s.6) İslâm Araştırma Merkezi, Vakfı, Türkiye, Divanet
<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=360006&idno2=c360006>
- Özasker, A. (1997). *Muzika-i Hümayun'dan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına*. İstanbul Boyut yayın grubu
- Özcan, A. (2001). Karlofça Antlaşması. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 24, s.504-507). İslâm Araştırma Merkezi: Türkiye Divanet Vakfı
<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c24/c240321.pdf>
- Özcan, A. (2007). Pasarofça Antlaşması. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 34, s.177-181). İslâm Araştırma Merkezi: Türkiye Divanet Vakfı
<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c34/c340113.pdf>
- Özkaya, Y. (1994). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Âyânlık*. Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi
- Öztuna, Y. (1969). *Türk Musikisi Ansiklopedisi I*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- Öztuna, Y. (1989). *İkinci Mahmud*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Palumbo Fossati Casa, I. (1995). Gaspare Fossati, precursore e punto di riferimento degli architetti italiani ad Istanbul. Istituto Italiano di Cultura (Ed.). *Architettura e architetti italiani ad Istanbul tra il XIX e il XX secolo* (27-28 November 1995). İstanbul:Güzel Sanatlar Matbaası (s.61-70)
- Pannuti A. (2007). Levantinità e mitologia. [Levantineity and mithology] in De Gasperi A., Ferrazza R. (Ed.) *Italiani di İstanbul: Figure, comunità e istituzioni dalle Riforme alla Repubblica 1839-1923* (s.65-85). Torino: Edizioni Fondazione Giovanni Agnelli
- Passerin d'Entrèves, E. (1979). Cavour, Camillo Benso conte di. Enciclopedia Treccani (Ed.) *Dizionario Biografico degli italiani* (vol.23). Enciclopedia Treccani: la cultura italiana on line [http://www.treccani.it/enciclopedia/camillo-benso-conte-di-cavour_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/camillo-benso-conte-di-cavour_(Dizionario-Biografico)/)
- Pedani, M.P. (2011). *Osmanlı Padişahının Adına: İstanbul'un fethinden girit savaşı'na Venedik'e gönderilen Osmanlılar* [E. Yıldırım, Çev.]. Ankara: Türk Tarihi Kurumu yayınları
- Pedrini Stanga, L. (2003). *Attraverso l'Italia con carta e matita: il taccuino di viaggio dell'architetto Gaspare Fossati*. [Through Italy with paper and pencil: the travel notebook of the architect Gaspare Fossati] Locarno: Armando Dadò editore

- Petti, barone A. (1833). *Analisi intorno lo stile delle diverse scuole di pittura e degli artisti italiani e stranieri antichi e moderni del Barone Alessandro Petti*. [Analysis around the style of the different schools of painting and of the ancient and modern Italian and foreign artists of Baron Alessandro Petti.]. Napoli: Stabilimento Tipografico di Nicola Fabbriatore
- Pezzi M., Spagnoletti M. (2009) Guglielmo Costantino Ludolf. Nota per la biografia di un diplomatico europeo tra Sette e Ottocento. [William Costantino Ludolf. Note for the biography of a European diplomat between the eighteenth and nineteenth centuries]. *AFRICANA* vol. XV; pp. 81-85, ISSN: 1592-9639
- Pinto, C. (2015). Carlo Pisacane. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario Biografico degli Italiani* (vol.84). Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-pisacane_%28Dizionario-Biografico%29/
- Pittaluga, M. (1973). Ippolito Caffi. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario Biografico degli Italiani* (vol.16). Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/Ippolito-caffi_%28Dizionario-Biografico%29/
- Pistarino, G. (1990). La caduta di Costantinopoli: da Pera genovese a Galata turca [The fall of Constantinople: from Genoese Pera to Turkish Galata] Pistarino G (Ed.) *Genovesi d'Oriente*, s.281-382 Genova: Civico Istituto Colombiano
- Pointing, C. (2015). *Kirim Savaşı: Efsanenin arkasındaki hakikat* (H. Abacı, Çev.). İstanbul: Alfa Basım Yayım (Original work published 2004)
- Quazza, G. (1962). La politica orientale sarda nei dispacci del Tecco (1850-1856). [The Sardinian oriental politics in the dispatches of the Tecco (1850-1856)] In Istituto per la Storia del Risorgimento Italiano (Ed.) *Rassegna Storica del Risorgimento* (s.119-136). Roma: Istituto Poligrafico dello Stato
- Querena Luigi. Istituto Matteucci(Ed.)(2018). *Dizionario degli artisti*. Istituto Matteucci: Studio e Catalogazione dell'arte italiana nel XIX sec. On line <http://www.istitutomatteucci.it/dizionario-degli-artisti/querena-luigi>
- Raby, J. (1987). Pride and Prejudice: Mehmed the Conqueror and the Italian portrait medal. National Galleri of Art (Ed.). *Studies in the History of Art* 21 (1987): 176-178. NW Washington, DC: CASVA Publications
- Rebagliati F., Ciciliot F., (2011). *La Spedizione d'Oriente: Volontari italiani ed esercito sardo alla Guerra di Crimea*. [The Expedition of the East: Italian Volunteers and Sardinian Army at the Crimean War]. Savona: L. Editrice
- Renda, G. (1977). *Batılılaşma Döneminde Türk-Resim Sanatı 1700-1850*. Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi
- Renda, G. (2006). *The Ottoman Empire and Europe: cultural encounters*. Manchester: Foundation for Science Technology and Civilization

- Renda G., Erol T. (1989). *Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi - Cilt 1*. İstanbul: Tıglat Yayınları
- Riall, L. (2007). *Il Risorgimento: storia e interpretazioni, nuova edizione rivista e accresciuta*, [The Italian Risorgimento] (Di Gregorio P.; D. Scaffei Çev.) Roma: Donzelli Editore (Original work published 1994)
- Rifat, S. (Ed.) (2010). *İmparatorluktan Portreler: Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu*. İstanbul: Pera Müzesi Yayınları, İstanbul
- Rispoli, A. (1996) (Ed). *Uno sguardo ad Oriente: Il mondo islamico nella grafica italiana dall'età classica al primo Novecento / Doğu'ya bakış: neoklasikten yirminci yüzyılın başlarına İtalyan grafik sanatında İslam dünyası*. İstanbul: Istituto italiano di cultura
- Rovani, G. (1874). *Le Tre Arti considerate in alcuni illustri italiani contemporanei, Vol.2* [The Three Arts considered in some illustrious contemporary Italians, Vol.2]. Milano: Fratelli Treves Editore
- Saban, G. (2007). Levantinità e mitologia.[Levantineity and mithology] in De Gasperi A., Ferrazza R (Ed.) *Italiani di İstanbul: Figure, comunità e istituzioni dalle Riforme alla Repubblica 1839-1923* (s.101-115). Torino: Edizioni Fondazione Giovanni Agnelli
- Sabatucci G., Vidotto V. (2010). *Storia Contemporanea:l'Ottocento* [Contemporary History: The Nineteenth Century](3.bs.). Bari: Manuali di base Editori Laterza
- Sabaudo, Stato. Dizionario di Storia. Enciclopedia Treccani (Ed.) (2011) Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/stato-sabaudo_%28Dizionario-di-Storia%29/
- Sakaoğlu, N. (2015). *Bu Mülkün Sultanları:36 Osmanlı Padişahı* (12. bs.). İstanbul Oğlak Yayınları, İstanbul
- Salvadori, M.L. (2005). Italia, Storia di. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Enciclopedia dei ragazzi* (2005). Enciclopedia Treccani:la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/storia-di-italia_%28Enciclopedia-dei-ragazzi%29/
- Sander, O. (1998). *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü. Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları
- Sandri Giachino R., Mola di Nomaglio G. (2007). La legazione Sarda presso la Sublime Porta dal 1815 al 1849 [The Sardinian lagation at the Sublime Porta from 1815 to 1849]. İn De Gasperi A., Ferrazza R.,(Ed.) *Italiani di İstanbul: Figure, comunità e istituzioni dalle Riforme alla Repubblica 1839-1923*,(s.297-323). Torino: Edizioni Fondazione Giovanni Agnelli
- Saner,T. (1998). *19.Yüzyıl İstanbul mimarlığında "Oryantalyzm"*. İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret. A.Ş

- Schmidl, C. (1887). *Dizionario Universale dei musicisti italiani*. [Universal Dictionary of Italian Musicians]. Milano: G. Ricordi Editore
- Schmitt, U. (1970). Bellini, Gentile. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol.7. Enciclopedia Treccani: la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/gentile-bellini_%28Dizionario-Biografico%29/
- Sergi, P. (2014). Mediterraneo d'esuli, migranti, stampa e affari il progetto di un quotidiano italiano In Turchia. Università della Calabria (Ed.). *Daedalus: quaderno di Storia e Scienze Sociali*.5/2014 (s.75-100) ISSN 1970-2175 http://www.unical.it/portale/strutture/dipartimenti_240/dsps/ricerca/daedalus/pdf24/04_Sergi.pdf
- Sertoğlu, M. (2011a). *Mufasssal Osmanlı Tarihi:resimli-haritalı, V. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Sertoğlu, M. (2011b). *Mufasssal Osmanlı Tarihi:resimli-haritalı, VI. Cilt*. Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Sestan, E. (1979). Cattaneo, Carlo. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario biografico degli italiani* vol.22. Enciclopedia Treccani: la cultura italiana http://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-cattaneo_%28Dizionario-Biografico%29/
- Sevim A., Yücel Y. (1992). *Türkiye Tarihi: Osmanlı Dönemi (1730-1861)*, IV Cilt, XIII (Dizi-Sa.22^c). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Seyitdanlıoğlu, M. (1999). *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vala (1838-1868)* (2.bs.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Seyitdanlıoğlu, M. (2015). Divan-I Hümayün'dan Meclis-I Meb'usan'a Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşama. H. İncelik, M. Seyitdanlıoğlu(Ed.) *Tanzimat: Değişim sürecinde Osmanlı İmparatorluğu* (5.bs.) Ankara: Türkiye İş Bankası(s.372-385)
- Shaw S. J.,Yapp E.Y. (2017). Ottoman Empire: Historical Empire, Eurasia and Africa. *Encyclopædia Britannica*, Encyclopædia Britannica, inc.,02/2017 <https://www.britannica.com/place/Ottoman-Empire>
- Shay, M.L. (2009). *Venedik Balyoslarının bakışıyla Osmanlı İmparatorluğu Lale Devri ve Sonrası (1720-1734)* [M. Akın Çev.]. İstanbul: Özgü Yayınları (Original work published 1978)
- Simpson, W. (1850). *The Crimean exhibition: catalogue of the exhibition of authentic sketches, drawings, & pictures executed in the Crimea, including Mr. Armitage's grand pictures of the battles of Balaklava & Inkerman, Carlo Bossoli's drawings, and the whole of the sketches by Mr. William Simpson, composing the celebrated work (published under the patronage of Her Majesty), the seat of war - (Colnaghi's Authentic Series) at the French Exhibition Gallery, 121, Pall Mall*. London: Cox (Bros.) and Wyman Printers

- Slade, A. (1833). *Records of travels in Turkey, Greece&c. and of a cruise in the Black sea with the Capitan Pasha, in the year 1829, 1830, and 1831*. Vol II (2.bs.) London: Saunders and Otley
- Società Promotrice di Belle Arti in Torino (1864) (Ed.). *Catalogo degli oggetti d'arte ammessi alla XXIII esposizione aperta il 4 maggio 1864 nell'edificio della società via Zeccan.25*. [Catalog of art objects admitted to the XXIII exhibition opened on May 4, 1864 in the company building via Zecca n.25]. Torino: V. Bona Tip. Della Reale Accademia Albertina
- Solaro della Margherita, C. (1836). *Traitès Publics de la Royale Maison de Svoie avec les puissances étrangères depuis la paix de Château-Cambresis jusqu'à nos jours publiés par ordre du Roi et présentés a S. M. par le comte Solar de la Marguerite, Vol.4*. [Public Treaties of the Royal House of Svoie with the foreign powers since the peace of Castle-Cambresis until our days published by order of the King and presented to S. M. by the count Solar of the Marguerite (Vol.4)]. Turin: Imprimerie Royal
- Sönmez, A. (2014). Osmanlı'da bürokratik tartışmalar ve mali sorunların gölgesinde Çemberlitaş'ın tamiri meselesi. Selçuk Üniversitesi (Ed.) *Tarihi Peşinde: Uluslararası Tarihi ve Sosyal araştırmalar Dergisi* 2014/11 (s.1-28). Konya
- Sönmez, Z. (2006). *Türk-İtalyan Siyaset ve Sanat ilişkileri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2006
- Spinazzè, S. (2014). Achille Formis Befani: Suggestioni luministiche e atmosferiche nel naturalismo lombardo. [Achille Formis Befani: Luministic and atmospheric suggestions in Lombard naturalism] Bernardi G (Ed.). *Quadri di un'esposizione: opere dalle mostre pubbliche italiane tra Ottocento e Novecento*. Roma: Galleria Bernardi Editore (s.30-31)
- Stella, A. (1893). *Pittura e Scultura in Piemonte 1842-1891: Catalogo cronografico illustrato della esposizione retrospettiva 1892*. [Painting and Sculpture in Piedmont 1842-1891: Illustrated chronograph catalog of the 1892 retrospective exhibition] Torino: Stamp. Reale della Ditta G.B. Paravia e C.
- Sullam, S. L. (2012). Mazzini, Giuseppe. Enciclopedia Treccani (Ed.) *Il Contributo italiano alla storia del Pensiero-Filosofia*. Enciclopedia Treccani: la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-mazzini_%28Il-Contributo-italiano-alla-storia-del-Pensiero:-Filosofia%29/
- Şehsuvaroğlu, H. Y. (1956) Dolmabahçe Tiyatrosu. Türkiye Turing ve otomobil kurumu (Ed.) *Turing Dergisi, Ekim 1965*. Ankara (s.11-12)
- Tansuğ, S. (2012). *Çağdaş Türk Sanatı* (9 bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Tedesco, A. (2008). Mariani, Angelo. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario biografico degli italiani vol.70*. Enciclopedia Treccani: la cultura italiana http://www.treccani.it/enciclopedia/angelo-mariani_%28Dizionario-Biografico%29/

- Testore, P. C. (1997). Ferrero Della Marmora Alfonso. Enciclopedia Treccani (Ed.). *Dizionario biografico degli italiani vol.47*. Enciclopedia Treccani: la cultura italiana on line http://www.treccani.it/enciclopedia/ferrero-della-marmora-alfonso_%28Dizionario-Biografico%29/
- Teteriatnikov, N. B. (1998). *Mosaik of Hagia Sophia, İstanbul: The Fossati Restoration and the Work of Bizantine İnstitute*. Washington:Washington University Press
- Thalasso, A. (1988). *L'Art Ottoman les peintres de Turque par Adolphe Thalasso* (N. Başgelen Ed.) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları (Original work published 1910)
- Thornton, L. (1996). *Les Orientalistes-peintres voyageurs*. Paris: A.C.R. Edition
- Töre, E. (1999). Osmanlı Devleti'nde Tiyatro. Hasan Celal Güzel İncılık H., Çiçek K., Eren G., Tazegül M. (Ed.) *Osmanlı Ansiklopedisi cilt 11*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları (s.650-659)
- Tuğlacı, P. (1986). *Mehterhane'den Bando'ya-Türkish Bands of past and present*. İstanbul: CEM Yayınevi
- Tuncer, B. (1980). II. Mahmud ve resim. İn Cömert,B (Ed.) *Bedrettin Cömert'e Armağan, Beşeri Bilimler Dergisi* (s.503-515). Ankara:HacettepeÜniversitesi, Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi
- Tuncer, H. (2015). *Kırım Savaşı ve Diplomasi (1853-1856)*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi
- Turan, N.S. (2015). *İmparatorluk ve Diplomasi: Osmanlı diplomasisinin İzinde* (2.bs.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları
- Turan, Ş. (1967). Osmanlı İmparatorluğu ile İki Sicilya Krallığı Arasındaki Ticaretle İlgili Gümrük Tarife Defterleri. İn Türk Tarihi Kurumu (Ed.) *Belgeler IV. Cilt, Sayı 7-8*(2. bs). Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi (1993) (s.81-167)
- Turan, Ş. (1990). *Türkiye-İtalya ilişkileri I: Selçuklar'dan Bizans'ın sona erişine*. İstanbul: Metis Yayınları, İstanbul
- Türk, E. (2007). Il contributo degli esuli italiani alla modernizzazione dello Stato Ottomano. [The contribution of Italian exiles to the modernization of the Ottoman State]. İn De Gasperi A., Ferrazza R (Ed.) *Italiani di İstanbul: Figure, comunità e istituzioni dalle Riforme alla Repubblica 1839-1923*, (s. 287-294). Torino: Edizioni Fondazione Giovanni Agnelli
- Uludağ, E. (1996). Oluşun süreci içinde “Ortaoyunu” ndan “Perdeli” ye Türk Tiyatrosu. Sanat Tarihi Derneği Yayınları:2(Ed.) *19. Yüzyıl İstanbul'unda Sanat Ortamı*. İstanbul(s.163-170)
- Üçok C., Mumcu A. (1976). *Türk Hukuk Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi yayını
- Vellissiotis, N. (2013). The origin of Adelaide Mabili and her Marriage to Giorgio de Chirico restoration of the historical truth. Fondazione Giorgio e Isa de Chirico

(Ed.). *Methaphysical Art-The de Chirico journals n.11 /13* (s.88-110)
www.fondazionedechirico.org

Walsh, reverend R. (1838). *A residence at Costantinople, during a period including the commencement progress and termination of the Greek and Turkish revolution vol. I* (2.bs.). London: Richard Bentley

Willard, A. R. (1898). *History of Modern Italian Art*. London: Longmans, Green, and Co.

Yazıcı, N. (2003). Bilinmeyen yönleriyle mimar Montani Efendi. Köroğlu G (Ed.) *Arkitekt n.2003/02 sayı 495* (s.42-47)

Yergün, U. (2006). Changing and development of the construction technology during the Westernisation Period in Ottoman Architecture. P.B. Lourenço, P. Roca, C. Modena, S. Agrawal (Eds.) *Structural Analysis of Historical Constructions, New Delhi, 2006* (s.1329-1338)

Yıldırım Hacı O., Yılmaz N. (Ed.) (2000). *Osmanlı Arşivi'nden bulunan Muâhedenâmelerden örnekler / Samples from the Treaties in the Ottoman Archive*. Ankara: Başbakanlık Basımevi

Yıldırım, N. (2008). Dersaadet İtalyan Hastanesi. Evren B (Ed.). *İstanbul'daki İtalyan izi*. İstanbul: Lea Kurumsal Yayıncılık Hizmetleri (s.234-242);

Yılmaz, N. (2013.). Osmanlı Sarayı'nın Tiyatroları. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümü (Ed.). *Müzik-Bilim Dergisi*, 2 (2013). İstanbul (s.81-91)

<http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/2016/Y%C4%B1lmaz.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Yöre, S. (2008). Osmanlı/Türk Müzik Kültüründe Levanten Müzikçiler. Selçuk Üniversitesi (Ed.) *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi sayı 24* (s.413-437) on line <http://sutad.selcuk.edu.tr/sutad/article/view/421/411>

Yayınlanmamış Belgeler

A.S.N.- Archivio Storico Napoli-Ministero degli affari esteri. *Affari diversi della Prima Segreteria di Stato e della Segreteria, poi del Ministero, degli affari esteri 1733–1862* (A.S.N. 00380.00001, n.4594)

A.S.N.- Archivio Storico Napoli-Ministero degli affari esteri. *Affari diversi della Prima Segreteria di Stato e della Segreteria, poi del Ministero, degli affari esteri 1733–1862* (A.S.N. 00380.00001, n.4755)

Cengiz Can, M. (1993). İstanbul'da 19.yüzyıl Batılı ve Levanten mimarların yapıları ve koruma sorunları. Unpublished PhD thesis dissertation, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

MAECI- Archivio Storico Ministero degli Affari Esteri Regno di Sardegna (Moscati I) n.142-Personale del Ministero Incartamenti, Luigi Gobbi (1854, 4 Kasım sonrası)

MAECI- Archivio Storico Ministero degli Affari Esteri e del Regno di Sardegna (Moscatti I) n. 248 - Legazione Turchia 1856 al 1860 (21 Temmuz 1859)

MAECI- Archivio Storico Ministero degli Affari Esteri Regno di Sardegna (Moscatti I) n.142-Personale del Ministero Incartamenti. Emilio Calosso, (13 Ocak 1856)

MAECI- Archivio Storico Ministero degli Affari Esteri e del Regno di Sardegna (Moscatti I) n.254, sez.III- Fascicolo Legazione Costantinopoli 1856-1861(14 Ağustos 1860)

MAECI- Archivio Storico Ministero degli Affari Esteri e del Regno di Sardegna (Moscatti I) n.120, (18 Eylül 1860)

MAECI- Archivio Storico Ministero degli Affari Esteri e del Regno di Sardegna (Moscatti VI) n.184, (14 Kasım1866)

MAECI- Archivio Storico Ministero degli Affari Esteri e del Regno di Sardegna (Moscatti VI) n.787, Note della Legazione di Turchia dal 1861 al 1868, (9 kasım 1861)

MAECI- Archivio Storico Ministero degli Affari Esteri e del Regno di Sardegna (Moscatti VI) n.787, Note della Legazione di Turchia dal 1861 al 1868, (18 kasım 1861)

MAECI- Archivio Storico Ministero degli Affari Esteri e del Regno di Sardegna (Moscatti VI) n.812, (1 Ocak 1863)

MAECI- Archivio Storico Ministero degli Affari Esteri e del Regno di Sardegna (Moscatti VI) n.814, (12 Temmuz 1865)

Verrua, M. (2002). Ricerche sui rapporti diplomatici tra il Regno di Sardegna e la Porta Ottomana nel periodo carloalbertino. [Reserch on diplomatic relations between the Kingdom of Sardinia and the Ottoman Porte in the Carlo Albertine period]. Unpublished thesis dissertation, Università degli Studi di Torino, Torino.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih 21/06/2018

Tez Başlığı : TANZİMAT RETORİKARI VE İTALYANLAR

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 180 sayfalık kısmına ilişkin, 21/06/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 18 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☐ Kaynakça hariç
- 3- ☐ Alıntılar hariç
- 4- ☒ Alıntılar dâhil
- 5- ☐ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

21/06/2018
Tarih ve İmza

Adı Soyadı: CONSELO ERİLS KATANA

Öğrenci No: N15129036

Anabilim Dalı: TARİH BÖLÜMÜ

Programı: YÜKSEK LİSANS (T2)

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

U. Fikrihanlı
Prof. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU
(Unvan, Ad Soyad, İmza)

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TARİH (T2) DEPARTMENT

Date: 21/06/2018

Thesis Title : TANZİMAT REFORMLARI VE İTALYANLAR

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 21/06/2018 for the total of 180 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 18 %.

Filtering options applied:

- ☒ Approval and Declaration sections excluded
- ☐ Bibliography/Works Cited excluded
- ☐ Quotes excluded
- ☒ Quotes included
- ☐ Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

21/06/2018
Date and Signature

Name Surname: CONSUERO ERGİL KALANA

Student No: N1512 90 36

Department: TARİH BÖLÜMÜ

Program: YÜKSEK LİSANS (T2)

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Mehmet SEYİRHANLIOĞLU
(Title, Name Surname, Signature)

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 25/06/2018

Tez Başlığı / Konusu: "TANZİMAT REFORMLARI VE İTALYANLAR 1838-1876"

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı: CONSUELO EMİLJ MALARA
Öğrenci No: N15129036
Anabilim Dalı: TARİH
Programı: TARİH
Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

Tarih ve İmza

25/06/2018

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

uygun dur.

Prof.Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS BOARD WAIVER FORM FOR THESIS WORK**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
HISTORY TO THE DEPARTMENT PRESIDENCY**

Date: 25/06/2018

Thesis Title / Topic: "RELATION BETWEEN ITALY AND OTTOMAN EMPIRE DURING TANZİMAT PERİOD 1838-1876"

My thesis work related to the title/topic above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

Name Surname: CONSUELO EMİJ MALARA

Student No: N15129036

Department: HISTORY

Program: HISTORY

Status: X ☐ Master Ph.D. ☐ Integrated Ph.D.

Date and Signature

25/06/2018

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Prof. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU